

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta	Laitos
HUMANISTINEN	Etnologia
Tekijä	
Pauliina Keinänen	
Työn nimi	
Kevätkääryleitä punnalla - Näkökulmia Derbyn kiinalaisten etniseen identiteettiin	
Oppiaine	Työn laji
Etnologia (kulttuuriantropologia)	pro gradu -tutkielma
Aika	Sivumäärä
kevätlukukausi 2002	124
Tiivistelmä - Abstract	
<p>Tutkimuksen aiheena on kiinalaisyhteisöön kuuluvien etninen identiteetti Derbyn kaupungissa Keski-Englannissa. Ensisijaisena aineistona ovat teemahaastattelut, joiden ohella olen käyttänyt osallistuvaa havainnointia, erilaisia kirjallisia lähteitä Iso-Britannian etnisistä vähemmistöistä sekä Kiinan kulttuurista yleensä.</p> <p>Teemahaastattelujen tarkoituksena oli valottaa informanttien etnistä identiteettiä kulutustottumusten, elämäntavan ja etnisyyden sanallisen ilmaisun avulla. Olin erityisen kiinnostunut ruokavaliosta, tiedotusvälineiden kulutuksesta ja uskomusjärjestelmästä. Jälkimmäistä päädyin lähestymään epäsuorasti, koska kiinalaisten uskonnollisuus on perinteisesti monikerroksista ja synkretististä. Maailmankuva ja uskomukset yliluonnollisesta ilmenevät feng shui-uskossa, terveys- ja sairauskäsityksissä ja kalendaariperinteessä.</p> <p>Derbyn kiinalaisten etnisyyttä ei voi täysin ymmärtää irrallaan Iso-Britannian kiinalaisten historiasta. Tutkimus sisältää luvun, joka käsittelee ensimmäisiä maahanmuuttajia, siirtolaisuuden syitä ja kehitystä 1700-luvulta nykypäivään. Eräänlaisena jäänteinä menneisyydestä Derbyssä toimii edelleen kiinalaisten oma etujärjestö, Derby Chinese Welfare Association, jonka toiminta on jonkin verran hiipunut, mutta jolla on vielä suunnaton merkitys ensimmäisen polven hongkongilaisille maahanmuuttajille. Yhdistyksen historiaa ja toimintamuotoja käsittelee luku 4.</p> <p>Aineistosta ilmenee, että kiinalaisuus on informanteille syvästi merkityksellinen asia, mutta siirtolaiseksi lähtemisikä määrää pitkälti etnistä identiteettiä. Siinä missä aikuisena muuttaneet kokevat vain minimaalisia muutoksia etnisessä identiteetissään, sopeutuvat nuoret ja työikäiset huomattavasti enemmän brittiläiseen kulttuuriin. Nuorena siirtolaisiksi lähteneet ja toisen sukupolven kiinalaiset poikkeavat vanhemmistaan suhteellisen paljon, ja kokevat keskenään samanhenkisyyttä. Tätä voidaan pitää merkinä siitä, että ns. "kolmas identiteetti" ei ole vielä syntynyt. "Kolmas identiteetti" on toisen polven siirtolaisten omaksuma ryhmäidentiteetti, jossa on elementtejä molemmista kulttuureista, mutta myös kokonaan uusia piirteitä. Haastateltavat oli mahdollista jakaa neljään alaryhmään etnisen identiteetin perusteella. Ensimmäinen siirtolaissukupolvi koostuu vanhuksista, jotka kokevat olevansa täysin kiinalaisia. Heidän elämäntyyliinsä suuntautuu yksinomaan kiinalaisuuteen. Asenteet brittiläistä kulttuuria ja yhteiskuntaa kohtaan ovat epäluuloisia, jopa kielteisiä. Toisen ryhmän edustajat ovat nuoria, urbaaneja hongkongilaisia, joiden identiteettiä on muokannut ennen kaikkea Hong Kongin kiivasrytmisen elämäntapa, ei niinkään kiinalaisuus sen perinteisessä merkityksessä. Teknologian ihailu, kilpailuhenkisyys ja taloudellisen voiton tavoittelu ovat leimanneet tätä ryhmää, mutta ne eivät ole heille kuitenkaan ainoita arvoja. Mannerkiinalaiset poikkeavat rajusti muista ryhmistä. Heillä on hongkongilaisia avoimempi asenne brittiläistä kulttuuria kohtaan, johtuen todennäköisesti siitä että otoksen haastateltavat olivat muuttaneet ulkomaille omasta vapaasta tahdostaan, ja heillä oli myös mahdollisuus halutessaan palata Kiinaan. Viimeisessä ryhmässä oli Penny, jonka vanhemmista vain äiti oli kiinalaista alkuperää. Pennyn identiteetti vaikutti vielä selkiintymättömältä ja ristiriitaiselta. Tämä johtunee osittain nuoresta iästä ja osittain siitä että kiinalaisuus oli ollut hänelle kipeä, häpeällinen aihe. Rasismi ja rasmin pelko tulevat hänen vastauksistaan voimakkaasti esille.</p>	
Asiasanat	
identiteetti, kiinalaiset, etninen identiteetti	
Säilytyspaikka	
Etnologian laitos	
Muuta tietoja	

**Kevätkääryleitä punnalla –
Näkökulmia Derbyn kiinalaisten etniseen
identiteettiin**

Pauliina Keinänen
ppkeinan@st.jyu.fi
Kevätlukukaudella 2009

SISÄLTÖ

1. Johdanto

Tutkimusaineisto ja metodi
Keskeisiä käsitteitä

2. Kiinalaisena Iso-Britanniassa ja Derbyssä

Iso-Britannian kiinalaisten historia
Iso-Britannian kiinalaiset – nykypäivä
Rasismi

3. Derbyn kiinalaiset etnisenä ryhmänä

Etnisyyden eri asteita
Ryhmän jäsenyys
Kiinalaisen kulttuurin keskeisiä piirteitä
Siirtolaisten arvomaailman keskeisiä piirteitä

4. Derbyn kiinalaisyhdistys

Historia ja tavoitteet
Vuotuisjuhlat
Peking-ooppera
Yhteistyökumppanit
Yhdistyksen tulevaisuus

5. Harryn perheen tarina, siirtolaismyytti

Alku
Menestyksen makua
Matka Hong Kongiin
Myytin sankarit
Ryysyistä rikkauteen – myytin sanoma ja funktiot
Vanhempien ja lasten suhde

6. Derbyn kiinalaisten arkea

Feng shui
Kiinalainen lääketiede
Kalendaariperinne
Lautapelit ja uhkapelaaminen
Vanhusten arki

7. Kiinalaisen identiteetin ilmenemismuotoja

Kutsumanimet
Ulkonäön ja ryhmään kuulumisen välinen suhde
Ruoka
Median käyttö

8. Haastateltavien etninen identiteetti

Ensimmäinen siirtolaissukupolvi
Nuoret urbaanit hongkongilaiset
Mannerkiinalaiset
Penny - kahden kulttuurin välissä

9. Loppusanat

Painetut lähteet

Painamattomat lähteet

Liite

1. Johdanto

Muutin ensimmäistä kertaa Derbyyn, Keski-Englantiin, vuoden 1999 maaliskuussa. Olin mukana eurooppalaisessa vaihto-ohjelmassa, jonka puitteissa olin puoli vuotta töissä historiallisia rakennuksia suojelevassa säätiössä. Vaikka minusta oli muutenkin kiehtovaa asua Iso-Britanniassa ja nähdä paikallista kulttuuria, minuun teki syvällisen vaikutuksen brittiläisen yhteiskunnan monikulttuurisuus. Minulle selvisi lopullisesti, miten vähän etniset vähemmistöt ovat vaikuttaneet suomalaiseen kulttuuriin, ja miten harvinaisia selvät alakulttuurit ovat. Aloin kiinnittää yhä enemmän huomiota siihen, miten Derbyn pakistanilaiset kävivät tietyissä kaupoissa, joidenkin kirkkojen seurakunta koostui yksinomaan Karibian alueen siirtolaisista ja keskustan liepeillä oli parin kadun varrella useita kiinalaisia ravintoloita sekä kiinalaisyhdistyksen talo.

Iso-Britanniassa on tavattoman yleistä, että kun ihmiset ajavat taksilla kotiin ravintolaillan päätyttyä, ainoat taksin ikkunasta näkyvät valot ovat kiinalaisten ja muiden etnisten pikaruokapaikkojen näyteikkunoita. Henkilökunta istuskelee apaattisena lasisen julkisivun takana, kun juhlijat lipuvat ohi kuka hoiperrellen, kuka huudellen tai riitaa haastaen. Aloin kuvitella itseäni jonnekin Kauko-Itään pitämään suomalaista lihapullabaaria vastaavissa olosuhteissa ja koin tämän mielikuvan melko masentavana. En oikein jaksanut tai halunnut uskoa, että kiinalaisten siirtolaisten arki olisi pelkästään raadantaa ja yövalvomisia. Päätin siksi ottaa selvää siitä, mitä Derbyn kiinalaisten arkeen kuuluu, missä määrin he ovat omaksuneet brittiläistä kulttuuria ja millainen historia kiinalaisilla on Iso-Britanniassa.

Etnistä identiteettiä voidaan ilmentää monin tavoin. Yksinkertaisimmillaan se on sanoiksi puettu toteamus ("olen suomalainen"), mutta myös erilaiset kaavamaisen käyttäytymisen muodot voivat olla ilmauksia etnisyydestä. Ruokailutottumukset, elämäntapa, uskomukset sekä esimerkiksi tiedotusvälineiden kulutus kertovat yksilön mieltymyksistä ja sitoutuneisuudesta tiettyyn, tai useampaan, kulttuuriin. Toisaalta identiteettiin vaikuttaa ulkopuolisten suhtautuminen itseen, joten olen liittänyt työhöni tietoa brittien suhtautumisesta kiinalaisiin ennen ja nyt. Tutkimukseni sisältää hyvin erilaisia aineistoja, koska tavoitteenani on luoda aiheeseen useita näkökulmia. Tätä tutkimusotetta kutsutaan joskus "motittamiseksi", koska siinä armeijan joukkojen tapaan olennaisin aines vangitaan lähestymällä sitä yhtä aikaa useista suunnista. Erilaisilla

näkökulmilla on myös se merkitys, että niiden avulla voidaan ilmentää yksilön etnisen identiteetin eri puolia, jotka eivät aina ole johdonmukaisia.

Tutkimusaineisto ja metodi

Haastateltavat

Tutkimuksen primääriaineisto koostuu kahdeksan kiinalaisen tai kiinalais-sukuisen henkilön teemahaastatteluista. Aineiston kokosin syys-talvella 2000 – 2001. Haastateltavista kolme oli miehiä, viisi naisia. Iältään he vaihtelivat 21-vuotiaasta yli 65-vuotiaisiin melko tasaisesti (20 – 30-v. oli kaksi, 30 – 40-v. kaksi, 40 – 50-v. yksi ja yli 65-v. kolme henkilöä). Viisi henkilöä asui Derbyssä, kaksi Belperissä ja yksi Lontoossa. Belper on Derbyn pieni naapurikylä, jonka asukkaat käyvät lähes päivittäin Derbyssä ruokaostoksilla, töissä tai koulussa, sillä välimatka on alle 10 kilometriä. Lontoossa asuva haastateltava, Harry, oli asunut kolmevuotiaasta aikuisikään Derbyssä ja käy siellä edelleen tiheään tahtiin tapaamassa äitiään. Muualla asuvien informanttien yhteydet Derbyyn olivat toisin sanoen niin kiinteät, että en pitänyt tarpeellisena rajata informanteja tiukasti asuinkunnan mukaan.

Koska halusin tutkia kiinalaisiirtolaisten lasten etnistä identiteettiä, oli mukana kaksi haastateltavaa, jotka ovat syntyneet Euroopassa. Harryn vanhemmat ovat kotoisin Hong Kongin ja Manner-Kiinan rajalta ja Pennyn äiti on mannerkiinalaista alkuperää, Yunnanin maakunnasta. Haastateltavien, tai heidän perheensä, entinen koti-seutu on merkitty liitteeseen. Siinä selviää, että mukana oli haastateltavia sekä Pohjois-että Etelä-Kiinasta. Alueelliset erot ilmenevät esimerkiksi ruokailutottumuksissa, joista lisää luvussa 7. Muuten haastattelut noudattivat pääpiirteissään samaa teemalistaa, mutta Derbyn kiinalaisyhdistyksen puheenjohtajan, herra Leungin, haastattelu käsitteli henkilökohtaisten asioiden sijaan enimmäkseen yhdistyksen historiaa, nykypäivää ja tulevaisuutta.

Haastateltavat eivät etniseltä alkuperältään täysin edusta Iso-Britannian kiinalaisia, sillä mukana oli mannerkiinalaisia suhteessa enemmän. Siinä missä valta-enemmistö Iso-Britannian kiinalaisista on kotoisin Hong Kongin maalaiskylästä, oli haastateltavistani puolet Hong Kongista, puolet Manner-Kiinasta. Jo olemassaolevat tutkimukset ovat enimmäkseen keskittyneet Hong Kongista kotoisin oleviin ravintola-

alan työntekijöihin. Tässä tutkimuksessa on mukana sekä Hong Kongin että Manner-Kiinan siirtolaisia, jotka tekevät muuta työtä tai opiskelevat. Aiemmissä tutkimuksissa (Ks. esim. Watson 1975 ja Parker 1995) luotu vaikutelma kaikkien Iso-Britannian kiinalaisten elämästä ravintola-alan varjossa saa uusia sävyjä, kun mukana on suurempi ihmisten kirjo. Vaikka ravintola-ala leimaa useimpien elämää tavalla tai toisella, se ei ole niin elimellinen osa arkitodellisuutta kuin esimerkiksi Watsonin tutkimuksissa esitetään.

Haastateltavista kolme, rouva Chong, rouva Liu ja herra Leung, ovat jo eläkkeellä, mutta heillä on kullakin takanaan pitkä työura ravintola-alalla. Hong on akateemisen koulutuksen saanut mannerkiinalainen, joka on töissä Derbyn yliopiston kansainvälisten asioiden toimistossa. Jennifer oli Kiinassa tietotekniikan alkeisopettaja, mutta hän ei ole saanut Iso-Britanniasta vastaavaa työtä. Hän aikoo olla kotiäitinä siihen saakka, kunnes hänen kaksi lastaan ovat murrosikäisiä. Haastateltavista nuorimmat ovat vielä opiskelijoita, tosin Harry oli välillä vuosia työelämässä, sillä hän on jo 36-vuotias. Sunny ja Penny opiskelevat valokuvausta ja rahoittavat opintojaan ravintolatyöllä. Sunny on osa-aikainen tarjoilija ja kokki setänsä kiinalaisessa ravintolassa ja Penny tarjoilee eurooppalaistyyllisessä kahvilassa.

Toinen syy siihen, miksi päätin ottaa mukaan enemmän mannerkiinalaisia oli, että olin kiinnostunut siitä, missä määrin näiden kahden hyvin erilaisen alueen kiinalaisilla on yhteinen etninen identiteetti. Tähän kysymykseen en saanut selkeää vastausta. Monet haastateltavat esittivät ristiriitaisia näkemyksiä omasta viite-ryhmästään ja samaistumisestaan toisiin. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että yksilön kaupunkilaisuudella tai maalaisuudella on tässä suhteessa suuri merkitys, ei niinkään iällä tai omien vanhempien etnisellä taustalla. Hong Kongin suurkaupungin asukkaat ovat omaksuneet urbaanin identiteetin, joka on omaperäinen sekoitus suurkaupunkilaisuutta ja siihen liittyvää urakeskeisyyttä sekä toisaalta perinteisiä kiinalaisia arvoja.

Käytännön toteutus

Haastattelut tehtiin julkisissa tiloissa, lähinnä kirjastossa, pubissa tai kahvilassa. Vanhempia informanteja menin tapaamaan kiinalaisyhdistyksen tiloihin. Huolimatta siitä, että teimme haastattelut julkisissa tiloissa, en kokenut sen vaikuttaneen negatiivisesti aineiston laatuun. Jos jouduimme hetkeksi keskeyttämään haastattelun, jatkoimme yksinkertaisesti siitä mihin olimme jääneet. Informanttien kerronta vaikutti

koherentilta ja vapautuneelta, eikä tuntemattomien läsnäolo estänyt edes arkaluontoisen tiedon luovuttamista. Kun ulkopuoliset havaitsivat meidän tekevän haastattelua, ei keskeytyksiä edes sattunut. Kirjasto ei ole kovin hyvä haastattelu-ympäristö, sillä siellä ei ole tapana keskustella. Monet assosioivat korkeat kirjahyllyt ja vakavan tieteellisen työn, jolloin informantti saattaa alkaa jännittää ja epäillä omia kertojan kykyjään.

“Viihteellisyydestään” huolimatta pubi toimi haastattelu-ympäristöistä parhaiten. (Saman huomion on tehnyt mm. Neal 1998, 586.) Iso-Britanniassa pubi on kahvilan ja baarin välimuoto, jossa käydään muutenkin kuin humaltumistarkoituksessa. Pubissa ihmiset istuvat pienissä ryhmissä kertomassa kuulumisiaan, joten ero haastatteluun ei ole yhtä pitkä kuin kirjastokäynnillä. Informantti voi tehdä olonsa mukavaksi syömällä, juomalla tai polttamalla tupakkaa, jolloin hän ei kiirehdi vastauksiaan. Kaikki pubit eivät kuitenkaan sovi haastattelun tekemiseen. Iso-Britanniassa on myös niitä pubeja, jotka toimivat ihmisten “toisena olohuoneena”. Nämä sijaitsevat lähiöissä tai maaseudulla, ja niissä tuntematon asiakas herättää ei-toivottua huomiota. Keskustan pubit ovat ilmapiiiriltään neutraalimpia, koska niiden asiakaskunta on jatkuvasti vaihtuvaa.

Haastattelut merkitsin muistiin kokonaan käsin. Nauhurin poisjääminen oli puolittainen vahinko: Ensimmäisiä haastatteluja varten en hankkinut sitä, koska informantit eivät puhuneet englantia. Ajattelin, että kantonin ja englanninkielisen simultaanitulkkauksen ymmärtäminen nauhalta olisi lähes mahdotonta, joten turvauduin kirjallisiin muistiinpanoihin. Nämä haastattelut olivat lyhyitä, ja kysymysten kääntäminen kantoniksi antoi minulle aikaa tehdä muistiinpanoja, joten en kokenut tilannetta ongelmana. Totuttuani pikakirjoitukseen päätin jatkaa ilman nauhuria, koska sen minkä sanatarkoissa ilmauksissa menettää, voittaa haastateltavien rentoudessa ja vapaudessa tehdä haastatteluja melkein missä tahansa. Jos muistiinpanot täydentää välittömästi haastattelun päätyttyä, on sanotun hävikki suhteellisen pieni.

Olin hyvin tyytyväinen siihen, että tulkin läsnäolo ei ollut kahden ensimmäisen haastattelun jälkeen tarpeen. Haastateltuani rouva Chongia ja rouva Liuta minulle jäi tunne, että välitön kontakti rouvien omalla kielellä olisi ollut hedelmällisempää kuin turvautuminen tulkkiin. Vaikka tunsin tulkin, en kyennyt luottamaan häneen varauksetta. Kyseessä oli kiinalaisyhdistyksen palveluksessa työskentelevä sosiologi, joka ei ehkä ymmärtänyt minun keräävän laadullista aineistoa, koska hän itse oli parhaillaan tekemässä määrällistä tutkimusta Derbyn kiinalaisvanhuksista. Olin tosin kertonut hänelle etukäteen omasta koulutustaustastani ja tutkimukseni tavoitteista, mutta haastatteluissa minua vaivasi tunne, että hän käänsi sanotusta vain pääkohdat. En

tiennyt, miten voisin hienovaraisesti ottaa asian puheeksi, joten olin todella helpottunut, kun muut haastateltavat sattuiivat puhumaan sujuvaa englantia.

Haastattelujen päätyttyä toivoin, että minulla olisi sittenkin ollut käytettävissä sanatarkkoja lainauksia, koska haastateltavien kerronta oli niin värikästä. Toisaalta vastustan sitä, että sanatarkkoilla lainauksilla hämätään lukijaa ajattelemaan, että haastateltavien todellisuus esiintyy lainauksissa "puhtaana", ilman tutkijan tulkintaa. Tämän tutkimuksen yhteydessä lainaukset olisivat joka tapauksessa olleet moninkertaisia käännöksiä: haastateltavan kiinankielisen ajatuksen käännöksiä englanninkieliseksi puheeksi ja edelleen suomenkieliseksi tekstiksi. Joka kerta kun sana käännetään toiselle kielelle, saa se mukaansa uudenlaisia merkityksiä, jotka liittyvät kyseisen kulttuurin arvomaailmaan. Tästä johtuen sanoilla voi olla vastine toisessa kielessä, mutta sen merkitys ole sama. Kun ajattelemme näin, on ihme että ihmiset edes suurimman osan aikaa voivat viestiä keskenään ilman vaikeuksia!

Suoriin lainauksiin liittyy toinenkin vaikeus. On tilanteita, joissa sanaton viestintä on ristiriidassa sanallisen kanssa. Haastatelllessani rouva Liuta sain hänen puheistaan käsityksen, että hän oli suhteellisen tyytyväinen elämäänsä Derbyssä. Sanattomasti hän kuitenkin viesti täysin päinvastaista, pelkoja, yksinäisyyttä ja pitkästymistä. Näitä ristiriitaisuuksia suora lainaus ei voi välittää, ja olisi väärin luottaa vain sanottuun, koska sanatonta viestintää on vaikeampi kontrolloida ja se siksi paljastaa todelliset tunteet. Suorat lainaukset ovat kuin valokuvia. Niitä pidetään usein yhtenevinä todellisuuden kanssa, koska "kuva ei valehtele". Tosiasiassa rajausta, kuvakulmaa, valaistusta jne. ilmentävät kuvaajan näkemystä kohteesta, EIVÄT kohteen näkemystä itsestään! Kun jatkossa käsittelen aineistoa, en viittaa sen tarkemmin muistiinpanoihini, koska tekstistä selviää, kenestä haastateltavasta on kyse.

Olin siinä mielessä onnekas, että haastateltaviksi sattui mahdolloman puheliaita ja avoimia ihmisiä. Entinen kiinankielen opettajani oli sitä mieltä, että: "Ei kiinalaisten puhumaan houkuttelu vaikeaa ole, vaan houkuttelu pysymään asiassa!" Useimmat haastateltavat innostuivat kertomaan ajatuksistaan ja kokemuksistaan vapaan tajunnanvirran kautta, sen sijaan että haastattelut olisivat edenneet perinteiseen kysymys-vastaus-tyyliin. Näin tehtäväkseni jäi lähinnä pyytää tarkentamaan tai kattamaan aukkoja. Useimmat haastateltavat analysoivat taitavasti sekä itseään että läheisiään. Yritin viimeiseen saakka välttää keskeyttämistä, koska sen voi tulkita pitkästymiseksi tai välinpitämättömyydeksi. Jos haastatteluympäristössä oli jotain tekijöitä, jotka piti ottaa puheeksi (uuden juoman tilaaminen tms.) annoin haastateltavien mieluummin tehdä aloitteen.

En juuri joutunut pohtimaan kertomusten todenperäisyyttä tai haastateltavien motiiveja, sillä he vastasivat mielellään kaikkiin kysymyksiin, lukuun ottamatta eläkeläisiä ja feng shuin teemaa (ks. luku 6). Sain lisäksi paljon materiaalia arkaluontoisista aiheista, kuten uhkapelaamisesta, vanhempien uskottomuudesta ja Kiinan taloudellisista ongelmista, mistä päättelin että haastateltavat eivät kaunistelleet kertomustaan. Mielestäni koko antropologinen tutkimus perustuu kahdensuuntaiseen luottamukseen. Tutkija luottaa siihen, että informantti kertoo näkemyksistään niin todenmukaisesti kuin pystyy ja informantti luottaa siihen, että tutkija antaa hänen kertomuksestaan oikeudenmukaisen kuvan. Epäluulo tekee koko tutkimuksen tyhjäksi.

Käytän edellä tarkoituksellisesti ilmausta "informantti kertoo näkemyksistään todenmukaisesti", sillä informantti voi tarjota vain omia käsityksiään ja kokemuksiaan, ei absoluuttisia totuuksia. Terotin haastateltaville, että olin kiinnostunut kuulemaan heidän vastauksensa, olivat ne millaisia tahansa. Tämä helpotti varsinkin Pennyä, jolla oli vähän tietoa kiinalaisen äitinsä taustasta ja kiinalaisesta kulttuurista yleensä. Selitin, että vaikka vastaus olisi "en tiedä", on se tässä tutkimuksessa käyttökelpoinen tieto. Se, että informantti ei tunne kysyttyä asiaa, voi olla merkki hänen kotikasvatuksestaan, vanhempien kulttuuri-identiteetistä tms. Antropologian ihmisläheinen tutkimusote on vapauttavaa sekä tutkijoille että informanteille, sillä haastateltavia ei kohdella teorian koekaniineina vaan inhimillisen monimuotoisuuden ilmentyminä. Poikkeukset säännöstä ovat yhtä arvokkaita kuin sääntö itse!

Vapaan kerrontatyylin etu on, että siinä haastateltava priorisoi itse asioita sen sijaan, että tutkija ohjaisi hänen ajatuksenjuoksuaan. Samalla on mahdollista nähdä, millainen kertomuksesta kokonaisuudessaan muodostuu. Esimerkiksi Harryn tapauksessa aloitin kysymällä, mistä hänen vanhempansa olivat kotoisin, jolloin hän innostui kertomaan laajalti vanhempiensa taustasta, muutosta Eurooppaan ja eri vaiheiden kautta Derbyn maalaiskuntaan. Harryä ei tarvinnut kannustaa laajentamaan kerrontaansa, sillä hän teki niin omasta aloitteestaan. Haastattelun päätyttyä havaitsin, että Harry oli rakentanut perheensä historiasta eräänlaisen sankaritarinan. Jos olisin joutunut etenemään yksittäisten kysymysten varassa, olisi tämä rakenne todennäköisesti kadonnut.

E erityisen kiitoksen haastatteluiden onnistumisesta ansaitsee Sunny, joka oman laajan haastattelunsa lisäksi otti asiakseen järjestää minulle kolme muuta informanttia, jotka osoittautuivat poikkeuksellisen hyväiksi kertojiksi. Hän pyysi serkkuaan osallistumaan, ja lähestyi koulunsa ulkomaalaisia opiskelijoita, joita hän ei itsekään tuntenut lähemmin. Lumipallotekniikka onkin kiinalaisia tutkittaessa lähes ainoa keino

löytää haastateltavia, koska henkilökohtaisilla suhteilla on kiinalaisessa kulttuurissa niin suuri merkitys (ks. esim. Song ja Parker 1995, 247). Koin monia vastoinkäymisiä lähestyessäni kiinalaisyhdistystä ja yliopiston kiinalaisten opiskelijoiden järjestöä. Suoranaisen kieltäytymisen sijaan minuun suhtauduttiin ensin hyvin avoimesti, mutta kun oli aika sopia haastattelujen ajankohdista, aloin saada vältteleviä vastauksia ja lopulta torjuntaa.

Kahdeksannen haastattelun jälkeen päätin lopettaa aineiston keräämisen kahdesta syystä. Ensinnäkin aineistoa oli valtavat määrät. Haastattelut kestivät useita tunteja, ja muistiinpanoja lukiessani koin, että kaikki aineiston pääteemat olivat kiinnostavia ja käsittelemisen arvoisia. Toiseksi tavoitteeni oli ilmentää haastateltavien yksittäisiä kokemuksia ja persoonia tutkimuksen sivuilla muutenkin kuin tietyn ryhmän edustajina. Haastatteluissa oli jo alkanut näkyä yhdenmukaisuuksia, jotka mahdollistivat informanttien jakamisen alaryhmiin. Halusin esimerkiksi omistaa lyhyen luvun aineistolle, jota kolme iäkkäämpää haastateltavaa olivat tuottaneet. Harryn perheen tarina ansaitsi myös oman lukunsa, koska siinä oli sekä ainutkertaisia käännteitä että kiteytyneessä muodossa kiinalais-siirtolaisten unelma taloudellisesta menestyksestä.

Kahdeksan haastattelua eivät tietenkään voi muodostaa niin laajaa aineistoa, että sen perusteella voisi tehdä yleistyksiä. Tämän tutkimuksen tarkoitus ei olekaan yleistää, vaan luoda erilaisia näkökulmia haastateltavien arkitodellisuuteen. Sen sijaan, että minulla olisi esittää kaikenkattava teoria Derbyn kiinalaisvähemmistöstä, olen valinnut kiinalaissiirtolaisten elämäntavasta keskeisiä elementtejä ja tarkastellut niitä lähemmin. Tämä on mielestäni toimiva tutkimusote silloin, kun aihe on luonnossakin sirpalemainen ja muuntuva. Tutkimuksen rakenteella voi kuvastaa aiheen rakennetta ja vangita sen keskiöön olennaisimman aineksen. Jos myöhemmässä tekstissä viitataan yleisesti Derbyn kiinalaisiin oman aineistoni pohjalta, haluan korostaa että teen niin vain tilan säästämiseksi. Esittämäni asiat pätevät omien informanttieni suhteen, mutta en voi varmuudella väittää, että suurempi otos saisi aikaan identtisiä tuloksia.

Haastattelujen ohella muuta aineistoa ovat Derbyssä ottamani valokuvat ja havainnot, joita tein kiinalaisyhdistyksessä, kiinalaisten ruokakaupassa, ravintoloissa, kasinolla ja elokuvissa. Olisin ollut halukas observoimaan laajemmin ja käymään säännöllisesti kiinalaisyhdistyksessä, mutta aistin haluttomuutta ottaa ulkopuolisia mukaan. Viimeisenä oljenkortena tarjouduin ilmaiseksi talkootyöläiseksi. Yhdistyksen työntekijät ilahtuivat ensin, mutta eivät koskaan palanneet asiaan. Muita kiinalaisten yhteisöllisen toiminnan muotoja ovat lähinnä kodeissa järjestettävät juhlat, joten havainnointia oli vaikea järjestää. Mitä parempi ja läheisempi haastattelun aikana

löytää haastateltavia, koska henkilökohtaisilla suhteilla on kiinalaisessa kulttuurissa niin suuri merkitys (ks. esim. Song ja Parker 1995, 247). Koin monia vastoinkäymisiä lähestyessäni kiinalaisyhdistystä ja yliopiston kiinalaisten opiskelijoiden järjestöä. Suoranaisen kieltäytymisen sijaan minuun suhtauduttiin ensin hyvin avoimesti, mutta kun oli aika sopia haastattelujen ajankohdista, aloin saada vältteleviä vastauksia ja lopulta torjuntaa.

Kahdeksannen haastattelun jälkeen päätin lopettaa aineiston keräämisen kahdesta syystä. Ensinnäkin aineistoa oli valtavat määrät. Haastattelut kestivät useita tunteja, ja muistiinpanoja lukiessani koin, että kaikki aineiston pääteemat olivat kiinnostavia ja käsittelemisen arvoisia. Toiseksi tavoitteeni oli ilmentää haastateltavien yksittäisiä kokemuksia ja persoonia tutkimuksen sivuilla muutenkin kuin tietyn ryhmän edustajina. Haastatteluissa oli jo alkanut näkyä yhdenmukaisuuksia, jotka mahdollistivat informanttien jakamisen alaryhmiin. Halusin esimerkiksi omistaa lyhyen luvun aineistolle, jota kolme iäkkäämpää haastateltavaa olivat tuottaneet. Harryn perheen tarina ansaitsi myös oman lukunsa, koska siinä oli sekä ainutkertaisia käänteitä että kiteytyneessä muodossa kiinalais-siirtolaisten unelma taloudellisesta menestyksestä.

Kahdeksan haastattelua eivät tietenkään voi muodostaa niin laajaa aineistoa, että sen perusteella voisi tehdä yleistyksiä. Tämän tutkimuksen tarkoitus ei olekaan yleistää, vaan luoda erilaisia näkökulmia haastateltavien arkitodellisuuteen. Sen sijaan, että minulla olisi esittää kaikenkattava teoria Derbyn kiinalaisvähemmistöstä, olen valinnut kiinalaissiirtolaisten elämäntavasta keskeisiä elementtejä ja tarkastellut niitä lähemmin. Tämä on mielestäni toimiva tutkimusote silloin, kun aihe on luonnossakin sirpalemainen ja muuntuva. Tutkimuksen rakenteella voi kuvastaa aiheen rakennetta ja vangita sen keskiöön olennaisimman aineksen. Jos myöhemmässä tekstissä viittaan yleisesti Derbyn kiinalaisiin oman aineistoni pohjalta, haluan korostaa että teen niin vain tilan säästämiseksi. Esittämäni asiat pätevät omien informanttieni suhteen, mutta en voi varmuudella väittää, että suurempi otos saisi aikaan identtisiä tuloksia.

Haastattelujen ohella muuta aineistoa ovat Derbyssä ottamani valokuvat ja havainnot, joita tein kiinalaisyhdistyksessä, kiinalaisten ruokakaupassa, ravintoloissa, kasinolla ja elokuvissa. Olisin ollut halukas observeerimaan laajemmin ja käymään säännöllisesti kiinalaisyhdistyksessä, mutta aistin haluttomuutta ottaa ulkopuolisia mukaan. Viimeisenä oljenkortena tarjouduin ilmaiseksi talkootyöläiseksi. Yhdistyksen työntekijät ilahtuivat ensin, mutta eivät koskaan palanneet asiaan. Muita kiinalaisten yhteisöllisen toiminnan muotoja ovat lähinnä kodeissa järjestettävät juhlat, joten havainnointia oli vaikea järjestää. Mitä parempi ja läheisempi haastattelun aikana

Tosiasiassa haastateltavien käsitykset tutkijasta muuntuvat kontaktin aikana, ja yhden haastattelun aikana informantti voi kokea toisaalta samaistumista, toisaalta erilaisuutta. Vaikka samaistuminen on perinteisesti ollut jonkinlainen ihanne, ei se takaa parempaa tai rikkaampaa kerrontaa. Haastattelu, joka perustuu tiedostetulle erilaisuudelle voi olla luonteeltaan yhtä paljastava ja hedelmällinen kuin samaistumiselle perustuva haastattelu. (Song ja Parker, 250 – 251.)

Ongelmia ei siis luonut niinkään itse kieli, vaan kielen rakenteeseen liittyvät erityispiirteet. Välillä haastateltavat ymmärsivät kysymykseni eri tavalla kuin olin tarkoittanut. Kiinan kielessä aikamuotoja ei eroteta selkeästi toisistaan (Huotari ja Seppälä 1993, 261), mistä johtuen sain välillä nykypäivää koskevia vastauksia menneisyyttä käsittelevään kysymykseen. Tällaiset väärinkäsitykset voi oikaista kuuntelemalla ensin vastauksen ja kysymällä sitten ikään kuin uutena asiana, miten asianlaita oli ennen. Kysymyksen kiinalaisuudesta ja sen keskeisistä asioista kukin ymmärsi omalla tavallaan. Toiset käsittivät kiinalaisuuden tarkoittavan tyypillisiä luonteenpiirteitä, toiset kertoivat laajasti tapa-kulttuurista. Tässä haastateltavia ei pidä oikaista, koska heidän vastauksensa ovat joka tapauksessa arvokkaita. Sanoinkin aina haastattelun aluksi, että kysymyksiini ei ole väärää vastauksia, vaan että olin kiinnostunut kaikenlaisista tunteista ja ajatuksista.

Keskeisiä käsitteitä

Siirtolainen, maahanmuuttaja, ulkomaalainen

Tutkimuksessani olen joutunut toistamaan paljon termejä “maahanmuuttaja”, “siirtolainen” ja “ulkomaalainen”. Näiden käsitteiden ongelma on, että ne eivät käsitä siirtolaisten lapsia, jotka ovat syntyneet uudessa kotimaassa. Toisen sukupolven kiinalaisilla on vielä selvästi kiinalainen identiteetti, joten olisi hyödyllistä, jos olisi olemassa yleistermi joka käsittäisi syntymämaasta riippumatta useita siirtolais-sukupolvia. Asiahteydestä yleensä selviää, ketä kulloinkin tarkoitetaan. Toista sukupolvea eivät koske esimerkiksi muuton alkuaikojen sopeutumisongelmat muuten kuin välillisesti, vanhempien kautta. “Muunmaalainen” termillä olen viitannut sananmukaisesti muiden maiden kansalaisiin. Siinä missä “ulkomaalaisia” kohtaa omassa kotimaassaan, “muunmaalaisia” kohtaa kun itse matkustaa. Kiinalaisille “muunmaalaisia” ovat Iso-Britanniassa sekä britit että kaikki muut ei-kiinalaiset.

Iso-Britanniassa termillä "immigrant", maahanmuuttaja, on negatiivinen sivumerkitys, joten antropologit välttävät termin käyttöä. "Immigrant" on käsitteenä niin suppea, että sillä viitataan yleensä mustiin, lähinnä Afrikasta saapuneisiin ensimmäisen sukupolven siirtolaisiin. Itäeurooppalaiset siirtolaiset sekä Karibialta ja Aasiasta saapuneet Brittiläisen Kansainyhteisön kansalaiset eivät koe kuuluvansa tähän ryhmään. (Watson 1991, 5.) Tietääkseni suomen kielessä "maahanmuuttaja" ei ole kielteinen termi, joten olen käyttänyt sitä ja termiä "siirtolainen" toistensa synonyymeinä. Watson (1991, 5) tekee myös eron pysyvien (settlers) ja väliaikaisten (sojourners) siirtolaisten välille. Hänen mukaansa kiinalaisten enemmistö on ulkomailla väliaikaisesti, tai ainakin he haluavat uskoa palaavansa kotimaahan.

Maat ja kansat

Iso-Britanniasta puhuttaessa maan ja kansalaisten nimitykset osoittautuivat hyvin monimutkaisiksi. Ensinnäkin täytyy välttää kiusausta puhua "Englannista" ja "englantilaisista", koska nämä nimikkeet eivät käsitä Skotlantia, Walesia ja Pohjois-Irlantia tai niiden asukkaita. Olen käyttänyt sanaa "britti", koska se on lyhyt ja yksiselitteinen termi. Sen ainoa vika on, että se vaikuttaa puhekieliseltä. Englanninkielisissä teksteissä sen sijaan "Brit" ja "Briton" ovat vakiintuneita ilmauksia. Maata olen kutsunut Iso-Britanniaksi siitä yksinkertaisesta syystä, että se on lyhyempi ja sujuvampi kuin sanahirviö "Yhdistynyt Kuningaskunta". Tiedostan, että "Iso-Britannia" on arvosidonnainen nimike, koska se periytyy siirtomaakaudelta. Britit itse eivät kutsu maataan nimellä "Great Britain", vaan "United Kingdom" tai "UK". Suomenkielisen lyhenteen puuttuessa olen kuitenkin joutunut turvautumaan "Iso-Britannia"-termiin, vaikka en halua sillä ilmaista poliittisia mielipiteitä.

Siirtolaiset käyttävät termejä "hongkongilainen" ja "kiinalainen" sekaisin. Kiinalaisille itselleen on selvää, ketkä ovat kiinalaisia, riippumatta siitä ovatko kyseiset ihmiset syntyneet Manner-Kiinassa, Hong-Kongissa vai siirtolaisten uudessa kotimaassa. Kiinalaisuus ilmenee heidän mielestään käytöstavoissa, ulkonäössä ja olemuksessa. Vaikka haastateltavien sosiaaliset ja yhteiskunnalliset lähtökohdat vaihtelivat suuresti, kokivat he silti kuuluvansa samaan etniseen ryhmään, siltäinkin kun tekivät eron hongkongilaisten ja mannerkiinalaisten välillä. Kun etnisyys on haastateltaville itselleen suhteellisen yksinkertainen ja ongelmaton asia, olen toiminut emitistisen periaatteen mukaan ja noudattanut informanttien omaa jaottelua. Tämän

seurauksena olen viitannut sanalla "kiinalainen" kaikkiin niihin informantteihin, jotka kokivat kuuluvansa tähän ryhmään, riippumatta syntymämaasta tai muista tekijöistä.

Toisin kuin suomen kielessä, brittiläisessä kielenkäytössä "Aasia" ei käsitä Kiinaa. Se on yleisnimike Intialle ja Pakistanille, ja kiinalaisiin on viitattava erikseen sanalla "Chinese". "Aasialaisille" suunnatuissa yleisötapahtumissa kiinalaiset loistavat poissaolollaan. "Asian arts" tarkoittaa yleensä intialaista bhangra-musiikkia, kansantansseja ja esimerkiksi hennatatuointeja. Toisaalta ei ole mitään järkevää syytä niputtaa täysin erilaisia kulttuureja saman nimikkeen alle. Se että suomalaiset mieltävät kaikki Aasian maanosan asukkaat kuuluvaksi samaan pääryhmään kielii siitä, ettei meillä ole ollut yhtä paljon maahanmuuttajia, joiden myötä olisimme oppineet tunnistamaan erilaisia kulttuureja. Kuten Watson (1991, 15) huomauttaa, sekä britit että kiinalaiset itse turvautuvat kategorioihin, eikä niitä ole tapana kyseenalaistaa.

Etnisyys, etninen identiteetti ja kulttuuri-identiteetti

Etnisyys on termi, jota on enimmäkseen käytetty antropologian ja etnologian aloilla. Etnisen ryhmän tuntomerkkejä ovat yleensä joko biologiset, kielelliset, kulttuuriset tai uskonnolliset ominaisuudet, jotka yhdistävät ryhmän jäseniä ja erottavat heidät toisista ryhmistä. Usein ryhmän etnisyyttä ilmennetään lisäksi yhteisen kaavamaisen käyttäytymisen avulla. (Liebkind 1992, 152.) Etnisyydessä on olennaista se, että se syntyy vasta vuorovaikutuksessa toisten etnisten ryhmien kanssa. Jos yhteisön kaikki jäsenet edustavat samaa ryhmää, ja yhteisö on eristyksissä muusta maailmasta, ei etnisyydellä ole mitään merkitystä, eivätkä yhteisön jäsenet tiedosta etnisyyttään. Siksi etnisyyden merkitys nykymaailmassa kasvaa jatkuvasti, koska yhä useampien yhteisöjen arkipäivään kuuluvat monikulttuuriset kontaktit tiedotusvälineiden, siirtolaisuuden ja / tai matkailun välityksellä. Antropologian alkuaikojen eristyneitä pienyhteisöjä on tuskin lainkaan jäljellä.

Karmela Liebkindin (1992, 150) mukaan etnisen ja kulttuuri-identiteetin käsitteitä käytetään usein toistensa synonyymeinä. Eri tieteenalat painottavat niitä kuitenkin eri tavalla. Liebkind kirjoittaa samassa yhteydessä seuraavasti:

"Within sociology and anthropology, cultural identity refers to a broad sense of cultural belongingness and shared values derived from group membership, a common history, tradition and language. Traditionally, the sociological and anthropological study of cultural identity focuses on shared behaviour, symbols, values or beliefs, whereas ethnic identity is used to mean a form of ethnic consciousness. --- Within the sociological and anthropological notion of cultural identity, culture becomes a resource in the construction of a collective ethnic identity."

Pääpiirteissään Liebkindin määrittely vaikuttaa selvältä ja hyödylliseltä. Tämän määrittelyn mukaan kulttuuri-identiteetti on etnisen identiteetin toiminnallinen puoli, joka ilmentää ja rakentaa etnistä identiteettiä. Etninen identiteetti rajataan merkitsemään tietoisuutta etniseen ryhmään kuulumisesta.

Mielestäni etnisellä ja kulttuuri-identiteetillä on se ero, että siinä missä etninen identiteetti voi olla eri ihmisillä hyvin samanlainen, on kulttuuri-identiteetissä syvästi yksilöllinen ulottuvuus. Etninen identiteetti on, kuten Liebkindkin sanoo yllä, ryhmään kuulumista ja tietoisuutta siitä. Kulttuuri-identiteetti sen sijaan on henkilökohtainen sekoitus erilaisia elementtejä. Nämä kaksi suhteutuvat toisiinsa siten, että kulttuuri-identiteetissä voi olla osia, jotka eivät tue etnistä identiteettiä. Ne voivat olla osa henkilön persoonaa vaikuttamatta suoranaisesti hänen käsityksiinsä omasta etnisyydestään. Identiteetti ei ole staattinen, vaan jatkuvasti muuntuva, kokemusten ja havaintojen kokonaisuus, joka voi sulauttaa itseensä mitä erilaisimpia osia kokonaisuuden hajoamatta.

Väitän, että suomalaisen henkilön on mahdollista kokea niin syvällistä kiinnostusta vaikkapa latinalaisamerikkalaiseen musiikkiin, että kiinnostus kasvaa osaksi henkilön identiteettiä. Hän seuraa alueen uutisia tiedotusvälineistä, reagoi latinalaisamerikkalaisiin ihmisiin eri tavalla kohdatessaan heitä kasvoista kasvoihin, ja lopulta samaistuu heihin. Latinalaisamerikkalaisista on tullut suomalaisten ohella kyseisen henkilön toinen viiteryhmä. Hänen etnistä identiteettiään tämä ei uhkaa millään tavalla, koska samaistuminen latinalaisamerikkalaisiin ei ole saanut häntä kyseenalaistamaan omaa suomalaisuuttaan. Henkilö kokee edelleen olevansa suomalainen, ja muut suhtautuvat häneen samalla tavalla kuin ennen. Latinalaisamerikkalainen kulttuuri on kuitenkin osa hänen kulttuuri-identiteettiään, koska se on hänelle muihin maailman kulttuureihin verrattuna erityisasemassa.

Kulttuuri-identiteettiin voi myös kuulua elementtejä kahta useammasta kulttuurista. Käytetään esimerkkinä Hong Kongista tulevaa siirtolaista. Hän on etniseltä identiteetiltään kiinalainen, hän samaistuu muihin kiinalaisiin ja hänet hyväksytään ryhmän täysipainoiseksi jäseneksi. Uskonnoiltaan hän on kuitenkin kristitty, ja muista Hong Kongin siirtolaisista poiketen hän on kotoisin suurkaupungista. Nämä kaksi tekijää eivät voi olla vaikuttamatta hänen maailmankuvaansa, käsityksiin itsestään, ihmisistä ja elämän tarkoituksesta. Hong Kongin suurkaupunkialueella hän on tutustunut länsimaiseen kulttuuriin ja esimerkiksi liike-elämän periaatteisiin. Vaikka hänen etninen identiteettinsä on yksiselitteisesti kiinalainen, on hänen kulttuuri-identiteetissään erilaisia piirteitä lapsuuden perheestä, kristinuskosta, koulutustaustasta

ja ulkomaan kokemuksista. Hänen mieltymyksensä musiikin, ruoan ja harrastusten suhteen ilmentävät tätä sekoitusta.

Stereotypiat

Stereotypiat eivät sinällään ole negatiivinen ilmiö, sillä ne edesauttavat yksilöä selviytymään sosiaalisista tilanteista, jotka eivät ole ennestään tuttuja. Ajatellaan tilannetta, jossa suomalainen kohtaa italialaisen. Jos suomalaisella on ennakkokäsitys, että italialaiset ovat puheliaita, on hänen helpompi hyväksyä, että italialaiselta on vaikea saada suunvuoroa. Sen sijaan, että hän leimaisi kyseisen henkilön röyhkeäksi tai maaniseksi, alkaa hän itse sopeutua italialaisen viestintätyyliin. Kaikki stereotypiat eivät ole rasistisia tai yksi-ulotteisia. Ongelmallisia stereotypioista tulee, jos niistä ei osata luopua. Kun kohtaamme toisen kulttuurin edustajia, turvaudumme alussa luontevimmin ennakkokäsityksiin. Tämä on normaali reaktio. Stereotypiaa pitää kuitenkin muokata sitä mukaa kun tieto lisääntyy. Ihannetilanteessa stereotypioista luovutaan pitkän kulttuurikontaktin aikana kokonaan, ja käsitykset toisen kulttuurin edustajista perustuvat omakohtaisiin havaintoihin.

Stereotypiat kiinalaisista ovat kautta aikojen saaneet kahdenlaisia muotoja. Toisessa ääripäässä on länsimainen käsitys Kiinasta ikivanhana sivilisaationa ja hienostuneiden taiteiden maana. Asteikon toisessa päässä kiinalaiset on leimattu passiivisiksi, juonitteleviksi tai suorastaan rikollisiksi. Molemmat stereotypiat ovat olleet varsin sinnikkäitä, ja niitä esiintyy tiedotusvälineissä, kaunokirjallisuudessa, poliittisissa kirjoituksissa, matkapäiväkirjoissa ja taiteessa. Vanhimmat periytyvät Marco Polon ajoilta ja nuorimmat ovat nykypäivän tuotteita. Stereotyyppien vakavin virhe on, että niillä on tapana etäännyttää Kiina länsimaista. Niiden tarkoitus on korostaa eroja, ei yhteisiä piirteitä. Kiinalainen ruoka on loputtoman ihmetyksen, ihastuksen ja inhon kohde. Sama koskee kiinalaisten fyysistä olemusta ja käyttäytymistä. (Parker 1995, 57 – 62.)

Kiinalaisista saatu kuva on usein tullut Eurooppaan erilaisten tulkintojen läpi-suodattamana. Kiinalaisten omien kirjoitusten tai muiden kulttuurin tuotteiden sijaan eurooppalaiset ovat perustaneet käsityksensä muiden länsimaisten ihmisten näkemyksiin. Brittien käsityksiin Kiinasta on vaikuttanut niinkin triviaali seikka kuin posliiniastioiden kuvitus. Koristeaiheissa esiintyi yleensä epätodellisia maisemia, joissa pienet kiinalaiset ylittivät siroja kaarisilloja ja käyskentelivät satumaisissa puutarhoissa. Nämä estetisoidut kuvat olivat kaiken lisäksi yleensä eurooppalaisia piirroksia, joita

astianvalmistajat veivät Kiinaan monistettaviksi. (Sardar 1999, 39.) Stereotypiat eivät lähesty kohdettaan empaattisesti eivätkä pyri ymmärtämään erilaisuutta, mikä on johtanut siihen, että vaikutelma kiinalaisista on edelleen ristiriitainen. Tämä vaikuttaa negatiivisesti kiinalaisten siirtolaisten ja heidän lastensa identiteettiin. (Parker 1995, 57 – 62.)

Länsimaissa on ollut niitäkin, jotka ovat puolustaneet Kiinaa ja sen perinteistä filosofiaa. Voltaire (1694 – 1778) oli yksi näistä edelläkävijöistä. Kritisoidessaan kristinuskoa hän nosti kiinalaisen uskonnon esille luonnollisena uskontona, jolla oli Raamattua pidempi historia. Tämä väite romutti kristittyjen keskeisimmän uskomuksen Raamatusta Jumalan ainoana sanana ihmisille. Hän päätyi tulkintaan, jonka mukaan Intian ja Kiinan monien jumalien takana on yksi yhteinen jumaluus, ja että aivan kuten kristinusko, perustuvat Aasian uskonnot ajatukseen ruumiin ja sielun erillisyydestä ja sielun kuolemattomuudesta. (Sardar 1999, 35 – 36.) Voltaire oli siinä mielessä aikaansa edellä, että hän lähestyi vieraita uskontoja kulttuurirelativistiseen tapaan, käyttäen niiden omia käsitteitä ja logiikkaa. Hänen onnistui nähdä kiinalaisen uskonnon järkipärisyys huolimatta siitä, että se päällisin puolin vaikutti olevan räikeässä ristiriidassa länsimaisen uskon kanssa. (Schultz ja Lavenda 1990, 34 – 36.)

Etnisyys vs. henkilökohtainen maku

Tämän tutkimuksen tekemisen aikana olen joutunut pohtimaan laajalti etnisyyden ja persoonallisten ominaisuuksien suhdetta. Kärjistäen voidaan kysyä, missä määrin kiinalaisesta ruoasta pitäminen on ilmaus kiinalaisesta identiteetistä. Monet eurooppalaisetkin pitävät kiinalaisesta ruoasta, joten mieltymys ei yksin ole vedenpitävä etnisyyden ilmaus. Suhtautuminen ruokaan sen sijaan voi olla merkki yksilön etnisyydestä, koska ruokaan liitetyt arvot ja merkitykset ovat selvästi toisistaan poikkeavia Kiinassa ja Euroopassa. (Tästä laajemmin luvussa 7.) Mutta miten mieltymykset syntyvät? Lapsuuden kokemukset ja niistä saatu tottumus muokkaavat mieltymyksiämme eniten. Mummon lihapullat, äidin tekemät eväsleivät ja oman lehmän maito kytkeytyvät ajatuksissamme miellyttäviin kokemuksiin rakastetuksi tulemisesta. Lapsuudesta tutut ruoat antavat meille samalla jatkuvuuden tunnetta, jos ympäröivä maailma vaikuttaa hajanaiselta ja irralliselta.

Mieltymykset eivät kuitenkaan kokonaan riipu aikaisemmista kokemuksista. Meissä on sisäänrakennettuna selittämätön alue, jota kutsumme arkikielessä ”mauksi”. Maun mukaiset asiat eivät ole aina tuttuja, vaan voidaan pitää myös uusista ja

erilaisista mauista, vaatteista ja lauluista. Varsinkin uudet asiat, joissa on jotain tuttua, omaksutaan vaivattomasti. Toisaalta ruoat, vaatteet ja musiikki, joiden parissa ihminen on kasvanut, voivat aiheuttaa vastareaktion, jolloin mikä tahansa muu houkuttelee enemmän. On paljon ihmisiä, joille –70-luvun muoti tai hiustyylit tuntuvat nykyään vastenmielisiltä, vaikka he aikanaan suosivat niitä. Vastareaktio syntyy varsinkin silloin, kun lapsuuden muistot ovat negatiivisia. Jos on pula-aikaan joutunut syömään pettureipää, ei varmasti halua syödä sitä vapaaehtoisesti uudelleen. Loppujen lopuksi on lohdullista tietää, että kaikkia asioita ei tiede voi selittää, vaan meillä kullakin on tuo lähes mielivaltaisesti toimiva ”oma maku”, joka tekee meistä yksilöitä.

Toisaalta ruokavalio on itseilmaisun muoto. Sillä voi ilmentää tiettyä ideologiaa, kuten eläinrakkautta tai uskonnollista vakaumusta. Ostotottumuksillaan voi viestiä, että kannattaa biodynaamista viljelyä tai reilua maailmankauppaa. Yhtä hyvin ruokavaliolla voi korostaa omaa etnisyyttään. Derbyn kiinalaiset tekevät ostoksensa kiinalaisessa ruokakaupassa, missä he tuntevat esillä olevat tuotteet ja tietävät tarkalleen, mitä saavat. Nuoremmat siirtolaiset, joilla on pyrkimyksiä sopeutua brittiläiseen kulttuuriin, uskaltavat välillä syömään paikallisessa ravintolassa. Ainakin siinä tapauksessa, että on työpaikan ainoa kiinalainen, on syytä totutella edes jonkin verran brittiläisiin ruokiin, ellei halua pikkujouluissa tai firman muissa juhlissa vaikuttaa epäkohteliaalta. Henkilökohtainen maku on siis joustava, psykologinen ilmiö, johon vaikuttavat ulkoisten olosuhteiden (saatavuuden) lisäksi identiteettipyrkimykset ja eräänlainen imago.

2. Kiinalaisena Iso-Britanniassa ja Derbyssä

Iso-Britannian kiinalaisten historia

Taustaa

Kiinalaisten siirtolaisten historia Iso-Britanniassa on suhteellisen pitkä, mutta siitä on kirjoitettu hyvin vähän. Varsinkin yhteisöistä Lontoon ulkopuolella on saatavilla vähän tietoa. Huolimatta siitä, että Kiina on ollut laajamittaisen lähtömuuton maa viimeisten 150 vuoden aikana, tutkimukset jotka valottavat kiinalaisten maahanmuuttajien elämäntyyliä, sosiaalisia olosuhteita ja identiteettiä ovat harvinaisia, ja käsittelevät useimmiten Pohjois-Amerikkaa. Yleiskatsaus brittiläisiin tutkimuksiin

osoittaa, että ne ovat syntyneet nimen omaan paikkaamaan aukkoa, joka antropologian ja sosiologian tieteenhistoriassa on Iso-Britannian kiinalaisten suhteen (Parker 1995). Jopa valtion tukemat järjestöt, kuten yhteisöjen välisiä suhteita tutkiva Community Relations Commission, myöntävät avoimesti, etteivät tiedä kiinalaisyhteisöstä juuri mitään (Watson 1991, 181).

Ng Kwee (1968, 2) antaa yhden selityksen sille, miksi tutkimuksia ei ole olemassa enemmän. Hänen mukaansa kiinalaiset eivät koskaan ole olleet ns. ongelmallinen vähemmistö. Kiinalaiset ovat pieni väestöryhmä, joka ei kilpaile samoista työpaikoista syntyperäisten brittien kanssa. Lisäksi kiinalaisten fyysinen olemus ei ole herättänyt rasistien huomiota yhtä paljon kuin esimerkiksi mustien afrikkalaisten tai Karibian alueen siirtolaisten kohdalla on käynyt. Watsonin (1991, 17) mukaan kiinalaiset pidättäytyvät läheisestä kanssakäymisestä brittien kanssa, johtuen juuri yhteiskunnan rakenteesta ja etnisten ryhmien välisistä suhteista. Vähäinen kontakti johtaa siihen, että keskivertobritillä ei joko ole kiinalaisista erityistä mielipidettä tai vaikutelma on positiivinen. Onhan yleistä, että mitä vähemmän tietty etninen ryhmä saa näkyvyyttä tiedotusvälineissä, sitä epätodennäköisempiä ovat valtaväestön negatiiviset reaktiot.

Ensimmäiset maahanmuuttajat

Euroopan vanhin kiinalaisyhteisö muodostui Liverpooliin jo 1700-luvulla (Storry & Childs 1997, 15). Useimmat tämän aikakauden kiinalaisista maahanmuuttajista olivat merimiehiä. Tämä oli epäsuoraa seurausta ooppiumsodista, jotka puhkesivat vuonna 1839 ja päättyivät Nankingin rauhansopimukseen vuonna 1842. Rauhansopimuksen seurauksena Kiina omaksui avoimemman politiikan suhteissaan länsimaihin, johon brittiläiset vastasivat alkamalla vilkkaan vientikaupan Kiinaan. Kiinalaiset talonpojat alkoivat enenevässä määrin muuttaa ulkomaille, johtuen osittain aktiivisesta rekrytoinnista ja osittain siitä, että ulkomailta saatiin aiempaa enemmän tietoa. Orjuuden lakkauttaminen Brittiläisen Kansainyhteisön alueella oli johtanut valtavaan työvoimapulaan siirtomaissa, joten kiinalaisia talonpoikia alettiin rohkaista Iso-Britannian valtion toimesta lähtemään ulkomaille työnhakuun. (Parker 1995, 54)

Watsonin (1975) tutkimus San Tinin kylästä Manner-Kiinassa valottaa siirtolaisuuden vaikutuksia lähettävään yhteisöön. Tutkimuksen tekemisen aikaan joka kolmannessa San Tinin kotitaloudessa oli miespuolinen jäsen, joka oli ollut merillä vuosien 1900 ja 1940 välillä. Varhaisimmat kirjalliset merkinnät kylän nuorten miesten

lähtemisestä ulkomaille ovat vuodelta 1885. Alun perin kylässä ei tunnettu järjestelmällistä rekrytointia, mutta jo 1910-luvulla britit olivat alkaneet värvätä suuria joukkoja talonpoikia. Merimiehillä oli suurin kysyntä 1920- ja 1930-luvuilla. Kiinalaisille ei ollut tapana maksaa yhtä hyvää palkkaa kuin heidän eurooppalaisille kollegoilleen, mutta he pystyivät silti ansaitsemaan enemmän kuin oli San Tinissä mahdollista. (Watson 1975, 60.)

Ulkomaille lähteminen oli kiinalaisille miehille viimeinen keino yrittää elättää perhettään. Huolimatta siitä, että meneillään oli maailmanlaajuinen lamakausi, miehet olivat vastahakoisia lähtemään kotikylästä, koska tiedettiin, että merimiehen työ oli hankalaa ja jopa vaarallista. Ei ollut takuita siitä, että kylään saattoi palata elävänä, sillä ainakin 15% San Tinin merimiehistä joko kuoli tai katosi jälkiä jättämättä. Merimiehen ammatti ei myöskään automaattisesti tarjonnut vakaita tuloja tai tarpeeksi ylimääräistä kotiin lähetettäväksi. San Tiniin saapuneet rahalähetykset olivat pieniä ja epä-säännöllisiä, joten merimiehen ammattia pidettiin hyvin epäkiitollisena. Toisaalta oli muutamia, joiden onnistui palata viettämään eläkepäiviään entiseen kotikylään. Suositummaksi tuli kuitenkin työskennellä laivoilla lyhyen aikaa, ja etsiä uutta työtä satamista. Monet pitivät merimiehen pestiä keinona muuttaa ulkomaille joutumatta maksamaan kalliita matkalippuja. (Watson 1975, 60 – 62.)

1900-luvun alku

Englannin ja Walesin kiinalaisväestön määrä kasvoi hitaasti mutta varmasti 1850-luvulta 1910-luvulle. Vuoden 1911 väestönlaskennassa kiinalaissyntyisiä asukkaita oli jo yli tuhat, joista valtaenemmistö asui Lontoossa, Cardiffissa tai Liverpoolissa. (Parker 1995, 54 – 55.) Aina 1950-luvulle kiinalaiset maahanmuuttajat olivat useimmiten 20-30-vuotiaita naimattomia miehiä. Naisten lukumäärä alkoi kasvaa 1930-luvulla, koska Iso-Britanniassa opiskelu tuli muotiin. On tärkeää ottaa huomioon, että keskivertokiinalaisella ei missään tapauksessa ollut varaa ulkomaiseen koulutukseen. Kyseiset opiskelijat olivat siis eliittiperheiden tyttäriä. Opiskelijoiden ja ruumiillista työtä tekevien siirtolaisten välillä oli valtava taloudellinen ja sosiaalinen ero. Jälkimmäisen ryhmän edustaja ei yleensä ollut edes luku-taitoinen, saati sitten koulutettu. Alemmista yhteiskuntaluokista saapui maahan siirtolaisten vaimoja ja naimahaluisia nuoria naisia. (Ng 1968, 11 – 15.)

Yleisesti ottaen merimiehet joutuivat elämään hyvin huonoissa olosuhteissa. Laivanvarustajat hylkäsivät työntekijänsä satamaan oman onnensa nojaan aina siihen

saakka, kun uusi matka oli edessä. Ilman rahaa tai edes alkeellista kielitaitoa monet kiinalaiset olivat täysin avuttomia. Aasialaisten merimiesten elinolot olivat jopa niin kurjat, että vuonna 1814 Iso-Britannian parlamentti puuttui asiaan ja pakotti alan suurimman työnantajan, East India Companyn, järjestämään työntekijöilleen asuntoja, vaatteita ja ruokaa. Tämä auttoi jonkin verran, mutta parakkeihin asutetut merimiehet kärsivät silti ahtaudesta ja terveydenhuollon puutteesta. Jotkut päättivät muuttaa mieluummin täysihoitoloihin tai pubien vieras-huoneisiin. Pubeissa asuvien ongelmana oli altistuminen holtittomalle elämäntyyliin, joka ei sopinut ainakaan perheille. Oman etujärjestön puuttuessa kiinalaiset merimiehet olivat huijareille ja varkaille vapaata riistaa. (Ng 1968, 15 – 18.)

Viime vuosisadan vaihteessa kiinalaiset maahanmuuttajat joutuivat rasististen hyökkäysten kohteeksi. Poliittinen ilmapiiri Iso-Britanniassa oli monin tavoin rasistinen: Valtio oli jo antanut määräyksiä, jotka rajoittivat kiinalaisten ammatinharjoittamista ja tuomitsivat heidät yksipuolisiin töihin. Varsinaista fyysistä väkivaltaa sen sijaan alkoi esiintyä sen seurauksena, kun jotkut kiinalaiset osallistuivat vuoden 1911 merimieslakkoon. Sanomalehdet täyttyivät skandaalinkäryisistä artikkeleista, joissa annettiin liioiteltu kuva kiinalaisten merimiesten osuudesta lakkoon. Toisaalta jotkut lehdet kirjoittivat siitä, miten huonosti kiinalaisia kaivosmiehiä kohdeltiin Etelä-Afrikassa, mutta näiden artikkelien todellinen motiivi oli todennäköisesti turvata yhä enemmän työpaikkoja briteille itselleen. (Parker 1995, 56.) Kiinalaisten tilanne paheni huomattavasti uusien siirtolaislakien myötä vuosina 1919 ja 1920. Suuria joukkoja merimiehiä karkoitettiin maasta uhkapelaamisen tai ooppiumin polttamisen varjolla. Tämä ajanjakso näki myös valtion järjestelmällisiä yrityksiä saada kaikki kiinalaiset lähtemään maasta. (Parker 1995, 54 – 61.)

Lontoon Chinatown

Eräänlainen Chinatown, kiinalainen kaupunginosa, alkoi muodostua Lontooseen noin vuoden 1900 tienoilla. Tämä oli muutaman korttelin kokoinen alue Pennyfields'in ja Limehouse Causeway'n välillä. Koko Lontoon kiinalaisväestö ei toki asunut tällä pienellä alueella, mutta sillä oli selvästi kiinalaisia ominaispiirteitä, kuten kiinalaisia ravintoloita ja kauppoja sekä noin 300 – 400 suuruinen vaihtuva asukaskunta. Huonosta maineestaan huolimatta Chinatown oli suhteellisen rauhallinen asuinyhteisö. Satunnaisesti ilmeni uhkapelaamista, ooppiumin polttamista tai tappeluja, mutta valtaosa Chinatownin asukkaista vietti normaalia perhe-elämää. Asukkaiden arki oli kaukana

järjestetystä rikollisuudesta ja jengisodista, jotka vaivasivat yhdysvaltojen Chinatowneja. Sitä mukaa kun asukasluku kasvoi, muodostui alueelle myös järjestöjä. Näitä olivat Kiinalainen Lähetysseura (Chinese Mission), kiinalainen koulu (Chung Hua Chinese School) sekä Oi T'ung -yhdistys (Oi T'ung Association).

Oi T'ung-yhdistyksellä oli kaksi tavoitetta. Pitkäaikainen tavoite oli muodostaa ulkomailla asuvien kiinalaisten verkosto, jotta maanmiehet voisivat auttaa toisiaan. Toinen tavoite oli poliittinen. Varsinaisen eturyhmän puuttuessa yhdistys pyrki edustamaan kiinalaisten yhteisöä uudessa kotimaassa, ajamaan jäsentensä oikeuksia ja vähentämään syrjintää. Käytännön tasolla yhdistys auttoi siirtolaisia hautajaisjärjestelyissä ja piti huolta sairaista ja vanhuksista. (Ng 1968, 18 – 20, 49 - 50.) Hautajaiset olivat tärkeä tapahtuma kiinalaisten keskuudessa, koska esi-isien palvonta merkitsi, että kuolleesta tuli pyhä henkilö. Hautajaismenot olivat monivaiheiset, ja niitä varten tarvittiin erilaisia uskonnollisia esineitä ja materiaaleja. Näitä olivat muun muassa symbolinen paperiraha, öljylamppu, liinavaatteet ja vainajan ylle puettavat moninkertaiset takit. (Thompson 1973, 160.)

Toisen maailmansodan aikana saksalaisten pommitukset tuhosivat Pennyfields'in ja Limehouse Causeway'n välisen alueen, eikä se koskaan palannut kiinalaisten yhteisöksi. Sen sijaan West Endiin perustettiin muutamia hienoja kiinalaisia ravintoloita, mistä uusi Chinatown sai alkunsa. Gerrard Street oli uuden yhteisön keskus. Sen talojen kellareihin syntyi uhkapeliluolia, joissa ravintoloiden työntekijät viettivät vapaa-aikaansa. Vaikka uhkapelaaminen oli laitonta, katsoi poliisi sitä läpi sormien, koska luolat päästivät sisään vain siirtolaisia, eivätkä ne aiheuttaneet julkista häiriötä. Gerrard Streetistä tuli niin tärkeä kiinalaisen elämän keskus, että se alkoi saada vieraita muualta maasta. Monet säästivät voidakseen tehdä viikonloppumatkan Chinatowniin, jossa oli saatavana paitsi kiinalaisia elintarvikkeita ja sanomalehtiä, myös asianajajan, matkanjärjestäjän ja lääkärin palveluja. Kaikkialla oli mahdollista asioida kantoniksi, ja Chinatown'in lääkäri tunsu sekä länsimaista lääketiedettä että kiinalaista yrttipohjaista parantamista. (Watson 1975, 116 – 118.)

Sodanjälkeinen ajanjakso

Maailmansotien välisenä aikana Iso-Britannian kiinalaisten määrä alkoi nousta selvästi. Etenkin toisen maailmansodan jälkeen valtio rohkaisi maahanmuuttoa, koska tuotantoteollisuudessa oli työvoimasta huutava pula. Vuonna 1948 säädettiin laki, jonka

mukaan Iso-Britannian siirtomaissa syntyneet olivat oikeutettuja Iso-Britannian kansalaisuuteen. Maahanmuuttajia saapui runsaasti Kiinasta, Hong Kongista, Singaporesta ja Malesiasta. Toiset olivat tulleet maahan jäädäkseen, mutta mukana oli jonkin verran opiskelijoita, joiden aikomuksena oli palata opintojen päätyttyä vanhaan kotimaahan. 1960-luvulta lähtien suurin muuttovirta tuli Hong Kongista. Singaporen ja Malesian siirtolaiset olivat useimmiten työharjoittelijoita, opiskelijoita tai sairaanhoitajia. Kiinan ja Hong Kongin siirtolaiset sen sijaan olivat ennen kaikkea ravintola-alan työntekijöitä, joista suuri enemmistö asettui pysyvästi Iso-Britanniaan. (Parker 1995, 62 – 64.)

Lontoon, Cardiffin, Bristolin ja Liverpoolin telakoilla eli kussakin pieni kiinalaisyhteisö. Jotkut miehistä saivat tarpeekseen merillä olemisesta ja karkasivat maihin etsimään työtä. Monien haaveena oli oma ravintola tai pikaruokapaikka. Toisen maailmansodan jälkeen kiinalaisväestö levittäytyi yhä enemmän sisämaahan ja pienemmille paikkakunnille, sillä jotkut kiinalaismiehet solmivat avioliiton britin kanssa ja muuttivat naisen kotipaikkakunnalle. Nykyään avioliitot kiinalaisten ja brittien välillä ovat hyvin yleisiä (Modood et al. 1997, 31). Ravintola-alan yritysten ohella kiinalaiset perustivat pesuloita. Ennen sähköpesukoneita ja itsepalvelupesuloita tämän alan palveluilla oli kova kysyntä. 1950-luvulla heidän oli kuitenkin siirryttävä yhä enemmän ravintolatyöhön, koska pyykinpesukoneet yleistyivät. (Ng 1968, 5 – 11.) Muita suosittuja ammatteja olivat parturi ja lähikaupan omistaja. (Ng 1968, 34).

Ravintola-ala oli työvoimakeskeinen teollisuus, joka tarjosi työpaikkoja niillekin, joiden englannin taito oli huono. Sotien jälkeen keskimääräinen elintaso nousi, joten ravintoloiden ja pikaruokapaikkojen kysyntä lisääntyi. Iso-Britanniassa omaksuttiin yleisesti kaupunkilainen elämäntyyli, johon kuuluivat palvelujen ostaminen ja yhden hengen kotitaloudet. Brittiläiset alkoivat tottua eksoottisiin ruokiin ja mausteisiin. Etenkin intialaiset ja kiinalaiset ruoat tulivat valtavan suosituiksi (Watson 1977, 183). Nämä tekijät yhdessä varmistivat sen, että kiinalaisissa ravintoloissa riitti asiakkaita. Ravintolan saattoi perustaa pienellä pääomalla, joten vuoteen 1970 mennessä ympäri maata oli jo yli tuhat kiinalaista ravintolaa. Yrityksiin investoi yleensä pieni liikekumppanien joukko, joka oli toisilleen sukua joko ydinperheen tai kiinalaisen laajennetun sukukunnan kautta. Naisia ei yrityksissä juuri toiminut, vaan sekä omistajat että henkilökunta koostuivat miehistä. (Parker 1995, 65 – 66.)

Vuonna 1962 maahanmuuttoa alettiin rajoittaa siten, että Iso-Britanniaan pääsi siirtomaista vain sillä edellytyksellä, että tuleva työpaikka oli jo tiedossa. Tämän seurauksena työpaikkoja välitettiin yhä enemmän suullisen tiedonvälityksen ja perhe-

suhteiden avulla. (Parker 1995, 65 - 66.) Siinä missä hongkongilaisten maahanmuutto vaikeutui, Manner-Kiinan viranomaiset vähensivät maastamuuttoa byrokratiaa. Taka-ajatuksena oli, että siirtolaisten kotiin lähettämät ylimääräiset rahavarat antaisivat heidän sukulaisilleen lisää ostovoimaa. Tuhansia toiveikkaita talonpoikia saapui Iso-Britanniaan etsimään ravintola-alan töitä, mutta valitettavasti heitä käytettiin räikeästi hyväksi. Ravintolan omistajat maksoivat heille laittoman alhaista palkkaa luottaen siihen, että mannerkiinalaisilla ei ollut tietoa paremmasta. Tämä ajanjakso loppui vuonna 1973 uuden asetuksen myötä, joka vaikeutti kiinalaisten maahanmuuttoa. (Watson 1977, 188.)

Suur-Lontoon alueella asui 1970-luvun lopulla jo 14 000 kiinalaista ja Skotlanninkin kiinalaisväestö oli kasvanut kymmenessä vuodessa kourallisesta kolmeen tuhanteen. Koko maassa oli noin 68 000 kiinalaista, joista 6000 oli opiskelijoita ja 2000 sairaanhoitajia. Loput työskentelivät pääosin ravintoloissa ja kiinalaisissa ruoka-kaupoissa. Kiinalaisten ravintoloiden kysyntä kasvoi tasaisesti aina vuoteen 1970. Tällöin markkinoilla alkoi taloudellisen taantuman kausi, ja jotkut ravintolat tekivät konkurssin. Vaikka Iso-Britannia oli kautta aikojen ollut kiinalaisille portti Eurooppaan ja suosituin siirtomaa, alkoivat yhä useammat tutkia mahdollisuutta muuttaa Manner-Eurooppaan. Monet Iso-Britannian kiinalaiset pakkasivat laukkunsa uudelleen, ja muuttivat kanaalin toiselle puolelle Hollantiin tai silloisen Länsi-Saksan pikkukaupunkeihin. (Watson 1977, 183.)

Ravintola-alalla työskenteleminen leimasi, ja leimaa, monien kiinalaisten elämäntyyliä. Perheet tekivät usein työtä yhdessä vanhimman veljen tai isän toimiessa johtajana. Ne, jotka puhuivat eniten englantia, toimivat tarjoilijoina. Kokit sitä vastoin olivat kielitaidottomia talonpoikia, joilla oli tuskin minkäänlaista koulutusta. Kiinalaisten arvohierarkian mukaan tarjoilijoilla oli korkein status, ja heistä oli outoa, että asiakkaat kunnioittivat kokkia. Perheyriyksessä kaikkien oli tehtävä sitä työtä mitä kulloinkin annettiin, mutta palkattujen työntekijöiden oli mahdollista aloittaa epäkiitollisista töistä ja edetä asteittain parempiin tehtäviin. He saattoivat ensin tiskata ja siivota, ja siirtyä sitten keittiöapulaisiksi ja kokeiksi. Tarjoilijan työhön oli vaikeampi päästä, eikä kaikilla ollut siihen edellytyksiä. Naispuoliset perheenjäsenet tulivat mukaan perheyriykseen 1960- ja -70-luvuilla, kun naisten työssä-käyminen kodin ulkopuolella yleistyi. (Watson 1975, 110.)

Yleensä ravintolatyöntekijät saivat kohtalaista palkkaa. Työehdot olivat jopa paremmat kuin kouluttamattomilla brittiläisillä työntekijöillä, sillä etuihin kuuluivat ilmainen asunto ja ruoka. Ravintola-alalle tyypillisiä ongelmia olivat pitkät ja epä-

suotuisat työajat, ahtaat asumisolot ja rajoitettu liikkumismahdollisuus. Ravintoloiden suljettua ovensa julkiset kulkuneuvot olivat jo kauan sitten lakanneet liikennöimästä. Työnantajan oli joko ostettava tila-auto, joka kyyditsi työntekijät kotiin tai järjestettävä asuintilat ravintolan yläkertaan. Lontoon keskustassa tätä vaihtoehtoa ei ollut, koska talojen käyttötarkoitus oli usein rajattu liiketoimintaan tai varastointiin. Vaikeinta oli, että ilta- ja viikonlopputyö rajoitti merkittävästi kiinalaisten perhesuhteita ja muuta sosiaalista elämää. Itse työolosuhteet olivat raskaat, sillä pitkät työvuorot vietettiin tauotta ahtaassa, polttavan kuumassa keittiössä. Kova kiire esti henkilökuntaa edes istumasta. (Watson 1975, 110 - 115.)

Iso-Britannian ja Derbyn kiinalaiset - nykypäivä

Eri tausta, yhteinen identiteetti

Iso-Britannian kiinalaiset eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan he ovat kotoisin eri kieli- ja kulttuurialueilta. Suurimmat ryhmät ovat lähtöisin Hong Kongista ja Malesiasta. Yleensä oletetaan, että muutto maalta kaupunkiin edeltää siirtolaiseksi lähtemistä, mutta Iso-Britannian kiinalaisista useimmat saapuvat suoraan maaseudulta (Watson 1991, 6). Muuttopäätöstä tehtäessä vetovoima on työntövoimaa määräävämpi, mutta siirtolaiseksi lähteminen on todellisuudessa monimutkaisen harkintaprosessin tulos. Siirtolaiset itse vastustavat prosessin supistamista yksinkertaiseen vetovoimatyöntövoimamalliin. On tekijöitä, jotka eivät kuulu kumpaankaan kategoriaan, mutta vaikuttavat silti muuttoliikkeeseen. Eräs tällainen tekijä on perinne. Kun siirtolaisuudesta tulee osa yhteisön arkipäivää, jatkuu se itsenäisenä ilmiönä riippumatta vetovoima- tai työntövoimatekijöistä. (Watson 1991, 7.) Tästä perinteestä on todisteena, että 90% nykypäivän ulkokiinalaisista on kotoisin muutamasta pienestä Etelä-Kiinan maakunnasta (Watson 1991, 186).

Hong Kongista, Malesiasta ja Manner-Kiinasta saapuneet muodostavat kolme selvää ryhmää, joilla ei ole keskenään kovin paljon yhteistä. Jotkut Hong Kongista ja Malesiasta saapuvat ovat liikemiehiä, sairaanhoitajia sekä opiskelijoita. (Ng 1968, 1- 4.) Maahanmuuton päämotiivina on harjoittaa liiketoimintaa, saada korkeakoulututkinto tai löytää työpaikka. Joillakin siirtolaisilla on länsimainen juristin, arkkitehdin, tohtorin tai lääkärin tutkinto. Siirtolaisten valtaenemmistö sitä vastoin on kouluttamattomia pienviljelijöitä, jotka työskentelevät Iso-Britanniassa ravintola-alalla. Nämä ryhmät eivät juuri

ole tekemisissä, ja hyvin koulutetuissa on niitäkin, jotka katkaisevat kokonaan suhteensa kiinalaissiirtolaisten yhteisöön (Watson 1991, 195). Useimmiten ulkokiinalaiset ovat kuitenkin perinteisten arvojen vakaimpia kannattajia, joiden konservatiivisuutta oleskelu ulkomailla vain voimistaa. (Watson 1991, 4.)

Vaikka maahanmuuttajien taustat poikkeavat toisistaan, yhdistää heitä etninen identiteetti, joka ei niinkään perustu isänmaahan ja kansallisuuteen kuin kulttuuriin. Kiinalaisten keskuudessa on yleistä, että kiinalaisuutta pidetään primordiaalisena eli synnynnäisenä ominaisuutena, jota ei ulkomaalainen voi omaksua eikä kiinalainen menettää edes pitkien kulttuurikontaktien seurauksena. (Parker 1995, 51 – 52.) Vaikka kiinalaiset erottelevat hämmästyttävän tarkasti ihmisiä erilaisiin ryhmiin pelkän murteen tai kotikylän perusteella (Watson 1991, 8), ei tämä jaottelu ole läheskään yhtä selkeä kuin eron teko kiinalaisten ja ei-kiinalaisten välille (Watson 1991, 196). Uskonnon suhteen ei yleensä tehdä mitään jaottelua, koska keskivertokiinalainen uskoo synkretistisesti useisiin jumaliin ja eettisiin arvoihin (Bayne 1999).

Primordiaalinen kiintymys tarkoittaa olemista ensisijaisesti ja pysyvästi osa tiettyä ryhmää (Oinonen 1999, 21). Tosiasiassa ihmisillä on tapana vaihtaa etnisyyttään oman etunsa mukaan. Etnisyyttä korostetaan ja häivytetään tilanteesta riippuen. Silloin kun käydään taistelua vallasta tai luonnonvaroista, etnisyys tulee pintaan. (Watson 1991, 8 – 9.) Okeley (1996, 51) on tutkinut romanien tapaa käyttää etnisyyttään tilannekohtaisesti, välillä esiintyen valtaväestön edustajana ja välillä teeskennellen kielitaidotonta tai kerjäläistä. Kiinalaisten kohdalla asia ei ole näin yksinkertainen. Kiinalaisten fyysinen olemus kielii jos ei kotimaasta, niin ainakin selvästi ns. keltaiseen päärotuun (Huotari ja Seppälä 1993, 24) kuulumisesta. Siksi heillä on vähemmän mahdollisuuksia ilmentää tai häivyttää omaa etnisyyttään.

Kiinalaiset vähemmistöjen joukossa

Lontoon Policy Studies Institute suorittaa tasaisin väliajoin laajamittaisen tutkimuksen Iso-Britannian työikäisen väestön sosiaalisesta ja taloudellisesta tilanteesta. Vuosien 1988 – 90 välillä kerätyn tiedon pohjalta on kirjoitettu muun muassa kirja nimeltä "Ethnic minorities in Britain. Diversity and Disadvantage" (Modood et al. 1997), jonka mukaan tietyt etniset ryhmät ovat valkoisen enemmistön kanssa joko yhtä hyvässä tai hieman paremmassa asemassa. Edullisimmassa asemassa ovat kiinalaiset ja intialaiset, kun taas pakistanilaiset ja karibialaiset ovat selvästi epäedullisemmassa asemassa. (Modood et al. 1997, 2.) Työttömyys on kiinalaisten keskuudessa

harvinaisempaa kuin valkoisten brittien keskuudessa. Tulotaso riippuu koulutuksesta, mutta voidaan sanoa, että kiinalaisten tulot ovat keskimäärin hieman alemmat tai samansuuruiset kuin briteillä. Kiinalaiset naiset ovat edenneet kiitettävästi johtoasemiin ja työnantajiksi, ja he tienavat keskimäärin enemmän kuin brittinaiset. (Modood et al. 1997, 98 – 115.)

Yrittäjyys on kiinalaisten keskuudessa hyvin yleistä (Modood et al. 1997, 98 – 100). Kolmasosa työssäkävivistä kiinalaisista on yksityisyrittäjiä, mikä on yleisempää kuin missään muussa etnisessä ryhmässä. Yrittäjyys ei myöskään ole toisista riippuvaa, kuten myyntiedustajan työssä, vaan itsellistä. Työ on tämän seurauksena vapaampaa ja haastavampaa, mutta se vaatii suuria investointeja. Tyypillistä kiinalaisten yrityksille on, että niiden tuotteet ja palvelut on suunnattu muille kiinalaisille, eli ne ovat ruokakauppoja ja etnisiä ravintoloita (Modood et al. 1997, 122 – 127). Kiinalaisten etenemismahdollisuudet johtoasemiin ovat erinomaiset. Periaatteessa he törmäävät lasikattoon vain silloin, kun suureen yritykseen palkataan johtajaa. (Modood et al. 1997, 144.) Kaikista etnisistä vähemmistöistä kiinalaisilla on parhaat mahdollisuudet edetä johtotehtäviin ja vaativiin ammatteihin (Modood et al. 1997, 139 - 140).

Tilanne ei ole aina ollut näin hyvä. Policy Studies Institute on tehnyt työvoimaa koskevia laajoja selvityksiä vuodesta 1966. Ensimmäisessä tutkimuksessa ilmeni, että etninen syrjintä oli avointa ja laajamittaista. (Modood et al. 1997, 1.) Kiinalaisia syrjintä ei ole koskaan vaivannut samassa määrin kuin muita vähemmistöjä. Työpaikan saanti ei heidän mukaansa ole lähes koskaan ollut riippuvainen omasta etnisestä taustasta tai uskonnosta. Kiinalaisten uskonto ei tosin ole luonteeltaan sellaista, että sen harjoittaminen keskeyttäisi työntekoa. Islamiin kuuluvat paastot, rukoukset ja pyhäpäivät herättävät helpommin närkästystä. Kun otetaan huomioon, että työnantajien harjoittamaa syrjintää pidetään huomattavasti yleisempänä, kuin se tosiasiasa on, täytyy rikkeiden olla todella harvinaisia. (Modood et al. 1997, 131 - 132)

1970-luvulla syrjintä ilmeni valtavana tuloerona siirtolaisten ja brittien välillä. 1980-luvulla kiilu alkoi kaventua ja siirtolaisia eteni parempiin työpaikkoihin. Etnisten vähemmistöjen väliset erot alkoivat nekin häipyä, ja 1980-luvun lopulta lähtien kiinalaiset, intialaiset ja Afrikasta muuttaneet aasialaiset ovat olleet karkeasti ottaen samanlaisessa asemassa britteihin itseensä nähden. Epäsuora syrjintä voi estää urakehitystä monella tavalla. Iso-Britanniassa nepotismi oli vielä 1970-luvulla yleinen ongelma. Yritykset, joissa oli vain valkoisia työntekijöitä, tahtoi palkata yksinomaan työnantajan tai työntekijöiden lähisukulaisia, mikä sulki siirtolaisilta mahdollisuudet työ-

paikan saantiin. Kiinalaisilla oli tämän huomioon ottaen vielä vähemmän mahdollisuuksia hakeutua ravintola-alalta muihin töihin. Heidän oli helpompaa turvata toimeentulonsa kiinalaisten ruokakauppojen tai ravintoloiden piirissä. (Modood et al. 1997, 2.)

Asuinpaikkana Derby ja Keski-Englanti

Derbyn väestöstä 9,7% on etnisiä vähemmistöjä. Eniten asukkaita on peräisin Intiasta tai Pakistanista, mistä yli puolet vähemmistöjen edustajista ovat kotoisin. Vähemmistöistä vain 2,6% on kiinalaisia, eli heitä on yhteensä noin viitisensataa. (Steele 1999, 8.) Derbyn kiinalaisväestö on kotoisin pääosin Hong Kongista, mutta nykyään mannerkiinalaisten lukumäärä on kasvussa, ja esimerkiksi yliopistolla on oma kiinalaisten opiskelijoiden yhdistys. Derbyn kiinalaisyhdistys on nimeltään Derby Chinese Welfare Association. Sen jäsenet ovat kahta lukuun ottamatta hongkongilaisia, jotka ovat ravintola-alan yrittäjiä tai työntekijöitä. Ensimmäinen siirtolaispolvi on jo iäkäästä, joten heillä on teini-ikäisiä tai aikuisia lapsia. Toinen sukupolvi ei ole ravintola-alan yhtä sitoutunut kuin vanhempansa, vaan heillä saattaa olla esimerkiksi arvostettu akateeminen koulutus.

Derby, jonka asukasluku on noin 250 000, sijaitsee Keski-Englannissa. Alueelle ovat tyypillisiä kauniit, vaihtelevat luonnonmaisemat, pikkukaupungit ja asutettu maaseutu. Suomessa tavalliset pitkät autiot maantietaipaleet ovat Keski-Englannissa harvinaisia, koska väkiluku on sen verran suurempi suhteessa pinta-alaan. Väestöluku on kasvussa, koska alueelle suuntautuu voimakas muuttovirta. Vetovoimatekijöitä Keski-Englannissa ovat kohtuulliset asumiskustannukset sekä maaseudun kauneus. (Jenkins 1992, 163.) Iso-Britanniassa asumiskustannuksilla on erityistä merkitystä, koska monin paikoin vuokrat ja kiinteistöjen ostohinnat ovat ryöstäytyneet käsistä. Tasokkaita asuntoja ei yksinkertaisesti ole niin paljon tarjolla, kuin on kysyntää. Vaikka kohtuullinen asunto löytyisikin, monet ihmiset kieltäytyvät muuttamasta huonomaineisille alueille, koska murrot ja väkivaltarikokset ovat niin yleisiä. Ongelma ajaa ihmisiä pois varsinkin Lontoosta.

Derbyn alueella on myös joitain ongelmia. Perinteiset teollisuudenalat, kuten tekstiili-, vaatetus- ja terästeollisuus ovat olleet suurissa vaikeuksissa aina 1980-luvun alusta, mikä on johtanut joukkolomautuksiin ja konkurssiin. Varsinkin pienet kaupungit ja kyläyhteisöt ovat kärsineet korkeasta työttömyydestä. Kaivostoiminta on toinen ongelma-alue. Lomautukset ovat koskeneet tuhansia ihmisiä kerrallaan, ja

uudelleentyöllistyminen on pienissä yhteisöissä miltei mahdotonta. Valtion tukemat kurssit ja koulutusmahdollisuudet eivät viime kädessä motivoi ihmisiä, ellei niiden ansiosta uskota saavan uutta työpaikkaa. Kaivosmiehen ammattiin liittyy lisäksi voimakas sosiaalistuminen ja ryhmähenki, koska kaivoksen palveluksessa toimi yleensä useita peräkkäisiä sukupolvia. Työttömästä kaivosmiehestä onkin tullut jonkinlainen surullisen hahmon ritari, jota kuvataan lukemattomissa englantilaisissa tv-sarjoissa, elokuvissa ja kirjoissa.

Maaseudun asukkaat kärsivät alkeellisista asumisolosta. Kaikissa maataloissa ei esimerkiksi ole sisävessaa tai kunnollista eristystä. Kaksinkertaiset ikkunat ja keskuslämmitys ovat Iso-Britanniassa edelleen ylläilyksiä, joten ihmiset luottavat sähköhuopiin, teenjuontiin ja kokolattiamattoihin pypsyäksään lämpiminä. Valtio jakaa köyhimmille eläkeläisille erityistä lämmitystukea talvikuukausina, jotta vanhukset eivät rahaa säästääkseen paleltuisi kuoliaaksi. Kaupungeissa ongelmat ovat pitkälti samat, mutta keskivertokaupunkilainen tienaa enemmän, ja voi investoida kotiinsa. Ne, jotka asuvat kaupungin tai valtion omistamissa vuokra-asunnoissa, ovat yleisemmin rakennustarkastajien ja sosiaaliviranomaisten valvovan silmän alla, joten räikeimmät epäkohdat tulevat ilmi ja ne pyritään korjaamaan.

Valitettavasti kiinalaisilla on tapana vuokrata asuntonsa yksityisiltä vuokranantajilta, jolloin he saattavat joutua kärsimään puutteellisesta varustetasosta. Vaikka asunnon tai talon omistus parantaisi asumisolaja huomattavasti, ei kiinalaisilla ei juuri ole kiinnostusta ottaa lainaa ja ostaa kiinteistöjä. (Modood et al. 1997, 205.) Tämä kuvaa mielestäni sitä irrallista asennetta, joka kiinalaisten keskuudessa vallitsee. Oman kodin omistajuus, joka muilla etnisillä ryhmillä on tavoitteena, ei vetoa kiinalaisiin. Monet keskittyvät mieluummin ajatukseen, että muuttavat tulevaisuudessa takaisin vanhaan kotimaahan. Vuokraamiseen on toisaalta aivan päteviä syitä, kuten yksinhuoltajuus tai asuminen Lontoossa, missä asunnon ostaminen on todella vaikeaa. Iso-Britannian kiinalaisista 40% asuu Suur-Lontoon alueella, ja yli puolet asuu suurkaupungeissa. (Modood et al. 1997, 185 - 186)

Derbyn kiinalaisväestöstä, varsinkin vanhuksista, suuri osa asuu alueella nimeltä Stockbrook. Stockbrook on Derbyn kaupungin ydintä, englantilaiselta nimeltään "inner city". Englannissa ydinkeskusta ei ole haluinta asuinseutua. Sen talot ovat Iso-Britannialle tyypillisiä punatiilisiä riviomakotitaloja, jotka ovat suhteellisen edullisia ostaa tai vuokrata. Britit asuvat mieluummin lähiöiden paritalossa. Sinne ihmisiä vetävät viheralueiden läheisyys ja suuret takapihat. Keskustan rikostilastot ovat lisäksi korkeat, koska siellä sattuu tappeluita, myymälä- ja autovarkauksia. Amerikkalaisyylinen

kaupunkisuunnittelu, johon kuuluvat suuret automarketit kaupungin ulkopuolella ja keskustan "kuolema", on saanut Derbyssä valtaa, kuten muualla Euroopassa. Alkuillasta keskusta on täysin autio. Kaupat sulkevat ovensa iltakuudelta, jolloin kadut tyhjenevät, täytyäkseen taas yhdeksän jälkeen pubien ja ravintoloiden asiakkaista.

Stockbrookilla on suhteellisen huono maine. Alueella ei ole selvää identiteettiä, koska se on vain hajanainen alue keskustan liepeillä. Yhteistä kokoontumispaikkaa, kuten kirjastoa, kahvilaa tai edes ruokakauppaa ei alueella ole. Pienestä kiinalaisten keskittymästä kielivät kaksi kiinalaista ruokakauppaa sekä näyttävä kiinalaisyhdistyksen talo. Muutaman korttelin säteellä sijaitsee lisäksi kiinalaisia ravintoloita ja pikaruokapaikkoja, mutta varsinaiseksi Derbyn Chinatowniksi aluetta ei voi kutsua. Stockbrookin aktiivisin asukasryhmä on Stockbrook Crime Prevention Group, joka nimensä mukaisesti jakaa tietoa rikosten ehkäisemisestä ja suorittaa omaisuuden turva-merkintää. Ryhmä pyrkii rakentamaan alueen yhteishenkeä järjestämällä pieniä tapahtumia. Tärkein kesätapahtuma on jo perinne, joka on menestys silloin, kun tappelut eivät katkaise juhlamista.

Rasismi on Stockbrookissa vakava ongelma. Vaikka kaikki asukkaat eivät ole rasisteja, on ilmapiiri niin vaikea, että pakistanilaiset eivät näyttäydy alueella perinteisissä vaatteissaan. Stockbrookissa asuu pääosin valkoisia ja karibialaisia. Kolmantena ryhmänä ovat kiinalaiset. Intialaiset ja pakistanilaiset keskittyvät Normantoniin, joka on Stockbrookin naapurissa. Derbyn kiinalaisten vanhusien mielestä heidän asuinalueellaan esiintyy jonkin verran syrjintää. He ottavat syrjinnän vakavasti, sillä muiden etnisten vähemmistöjen näkemykset syrjinnän laajuudesta vaihtelivat olemattomasta erittäin vakavaan, mutta kiinalaisista kukaan ei pitänyt ongelmaa merkityksettömänä. Kun kysyttiin, kuinka laajamittaista syrjintää oli yhdestä kymmeneen, (1=eivät esiinny lainkaan, 10=hyvin yleistä) yli 70% kiinalaisista vastasi arvolla 3. (Steele 1999, 37.) Syrjintä, tai ainakin koettu syrjintä, on siis tiukasti ikään sidottua, sillä kiinalaiset ryhmänä eivät koe tulevaisuutta syrjityiksi (Modood et al. 1997, 133).

Palvelujen puuttuminen, turvattomuus ja epäviihtyisyys ovat johtaneet siihen, että keskustassa asuvat vain ne, joilla ei ole vaihtoehtoja, toisin sanoen työttömät, vähävaraiset eläkeläiset ja opiskelijat. Mitä vähemmän keskustassa on työikäistä väestöä, sitä vähemmän siellä on palveluja, kuten kouluja ja terveyskeskuksia. Levottomuutta ja talojen hoitamattomuutta lisää osaltaan se, että suuri osa taloista on kaupungin vuokraamia, jolloin asukkailla ei ole motivaatiota pitää niitä hyvässä kunnossa. Etniset vähemmistöt ovat ymmärrettävästi keskittyneet juuri kaupungin

ytimeen, sillä siirtolaiset ovat keskimääräisesti pienituloisempia kuin alkuperältään englantilainen väestö. Kiinalaisille on lisäksi tärkeää asua lähellä omaa yritystä tai työpaikkaa, joka todennäköisimmin sijaitsee keskustassa. Vanhuksille tärkeintä on olla lähellä kiinalaisyhdistystä, joka sijaitsee Stockbrookin valtavyöhykkeen varrella (Steele 1999, 51).

Lähes puolet Iso-Britannian kiinalaisista asuu alueella, jossa väestöstä alle 10% kuuluu etniseen vähemmistöön (Modood et al. 1997, 188). Kiinalaiset eivät koe tärkeäksi asua omien maanmiestensä läheisyydessä. Tämä johtuu osittain siitä, että kiinalaisia ei pienemmällä paikkakunnilla ole riittävästi oman yhteisön perustamiseen. Näyttää kuitenkin siltä, että muut etniset vähemmistöt, varsinkin bangladeshilaiset, ovat taipuvaisempia segregaatioon (Modood et al. 1997, 188). Kiinalaisten keskuudessa trendi on suorastaan päinvastainen: joka kolmas kiinalainen ei edes halua asua alueella, joka on etnisesti monipuolinen, ja joka toinen ei välitä, ketä naapurissa asuu. (Modood et al. 1997, 189.) Kiinalaisille myös uskonnollisten paikkojen läheisyys ja vapaa-ajan palvelut ovat vähemmän tärkeitä. (Modood et al. 1997, 194 – 196.) Tämä selittyy sillä, että kiinalainen uskonto on luonteeltaan yksityistä ja tapahtuu kotona. Pitkät työpäivät ja vuorotyö estävät kiinalaisia osallistumasta harrastuspiireihin.

Rasismi

Syrjintäkokemukset ja niistä selviytyminen

Kaikilla haastateltavilla on jotain kokemuksia rasismista. Myönteistä kokemuksissa on, että ne ovat harvinaisia, eikä kukaan ollut joutunut kokemaan fyysistä väkivaltaa tai järjestelmällistä syrjintää. Kokemukset rajoittuivat lähinnä humalaisten huutamisiin solvauksiin, joiden uhriksi voi periaatteessa joutua kuka tahansa. Solvaukset eivät olleet harkittuja tai kohdistuneet erityisesti kiinalaisiin etnisenä ryhmänä. Haastateltaville ei ollut jäänyt tapauksista pysyviä traumoja, vaan he suhtautuivat yleensä asiaan välinpitämättömästi. Vanhuksille tilanteet ovat olleet pelottavimpia, koska he eivät kykene puolustautumaan tai juoksemaan pakoon. Jennifer uskoo, että rasismi on pohjimmiltaan kateutta. Kiinalaiset siirtolaiset ovat keskimäärin hyvin koulutettuja, mikä ärsyttää joitakin brittejä. Siksi Jennifer uskoo, että vain selvästi köyhistä oloista tulevat siirtolaiset saavat osakseen apua ja sympatiaa, koska heitä ei koeta uhaksi.

Harryn mielestä sanaton viestintä ja erityisesti kehon kieli kertovat enemmän yksilön mielipiteistä kuin sanallinen viestintä. Hän myöntää joskus kokeneensa syrjintää epävirallisissa tilanteissa, esimerkiksi pubeissa. Toisaalta hän puolustaa ihmisiä sanomalla, että jotkut käyttävät rasistisia ilmauksia tahattomasti. Tämä ei ole yllättävää ottaen huomioon, että englannin kielessä poliittisesti korrekteina pidetyt termit vaihtuvat jatkuvasti. Etnisiin vähemmistöihin on viimeimmäksi (v. 2000) alettu viitata termillä "BEM", Black and Ethnic Minorities, mikä on siinä mielessä outo ilmaus, että mustiin viitataan aivan kuin he eivät olisi etninen ryhmä. Harry ei vaikuta olevan ennakkoluuloista kovin vaivaantunut. Hän käyttää aseenaan huumoria, ja painottaa epämiellyttävässä tilanteessa olevansa tarkalleen ottaen irlantilainen, koska on syntynyt Corkissa. Lauseen komiikka syntyy Harryn aasialaisen ulkonäön ja syntymäpaikan ristiriidasta, jonka hän itsekin tiedostaa.

Sunnylla oli kokemusta poliisin harjoittamasta syrjinnästä. Vuonna 1997 hänen autoonsa murtauduttiin ja hänen portfolionsa varastettiin. Tämä oli suuri menetys, sillä vaikka portfoliolla ei ollut varkaalle mitään arvoa, sisälsi se Sunnyn parhaat valokuvat monen vuoden ajalta. Sattumalta kävi niin, että varas oli hylännyt portfolion roskalaatikkoon, ja ohikulkija löysi sen. Hän ilmoitti asiasta poliisille, mutta häntä kehoitettiin pitämään portfolio siltä varalta, että kukaan ei tulisi vaatimaan sitä. Mies teki työtä käskettyä. Sunnylle poliisi ei ilmoittanut portfolion löytymisestä mitenkään. Tämä on selvästi tehtävien laiminlyömistä, sillä Sunny oli ilmoittanut automurron yhteydessä kadonneista tavaroista. Kun mitään ei ollut tapahtunut muutamaan kuukauteen, portfolion löytänyt mies otti itse yhteyttä Sunnyyn kansion sisältä löytämänsä numeroon, ja Sunny sai omaisuutensa takaisin. Sunny ei osaa selittää poliisin käytöstä edelleenkään muuten, kuin että heillä oli välinpitämätön asenne joko kaikkia työtehtäviään tai erityisesti ulkomaalaisia kohtaan.

Harryn perheellä puolestaan oli läheiset suhteet poliisiin. Perheyriksen edustalla käytiin usein tappeluita, koska ravintola oli ainoa paikka, joka oli auki myöhään yöhön. Harryn perhe ja poliisit tutustuivat, kun poliisit tulivat selvittämään näitä nujakoita. Ravintolasta tuli poliisien tukikohta, "toinen poliisiasema". Harryn isä ja sedät sekä poliisi auttoivat toisiaan parhaansa mukaan. Noin 1970-luvun lopulta Harry muistaa tapauksen, jossa Derbyn jalkapallohuligaanit, nimeltään DLF (Derby Lunatic Fringe), hyökkäsivät Belperin torille aiheuttamaan yleistä hävitystä. Huligaaneja oli kolmisenkymmentä, kun paikallinen poliisi oli täydessä miesvoimassaan vain kymmenpäinen. Poliisi näytti siis jäävän pian alakynteen. Suojellakseen poliisia ja omia näytekunoitaan Harryn isä ja setä lukitsivat lapset yläkertaan, ja ryntäsivät apuun. Harry

muistaa elävästi kurkkineensa verhojen raosta, miten muiden aseiden puutteessa isä ja setä kaappasivat mukaansa tulikuumat wok-pannut ja juoksivat nujakkaa kohti, pannuja ilmassa heiluttaen.

Siinä missä nuoremmat haastateltavat kokevat rasismien suhteellisen merkityksettömänä oman elämänsä kannalta, on syrjintä vanhuksille hyvin kipeä asia. Rouva Chong kertoo, että hän on kokenut syrjintää kaupoissa, ”muslimien” taholta. Syrjintä on ilmennyt sanallisena häirintänä ja vihamielisenä kehonkielenä, mutta ei fyysisenä väkivaltana. Rouva Liu on joutunut häirinnän kohteeksi humalaisten brittien taholta. Muunlaista syrjintää, esimerkiksi työpaikkahaastatteluisissa, he eivät ole kokeneet, koska ovat aina olleet kiinalaisen palveluksessa töissä. Syrjintätapauksia he muistavat muutamia siltä ajalta, kun he ovat asuneet Derbyssa, eli noin kolmenkymmenen vuoden aikana. Olisiko mahdollista, että vanhusten kokemukset syrjinnästä johtuvat puutteellisesta kielitaidosta? Väheksymättä syrjinnän herättämiä tunteita, lienee mahdollista että kohtaamistilanteet tuntuvat kiinalaisista uhkaavilta tai vihamielisiltä silloinkin, kun toinen osapuoli tarkoittaa hyvää.

Kansallisissa tutkimuksissa on ilmennyt, että kiinalaisten mielestä muslimeja syrjitään Iso-Britanniassa hyvin paljon, mutta vähemmän kuin mustaihoisia afrikkalaisia. Itseään kiinalaiset eivät juuri koe syrjittävän. On vaikea todentaa, ovatko mustat vaikeammassa asemassa kuin muslimit, mutta he itse eivät ainakaan ole sitä mieltä. (Modood et al. 1997, 133.) Panin merkille, että sekä rouva Chong että puheenjohtaja Leung mainitsivat erikseen ”muslimit” ryhmänä, joiden kanssa he ovat olleet huonoissa väleissä. On hämmentävää, ketä kiinalaiset pitävät muslimeina, sillä Watsonin mukaan kiinalaiset eivät tee tarkkaa eroa etnisten ryhmien välille. Kiinalaisten yleisin jaottelu on intialainen – eurooppalainen – musta afrikkalainen (Watson 1991, 15 ja 196). Näistä tiedoista voisi vetää johtopäätöksen, että kiinalaisten keskuudessa esiintyy ennakkoluuloja muslimeja kohtaan, mutta kirjalliset lähteet (Ks. esim. Huotari ja Seppälä 1993, 219 – 220) kertovat, että Kiinassa muslimien asema on aina ollut hyvä.

Penny ja rasismien pelko

Pennyn haastattelussa rasismien teema on koko ajan läsnä, vaikka hänellä ei ole omakohtaisia kokemuksia syrjinnästä. Päinvastoin hänen kiinalaisissa ravintoloissa saamansa aulis palvelu osoittaa, että hänelle on etua kiinalaisesta ulkonäöstä. Rasismien teema ilmenee kuitenkin pelkona, joka on jatkuvasti Pennyn ajatuksissa. Hän kertoo vuosia sitten näkemästään tietoisesta, jossa kansalaisia kehoitettiin olemaan

syrjimättä ketään ulkomaalaisen aksentin perusteella. Dokumentin tapaan kuvatussa filmissä hotellin vastaanottoon soittaa ensin intialaiselta kuulostava mies, jolle sanotaan että huoneet ovat täynnä. Muutamaa minuuttia myöhemmin soittavalle syntyperäiselle britille huone yllättäen löytyykin. Penny sanoo, että filmistä on tullut hänelle “pakko-mielle”, koska hänen äidillään on hento kiinalainen aksentti. Penny tarkkailee aina omaa puhettaan ja pelkää kuulostavansa ulkomaalaiselta, vaikka on syntynyt Englannissa. Hän palaa filmiin useita kertoja haastattelun aikana.

Pennyn reaktio kertoo enemmän hänen identiteetistään kuin rasismista. Hänestä olisi selvästi epäoikeudenmukaista, jos häntä, Cambridgessä syntynyttä brittiä, syrjittäisiin. Sen takia hän yrittää aina keskittyä puhumaan oikein. Hän toisin sanoen tekee selvän eron itsensä ja “oikeiden” kiinalaisten välillä. Tämä eronteko on siinä mielessä raadollinen, että sen mukaan ensimmäisen polven siirtolaisten syrjiminen olisi jollakin tavalla hyväksyttävämpää. Muuten olisi vaikea ymmärtää, miksi rasismin pelko on Pennyn elämässä aina läsnä. Hän kertoo esimerkiksi veljensä liittyneen poliisi-voimiin paria vuotta aikaisemmin. Perhe oli tästä päätöksestä hyvin huolissaan, koska veli saattaisi joutua huonomaineisella alueella rasistisen hyökkäyksen kohteeksi. Kaikki oli kuitenkin sujunut ongelmitta. Kun Pennyn oli määrä tavata poikaystävänsä vanhemmat, oli hän kuin kuumilla hiilillä, koska hän pelkäsi, että vanhemmat eivät hyväksyisi kiinalaisennäköistä miniää. Tässäkään tapauksessa mitään ongelmia ei loppujen lopuksi esiintynyt.

Pennyn ajatuksissa painaa varmasti tieto siitä, mitä hänen vanhempansa joutuivat kärsimään suhteensa alkuaikoina. Pennyn äiti ei saanut tapailla englantilaisia poikia, joten ainoa tapa, jolla Pennyn isä saattoi nähdä tulevaa puolisoaan oli käydä kaupassa, jossa tämä oli töissä. He tapasivat toisiaan vain kerran viikossa, salaa. Kun asia tuli ilmi, sekä äidin että isän suku tuomitsivat suhteen. Isänsä äidistä Penny sanoo, että tämä oli avoimesti rasisti. Penny kävi myös koulua konservatiivisella alueella, jossa ei hyväksytty mustia. Näiden tarinoiden ja tietoisuuksien perusteella Pennylle on syntynyt vaikutelma, että vaikka onkin kiinalaista alkuperää, asiaa ei kannata korostaa, koska siitä saattaa tulla vaikeuksia. Hän on ratkaissut asian uppoutumalla brittiläisyyteen ja antamalla ymmärtää, ettei ole edes kovin kiinnostunut kiinalaisesta kulttuurista. Kun hän kertoo Lontoon Chinatownin uuden vuoden juhlista, painottaa hän erikseen, ettei missään nimessä muuten olisi mennyt sinne, ellei olisi tarvinnut värikkäitä valokuvia opintojaan varten.

3. Derbyn kiinalaiset etnisenä ryhmänä

Etnisyyden eri asteita

Aineistoni perusteella olen tehnyt johtopäätöksen, että Derbyn kiinalaiset ovat etniseltä identiteetiltään voimakkaasti kiinalaisia. Aineisto tukee väittämää, jonka mukaan yksilön siirtolaiseksi lähtemisikä määrää pitkälti etnistä identiteettiä (ks. esim. Oinonen 1999, 93). Aikuisiällä ulkomaille muuttaneiden etninen identiteetti on joidenkin kohdalla niin vakiintunut, että pitkään oleskelu uudessa kotimaassa ei muuta käsityksiä itsestä tai omasta viiteryhmästä. Kiinalainen identiteetti ilmenee vanhimpien haastateltavien kohdalla toisaalta elämäntyyliin ja erilaisissa kontakteissa omaan kulttuuriin (yhteydenpito sukulaisiin, tiedotusvälineiden seuraaminen, kiinalaisyhdistyksen jäsenyys), ja toisaalta identiteetin sanallisena ilmauksena. Vanhimmat haastateltavat määrittelevät itsensä "sataprosenttisesti kiinalaisiksi" vielä asuttuaan kolmisenkymmentä vuotta Iso-Britanniassa.

Nuoret ja työikäiset ovat sopeutuneet enemmän brittiläiseen kulttuuriin. Tämä näkyy siinä, miten nuoret viettävät aikaansa, mitä he ajattelevat kiinalaisuudesta, ja kumpaanko kulttuuriin he kokevat kuuluvansa. Sopeutumisesta huolimatta kiinalaisuus näyttelee nuorten identiteetissä merkittävää roolia. Nuorena siirtolaisiksi lähteneet ja toisen sukupolven kiinalaiset poikkeavat vanhemmistaan suhteellisen paljon. Näillä kahdella ryhmällä on enemmän yhteistä keskenään kuin vanhempiansa kanssa. Tämä on todiste siitä, että niin sanottu "kolmas identiteetti" ei ole vielä syntynyt (Watson 1991, 205). "Kolmannella identiteetillä" tarkoitetaan toisen polven siirtolaisten omaksumaa ryhmäidentiteettiä, jossa on aineksia kummastakin kulttuurista, mutta myös kokonaan uusia piirteitä. Nuorten kiinalaisten etninen identiteetti ei ole vielä tässä vaiheessa. Identiteetti yhdistelee elementtejä molemmista kulttuuripiireistä, luomatta uusia yhteisöllisen elämän muotoja.

Ryhmän jäsenyys

Kiinalaisten etnisyys vaikuttaa liittyvän kiinteästi ruumiillisuuteen ja heille ominaisiin fyysisiin piirteisiin. Vältän tietoisesti sanaa "perustua", koska olisi väärin sanoa, että kiinalaisuus "perustuisi" ruumiillisuuteen. Kiinalainen kulttuuri on rikas uskomusten, arvojen, perinteiden ja tapojen kokonaisuus. Sillä on tuhansia vuosia vanha historia, josta kiinalaiset ovat hyvin tietoisia, ja joka edelleen vaikuttaa heidän käsityksiinsä itsestään kansana. Silti vaikuttaa siltä, että jos kiinalaista alkuperää oleva ihminen alkaa pohtia omaa etnisyyttään, on fyysinen ulkonäkö se, mikä ankkuroi hänet kiinalaisuuteen. Puhuipa mitä kieltä tahansa, söipä mitä ruokaa tahansa, muut suhtautuvat itseensä kiinalaisena. Penny, toisen polven kiinalainen äidin puolelta, ilmaisee asian sanomalla, että niin kauan itsensä tuntee englantilaiseksi, kunnes katsoo peiliin ja muistaa taas olevansa kiinalainen.

Muiden ihmisten roolia etnisen identiteetin muodostamisessa ei pidä aliarvioida. Itsemäärittely on lähtöisin muiden ihmisten reaktioista ja asenteista itseä kohtaan. Se on jonkinlainen perusta, jonka varaan alamme rakentaa etnistä - ja kulttuuri-identiteettiämme. (Kuten olen jo luvussa 1 todennut, kulttuuri-identiteetti on näistä kahdesta se, jossa on enemmän yksilöllisyyttä ja monimuotoisuutta.) Vielä aikuisiässä etsimme toisilta hyväksyntää oman identiteettimme suhteen. Liebkind (1992, 163) kirjoittaa:

"To some extent it is true that we want our self-definitions confirmed by others around us. It is usually psychologically uncomfortable to disagree strongly with other people about the content and value of one's identity. Although the psychological discomfort caused by such disagreement has often been unduly exaggerated, we generally try to achieve a consensus with others about who and what we are."

Kiinalaisten keskuudessa toimii monenlaisia mekanismeja, joiden avulla etnistä identiteettiä vahvistetaan vastavuoroisesti. Tätä tapahtuu sekä vanhempien ja lasten, että ryhmän muiden jäsenten välillä. Vanhemmat kasvattavat lapsiaan kiinalaisiksi kannustamalla heitä puhumaan kiinaa, juhlistamalla kuukalenterin mukaista uutta vuotta ja ylläpitämällä perinteisiä arvoja. Aikuisten lasten toivotaan usein muuttavan Kiinaan tai Hong Kongiin (lähtömaasta riippuen), jotta lapsille muodostuisi ensikäden suhde vanhaan kotimaahan. Tämän voi tulkita tarkoittavan, että vaikka perheen läheisyys on kiinalaisille ensiarvoisen tärkeä asia, menee lasten kiinalainen kasvatus tämän edelle. Vanhemmat toivovat myös, että Hong Kongissa oleskelun aikana lapset tapaisivat tulevan puolisonsa, koska brittiläisen miniän tai vävyn myötä olemassa on riski, että kolmas sukupolvi menettää kiinalaiset juurensa.

Ensimmäisen sukupolven siirtolaiset ylläpitävät omaa ryhmähenkeään kokoontumalla kiinalaisyhdistyksessä ja luomalla sinne eräänlaisen turvasataman,

jossa kontaktit brittiläiseen ulkomaailmaan ovat minimaaliset. Vanhimpien haastateltavien kertomuksesta ja Derbyssä tehdyn kyselyn (Steele 1999) perusteella voi päätellä, että kiinalaiset vanhukset haluaisivat koteloitua yhä enemmän omaan pienyhteisönsä. Luvussa 6 selviää, että heidän utopiansa on yksinomaan Hong Kongin kiinalaisten asuttama turva-asuntojen kompleksi, jossa kiinalainen henkilökunta on aina lähellä, sosiaalinen elämä on vilkasta ja kiinalaisyhdistystä käyttävät nuoret ja vanhat tasapuolisesti. Brittiläinen todellisuus ei tunnu koskettavan vanhuksia juuri millään tavalla. He katsovat mieluummin hongkongilaisia tv-kanavia, lukevat siirtolaisten omaa lehteä ja kiinalaisia romaaneja.

Etnisyydellä on monenlaisia ilmenemismuotoja, ja siksi sen astetta on mahdotonta 'mitata'. Kuten Watson sanoo, toiset ilmentävät etnisyyttään kokoontumalla tanssimaan kansantansseja, toiset perustavat poliittisia eturyhmiä. (Watson 1991, 10.) Mielestäni saman asian voi ilmaista jaotteleamalla etniset ryhmät niihin, joilla on - ja niihin joilla ei ole tulevaisuutta. Jos etnisen ryhmän yhteisöllinen toiminta liittyy yksinomaan vanhaan, katoavaan tai jo kadonneeseen kansankulttuuriin, on väistämätöntä, että toiminta hiipuu ennen pitkää. Jos sillä taas on poliittisia päämääriä, voidaan näitä muokata sen mukaan mitä ryhmän jäsenet kulloinkin toivovat. Näin toiminta on joustavaa ja sillä on jatkuvuutta, koska se ei ole muutaman aktiivisen jäsenen varassa. Derbyn kiinalaisyhdistys sijoittuu auttamattomasti ensimmäiseen ryhmään: sillä ei ole koko Derbyn kiinalaisväestön kannatusta, taloudelliset vaikeudet käyvät yhä pahemmiksi ja tulevaisuus on hämärän peitossa. (Tästä laajemmin luvussa 4.)

Kiinalaisen kulttuurin keskeisiä piirteitä

Mentaliteetti

Mentaliteeteista puhuttaessa ollaan tieteellisesti hyvin heikoilla jäillä, koska aihe vaatii rajuja yleistyksiä. Toimiessani kiinalaisten ihmisten kanssa olen kuitenkin kokenut, että kiinalaisessa mielenlaadussa on jotain erityislaatuista, jota olen tässä työssä halunnut käsitellä. On selvää, että mentaliteettia ei voida tieteellisesti mitata tai todentaa, mutta tietyistä arvomaailmaan liittyvistä ja viestinnällisistä piirteistä kirjoittaminen auttaa ymmärtämään kiinalaisten käyttäytymistä. Tällöin tavoitteena ei ole negatiivisten stereotyyppien vahvistaminen, vaan kulttuurienvälisen viestinnän edes-

auttaminen. Kiina on myös siinä mielessä erikoistapaus, että se on kulttuurisesti hyvin homogeeninen maa, jonka asukkaista valtaenemmistöä yhdistää sama etninen identiteetti riippumatta siitä, mitä kieltä he puhuvat tai missä he asuvat.

Kiehtovinta kiinalaisessa mentaliteetissa on vääjäämätön usko oman kulttuurin omaperäisyyteen ja paremmuuteen. Watsonin mukaan (1991, 193) kiinalaisten ajatuksissa:

“Chinese culture --- is infinitely superior to the European cultures.”

Kyseessä ei ole päällekkävyä isänmaallisuus tai tietynlainen ylimielisyys, joka toisinaan ärsyttää muunmaalaisia esimerkiksi amerikkalaisissa. Kiinalaisten ei tarvitse korostaa omaa kansallisuuttaan tai kulttuuritaustaansa, koska heille on itsestäänselvää, keitä he ovat. Omahyväisyyttä ja äänekkyyttä pidettäisiin muutenkin sopimattomana käytöksenä, sillä kiinalaiseen kulttuuriin kuuluu, että tunteita ei ilmaista avoimesti (Bayne 1999). Suomalaisen näkökulmasta kiinalaisten olemus on siis mielenkiintoinen sekoitus ylpeyttä ja nöyryyttä.

Kiinalainen mentaliteetti eroaa valtavasti suomalaisesta. Suomalaisilla on tapana huolehtia siitä, olemmeko maailmalla tunnettuja kansakuntana tai tarpeeksi samanlaisia muiden eurooppalaisten kanssa kelvataksemme muiden joukkoon. Tietyissä tilanteissa isänmaallisuus on toisaalta niin ylitseampuvaa, että sitä voitaisiin jopa pitää kiihkonationalismina. Kiinalaisiin vaikuttaa vielä nykyään tietoisuus siitä, että heillä on takanaan tuhansia vuosia vanha sivilisaatio, joka on ollut erittäin luomisvoimainen ja monella alalla edelläkävijä. Tästä ei kuitenkaan seuraa, että he kohtelisivat muunmaalaisia röyhkeästi tai alentuvasti. Vaikutelma on hieman etäinen, mutta ei pahan-suopa. Yksitavuiset vastaukset ja epäkohtelias kielenkäyttö saattavat enemmän johtua kielen ja tapakulttuurin eroista kuin tarkoituksellisesta tylyydestä.

Kiinalaiset eivät ole väärässä pitäessään kulttuuriaan huomattavasti muista poikkeavana. Kiinan historiaan kuuluu pitkiä eristyksen ajanjaksoja, jolloin sen kirjoitus, yhteiskuntajärjestelmä, uskonnot ja taide kehittyivät omaperäisiksi. Kulttuuria muokkaavat voimat sijaitsivat maan rajojen sisällä, ja vaikka ulkomailta tuli vaikutteita, ei niitä helposti sisäistetty (Bayne 1999). Eräs kansakunnan peruspilareista on tietoisuus Kiinan kulttuuripiirin erityisluonteesta. Tätä tietoisuutta kutsutaan kulturalismiksi. Kulturalismin heikkous on, että se ei tunnusta oman maan ulkopuolella olevan mitään arvokasta. Kiinalaiset uskoivat vielä 1800-luvulla, että kaikki maailman muut kansat olivat barbaareja, joista ei ollut sotilaallista uhkaa tai älyllistä haastetta. Samalla menetettiin tilaisuuksia omaksua uusia keksintöjä, joista olisi ollut taloudellista ja yhteiskunnallista hyötyä. (Huotari ja Seppälä 1993, 13 – 15.)

Kiinalaista mielenlaatua kuvaa sana tyyneys. Baynen (1999) mukaan tunteiden piilottaminen on kiinalaisuutta tyypillisimmillään, koska kiinalainen kulttuuri on aina perustunut enemmän kollektiivisuuteen kuin individualismiin. Tunteiden purkauksia pidetään pahoina, koska ne vähentävät ryhmän koheesiota. Ryhmäsolidaarisuudella on kiinalaiseen kulttuuriin kolmenlainen side. Se on osa kungfutselaisuutta, kommunistista ryhmäideologiaa (Huotari ja Seppälä 1993, 493) ja taoismia. Taoismissa tärkeintä on eläminen harmoniassa ympäristön kanssa, mikä edellyttää hillittyä käytöstä ja sopeutuvuutta. Tunteiden näyttäminen on hitaasti yleistymässä. Nuoria pareja voi nykyään nähdä suutelevan julkisilla paikoilla, mutta esimerkiksi tervehtiessä ei ole tapana koskettaa toista edes kättelemällä (Bayne 1999). Haastateltavissa tyyneyden huomaa erityisesti silloin, kun he kertovat kokemistaan vastoinkäymisistä ilmeenkään värähtämättä.

Uskon, että tyyneys ja nöyryys ovat toimineet kiinalaisten henkisenä suoja-keinona maan historian mullistusten aikana. Kiinan nykykirjallisuudessa kuvataan lukemattomia ihmiskohtaloita, joiden käänneet ovat niin järkyttäviä, ettei länsimainen lukija tahdo voida uskoa niiden todenperäisyyttä. Nälänhätää, totalitarismia ja kommunistisen aatteen vuoksi uhrautumista on esiintynyt vielä aivan lähihistoriassa. Johtajat, joita ensin on palvottu jumalten tavoin, on seuraavassa käänneessä riisuttu arvonannosta ja häpäisty julkisesti. Samalla suhteet ulkomaailmaan ovat olleet monimutkaiset. Lähinaapureita on pidetty vuoron perään liittolaisina ja vihollisina (ks esim. Huotari ja Seppälä 1993, 483). Yksityisten ihmisten kohtaloihin mahtui niin paljon dramaattisia käänneitä, että on vaikea kuvitella ihmisten mielenterveyden säilyvän niissä olosuhteissa ehjänä. Toisaalta on todettu, että ihmisen sietokyky kasvaa vaikeissa olosuhteissa, jos on syytä uskoa että kaikki, tai ainakin valtaosa ihmisistä, ovat yhtä huonossa tilanteessa.

Viestintätyyli

Haastateltavista Hong on kiinnittänyt huomiota siihen, miten eri tavoin kiinalaiset ja britit puhuttelevat tuntemattomia. Palatessaan Kiinaan hän kertoo nykyään loukkaantuvansa, jos torikauppiat käyttävät tylyä äänensävyä. Muutaman viikon mittaisen loman aikana hän tottuu siihen uudelleen, mutta ihmettelee, miten omaankin kulttuuriin voi olla vaikeaa sopeutua. Kiinalaisen ja brittiläisen kielenkäytön erot ovat valtavat, sillä britit ovat vieneet kohteliaisuuden äärimmäisyyksiin. Tästä on lukemattomia esimerkkejä: Britit eivät koskaan vastaa kysymykseen yksiselitteisesti

“kyllä” tai “ei”, vaan kiertävät ilmauksilla “it would be my pleasure”, “I don’t mind if I do”, “it’s not possible, I’m afraid” jne. Bussien, jotka eivät ole liikenteessä, etuosassa lukee: “Sorry! I’m not in service.” Maksamatonta laskua seuraa kirje, joka on täynnä lähettäjän anteeksipyyntöjä ja kohteliaisuuksia.

Kiinalainen kielenkäyttö muistuttaa enemmän suomalaista kuin brittiläistä siinä mielessä, että yksitavuiset vastaukset ovat hyväksyttäviä, eikä niitä pidetä epäkohteliaina. Sanomalla “yksi kahvi” voi tehdä tilauksen sekä Kiinassa että Suomessa loukkaamatta tarjoilijan tunteita. Lisäksi kiinalaisten puhetapaan vaikuttaa erityinen intonaatio. Kiinan kielessä sanoilla on neljä erilaista painotusta ja viides, painoton, intonaatio. Eri tavalla painotetuilla sanoilla on eri merkitys, ei ainoastaan erilainen sävy. Esimerkiksi sana “ma” tarkoittaa sekä hevosta että äitiä, painotuksesta riippuen. Koska englannin kielessä painotus ei ole tiukasti säädelty eikä sitä siksi merkitä tekstiin, lausuvat kiinalaiset englanninkieliset sanat ilman painotusta. Tämä tekee heidän puheestaan ilmeettömää, mikä yhdessä vakavuuden ja puhumattomuuden kanssa voivat antaa briteille tönkeyn vaikutelman.

Kiinalainen kulttuuri on luonteeltaan hyvin symbolistista, mutta symbolien tulkinta on ulkopuoliselle vaikeaa, koska monikerroksiset merkitykset eivät enää ole nykypäivän kiinalaisillekaan täysin tiedostettuja (Huotari ja Seppälä 1993, 380). Tästä sain hyvän esimerkin, kun Sunny kuvaili ihanteellista talon paikkaa sanomalla, että joen varrella ruoka ja toimeentulo virtaavat suoraan ovelle (Ks. luku 6, Feng shui.). Ei ole sattumaa, että Sunny assosioi mielessään kalat ja toimeentulon, sillä kiinankieliset sanat ‘kala’ ja ‘yltäkylläisyys’ ääntyvät samalla tavalla. Näin kalasta on muodostunut kiinalaisille vaurauden symboli. Samanlainen yhteys on sanoilla ‘lepakko’ ja ‘onni’. (Huotari ja Seppälä 1993, 384.) Sivumennen sanoen tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että eri ihmiset näkevät batman-logossa kuka lepakkomiehen tunnuksen, kuka harvahampaisen suun, kuka hyvän onnen symbolin! Tällaiset miellelyhtymät ovat esimerkki siitä, miten kielen muotoseikat muokkaavat yksilön käsityksiä abstraktioista.

Valikoiva huomaavaisuus

Paitsi että epäkohtelias viestintätyyli johtuu kielen eroista, on siihen toinenkin syy. Kiinalaisen tavan mukaan tuntemattomille ei osoiteta ystävällisyyttä, vaan se säästetään tutuille. Guanxi on ilmaus, joka merkitsee henkilösuhteita ja kontakteja. Guanxiin perustuvat paitsi sosiaaliset -, myös liikesuhteet. Tuntemattomien kanssa ei välttämättä ryhdytä minkäänlaisiin tekemisiin. Kiinalaisten yritysten kanssa kauppa

käyvät ovat huomanneet, että liikesuhteen solmimiseen tarvitaan kirjallisen kontaktin lisäksi tapaaminen kasvokkain. Kiinalainen yritys ei tavallisesti edes vastaa kirjeeseen tai faksiin, jossa ennestään tuntematon taho on kiinnostunut tulemaan asiakkaaksi ja pyytää tarjousta. Tuttavuuden ei aina tarvitse olla suoraa, vaan suhteen voi solmia kolmannen osapuolen, yhteisen tutun avulla. Vaikka tuntemattomia kohdellaan viilleästi, on kolikon toinen puoli tuttavia kohtaan osoitettu aito sydämellisyys. (Bayne 1999.)

Kun tuttavuus on menestyksellä solmittu, muuttuu käytös heti huomaavaiseksi ja ystävyyttä ylläpidetään tiukalla vastavuoroisuudella. Lahjojen antaminen on olennainen osa ystävyyden ylläpitämistä, mutta lahjan suuruus on harkittava tarkkaan. Lahjan antaja asettaa saajan kiusalliseen asemaan, jos lahja on arvoltaan niin suuri, ettei saaja kykene vastavuoroisuuteen. Tätä tapausta varten on kehitetty eräänlainen kolmen kieltäytymisen koodi, jossa lahjaa tarjotaan kolmesti. Kaksi ensimmäistä kieltäytymistä ovat kohteliaisuutta ja lahjan saajan vaatimattomuutta. Kolmannella kerralla kieltäytyminen on otettava todesta. Guanxin tarkoitus on ollut turvata ruoan ja muiden hyödykkeiden saanti pula-aikoina. Palvelut ostetaan edelleen suullisen tiedonvälityksen avulla. Puhelinluetteloista ja muista virallisista tiedonlähteistä on saatavana vain epäluotettavien yritysten yhteystietoja. (Bayne 1999.)

Perheen sisällä vastavuoroisuuden periaate toimii niin, että hoivavastuu on ensin vanhemmilla ja heidän vanhuutensa aikana lapsilla. Ihanteellisessa perheessä toisen tarpeet pyritään ottamaan huomioon ilman, että kenenkään tarvitsee suoranaisesti pyytää palvelusta, koska sitä pidetään häpeällisenä. Vierasta taho on helpompi lähestyä ainakin silloin, jos haluaa tinkiä palvelun hinnasta. (Bayne 1999.) Perheen sisäiset velvollisuudet ilmenivät haastatteluissa siten, että kun kysyin arvoista, joita kukin halusi välittää omille lapsilleen, oli vanhemmista huolehtiminen yleisimpiä vastauksia. Jennifer korosti, että hän toivoo lasten oppivan olemaan itsenäisiä ja oma-varaisia ja välttämään viimeiseen saakka avun pyytämistä. Hong pitää tyypillisenä kiinalaisena käyttäytymisenä vaikeuksien salaamista. Valittaminen olisi merkki heikkoudesta.

Perhe ja sosiaalinen verkosto ovat muodostuneet tärkeiksi, koska siviililaki on Kiinassa perinteisesti ollut heikko (Huotari ja Seppälä 1993, 105). Lailliset sopimuksetkaan eivät aina sido osapuolia, joten ihmiset ovat mieluummin luottaneet vastavuoroiseen avunantoon. Kulttuurissa, joka korostaa kasvojen ja kunniallisuuden merkitystä, on sanaton tuttavien sopimus sitovampi kuin puhdas liiketeko. Perheen keskeinen rooli on toisaalta osa kungfutselaisuutta, kiinalaisten etiikkajärjestelmää. Tärkein suhde ei ole jumalan ja yksilön, vaan yksilön ja hänen lähimmäistensä välillä.

Itseä arvoherarkiassa ylempänä oleville tulee osoittaa kuuliaisuutta ja itseä alemmille patriarkaalista hyväntahtoisuutta. Oma asema perheessä määräytyy sukupuolen ja iän mukaan. (Huotari ja Seppälä 1993, 105, 175) Vaimon asemaan kungfutselaisuus vaikuttaa siten, että naisen odotetaan tekevän kaikkensa miehensä perheen, ei omien verisukulaistensa eteen (Bayne 1999).

Siirtolaisten arvomaailman keskeisiä piirteitä

Koulutus

Koulutus on kiinalaisille siirtolaisille arvo. He ovat keskimäärin hyvin koulutettuja jo maahan saapuessaan (Modood et al. 1997, 61, 69), ja yleensä lasten toivotaan pääsevän vanhempiaan pidemmälle elämässä. Lapsia ei erityisesti kannusteta ravintola-alalle, vaan akateemisiin ammatteihin, asianajajiksi, lääkäreiksi tai arkkitehdeiksi. Harryn vanhemmat toivoivat hänestä lääkäriä, mutta Harryllä itsellään ei ollut kiinnostusta lääketieteeseen. Sen sijaan hän haaveili lentäjän urasta, ja teini-ikäisenä hänen unelmansa oli olla Iso-Britannian armeijan ilmavoimien (Royal Air Force) ensimmäinen kiinalainen lentäjä kautta aikojen. Huono näkö romutti tämän haaveen, mutta vanhemmille oli joka tapauksessa ensiarvoisen tärkeää, että Harry ja muut lapset menestyvät elämässä. Kun vanhemmat erosivat ja näytti siltä, että Harry jumiutuu Belperiin pyörittämään äitinsä apuna ravintolaa, äiti vuokrasi ravintolan pois ja lähetti Harryn näiden rahojen turvin Kanadaan näkemään maailmaa.

Koulutuksen merkitys ei koske ainoastaan lapsia ja nuoria. Harrylla on setä, joka kirjoittautui yliopistoon täytettyään 70 vuotta. Hänen aikeenaan oli opiskella kantoninkiinaa perin pohjaisesti, opetellen paitsi itse kieltä, myös kirjainmerkkien historiaa ja kalligrafian hienouksia. Hän ei juuri puhunut kantonkia, koska hänen äidinkieltensä oli hakka. Valitettavasti hän joutui keskeyttämään valitsemansa kurssin, koska oppivaatimuksena oli monen sadan kirjainmerkin opetteleminen joka kuukausi. Sedän muisti oli sen verran heikentynyt, että hän ei kyennyt omaksumaan tietoa samassa tahdissa kuin nuoret opiskelijat. Kiinalaisyhdistyksessä kokoontuu englannin kielen ryhmä, jonka osallistujissa ei ole alle 60-vuotiaita. Vaikka osallistujilla on takanaan kymmeniä Iso-Britanniassa vietettyjä vuosia, eivät he ole luopuneet yrityksistä oppia englantia.

Suku, ei vain ydinperhe

Watsonin tutkimuksessa, joka käsitteli Lontoon alueen kiinalaisia siirtolaisia, kaksi kolmasosaa haastateltavista oli antanut lapsensa isän puolen isovanhempien hoitoon siirtolaisiksi lähdettyään. Tämä johtui siitä, että haastateltavat eivät puhuneet tarpeeksi englantia ottaakseen selvää brittiläisestä koulutusjärjestelmästä tai hoitaakseen maahanmuuton käytännön järjestelyjä. (Watson 1991, 201.) Haastateltaviin sattui kaksi sellaista henkilöä, jotka olivat jättäneet lapsensa isovanhempien hoitoon. Heistä toinen oli rouva Liu, jolla oli kaksi alle viisivuotiasta lasta. Lapset olivat isoäitinsä hoidossa puolesta vuodesta vuoteen, jonka jälkeen tilanne Iso-Britanniassa oli sen verran vakiintunut, että lapset saattoivat tulla vanhempiensa luokse. Lasten läsnäolon voi kuvitella auttaneen rouva Liuta, joka kärsi alkuaikoina yksinäisyydestä ja eristyneisyydestä.

Hong on otoksen toinen äiti, joka on jättänyt lapsensa Kiinaan, tosin omalle äidilleen eikä lapsen isän äidille. Hän on ollut Iso-Britanniassa jo viisi vuotta (vuodesta 1995), joten on vaikea kuvitella, etteikö ero olisi jo jättänyt jälkensä sekä äitiin että poikaan. Hongin poika on 12-vuotias ja he pitävät yhteyttä soittamalla noin kerran kahdessa viikossa ja kirjoittamalla postikortteja. Erossa eläminen vaikuttaa oudolta, varsinkin koska Hongin välittömiin suunnitelmiin ei kuulu palaaminen Kiinaan tai pojan muuttaminen Derbyyn. Kesää varten he tosin olivat suunnitelleet, että poika tulisi äitinsä luokse lomalle. Sekä rouva Liu että Hong puhuvat lapsistaan tyyneesti, näyttämättä ikävää tai huolta. Tämä ei tarkoita sitä, etteivät he rakastaisi lapsiaan, mutta he ovat tehneet omasta mielestään oikean päätöksen. Ehkä Hongin työtilanne oli aluksi epävakaa, ja nyttemmin pojan olisi vaikea keskeyttää koulukäyntinsä ja sopeutua uuteen maahan.

Tässä kohtaa on muistettava, että kiinalaisille perhe ei ole länsimaiseen tapaan yhtä kuin ydinperhe. Isovanhemmat, tädit, sedät ja serkut ovat omaa lihaa ja verta, joiden luona lapsi saa yhtä hyvää hoitoa kuin omilta vanhemmiltaan. Toisin kuin länsimaissa, sukulaisten välistä suhdetta ei pitkäkään ero voi rikkoa, koska se perustuu syntyperään eikä kahdenväliseen kiintymykseen. Huotarín ja Seppälän (1993, 105) mukaan perheen merkitys perustuu siihen, että se oli ainoa turvaa-antava instituutio aikoina, jolloin laki ei suojellut kansalaisia. Länsimaisilla ihmisillä on ollut tapana

etäännyttää itsensä kiinalaisista tuomitsemalla näennäinen tunteettomuus luonnottomana. Sardarin (1999, 100 –101) mukaan elokuvissa ja kirjoissa esiintyvä stereotypia kuvaa kiinalaisia laskelmoivina ja tunteettomina ihmisinä, joiden kylmyys ei ole vain seurausta vaikeista olosuhteista, vaan synnynnäinen ominaisuus.

Tosiasiassa ensimmäisen polven siirtolaiset asuivat mieluiten lähellä lapsiaan (ks. luku 6, Vanhusten arki.). Kun on joutunut kestämään eroa lapsistaan, tulee sitäkin tärkeämmäksi päästä osalliseksi lastenlasten elämästä. Perheiden erillään asumisen perinne on Watsonin mukaan (1991, 201) lakkaamassa, ja toisen polven siirtolaiset käyvät nykyään koulunsa Iso-Britanniassa. Tämä ei estä vanhempia huolehtimasta, että lapset varsinkin suur-kaupungeissa menettävät kiinalaiset juurensa ja joutuvat englantilaisen elämäntyylin pauloihin (Watson 1991, 201). Koulutuksen englantilaista vaikutusta yritetään tasapainottaa vaalimalla läheisiä perhesuhteita ja lähettämällä lapset lomalle tai töihin vanhaan koti-maahan. Kieltä opetetaan puhumalla kotona kiinaa ja viemällä lapsia sunnuntaikouluun.

Kunniallisuus

Harryn perhe on hyvä esimerkki siirtolaisperheestä, jossa lapsille teroitettiin rehellisyyden, vanhusten kunnioittamisen ja hyvien käytösten merkitystä. Jos lapset koettelivat vanhempien kärsivällisyyttä, ojennettiin heitä tarvittaessa remmillä. Harry muistaa tapauksen, jossa hän otti perheyriksen kassasta 50 penceä (5 mk) ja isä sai oikean raivokohtauksen. Hän toisti useaan kertaan, että summa on sivuseikka, mutta lupa pitää aina kysyä. Näin lapsille opetettiin, että minkäänlainen varastelu tai luvatta ottaminen ei ollut hyväksyttävää. Haastateltavista useimmat mainitsevat vanhempien ihmisten kunnioituksen tärkeänä arvona, joka heille opetettiin, ja jonka he haluavat siirtää omille lapsilleen. Penny ei muista äidin erityisesti puhuneen vanhuksista, vaan kaikista ihmisistä tasapuolisesti. Hänen äitinsä on aina toivonut, että Penny ja hänen sisaruksensa osallistuisivat vapaaehtoistyöhön.

Kasvojen käsitteellä on kiinalaisten siirtolaisten keskuudessa edelleen merkitystä. Monet välttelevät tilanteita, joissa he voivat joutua naurunalaisiksi, eikä heillä ole tapana esimerkiksi juoda enemmälti alkoholia. Humaltuminen sotii kungfutselaisuuden periaatteita vastaan olemalla itsekeskeistä ja ryhmää hajottavaa toimintaa (Bayne 1999). Kaikki pyrkivät mieluummin käyttäytymään sivistyneesti. Ainoa haastattelussa ilmituleva tapaus, jossa joku menettää kasvonsa, on Harryn vanhempien avioero. Siinä äiti joutuu häpeään, koska hänen aviomiehensä on lähtenyt

Hong Kongiin ja ollut uskon. Vaikka tarina ei kerro sitä, oletan että Harryn isä joutui itsekin kärsimään kasvojen menetyksestä, sillä hän menetti liiketoimissaan paljon rahaa, jota ei kyennyt maksamaan takaisin. Ehkä tässä on syy siihen, miksi hän jäi muutamaksi vuodeksi Hong Kongiin ennen palaamistaan Iso-Britanniaan. Palattuaan hän oli mennyt uuden kumppaninsa kanssa naimisiin ja oli kuin ”uusi mies”.

Jenniferin mielestä brittiläiset ovat luonteeltaan itsekeskeisiä ja nautinnonhaluisia. He eivät tunne velvollisuutta samalla tavalla kuin kiinalaiset. Tässä ajatuksessa kiteytyy kiinalaisen ja länsimaisen ajattelun ero: kiinalaiselle yhteisö on yksilöä tärkeämpi, eikä aina voi tehdä juuri niin kuin itseä huvittaa. Länsimaiset ihmiset vaikuttanevat kiinalaisista lapsellisilta, koska he ajattelevat aina ensin itseään, solmivat ihmissuhteita hetkellisten mieltymysten perusteella ja valittavat pienistä asioista. Kiinassa kollektiivisuus vaikuttaa myös romanttisiin suhteisiin, sillä elämänkumppaniin saatetaan tuntea vetoa poliittisen aseman, varakkuuden tai hyvän ammatin ansiosta (Bayne 1999). Vaikka laskelmoiva ajattelu ei länsimaissa ole vierasta, koskee se yleensä yksilöä itseään. Kiinalaisille sen sijaan voi olla mieluisin ratkaisu se, joka pitkällä aikavälillä edesauttaa oman perheen hyvinvointia, perheenjäsenten hyviä suhteita tai muuta lähiympäristöä.

4. Derbyn kiinalaisyhdistys

Historia ja tavoitteet

Derbyn kiinalaisyhdistyksen vaiheet tuntee parhaiten herra Leung, joka on toiminut yhdistyksen puheenjohtajana aina alusta lähtien. Hän on ammatiltaan ravintolanomistaja, ja puheenjohtajan toimi on hänelle harrastus. Yhdistyksen historiasta ei ole olemassa kirjallista tietoa, joten olin hyvin ilahtunut, kun herra Leung suostui haastatteluun. Hän on seurannut tapahtumien kehitystä aitiopaikalta, koska hän on ollut mukana paitsi toteuttamassa projekteja käytännön tasolla, myös kehittämässä uusia ideoita. Yhdistys on toisaalta jäsenmäärältään niin pieni, että voin uskoa herra Leungilla olevan suhteellisen kattavan käsityksen jäsenten toiveista ja mielipiteistä. Kyseessä ei ole monimutkainen tai hierarkkinen organisaatio, jonka ruohonjuuritaso ja hallinto eivät kommunikoisi keskenään.

Kiinalaisyhdistys, englanninkieliseltä nimeltään Derby Chinese Welfare Association, perustettiin virallisesti vuoden 1983 helmikuussa. Perustajajäseniä oli kuusi: puheenjohtaja Leung, kaksi varapuheenjohtajaa, sihteeri ja kaksi rahastonhoitajaa. He alkoivat suunnitella yhdistyksen perustamista, koska Derbyn kiinalaisilla oli puutteellisesta englanninkielentaidosta johtuen kohtuuttomia vaikeuksia hoitaa virallisia asioita. Kielitaidottomuus on myös kansallisella tasolla valtava ongelma kiinalaisten maahanmuuttajien keskuudessa. Kaikista etnisistä ryhmistä pakistanilaiset ja kiinalaiset naiset puhuvat vähiten englantia. (Modood et al. 1997, 61.) Derbyn alueella ei ollut päteviä tulkkeja, joten yhdistyksen tavoite oli järjestää tulkkeja, jotka saattaisivat jäseniä verovirastoon, poliisiasemalle, lääkäriin ja sairaalaan. Eräs tärkeä kohderyhmä olivat raskaana olevat naiset, jotka kokivat erityisen vaikeana sen, etteivät voineet lääkärin-tarkastuksissa kertoa terveydentilastaan tai saada neuvoja synnytystä varten.

Toinen tärkeä osa-alue oli levittää kiinalaisten keskuudessa tietoa maahanmuuttajan oikeuksista, sosiaaliturvasta ja Iso-Britannian lainsäädännöstä. Huonosta kielitaidosta johtuen monilla kiinalaisilla ei ollut mitään käsitystä asumistuesta, eläkkeestä, opintotuesta tai toimeentulotuesta. Tämän seurauksena he pyrkivät tekemään mahdollisimman pitkää työpäivää ja –viikkoa elättääkseen itsensä ja perheensä, vaikka tarjolla olisi ollut verovähennysten ja tukien muodossa paljonkin helpotusta. Varsinkin vanhukset hyötyivät mahdollisuudesta saada luotettavaa opastusta omalla kielellään. Valtion sosiaaliturvaa käsittelevistä lehtisistä osa ilmestyy kiinaksi, mutta nämä kertovat vain kansallisista asioista. Paikallista tietoa on saatavana englanniksi ja korkeintaan suurimpien vähemmistöjen kielillä hindiksi, urduksi ja punjabiksi. Puheenjohtaja Leung kampanjoi edelleen sen hyväksi, että useampia esitteitä olisi saatavana kiinaksi.

Yhdistyksen perustamista edelsi noin vuoden mittainen järjestäytymis- ja suunnittelukausi. Noin 25 ihmisen ryhmä kokoontui Derbyn intialaisyhdistyksen, Indian Community Centren, tiloissa tai kiinalaisissa ravintoloissa. Suurin voimainponnistus oli kerätä tarpeeksi varoja, jotta yhdistykselle voitaisiin rakentaa oma talo. Tontti ja rakennuskulut tekivät Suomen rahassa yhteensä yli miljoona markkaa. Derbyn kaupunki antoi varoistaan noin 500 000 markkaa, mutta yli puolet saatiin kokoon yksityisten kiinalaisten lahjoituksista. Valtaosa lahjoittajista asui Derbyssä, mutta jonkin verran varoja kerättiin myös maa-kunnasta ja jopa muualla maasta. Näillä varoilla saatiin ostettua keskustan tuntumasta suurehko tontti, rakennettua yhdistyksen talo ja hankittua jonkin verran kalusteita ja sisustusmateriaaleja.

Kiinalaisyhteisöllä oli jonkin verran sosiaalista toimintaa jo ennen yhdistyksen oman talon rakennuttamista. Lasten sunnuntai koulu oli niistä merkittävin. Koulu kokoontui joka sunnuntai anglikaanisen kirkon juhlasalissa. Mukana oli parhaimmillaan yli 50 lasta, jotka olivat iältään 4 – 12-vuotiaita. Ottaen huomioon, että Derbyn silloinen kiinalaisväestö oli muutamia satoja, olivat käytännössä kaikkien perheiden lapset mukana. Ryhmä kokoontui samassa tilassa, mutta siinä missä pienimpiä rohkaistiin puhumaan kantoninkiinaa, opettelivat vanhemmat lapset lukemista ja kirjoittamista. Alkuvaiheessa koulu toimi kokonaan lahjoitusten varassa, koska Derbyn kaupunki ei myöntänyt sille tukea. Vanhemmille koulu oli helpotus, koska he saivat lapsilleen opetusta ilman, että joutuivat ajamaan lähikaupunkeihin (Vrt. luku 5.).

Yhdistyksen talo valmistui vuonna 1983. Siellä alettiin heti järjestää kokouksia ja kielikursseja, vaikka sisustus oli puutteellinen. Seiniä pyrittiin maalaamaan talkootyönä, ja huonekaluja hankittiin sitä mukaa, kun varat riittivät. Jotta mahdollisimman moni alueen kiinalaisista saisi tiedon yhdistyksen perustamisesta, päätti johtokunta laittaa toistuvan ilmoituksen Iso-Britannian hongkongilaisväestön omaan lehteen, Sing Tao Daily:in. Sing Tao Dailyn toimitus sijaitsee Lontoossa, ja se ilmestyy edelleen. Uutistarjonta käsittää kiinalaisvähemmistön asioita ja uutisia Hong Kongista, Kiinasta ja Iso-Britanniasta. Toinen merkittävä tiedonvälityskeino oli suullinen tiedonvälitys, joka toimi ennen kaikkea kiinalaisissa ravintoloissa ja pikaruokapaikoissa.

Tiedonlevitys sanomalehden ja puskaradion avulla onnistui niin hyvin, että yhdistyksen jäsenmäärä nousi muutamaan sataan heti ensimmäisten kuukausien aikana. Jäsenmaksu oli 15 puntaa eli noin 150 markkaa vuodelta, jota vastaan jäsenet saivat osallistua yhdistyksen päiväretkille ja muuhun toimintaan alennettuun hintaan. Eläkeläiset saivat vielä erityisalennuksen jäsenmaksusta. Tulkkaustoiminta käynnistyi menestyksekkäästi, samoin kuin lasten sunnuntai koulu. Ylivoimaisesti suosituimmaksi ajanvietteeksi muodostui mahjong, kiinalainen lautapeli, jota eläkeläisillä on tapana pelata yhdistyksen tiloissa. Merkittävin vuosittainen tapahtuma oli kiinalainen uusi vuosi tammikuun lopulla.

Maanantaisin ja tiistaisin yhdistyksessä on tarjolla englannin kurssi iäkkäille. Ryhmä on pienehkö, alle kymmenen henkeä, ja koostuu yksinomaan naisista. Naisilla on ollut vielä miehiä huonommat mahdollisuudet oppia englantia, koska heillä ei ollut tapana olla töissä kodin ulkopuolella. Englannin kurssi on nykyään kiinalaisyhdistyksen rahoittama, mutta sitä on aikaisempina vuosina tukenut Derbyn kaupungin alainen Multicultural Centre, joka järjestää kielikursseja ja koulutusta maahanmuuttajille. Derbyn kaupunginhallinnon poliittista linjaa kuvaa se, että rahoitusta myönnetään

helpommin toiminnalle, joka selvästi edistää maahanmuuttajien sopeutumista, kuin toiminnalle, joka ylläpitää heidän omaa kulttuuriperintöään. Viranomaiset eivät tunnu ymmärtävän, että yksilön oman äidinkielen luku- ja kirjoitustaidottomuus saattaa olla aivan yhtä lamauttavaa kuin kielitaidottomuus uudessa kotimaassa.

Vuotuisjuhlat

Kiinalaisten vuotuisjuhlien viettäminen on yhdistyksen tärkeimpiä tehtäviä. Tällä hetkellä jäsenet kokoontuvat kolme kertaa vuodessa: kiinalaisen uuden vuoden-, täydenkuun juhlan aikaan sekä jouluna. Ohjelma on uutena vuotena ja täydenkuun juhlassa samantapainen. Ilta alkaa juhla-aterialla, joka nautitaan kymmenen hengen pöydissä. Toisinaan ateria noudetaan seisovasta pöydästä, mutta useimmiten se tarjoillaan pöytiin. Keittiöhenkilökunta koostuu vapaaehtoisista yhdistyksen jäsenistä, joita on yleensä 12 – 16 hengen ryhmä. Jos kyseessä on poikkeuksellisen tärkeä tapahtuma, henkilökunta voi nousta määrältään kahteenkymmeneen. Ruoanlaitto-taitoisia ei ole vaikea löytää, koska valtaenemmistö jäsenistä on ammatiltaan kokkeja ja keittiö-apulaisia.

Juhla-ateria koostuu monenlaisista ruokalajeista, joihin kuuluu porsaanlihaa, kalaa, vihanneksia, nuudeleita ja riisiä. Ruokajuomana on tee. Omaa kulttuuriperinnettä kunnioitetaan laittamalla ruokaa, joka on selvästi kantonilaista. Huotari ja Seppälä (1993, 436 – 437) kuvailevat sen piirteitä seuraavasti:

“Eteläisen keittiön (kantonilainen) perusta on riisissä. Ruokalajeihin lisätään runsaasti vihanneksia ja meren antimia. Ruoka valmistetaan nopeasti pikapaistamalla niukassa öljyssä.”

Sellaisia ruokalajeja, jotka liittyisivät tiettyyn juhlapäivään, ei ole tapana valmistaa. Tämän Leung sanoo johtuvan siitä, että Hong Kongissa yleiset juhlaruoat ovat Iso-Britanniassa aivan liian kalliita. Esimerkiksi hummeri on tällainen raaka-aine, jota ei Derbyssä edes ole yleisesti saatavilla. Täysikuun juhlassa on kuitenkin tapana tarjota hedelmätäytteisiä kuukakkuja.

Juhlallisuuksissa on mukana sekä nuoria että vanhoja, ja tapana on saapua paikalle perhekunnittain. Aikaisemmin juhlan vietto alkoi jo päivällä, mutta yhä enemmän on siirrytty iltajuhliin, koska lapsiperheet eivät voineet osallistua päivän tapahtumiin. Koulujen loma-aikoina järjestetään myös iltapäiväohjelmaa. Aikataulun muutoksesta voidaan päätellä, että yhdistyksen perustamisen aikaan Derbyn kiinalaiset olivat lapsettomia pareja, jotka ovat sittemmin saaneet perheenisäystä. Uskollisin kävijäkunta on kuitenkin vanhuksia, jotka kansoittavat yhdistyksen pelihuonetta arki-

päivisin. Eläkeläiset muodostavat yhdistyksen jäsenistöstä lähes puolet, joten nuoria jäseniä tarvittaisiin lisää.

Aterian aluksi puheenjohtaja lausuu tervetuliassanat. Kun ruokailu on päättynyt, alkaa muu ohjelma. Yleensä ohjelma on vaatimatonta, arpajaisia tai juhlapuheita, mutta muutaman kerran vuodessa ohjelmaan kuuluu Peking-oopperaesitys. Illan mittaan nuoret ja vanhemmat juhlijat eriytyvät toisistaan. Nuoriso kerääntyy yhteen huoneeseen laulamaan karaokea ja vanhemmat istuvat keskenään seurustelemassa. Yhdistyksen kannalta tärkeä ohjelmanumero on arpajaiset, joiden tuotto menee tulevien tapahtumien järjestämiseen tai muihin investointeihin. Kaikesta päätellen juhlijat antavat avokätisesti yhdistykselle, sillä rakenteilla ollutta (tammikuu 2001) luokkahuonetta varten oli jo kerätty kymmeniä tuhansia markkoja. Uutenavuotena ilta päättyy ilotulitukseen, jotka ovat tyypillinen hongkongilainen viihdyke. Jennifer ja Hong kertovat, että Manner-Kiinassa ilotulitteet on ympäristönsuojelusyistä kielletty. Vuotuisjuhlissa käy yleensä 100 – 150 henkeä, kun koko jäsenistö on noin 200 hengen suuruinen.

Mielenkiintoista on, että yhdistyksellä on tapahtuma, joka on yksinomaan nuorten järjestämä ja kannattama, nimittäin joulukuun joulupäivänä yhdistyksen nuoret jäsenet kokoontuvat juhlasaliin laulamaan karaokea ja pitämään hauskaa. Tämä voidaan tulkita merkiksi toisen sukupolven kasvavasta länsimaistumisesta. Iso-Britanniassa joulukuun joulupäivä on vuoden tärkein juhlapäivä, jota aletaan valmistella hyvissä ajoin. Mainonnalta, joululauluilta ja yleiseltä tohinalta on mahdoton välttyä, siispä kiinalaiset nuoret ovat alkaneet viettää joulua, vaikkei sillä ole mitään merkitystä perinteisessä kiinalaisessa kalenterissa. Vastaavaa konfliktia ei synny esimerkiksi intialaisissa tai pakistanilaisissa perheissä, koska hindujen diwali ja muslimien eid osuvat lähes samaan aikaan joulun kanssa. Niihin, kuten joulukuun, liittyy perinteisesti kodin koristelemista ja lahjojen antoa, joten toisen sukupolven siirtolaiset eivät joudu ristiriitatileeseen.

Peking-ooppera

Kiinalaisyhdistyksen järjestämät peking-oopperaesitykset tilataan seurueelta, joka on kotoisin Birminghamissa. Esiintyjä on noin 20, joista osa soittaa erilaisia soittimia, osa tanssii ja osa laulaa. Kyseisiä seurueita on Leungin mukaan ainakin kymmenen Englannin suurkaupungeissa, useimmat Lontoossa, ja kaksi Manchesterissa ja Liverpoolissa. Seurueet myös kouluttavat uusia jäseniä tässä taiteenlajissa. Derbyn oma kiinalaisyhteisö on niin pieni, että teatteri- tai muuta

esittävän taiteen ryhmää ei ole syntynyt. Peking-ooppera soveltuu toisaalta hyvin esitettäväksi kiertueilla, koska siihen ei tarvita näyttäviä lavasteita, ja sillä on pitkät perinteet liikkuvien näyttämöiden esityslajina (Huotari ja Seppälä 1993, 400 – 403). Kiinalaisyhdistyksen salissa on tätä tarkoitusta varten korotettu esiintymislava.

Haastateltavat suhtautuvat peking-oopperaan joko myönteisesti tai huomattavan kielteisesti, riippuen iästä. Vanhimmat haastateltavat nauttivat suuresti esityksistä ja kuuntelevat oopperoiden musiikkia myös kotonaan, mutta nuoret sanovat ”inhoavansa” vanhanaikaista kiinalaista musiikkia ja oopperaesityksiä. Voisi olettaa, että Kiinassa tai Hong Kongissa kasvanut henkilö olisi enkulturoitunut arvostamaan peking-oopperaa taiteenlajina, mutta vaikuttaa siltä, että ero on sukupolvien välinen riippumatta siirtolaisuudesta. Esimerkiksi Sunny sanoo, ettei pidä kiinalaisesta oopperasta lainkaan, vaikka hän on kasvanut Hong Kongissa. Tämä todistaa, että nuorempien siirtolais-sukupolvien länsimaistumista ei voida kokonaan tulkita Iso-Britanniassa asumisen seuraukseksi, vaan he todennäköisesti olisivat omaksuneet joitakin länsimaisia piirteitä myös vanhempiansa vanhassa kotimaassa.

Peking-oopperalla on parin sadan vuoden historia. Sen menestys alkoi nimensä mukaisesti Beijingistä, mutta se on levinnyt koko valtakuntaan, ja sitä on ollut tapana esittää eri kansankerrostumille yhtä hyvin pienissä teehuoneissa kuin hoveissakin. Se mikä tekee peking-oopperasta vaikeaselkoista, on sen symbolistinen tyyli ja kerrontatapa. Oopperat perustuvat vanhoihin mestariteoksiin, eikä niitä varten ei ole kirjoitettu uusia näytelmiä. Illan esitys ei käsitä yhtä teosta kokonaisuudessaan, vaan eri näytelmistä valittujen näytösten sekoituksen. Yleisö tuntee teokset niin hyvin, että he osaavat seurata tapahtumia ilman erityistä selitystä. Oopperaan ei siis mennä katsomaan niinkään tarinaa, jonka kaikki tuntevat entuudestaan, vaan näyttelijöiden taidonnäytteitä. (Huotari ja Seppälä 1993, 400 – 402.)

Toisaalta Peking-oopperan tekee vaikeaselkoiseksi näyttelijöiden esitystekniikka, joka on luonteeltaan symbolistista ja ei-realistista. Lavasteita ja rekvisiittaa käytetään niukalti, ja erilaiset värit ja kasvomaalaukset saavat oman merkityksensä. Pitkää matkaa symboloidaan näyttelijän tekemillä kolmella nopealla pyörähdyksellä, ja erilaisia symbolisia käsiliikkeitä tunnetaan yli sata. Kiinalaiset eivät koe realistisen esittämisen olevan taidetta lainkaan, joten näyttelijöiltä odotetaan karrikoitua elehtimistä ja äänenkäyttöä. (Huotari ja Seppälä 1993, 402.) Nuoret kiinalaiset ja toisen sukupolven siirtolaiset eivät ole tottuneet Peking-oopperan symbolikieleen, vaan länsimaiseen esitystapaan. Millerin mukaan (1972, 368) romaanikirjallisuuden suosio länsimaissa johti siihen, että yleisö halusi tietää myös näytelmähenkilöiden mielenliikkeistä, kun

heistä ennen oli tiedetty vain se, minkä dialogi paljasti. Täten päädyttiin teatterin ja elokuvan elekielessä yhä luonnollisempaan ilmaisuun. (Miller 1972, 369.)

Yhteistyökumppanit

Derbyn yhdistyksellä on ollut paljon yhteistä toimintaa lähikaupunkien kiinalais-yhdistysten kanssa. Leung nimeää suoralta kädeltä kuusi yhdistystä, joista jotkut ovat satojen kilometrien päässä. Hän kertoo, että yhdessä on järjestetty varainkeruu-tapahtumia, talkoita ja esityksiä. Yhteistyö toimii vastavuoroisen avun periaatteella, jossa lähestytään sitä tahoja, jolla kulloinkin on miestyövoimaa, tietoa tai uusia ideoita. Derbyn kaupungin hallinto on välillä kutsunut yhdistyksen puheenjohtajan erilaisiin komiteoihin, joiden tavoite on etsiä uusia yhteistyön muotoja. Leung on kuitenkin katkera siitä, että osallistuminen ei ole poikanut yhdistykselle taloudellista tukea. Hänen vaikutelmansa on, että kokoukset ovat ajanhukkaa, joten hän on pitkälti luopunut niistä. Ainoa elin, jossa yhdistys on edustettuna, on Citizens' Advice Bureau, eräänlainen monien alojen yhteinen neuvontapiste, joka antaa tietoa kuluttajansuojasta, lain-säädännöstä, sosiaaliturvasta ja päihteistä.

Yhteistyökumppaneista puhuttaessa on havaittavissa myös jonkinasteista ennakkoluuloa. Leung'in mukaan kokouksissa saavat ehdotuksensa läpi vain ne, jotka "huutavat". Jo yksin kokousten ajankohtaa Leung pitää loukkauksena kiinalaisten perinteistä ammattia kohtaan: iltaseitsemästä iltayhdeksään on ravintoloissa ja pikaruokapaikoissa varsin vilkasta, ja jos komiteoissa aikoisi istua säännöllisesti, merkitsisi se omalle yritykselle merkittävää taloudellista tappiota. Hän kertoo selvästi vihaisena, miten kaupunki käyttää jokaisen tilaisuuden puhuakseen asukkaiden yhtäläisistä oikeuksista, jotka eivät riipu uskonnosta, rodusta tai sukupuolesta. Kokouksissa nämä kultaiset periaatteet kuitenkin jäävät Leungin mielestä syrjään, ja eniten sanavaltaa saavat kaikkein röyhkeimmät ja äänekkäimmät jäsenet. Leungin mielestä intialaiset ja pakistanilaiset saavat aina "huutamalla" eniten rahoitusta.

Jos alkuaikojen tilanvuokrausta intialaisten yhdistykseltä ei oteta huomioon, voidaan sanoa, että kiinalaiset ryhmänä eivät tee yhteistyötä Derbyn muiden etnisten yhdistysten kanssa. Tämä on kaikkien tappio, koska yhdistysten ongelmat ovat identtiset kansallisuudesta riippumatta. Ne ovat kaikki yhtä lailla taloudellisissa vaikeuksissa, mikä vaatisi reipasta varainkeruuta sekä apurahojen että yksityisten lahjoitusten muodossa. Kukaan ei kuitenkaan halua tarttua toimeen, koska se muistuttaa rahankerjuuta. Toinen ongelma on yhdistysten talojen vajaakäyttö, joka

johtaa ankeaan yleisilmeeseen ja sitä kautta yhä vähenevään käyttöön. Tämä pahentaa entisestään taloudellista tilannetta, koska vuokratulot ovat yhdistyksille merkittävä tulonlähde. Yhdistysten kannattaisi vaihtaa kokemuksia tai anoa apurahaa yhdessä, koska rahoitusta myönnetään mieluummin monikulttuurisille hankkeille.

Muista yhteistyökumppaneista Leung mainitsee paikallisen Sainsburyn, joka on laadukas ruoka- ja päivittäistavaraliike. Joinakin vuosina Derbyn Sainsbury on kutsunut yhdistyksen jäseniä esiintymään liikkeensä eteen kiinalaisen uuden vuoden aikaan. Koska varsinaista esiintyvää ryhmää ei ole, on jäsenillä ollut tapana muodostaa pienehkö kulkue ja herättää huomiota paukuttamalla rumpuja ja pitämällä kaikin keinoin meteliä. Yhdistykselle ei ole tyypillistä osallistua julkisiin tapahtumiin, mutta menneinä vuosina he ovat satunnaisesti näyttäytyneet kulkueena kesän ulkoilmafestivaaleilla. Kulkueen kruunaavat koristeelliset lohikäärmeen päät, joita osallistujat kannattelevat. Päitä on neljä erilaista, ja ne ovat yhdistyksessä ilmeisesti ainoat esineet, joilla on etninen alkuperä ja funktio. Päät ovat peräisin Hong Kongista, mistä johtokunnan jäsenet ovat ne tuoneet omien matkatavaroidensa joukossa.

Lohikäärme, long, on kiinalaisessa symboliikassa hyvin monipuolinen vertauskuva. Päinvastoin kuin Euroopassa, Kiinassa lohikäärme on hyväntahtoinen ja onnea tuottava hahmo. Se symboloi kaikenlaisia hyviä voimia, elämää ja muutosta. Keisaria ja keisarin valtaa kuvataan myös lohikäärmeellä. Vaikka lohikäärme on periaatteessa hyvänsuopa hahmo, on sillä pelottavia voimia, joiden avulla se voi synnyttää sadetta, kuivuutta tai myrskyjä. Lohikäärme herää talviunestaan keväällä, nousee taivaalle pilvi-muodostelmaksi ja aiheuttaa kevätsateet. Talonpoikien oli tapana rukoilla lohikäärmettä, että se ei saisi aikaan kuivuutta tai tulvia, jotka Kiinassa ovat tuhonneet lukemattomia satoja. Merimiehet ja muut vesilläliikkujat uhrasivat lohikäärmeelle pitääkseen sen suopeana ja ehkäisten näin myrskyjä. (Huotari ja Seppälä 1993, 380 – 381.)

Kun kysyin, oliko Leungilla mitään ehdotuksia kiinalaisten elämänlaadun parantamiseksi, mainitsi hän toivovansa, että sosiaaliturvaa käsitteleviä esitteitä olisi saatava enemmän kiinankielisinä. Leung on itse yrittänyt kampanjoida tätä tuloksetta. On vaikea sanoa, kumpiko osapuoli esitejupakassa on oikeassa. Inhimillisestä näkökulmasta on toivottavaa, että vanhukset saavat tietoa oikeuksistaan, mutta käytännössä olisi mahdotonta tuottaa tiedotteet kaikilla Iso-Britannian vähemmistökielillä. Toisaalta kiinalaisyhdistys tekee edelleen tärkeää työtä vanhusten hyväksi, sillä yhdistys on vanhusten tärkein, ja kuulopuheen ohella ainoa, tiedonlähde esimerkiksi asumisen suhteen. Vaikka tarjolla on paljon erilaisia toimistoja ja virastoja, ei kiinalaisilla ole

tapana lähestyä niitä. (Steele 1999, 51.) Yhdistyksen toinen suuri kampanja on saada Derbyn kaupunki rakennuttamaan yhdistyksen tuntumaan turva-asuntoja kiinalaisvanhuksille. Näitä asuntoja jonottaa jo 250 henkeä (Tästä lisää luvussa 6, Vanhusten arki.).

Yhdistyksen tulevaisuus

Rehellisyydellä on sanottava, että yhdistys vaikuttaa ulkopuolisesta olevan hyvin vähällä käytöllä. Huoneet ammottavat tyhjyyttään, niissä on osittain ummehtunut haju, eikä pimeitä tiloja voi kutsua viihtyisiksi. Vaikka rakennus ei ole suoranaisten remontin tarpeessa, näyttävät tilat siltä, että ne hyötyisivät vilkkaammasta toiminnasta. Olin hämmästyksestä sanaton, kun Leung esitteli minulle laajennusta varten valettuja perustuksia. En voinut ymmärtää, mitä tarkoitusta varten uutta luokkahuonetta rakennetaan. Ulkopuoliselle on ilmeistä, että yhdistyksen toiminta on hiipumisvaiheessa, ellei keksitä jotain kokonaan uutta. Pelihuoneessa jatkuvasti istuvat eläkeläiset ovat ainoa ryhmä, jolle yhdistyksellä vielä on suuri merkitys sosiaalisena instituutiona. Yhdistyksessä ei tapahdu mitään sellaista, mikä kiinnostaisi työikäisiä tai varsinkaan nuoria, joten heillä ei ole motivaatiota tulla toimintaan mukaan.

Vaikka kiinalaisyhdistys pitää itseään Derbyn kiinalaisten keskeisimpänä kohtaamispaikkana ja eturyhmänä, ei se todellisuudessa ole sitä. Tähän on kaksi syytä. Ensinnäkin yhdistyksen jäsenistö on lähes täysin hongkongilaisia, mikä toimii karkotteena mannerkiinalaisille. Vaikuttaa jopa siltä, että heitä ei erityisemmin toivota jäseniksi, sillä yhdistyksessä puhutaan kantoninkiinaa, sinne tilatut lehdet ovat hongkongilaisia ja juhlien ruoka on kantonilaista. Yhdistyksellä on vain kaksi mannerkiinalaista jäsentä, joiden tulkkina Leung toimii. Hänen mandariinikiinansa on kuitenkin niin huonoa, että usein on turvauduttava kirjoittamiseen. Ei ole ihme, että toiminta ei vetoa mannerkiinalaisiin. Haastateltavista Hong ja Jennifer eivät koskaan olleet edes käyneet yhdistyksessä, koska he olisivat siellä omasta mielestään ulkopuolisia.

Toinen syy yhdistyksen huonolle edustavuudelle on sen ikärakenne. 130 jäsenestä 80 on eläkeläisiä. Kolme aktiivisinta jäsentä ovat yli 60-vuotiaita ja haluavat jäädä sivuun luottamustoimista toukokuussa 2001. Leung itse on ollut puheenjohtajana 18 vuotta ja haluaa luopua tehtävästään. Hän myöntää, että mukaan olisi saatava enemmän nuoria, mutta perustavanlaatuisen ongelma on, että yhdistys ei palvele toisen sukupolven siirtolaisten tarpeita. Toisen sukupolven edustajat ovat noin 15 – 30-

vuotiaita ja Leungin mukaan ennen kaikkea kiinnostuneita ”juomisesta ja uhkapelaamisesta”. He kykenevät hoitamaan asiansa virastoissa englanniksi eivätkä siis tarvitse yhdistyksen apua siten kuin vanhempansa. Edes nuoret maahanmuuttajat eivät hakeudu yhdistykseen: Sunny oli Derbyyn tullessaan noin 20-vuotias ja täysin kielitaidoton, mutta hänen käsityksensä on, että yhdistys on tylsä vanhusten kerho, jossa hiljaisuuden rikkoo vain mahjong-nappuloiden ratina.

Vaikka nuoret tulisivatkin mukaan toimintaan, seuraa väistämättä kieliongelmia, koska Leungin mukaan nuoret puhuvat sekä kantonia että englantia, mutta heidän kielitaitonsa ei ole niin sujuvaa, että he osaisivat kääntää englantia kantoniksi. Siksi on vaikea löytää sopivaa henkilöä esimerkiksi puheenjohtajan paikalle. Kantoninkiina on Iso-Britannian kiinalaisten keskuudessa yleisin kieli, mutta siirtolaisten lapsissa on tilastojen mukaan havaittavissa kielellistä rappeutumista. Vain noin 40% 16 – 34-vuotiaista puhuu kantonia perheensä kanssa, ja 25% toisen polven siirtolaisista ei puhu kiinaa lainkaan. (Modood et al. 1997, 312.) Tilanteessa, jossa nuori pyrkii erottautumaan kiinalaisten tyypillisestä elinkeinosta ja siihen liitetystä alhaisesta statuksesta (Ks. esim. Pennyn tapaus luvussa 8.), hänellä ei edes ole motivaatiota oppia vanhempiensa kieltä.

Ulkopuolisen silmin ongelma ei ole niinkään kieli vaan se, että yhdistys on leimautunut vanhusten kerhoksi. Jotta nuoret ja nuoret aikuiset saadaan osallistumaan, on koko yhdistyksen tarkoitus ja toiminta mietittävä uudelleen. Tilanne olisi erilainen, jos yhdistys palvelisi vaikkapa brittiläisiä eläkeläisiä. Tällöin jäseniksi tulisi periaatteessa aina uusia ja uusia vanhuksia kun he saavuttaisivat tietyn iän. Mutta koska kiinalais-yhdistys on koko toimintansa ajan palvellut vain yhden ihmisryhmän -ensimmäisten siirtolaisten- tarpeita, on se nyt vieraantunut uuden sukupolven maailmasta. Kyseessä on noidankehä, jossa vähenevät varat eivät anna mahdollisuutta kehittää uusia toimintamuotoja, mutta vanhanmallinen toiminta johtaa yhä pahempiin rahavaikeuksiin, koska se ei saa laajaa kannatusta.

5. Harryn perheen tarina, siirtolaismyytti

Alku

Joistakin ainutlaatuisista piirteistä huolimatta Harryn perhehistoria on Iso-Britannian kiinalaisille tyypillinen tarina, eräänlainen myytti. Myytin keskeisiä hahmoja ovat arkkityypit isä ja äiti, joiden uutteruus ja kekseliäisyys auttavat heitä etenemään huonoista lähtökohdista yhä parempaan taloudelliseen tilanteeseen. Keskeisiä teemoja ovat ankara työnteko, kasvaminen ravintola-alan parissa ja perheen yhteishenki. Perheen historia on pääpiirteissään seuraavanlainen. Harryn äiti tuli Eurooppaan vuonna 1960. Hän oli tuolloin noin 16-vuotias ja tuli töihin Lontooseen. Hän muutti melkein heti Corkin kaupunkiin Irlantiin saatuaan paikan keittiöapulaisena sukulaisten omistamassa ravintolassa. Irlannissa ei tuohon aikaan juuri ollut ulkomaalaisia edes Dublinissa, saati sitten Corkissa. Kyseinen ravintola oli alueen ensimmäisiä etnisiä ravintoloita.

Harryn isä saapui Irlantiin vuonna 1961, ja vanhemmat vihittiin Corkin maistraatissa vuotta myöhemmin. Eriskummallista on, että vanhemmilla ei ole tapaamisestaan muistikuvia, tai ainakin he ovat johdonmukaisesti kieltäytyneet kertomasta lapsilleen mitään. Häitä seuraavana vuonna syntyi perheen esikoispoika, Harry, ja parin vuoden sisällä tyttö- ja poikavauvat. Harryn ollessa kolmevuotias hänen perheensä päätti taas muuttaa työn perässä, tällä kertaa Wolverhamptonin kaupunkiin Keski-Englantiin. Äiti oli tässä vaiheessa kotiäitinä ja isä teki kovasti töitä ravintolassa. Perheellä ei ollut omaa asuntoa, vaan he jakoivat pienen talon kahden muun kiinalaisen perheen kanssa. Yleisesti ottaen muuttaminen uuteen työpaikkaan tai uudelle paikkakunnalle tapahtui sukulaisten tai vanhasta kotikylästä tuttujen siirtolaisten avulla.

Vuonna 1967 Harryn perhe muutti Derbyyn, missä oli juuri avattu kaupungin ensimmäinen kiinalainen ravintola Shing Do. Perhe asui pienessä asunnossa ravintolan lähellä, jakaen asunnon kahden muun kiinalaisen perheen kanssa. Enimmillään viisi henkeä nukkui samassa huoneessa, mutta kukaan ei valittanut. Derbyssä ei vielä ollut kiinalaisia juuri ollenkaan, ja Derby itsekin oli niin pieni, että siltä puuttui kaupungin (city) titteli. Näistä ajoista Harrylla ei vielä ole selkeitä muistoja, mutta hän tietää, että vanhempien elämä oli enemmän selviytymistäistelua kuin täysipainoista elämää. Kaikki energia meni toimeentulon hankkimiseen ja lapsista huolehtimiseen, ja raha oli tiukalla. Yhteisasuminen altisti Harryn perheen myös ennakkoluuloille, sillä aikakauden rasistinen ajattelumalli leimasi siirtolaiset roskasakiksi, joka ei kunnioittanut

englantilaisia perhearvoja. Monien perheiden yhteisasumista pidettiin oireena alhaisesta moraalista. (Webster 1998, 47 – 48.)

Iso-Britanniassa asumisjärjestely, jossa useat siirtolaisperheet asuivat samassa talossa tai asunnossa, oli yleinen erityisesti karibialaisten, mutta muidenkin siirtolaisten keskuudessa. Naiset toimivat tässä välittäjinä, koska yhdessä asuminen auttoi luomaan sosiaalista turvaverkkoa ja säästämään samalla omaa kotia varten. Kaupungin vuokra-asuntojonossa syrjittiin ulkomaalaisia ja yksityisen sektorin asunnoissa oli vakavia puutteita, joten oli parempi, että joku siirtolaisperhe osti itselleen asunnon ja vuokrasi ylimääräisiä huoneita maanmiehilleen. (Webster 1998, 174, 180.) Yhdessä asuminen ei välttämättä ollut kurjaa. Harry muistaa kyseisen ajan onnellisena huolimatta siitä, että tilanahtaus oli jatkuva ongelma. Lapsilla oli aina toisistaan leikkikavereita ja perheenäidit tulivat keskenään hyvin toimeen. Kun otetaan huomioon, että kiinalaiset ovat keskimäärin tottuneita ahtauteen, ei talon jakaminen väliaikaisena järjestelynä ole kovin huono ratkaisu.

Menestyksen makua

Ensimmäinen askel kohti vauraampia aikoja tapahtui, kun perheen isä sai ostettua säästöillään pienen pikaruokapaikan. Näin hän saattoi perustaa oman yrityksensä sen sijaan, että olisi ollut töissä vieraan palveluksessa. Perheen tulotasoon tämä ei heti vaikuttanut. He saattoivat kuitenkin muuttaa asumaan omilleen ruokapaikan yläkertaan, jossa oli pieni asunto. Vanhemmat, varsinkin isä, tekivät pitkää työpäivää. Lasten osallisuudesta työhön Harry sanoo, että pikaruokapaikoissa kasvaneet lapset käyvät läpi neljä vaihetta: ensimmäisessä he pyörivät aikuisten jaloissa keittiössä, toisessa istuvat etuhuoneen tiskillä ja huutavat vanhempia, jos asiakas tulee sisään. Kolmannessa vaiheessa he leikkivät tiskivedellä ja tiskaavat vastentahtoisesti, ja neljännessä vaiheessa he etenevät pilkkomaan vihanneksia ja laittamaan ruokaa.

Kiinalaisten siirtolaisten keskuudessa lasten osallistuminen perheyhteyden pyörittämiseen käsitetään ilmaukseksi kiinalaisen identiteetin omaksumisesta. "Kilttejä" lapsia, jotka auttavat pikaruokapaikoissa vanhempiaan, pidetään etniseltä identiteetiltään kiinalaisina, mutta "tuhmien" lasten käsitetään omaksuneen brittiläisen elämäntyylin ja jättäneen perheensä oman onnensa nojaan. Sisarusta, joka kieltäytyy auttamasta, voidaan pitää kulttuurinsa hylänneenä luopiona, joka yrittää häivyttää etnisen taustansa ja brittiläistyä kokonaan. Sitä vastoin lapset, jotka työskentelevät mielellään vanhempiensa kanssa, vahvistavat kiinalaista identiteettiään toimimalla näin.

Lapsilla on siis mahdollisuus neuvotella etnistä identiteettiään kotityön avulla. Jos pikaruokapaikkoihin liittyvä stereotypia ja alhainen status ovat heidän mielestään liian suuri taakka, voivat he yrittää irtautua niistä kieltäytymällä osallistumasta perheen yhteiseen työhön. (Song 1997, 356 – 359.)

Harryn perheen tilanne parani entisestään vuonna 1968, kun isä sai kokoon tarpeeksi rahaa ostaakseen omakotitalon hyvämaineiselta alueelta. Harrylla oli edessä kouluunlähtö (esikoulua muistuttava ”nursery school” aloitetaan viisivuotiaana), joten oli tärkeää asua lähellä hyviä kouluja. Harry laitettiin ensin valtion kouluun, mutta heti ensimmäisten viikkojen aikana sattunut nujakanpoikanen sai Harryn vanhemmat ajattelemaan, että kyseinen koulu oli levoton. Sattumalta Harryn katolinen täti oli juuri muuttanut Englantiin. Hän alkoi suostutella Harryn vanhempia, että lapset kastettaisiin. Vanhemmat olivat ateisteja, mutta suostuivat, koska he halusivat panna lapset yksityiseen katoliseen kouluun. Siispä perheen kaikki viisi lasta käännyttiin katoliseen uskoon. Koulutuksen taso kyseisessä St. Maryn koulussa olikin korkea, mutta kuri oli niin tiukka, että vaikka opettaja-nunnat olivat nimeltään Sisters of Mercy, kutsuu Harry heitä vieläkin nimellä ”Sisters without Mercy”.

Koulussa Harry joutui saamaan osakseen paljon huomiota, koska koulun oppilaat olivat ymmärrettävästi joko brittejä, irlantilaisia tai puolalaisia. Muita aasialaisia tai varsinkaan kiinalaisia oppilaita ei ollut. Suoranaista kiusaamista Harry ei muista esiintyneen, mutta niin kauan kuin muut sisarukset olivat alle kouluikäisiä, Harry koki aina olevansa jonkinlainen silmätikku. Asiaa ei auttanut, että siinä missä muut söivät ruokatauolla eväsleipiään, Harryn äiti kiikutti kotoa teräksisiä astioita, joissa oli kuumia kevätkääryleitä tai nuudeleita. Tilanne helpotti sitä mukaa kun Harryn sisarukset aloittivat koulun, eikä hän joutunut enää olemaan ainoa kiinalainen. Ehkä kompensoidakseen lasten tuntemaa erilaisuutta, Harryn vanhemmat ajoivat joka sunnuntai koko perheen voimin Birminghamiin, missä oli pieni kiinalaiskortteli. Siellä lapset osallistuivat kantoninkiinan tunnille, jonka jälkeen syötiin ravintolassa kiinalainen lounas.

Kun lapset olivat kouluikäisiä, Harryn isä pyrki kehittämään liiketoimintaansa muuttamalla Derbyn lähellä sijaitsevaan Belperin kylään. Hän päätteli, että koska kylässä ei ollut kiinalaista ruokapaikkaa, hänen yrityksensä tuottaisi paremmin kuin Derbyssä siitä huolimatta, että väestöpohja oli Belperissä pienempi. Tässä vaiheessa isän veli oli saapunut siirtolaisena maahan, ja hänestä oli tullut Harryn perheen yrityksen toinen kokki. Perhe muutti siis maalaiskylään, pisti yrityksen pystyyn uusiin tiloihin ja risti sen nimellä ”Happy Garden”. Menestys oli heti hyvä. Tekemänsä voitot

Harryn isä päätti sijoittaa vanhaan maatalaan, joka sijaitti Eggingtonissa, 15 kilometriä Belperin ulkopuolella. Syrjäisestä sijainnista huolimatta tämä oli hyvä sijoitus, sillä vanhemmat remontoivat asuinrakennuksista toisen ja myivät sen hyvällä voitolla. Piha-rakennuksiin perustettiin herkkusieniviljelmä.

Lapset nauttivat täysin rinnoin maalaiselämästä. Harry muistaa ajaneensa naapurin traktorilla, yrittäneensä kalastaa veljensä kanssa narun ja klemmareiden avulla ja leikkineensä ulkona kesät talvet. Naapurisuhteet olivat läheiset, joten Harryn sisarusparvi auttoi naapureita maanviljelystöissä ja sai vastalahjaksi perunoita ja muita vihanneksia. Perhe piti kaikenlaisia kotieläimiä. Enimmillään heillä oli kaksi saksanpaimenkoiraa, hanhia, kanoja, sikoja ja kaneja. Tila sijaitti erillään muista, mutta perheen lapsilla oli sen verran pienet ikäerot, että he pitivät toisilleen seuraa. He saivat myös koulun kautta ystäviä, joista useimmat olivat Italian, Puolan ja Ukrainan katolisia. Lasten keskinäiset ystävyyssuhteet vaikuttavat olleen mutkattomia. Harryn mielestä muihin katolisiin oli helppo tutustua, koska heitä yhdisti "samanlainen etiikka ja mentaliteetti". Lapsilla oli lisäksi brittiläisiä ystäviä. (Kuva 3 on Harryn konfirmaatiosta.)

Matka Hong Kongiin

Harryn ollessa kahdeksanvuotias lähettivät hänen vanhempansa hänet kolmen viikon lomalle Hong Kongiin. Huoltajaksi lähti täti, joka oli itse asunut aikaisemmin Jamaikalla. Matkan aikana Harry ja tätinsä kävivät hänen vanhempiensa syntymäkodeissa. Harryn perhe kuuluu hakka-kansaan, joka on Etelä-Kiinassa elävä vähemmistö. Harryn kotikieli oli hakka, joten hän osasi kommunikoida sukulaistensa kanssa, mutta loman aikana hän kuuli paljon kantonialaista, mitä hän ei ymmärtänyt. Joka-sunnuntaisesta kielikoulusta ei ollut jäänyt tarpeeksi mieleen. Matka oli Harrylle valtava kokemus, ja sen maut, hajut ja näkymät ovat jääneet hänelle unohtumattomasti mieleen. Ne myös antoivat hänelle jonkinlaista pohjaa melkein 20 vuotta myöhemmin, kun hän päätti lähteä Hong Kongiin työnhakuun.

Suurin shokki oli sää, joka oli niin kostea ja kuuma, että Englannin ilmastoon tottunut pikkupoika oli pyörtyä. Kolmen viikon aikana hänen ei onnistunut saada minkäänlaista rusketusta, vaan hän palasi kaikkien riemuksi kotiin palaneena punaiseksi kuin rapu. Harryn isän syntymäkodissa ei ollut ilmastointia, joten Harry valvoi useimmat yöt saamatta unta. Viihdyttääkseen poikaa vei mummo hänet aamu-öisille kävelyretkille. Harry muistaa olleensa kauhuissaan, kun näki seinänvierustoilla ensimmäistä kertaa elämässään rottia ja torakoita. Alueella ei ollut viemärijärjestelmää,

joten kaduilla oli aina kuvottava haju. Likavedet lainehtivat avoimissa katuojissa. Kävely päättyi torille, jossa huumaava viemärin haju vaihtui kuivattuun kalaan ja kananlantaan. Harry muistaa myös hyviä makuja ja tuoksuja. Jotkut ruoat olivat hänestä herkullisia, mutta jotkut ruokalajit olivat niin tulsia, että hän ei pystynyt syömään niitä edes kohteliaisuudesta.

Aistielämysten ohella pani Harry merkille köyhyyden ja puutteen. Isän puolen sukulaiset olivat selvästi köyhiä, sillä heidän kotonaan ei ollut sisävessaa eikä kuuma-vesihanaa. Ruoanlaitto tapahtui pienellä spriikeittimellä, ja vesi piti kantaa sisälle pihan kaivosta. He asuivat pienessä, ensimmäisen kerroksen asunnossa, jonka ohikulkeva katu oli kapean mutkikas, ruuhkainen ja meluisa. Ero äidin syntymäkotiin oli valtava. Äidin perheen talo oli suuri ja siellä oli kaikki mukavuudet. Hyvinvoinnista kertoo, että talon asukkaissa oli Harryn serkkuja, jotka olivat puoliksi brittejä. He olivat muuttaneet takaisin Hong Kongiin, koska perheen elintaso oli siellä vielä Iso-Britanniaakin parempi. Heidän aikomuksenaan oli palata Eurooppaan, kun lasten oli aika mennä yliopistoon. Isänsä kodin suhteen Harry korostaa, että asiat ovat kohentuneet kahdessa-kymmenessä vuodessa, eikä isän puolen suku enää asu yhtä alkeellisissa oloissa.

Myytin sankarit

Harryn kertomuksessa isä esiintyy selvänä sankarihahmona, jolle sallitaan virheetkin. Perheen myöhemmistä vaiheista Harry mainitsee, että isä muutti väliaikaisesti Hong Kongiin, koska hänellä oli siellä hyvä liikeidea. Valitettavasti yritys meni konkurssiin ja samaan aikaan selvisi, että isällä oli Hong Kongissa suhde toiseen naiseen. Harryn vanhemmat erosivat tämän seurauksena ja äiti joutui yksin vastuuseen isän Iso-Britanniassa tekemistä veloista. Harry kertoo äitinsä ahdingosta ilmaisematta mitään tunteita, eikä hän kertomuksensa aikana kertaakaan sano isästään mitään negatiivista. Tämä on yllättävää, varsinkin koska Harryn vanhempien ero oli kiinalaisyhteisön ensimmäinen ja se aiheutti paljon kuohuntaa. Harryn voisi olettaa katkeroituneen isäänsä kohtaan, koska avieron seurauksena hän joutui jäämään äitinsä avuksi, eikä päässyt heti opiskelemaan tai ulkomaille.

Harryn empatian isäänsä kohtaan voi selittää kahdella tavalla. Ensinnäkin Harryssa on juurtuneena niin syvä kunnioitus ja kiitollisuus isäänsä kohtaan, että hän ei kiinnitä huomiota isän tekemiin virheisiin vaan hyviin puoliin. Toiseksi täytyy muistaa, minkälainen motiivi Harryn isää on ajanut elämässä eteenpäin. Hän oli kotoisin rutiköyhästä perheestä, jossa kaikkien oli tehtävä työtä elantonsa eteen.

Hänellä ei varmasti ollut tilaisuutta opiskella, joten siirtolaiseksi lähteminen vaikutti hänestä tilaisuudelta irtautua köyhyydestä ja aloittaa uudessa maassa alusta. Hänen perimmäinen motiivinsa ei välttämättä ollut itsekäs, vaan tuloista oli tarkoitus jakaa sisaruksille ja vanhemmille. Tämä ilmenee siinä, miten Harryn isä otti asiakseen tuoda veljensä Derbyyn ja hoitaa kaikki käytännön järjestelyt. Kun hänen siskonsa halusi muuttaa pois Jamaikalta, avasi hän taas ovensa ja majoitti lastensa tädin siihen saakka, kun hän oli taloudellisesti vakaassa asemassa.

Harryn äidillä on täytynyt olla ajoittain vaikeaa, vaikka tarinasta ei tätä voi päätellä kuin välillisesti. Ensin hänen oli yritettävä hoitaa kotitaloutta saman katon alla kahden muun perheen kanssa. Harryn isä oli töissä kellon ympäri ja ylikin, joten kaikki kotityöt ja viiden lapsen hoito lankesivat äidille. Hän työskenteli perheen yrityksessä kun tarve vaati, ja kaikesta päätellen tämä katkaisi hänen englannin opintonsa. Harry mainitsee äitinsä aloittaneen opiskelun heti Derbyyn muuttamisen jälkeen, mutta perheyrityksen perustamisen jälkeen tästä ei enää puhuta. Lyhyen kaupungissa asumisjakson jälkeen Harryn isä päätti muutosta maalle, joten äidin oli keksittävä, miten hoitaa Belperin yritystä ja Eggingtonin kotia, missä odottivat ruoanlaitto ja nuoret lapset. Perheen asioissa hänellä ei ollut yhtä paljon sananvaltaa kuin miehellään, koska kiinalaisissa perheissä rahankäytöstä päättää edelleen hyvin yleisesti mies, yleensä perheen isä (Modood et al. 1997, 179).

Kun Harryn äidin suhde isään katkesi, jäi hän yksin viiden lapsen kanssa, joista osa oli tosin jo aikuisia. Hän joutui kärsimään julkista häpeää, koska monet kiinalaisyhteisön jäsenet syyttivät häntä avioerosta. Henkisten vaikeuksien päälle tulivat taloudelliset ongelmat, koska eron aikana paljastui, että Harryn äiti joutui yksin vastuuseen puolisonsa veloista. Harryn isä ei ollut vastuussa niin kauan kun pysyi Hong Kongissa. Harryn äidin strategia oli omistautua yhä enemmän lapsilleen ja pysytellä kaukana kiinalaisyhteisöstä. Tilanne raukesi vähitellen, kun hän sai raha-asiat hoitoon. Samaan aikaan alkoi valtava avioerojen buumi kiinalaisten siirtolaisten keskuudessa. Tuli ilmi, että monilla miehillä oli kiinalainen rakastaja, joten avioeroon liittynyt stigma hävisi ja Harryn äiti saattoi jättää tämän vaikean vaiheen taakseen.

Mitä enemmän Harryn perhehistoriaa tarkastelee, sitä selvemmältä näyttää, että tarinan todellisen sankarin pitäisi olla äiti eikä isä. Isän kekseliäisyys auttoi perheen taloudellisesti hyvään asemaan, mutta itse asiassa äiti on se, joka vaikeuksien keskellä toimi tyynen rauhallisesti, järjesti raha-asiansa niin, että lasten ei tarvinnut muuttaa rakkaasta kodista, ja antoi lopulta tukensa lasten itsenäistymispyrkimyksille. Harryn murrosiässä hänen äitinsä osoitti avarakatseisuutta tutustumalla Harryn ystäviin, jotka

olivat pelottavia, pitkätukkaisia heviytyeen jäseniä. Äiti voitti ennakkoluulonsa, joka hänelle oli muodostunut perheyriyksessä nähtyjen tappelujen perusteella. Hän toivotti aina lastensa ystävät ja sukulaiset tervetulleeksi kylään eikä valittanut kiirettä. Suoranaista rohkeutta Harryn äiti osoitti perustamalla omin voimin ravintolan Derbyn keskustaan.

Vaikuttaa siltä, että Harryn perheessä sopeutuminen brittiläiseen kulttuuriin ei ollut tiedostettua tai harkittua. Kova työnteko ja keskittyminen elannon ansaitsemiseen oli tietoisuuden keskipisteessä, ikään kuin kaikki perheen ulkopuolella oleva todellisuus olisi sumun peitossa. Kohtaamiset brittien kanssa olivat yleensä pinnallisia ja kestoiltaan lyhyitä. Toisaalta perhe piti myös alueen kiinalaisyhteisöön pientä välimatkaa muuttamalla asumaan maalle ja välttämällä tiettyjä kokoontumisia. Harryn vanhemmat ovat aina pitäneet Derbyn kiinalaisyhteisöä sisänpäinlämpiävänä, ja sama käsitys on siirtynyt lapsille. Tästä syystä Harry sanoo välttyneensä naimakaupoilta, sillä vaikka vanhemmat toivoivat kiinalaista miniää, olivat Derbyn kiinalaiset tytöt heidän mielestään omalle pojalle liian "rumia tai taipuvaisia uhkapelaamiseen".

Harryn perheen onni oli, että heillä oli aina ystävällisiä naapureita, joista oli sekä apua että seuraa. Ensimmäisen ravintolan aikaan apua tarvittiin varsinkin juopuneiden asiakkaiden taltuttamisessa. Kiinalaisten ja syntyperäisten brittien hyviä suhteita on estänyt se, että useimmat kontaktit tapahtuvat asiakaspalvelutilanteessa. Tästä seuraa monenlaista eriarvoisuutta, jossa vain asiakas voi säädellä kontaktin kestoa, toistuvuutta ja luonnetta. Asiakkaat jopa määräävät kulutustottumuksineen ravintola-alalla työskentelevien päivärytmiä. Harryn perheen tapauksessa sosiaalisia suhteita lienee edistänyt se, että kiinalaisia oli Derbyssä muuttamisen aikaan vain kourallinen. Valtaväestössä heräsi ennakkoluulojen sijaan hyväntahtoinen uteliaisuus, ja kun nähtiin että kiinalaiset olivat ahkeria työntekijöitä, tämä positiivinen asenne vahvistui. Maa-seudulla olot olivat sitäkin helpommat, koska perheen yritys oli tervetullut lisä kylän palveluihin.

Ryysyistä rikkauteen – myytin sanoma ja funktiot

Kiinalaisten keskuudessa elää myytti köyhästä maalaisesta, joka tulee kieli- taidottomana Iso-Britanniaan, puurtaa pitkää työpäivää hikisissä ravintoloissa ja etenee ahkeruutensa ansiosta yksityisyrittäjäksi. Kovan työntöön ansiosta siirtolainen voi elättää perheensä kunnialla ja taata lapsilleen hyvän koulutuksen ja toimeentulon. Siirtolaisen lopullinen tavoite on muuttaa varakkaana eläkeläisenä takaisin koti-

kyläänsä, missä häntä kohdellaan sankarina. Myytti edesauttaa siirtolaisia sietämään ankaria elinoloja ja yksitoikkoista työtä, koska vaikeudet ovat olennainen osa myytin menestystarinaa. Myytin eräs funktio on selittää ja oikeuttaa vaikeita olosuhteita (Malinowski 1948, 126). Tässä tapauksessa selitys on, että kovasti työtä tekevä palkitaan myöhemmässä elämässään taloudellisella turvallisuudella. Keskeisintä myytissä on, että se tekee elämästä mielekästä niille, jotka sisäistävät myytin sanoman (Schultz ja Lavenda 1990, 173).

Malinowski (1948, 126) kirjoittaa seuraavasti:

“It is clear that myth functions especially where there is sociological strain, such as in matters of great difference in rank and power, matters of precedence and subordination, and unquestionably where profound historical changes have taken place.”

Statuseroja on sekä kiinalaisten välillä että kiinalaisten ja brittien välillä. Hierarkian pohjalla voidaan käsittää olevan kielitaidottoman keittiöapulaisen, joka on juuri saapunut maahan. Hän on riippuvainen työnantajansa oikeudenmukaisuudesta, koska hän ei voi olla varma työehdoista tai muista laillisista oikeuksistaan. Siksi voi olla kiehtovaa kuulla vastaavassa tilanteessa olleista siirtolaisista, jotka muutamassa vuodessa etenivät oman yrityksen, tai useammankin, ainoaksi omistajaksi (Ks. esim. Watson 1991, 193). Siirtolaiselle syntyy helposti tunne siitä, että uudessa maassa kaikki on mahdollista, jos vain ponnistelee riittävästi.

Kiinalaisten ja brittien suhdetta on vaikeuttanut se, että kontaktit rajoittuvat asiakaspalvelutilanteisiin. Tavallaan kiinalaiset ovat työpaikallaan näyteikkunassa kaikkien tarkasteltavina. He työskentelevät lasisen julkisivun takana, yleensä vilkkaan kadun varrella. Heidän perinteisiä ruokiaan kuluttaa ja arvostelee ulkomaalainen asiakaskunta. Suhdetta valtaväestöön ei auta se, että keskivertobritti ostaa kiinalaista ruokaa tultuaan pubista tai yökerhosta. Monet asiakkaat ovat humalassa, häiritsevästi käyttäytyviä tai taipuvaisia väkivaltaan. Myyntitiski muodostaa raja-aidan kiinalaisen ja brittiläisen todellisuuden välille ja korostaa kulttuurieroja, ei yhteisiä tekijöitä (Parker 1995, 85). Tämä ilmenee Harryn perhehistoriassa siten, että ystävyysuhteet valtaväestön edustajiin syntyvät naapuruuden tai muun sosiaalisen toiminnan kautta, mutta perheen ravintolassa asiakkaan ja palvelun tarjoajan välistä kuilua ei onnistuta ylittämään.

Kiinalaisten ja brittien suhdetta myytti selittää antamalla ymmärtää, että menestykseen ei tarvita brittejä muuten kuin asiakkaina. Kiinalaissiirtolainen on oman onnensa seppä, ahkera työmuurahainen, jonka ei kannata hermostua solvaamisesta tai siitä, että kontaktit valtaväestöön ovat niin pinnallisia. Siirtolainen uskoo vakaasti siihen,

että pitkällä tähtäimellä häntä odottaa ruusuisempi tulevaisuus kuin juopottelevaa asiakasta. Ei ole siis mitään syytä kokea jäävänsä paitsi brittiläisestä elämäntyylistä tai sosiaalisista suhteista ulkopuolisiin, sillä kunnianhimo ja eteenpäin pyrkiminen palkitaan, kun jaksaa kärsivällisesti odottaa. Perheellisille kiinalaisille omasta ydinperheestä tulee kaiken sosiaalisen elämän keskipiste, ja sen jatkeena ovat Iso-Britanniassa asuvat tädit, sedät ja serkut. Vähäinen vapaa-aika kuluu yhdessä seurustellen ja tulevaisuuden suunnitelmia tehden.

Joissakin kulttuureissa uskotaan, että maanpäällisen elämän aikana koettu kärsimys palkitaan kuoleman jälkeen. lankaikkinen elämä tai sielunvaelluksesta vapautuminen ovat viime kädessä selityksiä maanpäälliselle kärsimykselle. Kiinalaisessa kulttuurissa, joka arvostaa yhteiskunnallista, taloudellista ja sosiaalista menestystä, palkinto on yhtä kuin oman yrityksen omistajuus. Harryn isälle sekään ei riittänyt, vaan hän oli valmis riskeeraamaan koko omaisuutensa menestyäkseen Iso-Britannian lisäksi Hong Kongissa. Brittiläiset tutkimukset ovat yleensä keskittyneet Hong Kongista saapuneisiin siirtolaisiin. Mannerkiinalaisista on kuitenkin huomioitava se yksityiskohta, että oma yritys on heille sitäkin arvokkaampi tavoite, koska kommunismin aikaan yksityisyrittäjyys ei ollut sallittua. Kaikki inhimilliset ja taloudelliset voimavarat oli valjastettava kommunismin ja yhteisen hyvän edistämiseen, eikä yksilön hyötyä sopinut ajatella.

Siinä missä alkuperäiskansojen myyteillä on vakiintunut ilmiasu ja kerrontaympäristö (vrt. esim. Malinowski 1948, 104), kiinalaissiirtolaisten myytti saa monenlaisia muotoja. Se ilmenee Harryn tapaan ihmisten omaelämäkertoissa, epämuodollisissa yhteyksissä vaihdettaessa kuulumisia ja siirtolaislehden sivuilla. Menestystarina voi olla pitkä ja yksityiskohtainen tai pelkkä huomautus. Myytti voi olla myös sanaton. Väitän, että upealla autolla ajava ravintolanomistaja on yhtä voimakas muistutus siirtolaisen mahdollisuuksista kuin sanalliseen muotoon puettu tarina. Toisen sukupolven puhetyyli, korkea koulutus ja hyvä asema ovat samalla tavalla merkkejä vanhempien menestymisestä. Koska kiinalainen kulttuuri on symbolistista (Huotari ja Seppälä 1993, 380), yhteisön ei tarvitse välttämättä viestiä yksiselitteisen puheen avulla. Tietyt teemat, kuten menestyminen, ymmärretään implisiittisesti.

Ruoalla on myytissä keskeinen rooli. Kuten tulen luvussa 7 esittämään, ruoka sitoutuu monin tavoin kiinalaiseen kulttuuriin. Myytin yhteydessä siirtolaiset liittävät siihen vielä yhden merkityksen. Kiinalainen ruoka on yhtä kuin elinkeino. Sitä valmistamalla ja myymällä siirtolaiset elättävät perheensä ja toivottavasti tienaaavat tarpeeksi jäädäkseen hyvissä ajoin eläkkeelle. Kiinalaiset herkut ikään kuin ruokkivat

uuden kotimaan valtaväestöä, mikä selittää sen, miksi siirtolaisilla on joskus tapana tarjoilla omille maanmiehilleen erityistä ruokaa yhteisymmärryksen merkiksi. Omalle perheelle ja tuttaville valmistettu juhla-ateria valmistetaan huolella ja parhaista raaka-aineista, jotta se ei rinnastu työhön. Kuten Sunny sanoo: "En laita kotona useinkaan ruokaa, mutta jos laitan, laitan sen rakkaudella."

Harry kertoo paitsi vanhemmistaan, myös omasta elämästään sankaritarinan muodossa. Tarina alkaa tavallaan vasta Derbyssä, sillä perheen asuessa Irlannissa ja Wolverhamptonissa Harry oli liian pieni muistaakseen mitään. Hän kuvailee seikka-peräisesti vanhempiensa ahkeruutta, perheen lujaa yhteishenkeä ja vaikeuksista selviämistä. Vastoinkäymiset ovat tarinassa läsnä sen taustalla, mutta ylivoimaisesti enemmän Harry kuvailee kehityskulkua "voitosta voittoon". Menestystarinaa eivät katkaise edes vanhempien ero tai taloudellinen kriisi, koska siinä vaiheessa Harry on jo itse aikuinen ja kuvaa tarkemmin omia vaiheitaan. Tarinan kaikissa vaiheissa hän antaa mielellään kuvan, että perhettä kohdanneet tapahtumat ovat olleet hallinnassa. Esimerkiksi kouluajoista Harry toteaa, että jos joku yrittikin kiusata häntä, ei se onnistunut, koska hän ei luonteeltaan sopinut kiusatuksi. Joko hän oli piittaamatta kiusaajasta tai käytti huumoria laukaistakseen tilanteen.

Toisaalta surkuttelu ja valittaminen eivät kuulu kiinalaiseen tapakulttuuriin. Tätä sanovat monet haastateltavat, ja Harry itsekin sanoo, että hänen luonteessaan kiinalaista on taito olla valittamatta. Mitä vaikeuksia siirtolaiset ovatkaan kokeneet, heidän kertomuksistaan ne pitää lukea rivien välistä. Olen tämän varjolla taipuvainen uskomaan, että esimerkiksi Pennyn äiti lähti Kiinasta alun perin pakoon uskonnollista vainoa. Hän on buddhisti, vaikka ei harjoita uskontoaan kovin näkyvästi. Lapset ovat kysyneet häneltä usein, miksi hän päätti lähteä siirtolaiseksi, mutta hän ei ole koskaan suostunut puhumaan asiasta. Kun otetaan huomioon, että hänen maastamuuttonsa osuu samaan aikaan kulttuurivallankumouksen kanssa, ja että hän päätti muuttaa kaikista maailman maista juuri Intiaan, vaikuttaa siltä että hän pyrki maahan, jossa saisi harjoittaa uskontoaan vapaasti. Jos hän olisi ollut vailla taloudellista menestystä, olisi luonnollisempi muuttokohde ollut Amerikka tai Länsi-Eurooppa.

Vanhempien ja lasten suhde

Harryn toiminnasta ja häneen kohdistuneista odotuksista heijastuu kungfutselainen etiikka. Sen mukaan kaikkien lasten on oltava tottelevaisia, mutta etenkin vanhimman pojan odotetaan tekevän vanhempiansa tahdon mukaan (Bayne 1999). Kun Harryn äiti jäi yksin hoitamaan perheyrittystä, Harry tiesi sanomattakin, että hänen velvollisuutensa oli jäädä äidin avuksi, kun muut lapset lähtivät opiskelemaan ja muualle töihin. Hän sanoo, että koki velvollisuudekseen näyttää esimerkkiä sekä sisaruksilleen että muille kiinalaisille siirtolaisille. Samalla hän kuitenkin tarkentaa, että ei taipunut joka asiassa vanhempiansa tahtoon, vaan päätti olla esimerkillinen omalla tavallaan. Vanhemmat olisivat toivoneet Harrystä lääkäriä, mutta hän kieltäytyi hankkimasta ammattia, johon ei tuntenut kiinnostusta. Sen sijaan hän on mutkien kautta päätenyt opiskelemaan liikkeenjohtoa.

Harryn elämäkerrassa ilmenee, miten tärkeää kiinalaissiirtolaisille on, että heidän lapsensa menestyvät vanhempiaan paremmin. He kannustavat lapsia opiskelemaan lääkäreiksi, asianajajiksi tai arkkitehdeiksi. Tähän on kaksi syytä: Ensinnäkin lasten menestys on siirtolaiselle kuin piste ii:n päällä. Se on kouriintuntuva todiste siitä, että siirtolainen on voinut tarjota lapsilleen vakaat kotiolot ja niin hyvän toimeentulon, että he ovat voineet keskittyä opintoihinsa. Toiseksi menestyvät lapset ovat alltiimpia hoitamaan isäänsä ja äitiään, kun he ovat vanhoja. He ovat henkisesti kiittolisuudenvelassa ja, hyvän työpaikan ansiosta, taloudellisesti kykeneviä ottamaan hoitovastuun. Vaikka ensimmäinen sukupolvi ei suoranaisesti halveksu ravintola-alaa, vaan he ovat yrityksistään ylpeitä, on heillä ihanteena, että omat lapset voivat valita tulevan ammattinsa vapaammin kuin he itse saattoivat tehdä saapuessaan Iso-Britanniaan.

Kasvatuksestaan Harry sanoo, että kasvatus oli ankaraa mutta rakastavaa. Varsinkin isäänsä hän joskus pelkäsi, koska kepposista saattoi saada remmiä. Tästä huolimatta kasvatus oli tasapainossa, koska lapset eivät muista kuritusta pahalla, vaan rakastavat vanhempiaan. Harrylle jäi vaikutelma, että rakkautta ja remmiä tuli molempia kohtuudella, eikä ketään kuritettu syyttä. Välillä hän jopa tunsikin olevansa hemmoteltu, koska lapset saattoivat luottaa siihen, että vanhemmat tekisivät mitä tahansa lastensa vuoksi. Lasten koulutukseen kodissa panostettiin siten, että täti tarkisti päivittäin koti-tehtävät ja kuulusteli tarvittaessa. Harryn mielestä tiukka kuri on nykyään Iso-Britannian siirtolaisten keskuudessa jäämässä pois, ja hän uskoo itse kuuluvansa viimeiseen sukupolveen, joka vielä kärsi ankarasta kasvatuksesta ja ruumiillisesta rangaistuksesta.

6. Derbyn kiinalaisten arkea

Feng shui

Kiinalainen synkretismi

Kiinassa ei ole yhtä valtauskontoa. Siellä esiintyy taolaisuutta, buddhalaisuutta, kungfutselaisuutta sekä vähemmistöjen keskuudessa kristinuskoa ja islamia. Maoismi muodosti myös aikanaan eräänlaisen uskonnon. Kiinalaisten on vaikea määritellä, mitä uskontokuntaa he edustavat, sillä tapana on palvoa synkretistiseen tapaan useita jumalia yhtä aikaa. Manner-Kiinassa kommunismi sekoitti uskonnonharjoittamista, joten monet ihmiset ovat nykyään lähinnä ateisteja. (Bayne 1999.) "Oli kyseessä mikä uskonto tahansa, pitää sitä kunnioittaa ja siitä etsiä ne osat, jotka tuntuvat itsestä oikeilta." Sunny totesi näin puhuessaan feng shuista, mutta siinä kiteytyy yhdessä lauseessa kiinalaisten perinteinen uskontokäsitys. Viime kädessä on aivan sama, mistä uskomuksensa ja periaatteensa ottaa, kunhan niiden yhdistelmä on mielekäs ja johdonmukainen kokonaisuus.

Tämän tutkimuksen yhteydessä olen perehtynyt laajemmin feng shui-uskoon, koska se on selvärajainen aihe, jolla on pitkät perinteet ja mielenkiintoisia ilmenemis- muotoja. Kysymykseni kiinalaisten muusta uskonnollisesta elämästä, kuten hautajaisista ja häistä, ilmaisivat melko yksiselitteisesti, että ainakin tässä otoksessa mannerkiinalaisten elämän taitekohdissa suoritettavat seremoniat ovat pitkälti sekulaarisia. Siviilivihkimys, pienet hautajaiset ja polttohautaus ovat tulkintani mukaan seurausta kommunismista, sillä esimerkiksi perinteiset taolaiset hautajaismenot olivat varsin näyttävät (ks. esim. Thompson 1973, 160 – 168). Hautajaisten ja kuoleman jälkeisten rituaalien merkitys piili siinä, että kiinalaisten keskuudessa palvottiin esi-isiä. Kuolemassa yksilö toisin sanoen tuli jumalolennoksi, jolla on vaikutusvaltaa maan päällä elävien kohtaloon. (Thompson 1973, 160.)

Feng shuin perusteet

Feng Shui on ikivanha kiinalainen uskomusjärjestelmä, joka pohjautuu taoismin periaatteisiin. Sen johtoajatuksena on järjestää ihmisen fyysinen elinympäristö siten,

että ympäristössä vaikuttavat hyvät ja pahat voimat toimivat ihmiselle edullisesti. Feng shui'a harjoittamalla voidaan saada taloudellista menestystä, parantaa ihmissuhteita, edistää ruumiillista hyvinvointia tai suojella ihmisiä onnettomuuksilta. (Craze 1999, 6.) Viime vuosina Iso-Britannia on kokenut valtavan feng shui-buumin. Aiheelta ei voi välttyä, sillä sitä käsitteleviä tv-ohjelmia, lehtiartikkeleita ja kirjoja on kaikkialla. Hyvinvarustetuissa kirjakaupoissa on yleensä valikoima feng shui-kirjoja, joista jotkut käsittelevät kodin sisustusta, jotkut työympäristöä ja jotkut puutarhoja. Derbyssä on jopa feng shuin periaatteiden mukaan suunniteltu liikenneympyrä (Derby Express 15.3.2001), ja ilmauksesta "good feng shui" on tullut osa englantilaisten arkista kielenkäyttöä.

Jotta haastatteluissa ilmenneet asiat eivät jäisi epäselviksi, on syytä selittää lyhyesti feng shuin periaate ja siihen liittyvät peruskäsitteet yin, yang ja ch'i. Taoismi jakaa maailmankaikkeuden kahteen osaan, aineelliseen ja aineettomaan. Kosketeltavat, paljain silmin nähtävät asiat ovat yhteiseltä nimeltään Yin (=maa) ja aineettomia, henkisiä asioita kutsutaan nimellä Yang (=taivas). Vaikka Yin ja Yang ovat näennäisesti toistensa vastakohtia, täydentävät ne taoismin oppien mukaan toisiaan. Kumpikaan elementti ei voi olla olemassa ilman toista. Tätä kuvastaa laajalti tunnettu yin-yang-symboli, jossa musta ja valkoinen ympyränpuolikas kietoutuvat toisiinsa. Periaatteessa kaikki oleva voidaan jakaa kuuluvaksi joko yiniin tai yangiin. Yin-elementtiin liitettyjä adjektiiveja ovat muun muassa feminiininen, kylmä, öinen, vastaanottava ja pehmeä. Yang on maskuliininen, lämmin, päivä, luova ja kova. (Craze 1999, 8 – 9.)

Yin-yang-yhdistelmästä kiinalaiset kehittivät tuhansia vuosia sitten feng shui-kompassin, jossa vuodenajat, ilmansuunnat ja luonnonelementit muodostavat kahdeksankulmaisen kokonaisuuden. Kompassia käytetään muun muassa talon rakentamispaikan määrittämisessä, mutta sen pohjalta kehitettiin myös ennustamismenetelmä I Ching, joka on edelleen käytössä. (Craze 1999, 8 – 12.) Kiinalaisille tulevaisuuden ennustaminen ja luonnehoroskoopit ovat aina olleet tärkeä osa elämäntyyliä, vaikka kommunistivallan aikaan kaikenlaista taikauskoa on joutunut harjoittamaan maan alla. Tärkeissä elämäntilanteissa, kuten matkalle lähdön aikaan, aviopuolisoa valittaessa tai uutta yritystä perustettaessa kysytään usein neuvoa astrologilta, joka kertoo, minä päivänä maailmankaikkeuden voimat ovat suotuisimmillaan. (Huotari ja Seppälä 1993, 427.)

Yinin ja Yangin ohella feng shuin keskeisiä käsitteitä on Ch'i. Se on maailmankaikkeuden energiavirta, joka on yleensä onnea tuottava ilmiö. Sillä on kuitenkin taipumus kerätä mukaansa energijäämiä paikoista, joita se matkallaan ohittaa, jolloin

mukaan voi tarttua negatiivisuutta. Ongelmia voivat aiheuttaa myös viisi luonnon-elementtiä, joiden epätasapaino kodissa johtaa henkiseen pahoinvointiin ja taloudellisiin tappioihin. Negatiivisuutta ja epätasapainoa korjataan käytännöllisin keinoin peileillä, valaistuksella, huonekasveilla ja tietynlaisella huonekalujen järjestyksellä. (Craze 1999, 13 – 63.) Syy siihen, miksi britit ovat niin kiinnostuneita feng shuista, johtunee juuri sisustuksesta. Remontointi ja sisustussuunnittelu ovat maan suosituimpia harrastuksia, ja kiinalainen tyyli on muotia. Siinä missä kokolattiamatot, raskaat verhot ja tummat huonekalut leimaavat perinteistä brittiläistä kotia, ovat feng shui-oppaat täynnä valoisia, minimalistisia mutta viihtyisiä koteja.

Feng shui-usko haastateltavien kertomuksissa

Haastatteluissa ilmeni, että vaikka Iso-Britanniassa ja muissa länsimaissa feng shui on ylivoimaisesti kiinalaisen uskomusjärjestelmän maineessa, on se paljon suosituimpaa Hong Kongissa. Haastateltavissa esiintyi selvä jako mannerkiinalaisten ja hongkongilaisten välillä. Siinä missä feng shui on Hong Kongissa erittäin yleistä, muualla Kiinassa kulttuurivallankumous on hävittänyt sen lähes täysin. Ennakkoletukseni oli, että vanhukset ja työikäiset tunsivat feng shui'a paremmin, mutta jako ei ole yhtä selvä kuin asuinpaikan suhteen. Ainakin Sunnyn tiedontasosta voi päätellä, että jos vanhemmat ovat harjoittaneet feng shuia, tulevat lapset tutuiksi erilaisten parannuskeinojen kanssa ikään kuin vahingossa. Näin käy siitä huolimatta, että he eivät välttämättä koe uskovansa keinojen tehovoimaan.

Kulttuurivallankumous oli Manner-Kiinassa radikaalien uudistusten aikakausi vuosina 1966 – 1976. Sen perimmäisenä tarkoituksena oli estää Kiinan ajautuminen kapitalismiin, mutta uudistukset ulottuivat talouselämän alueelta kulttuuriin ja taiteeseen. Mao Zedong kannusti kansalaisia tuhoamaan kaikkea, mikä oli vanhaa, porvarillista tai länsimaista. (Huotari ja Seppälä 1993, 82.) Sen myötä kaikenlainen uskonnollisuus ja taikausko tulivat rangaistaviksi, ja ihmiset luopuivat feng shuin harjoittamisesta. Hong ja Jennifer kertovat molemmat, miten heidän vanhempansa päätivät lähteä maaseudulta kaupunkiin heti kulttuurivallankumouksen alettua. Tällä he tarkoittavat sitä, että heidän vanhempansa liittyivät niin kutsuttuihin punakaartilaisiin. Punakaartilaiset olivat Maon vankkoja kannattajia, jotka luopuivat opinnoistaan, perheistään ja työnteosta taistellakseen "takapajuisuutta" vastaan. (Huotari ja Seppälä 1993, 83.)

Hong ja Jennifer korostavat, etteivät ole suoranaisesti feng shuia vastaan, mutta että heidän tietonsa siitä ovat olemattomat. He ovat panneet merkille, että Iso-Britanniassa alan harrastajia on paljon. Puhuttaessa Kiinan nykytilanteesta he mainitsevat molemmat, että maaseudulla saattaa edelleen olla ihmisiä, jotka harjoittavat feng shuia salaa, mutta Hongin mielestä näiden ihmisten tuttavat ja naapurit moittisivat heitä. Heidän oma tiedontasonsa feng shuin periaatteista on hyvin alhainen. He eivät osaa nimetä yhtäkään toimenpidettä, jolla voisivat yrittää taata esimerkiksi hyvää terveyttä. On selvää, että kulttuurivallankumouksen aikainen propaganda ja suoranainen aivopesu on jättänyt jälkensä kiinalaisten ajatteluun. Feng shui on vielä nykypäivänä hieman epäilyttävää taikauskoa, johon ei kannata erityisesti sekaantua.

Hong kertoo, että hänen on vaikea suhtautua vakavasti ajatukseen, että energia-
virtojen manipuloiminen toimii. Hieman ristiriitaisesti hän kuitenkin kertoo uskovansa, että tuottaa hyvää onnea siivota koti uutta vuotta varten ja raivata sivuun kaikki turhat tavarat. Näin tehdessään varmistaa sen, että hyvä onni pääsee helposti taloon asumaan tulevaksi vuodeksi. Tämä uskomus on selvästi feng shuin periaatteiden mukainen. Craze (1999, 26, 33) kirjoittaa:

“If Ch'i flows through your home too fast it will cause disruption and angry feelings; if it is too slow it will stagnate and cause lethargy and depression. Ch'i likes to flow gently through open spaces, and if your home is full of clutter and untidy areas it will become confused and unfocused. Ch'i likes harmony and beauty, cleanliness and balance.”

“Ch'i likes spring-cleaning and freshness. Sometimes that's all you need to do to an area to benefit from better Ch'i – clean and tidy up.”

Hongin mielestä siivoamistaika on vain leikillinen tapa, eikä hän tunne uskovansa siihen vakavasti.

Vanhemmilta haastateltavilta oli hyvin vaikea saada tietoa feng shuista. Aavistin, että asiaan saattaa liittyä salailua, ja Sunny vahvasti kysymättä epäilyni. Hänen mielestään vanhemmilta ihmisiltä on turha kysyä feng shuista, koska he uskovat taikavoiman haihtuvan, jos siitä puhuu ulkopuolisille. Yritin kiertää tätä salaperäisyyttä kysymällä, tietävätkö rouvat Chong ja Liu Iso-Britanniassa ketään feng shuin ammattilaista, joka esimerkiksi tulisi katsomaan asiakkaille parhaan talon paikan. En kuitenkaan saanut suoraa vastausta, vaan päänpyörittelyä ja vaivautunutta hiljaisuutta. Rouvat eivät vaikuttaneet suoranaisesti siltä, etteivätkö he ymmärtäneet kysymystä. He eivät myöskään pyytäneet minua selittämään tarkemmin, vaikka he muiden kysymysten kohdalla olivat tehneet niin. Uskon siksi, että he katsoivat parhaaksi teeskennellä tietämätöntä.

Derbyn etnisten ryhmien vanhuksista tehdyssä tutkimuksessa (Steele 1999) ilmenee, että feng shuilla on vanhuksille valtava merkitys. Tutkimukseen osallistuneilta kysyttiin, mitä ulkonäöllisiä tekijöitä (huonejärjestys, huoneiden koko tms.) he ottaisivat huomioon valittaessa uutta kotia. Käytännössä kaikki kiinalaiset vanhukset ilmoittivat, että uuden kodin tärkein ominaisuus olisi ”hyvä feng shui”. (Steele 1999, 48 – 49.) Näin kävi siitä huolimatta, että feng shui ei kuulunut valmiiksi annettuihin vaihtoehtoihin. Feng shuin hongkongilainen suosio ilmenee myös siitä, että tutkimukseen osallistuneet oli löydetty ottamalla yhteyttä kiinalaisyhdistykseen, joka yli 99%:sti on hongkongilaisten käytössä.

Feng shui ei Derbyn kiinalaisille ole ostettavaa palvelua, vaan toimintaa jota voi harjoittaa itse. Sunnyn mukaan ihmiset käyttävät apuna kirjoja tai oppivat puhtaasti vanhemmiltaan sen erityisemmin opettelematta. Sunny on itse hyvin perillä erilaisista uskomuksista, vaikka hän on kaupunkilaisperheestä ja iältään kaksissakymmenissä. Rouva Chong ja rouva Liu ovat kotoisin maaseudulta ja kuuluvat vanhempiin sukupolviin, joten he ovat varmasti kasvaneet feng shui-uskon ympäröimänä. Derbyssä feng shui on yksityistä toimintaa, vaikka alan ammattilaisilla, hsien shengeillä, on Kiinassa ja Hong Kongissa pitkät perinteet (Craze 1999, 6). Brittiväestössä, varsinkin rikkaimmissa, alkaa olla asiakaskuntaa feng shuin ammattilaisille, joten palveluja on varmasti lähitulevaisuudessa yleisesti saatavana.

Sunny puhuu ujostelematta feng shuista. Hän osaa kertoa laajasti, millaisilla keinoilla tavoitellaan taloudellista menestystä ja terveyttä. Talon hän rakentaisi joen rantaan, koska silloin symbolinen ruoka ja toimeentulo ”virtaavat suoraan oven eteen” ilman ponnisteluja. Talon sisustuksesta hän mainitsee kristallit, joita voi ripustaa ikkunoihin tai kattoon roikkumaan. Feng shui-oppaan (Craze 1993, 33) mukaan kristallit ovat erinomainen apuväline, koska ne rohkaisevat ch'i:tä virtaamaan vapaasti. Omalta kohdaltaan Sunny toteaa, että hän uskoo feng shuilla mahdollisesti olevan voimaa, mutta pitää sitä ylellisyytenä, johon hänellä ei ole varaa. On helppo kuvitella, että jos käytössä on vain pieni huone, käytäntö sanelee pitkälle, mihin järjestykseen huonekalut voidaan laittaa. Vaikka roju ja ahtaus ovat feng shuissa kiro sanoja (kt. esim. Craze 1993, 33), ei varastotilan puute aina salli tavaroiden raivaamista piiloon.

Sunny innostui haastattelun aikana pohtimaan laajemmin kodin sisustamista. Hän kokee ajattelevansa siinä mielessä länsimaisittain, että sisustuksen toimivuus ja ulkonäkö ovat hänelle tärkeimpiä piirteitä. Jos järjestys olisi feng shuin mukaan suotuisa, olisi hän mielissään. Jos järjestys taas olisi feng shuin mukaan vahingollinen, saattaisi hän silti pitäytyä siinä, jos se miellyttäisi omaa silmää. Välillä on vaikea

erottaa, milloin Sunnyn sisustusihanteet ovat henkilökohtaisia ja milloin feng shuin vaikutusta. Hän haaveilee avarista huoneista, mikä on olennainen osa feng shuaia (esim. Craze 1993). Toisaalta Hong Kongissa asutaan hyvin ahtaasti, jolloin tilan tunnusta tulee automaattisesti ylellisyyttä ja tavoiteltu ominaisuus. Omaa englantilaistumisestaan Sunny haluaa korostaa sanomalla miehekkäästi, että ostaisi kristallien hinnalla mieluummin kaksi oluttuoppia.

Harry kohtasi feng shuaia ensimmäisen kerran vasta aikuisiällä. Hänen vanhempansa eivät olleet millään tavalla uskonnollisia tai taikauskaisia. Kontrasti Harryn uuteen työnantajaan Hong Kongissa oli siis valtava: toimiston koko sisustus oli suunniteltu feng shuaia silmällä pitäen. Työnantajan käytöstä oli Harryn mukaan välillä vaikea ymmärtää, koska hän antoi taikauskon vaikuttaa niin monella tavalla toimintaansa. Vaikka Harry ei koe uskovansa energiavirtoihin, on hänellä lukuisia kokemuksia siitä, miten häntä vaivannut epämurkava tunne on kadonnut hänen muutettua huonekalujen järjestystä. Vasta myöhemmin hänelle on kerrottu, että ensimmäinen järjestys on feng shuin mukaan vahingollinen. Entisessä työpaikassa hänet oli asetettu istumaan kasvot seinää kohti, mikä teki keskittymisen vaikeaksi. Siirrettyään pöytää kohti ovea ja ikkunaa, Harry koki työtehonsa kasvavan.

Kiinalainen lääketiede

Haastateltavien kokemuksia ja mielipiteitä

Haastateltavien keskuudessa kiinalaisen yrttipohjaisen - sekä länsimaisen lääketieteen yhdistelmä on yleinen. Yleensä haastateltavilla on ainakin jotain kokemuksia kiinalaisesta lääketieteestä, mutta Derbyssä asuessaan he ovat joutuneet turvautumaan brittiläisiin lääkäreihin, koska kiinalaiset parantajat asuvat kaukana, tai ovat kalliita. Varsinkin silloin jos vaiva on äkillinen, mennään mieluummin länsimaisen lääkärin vastaanotolle, koska se on nopeampaa. Vanhimmat haastateltavat joutuvat yleensä käymään lääkärissä lastensa saattamana, jotta lapset voivat toimia tulkkina. Nyrkkisääntö on, että useimmilla haastateltavilla on vaikutelma kiinalaisesta lääketieteestä "parempana" ja "luonnollisempana" lääkintämuotona, joten he valitsisivat mieluummin kiinalaisen parantajan, jos siihen olisi mahdollisuus. Tätä mieltä on myös Penny, joka monen muun asian suhteen osoittaa selvää epäluuloa kiinalaisista perinteistä kohtaan.

Harryn perheessä käytettiin kiinalaista lääketiedettä monin tavoin. Erityisesti Harry muistaa veljensä saaneen rugbya pelatessa ruhjeita ja mustelmia, jotka äidin rohdoilla hävisivät ilmiömäisen nopeasti. Äiti sanoi aina, että ruhjeiden "kuollut veri" oli saatava purkautumaan. Veli käyttää kyseistä lääkettä edelleen. Harry on tottunut käyttämään yrttiperäisiä lääkkeitä ollessaan sairas. Hän ei kuitenkaan osta niitä suoraan parantajilta, vaan äidiltään, joka pitää kotona hyvänkokoista varastoa. Hong Kongissa asuessaan Harry oli jatkuvasti sairaana. Ensimmäisen vuoden aikana hän joutui käymään parantajalla yli 30 kertaa, lähinnä vatsakipujen takia. Hän pitää sairastumisen syynä suurkaupungin saasteita.

Haastateltavilla on ristiriitaisia vaikutelmia kiinalaisen lääketieteen eduista ja haitoista. Sunnyn mielestä kiinalainen lääketiede on tehokkaampaa, koska siinä hoidetaan taudin syytä eikä oiretta. Tämä vastaa alan kirjallisuudessa esiintyvää määritelmää. Kiinalaisen lääketieteen perusajatus on hoitaa ihmistä kokonaisuutena. Sairaus on merkki ruumiin sisäisestä epätasapainosta luonnon peruselementtien välillä. Tasapaino pyritään palauttamaan yrteillä, lämpökäsittelyllä ja akupunktiolla. (Huotari ja Seppälä 1993, 450 – 451.) Kehon hyvin- ja pahoinvointiin vaikuttavia voimia ovat yin, yang ja ch'i. Akupunktion vaikutus perustuu kiinalaisen uskomuksen mukaan siihen, että neuloilla ohjataan ch'itä, joka kulkee kehon meridiaaneissa. Ennaltaehkäisevä terveydenhoito on yhtä tärkeää kuin parantaminen, joten hoitoja annetaan pitkien aikojen kuluessa, muuttaen hoitoja terveyden-tilan mukaan. (Bayne 1999.)

Hong sanoo, että yrteissä on se huono puoli, että ne ovat mietoja ja vaikuttavat hitaasti, mutta niiden etu on, että niissä ei ole sivuvaikutuksia. Harry sen sijaan kokee, että yrtit ovat voimakkaampia kuin länsimaiset lääkkeet. Tässä ilmenee ero mannerkiinalaisen ja hongkongilaisen perinteen välillä. Harry kertoo nähneensä Hong Kongissa, miten ihmiset ottivat aina pieneenkin vaivaan vahvinta yrttiä, koska stressaava elämäntapa ei anna aikaa sairastaa. Ihmiset ovat valmiita kokeilemaan mitä tahansa rohtoja, jos he uskovat, että he siten kykenevät menemään töihin. Harry koki tämän ideologian niin vastenmielisenä, että vaikka hän tavallisesti pitää enemmän kiinalaisista lääkkeistä, on hänestä parempi noudattaa brittiläistä tapaa ottaa ensin miedompia annoksia lääkettä. Jos särky tai muu vaiva ei heti lakkaa, voi annosta sitten korottaa asteittain. Hong on Manner-Kiinasta, missä elämäntapa ei ole niin kiireinen, joten hän on nähnyt käytettävän enemmän mietoja yrtejä.

Sunnyn mielestä kiinalainen lääketiede on hidasta, koska rohtoyrtejä joutuu keittämään ja sekoittamaan kauan. Kiireiseen elämäntahtiin tottuneelle Sunnylle tämä on kauhistus, ja hän ottaa siksi mieluummin särkylääketabletin ollessaan kipeä.

Derbyläisen Herbalcare-nimisen vastaanoton esitteessä annetaan tarkat ohjeet yrttijuomien valmistamiseen. Työvaiheita on yhteensä kuusi, ja valmistaminen kestää lähes kaksi tuntia. Useiden kiehuttamisten ja jäädyttämisten jälkeen juoma kehoitetaan nauttimaan kuumana. Jos maku on kovin kitkerä, sekaan ehdotetaan lisättäväksi hunajaa tai sokeria. Sunny on vieraantunut yrittiperäisten lääkkeiden ulkonäöstä ja mausta, koska hän sanoo, että sameat liemet ja kitkerät juuret ovat vastenmielisiä lääkkeitä silloin, kun muutenkin on huonovointinen.

Lääkkeiden ja palvelujen saatavuus Derbyssä

Haastateltavilla on hyvin erilaisia tietoja siitä, onko Derbyn alueella kiinalaisia parantajia. Rouva Chong ja rouva Liu, jotka liikkuvat haastatelluista kaikkein vähiten, sanovat etteivät tiedä kaupungissa olevan parantajia. Olin itse pannut merkille, että alle kilometrin päässä kiinalaisyhdistyksestä oli lääkärin vastaanotto, jonka kyltti oli osittain kiinaksi. Kun kysyin tästä lääkäristä, rouva Chong sanoi, ettei ollut koskaan käynyt hänen luonaan, koska lääkäri on vietnamilainen. Hänen mielestään vietnamilaisen lääkärin harjoittama lääketiede ei vastaa kiinalaista. Lähin kiinalainen parantaja rouva Chongin tietojen mukaan pitää vastaanottoa Birminghamissa (noin tunnin ajomatkan päässä Derbystä).

Jennifer sanoo tuntevansa parantajan, joka pitää vastaanottoa kerran viikossa Belperissä. Hän ei ole käynyt tämän parantajan luona, koska ei ole juuri ollut kipeänä. Sunny tietää setänsä käyneen myös Belperissä parantajalla, mutta Sunny uskoo useimpien parantajien työskentelevän suurimmissa kaupungeissa, varsinkin Lontoossa. Hong sen sijaan tuntee neljä tai viisi kiinalaista parantajaa yksin Derbyssä. Hän käy satunnaisesti parantajalla ja säännöllisesti akupunktiossa, koska hänen ystävänsä isä on alan ammattilainen. Akupunktio on auttanut Hongia vatsa- ja hormonaalisissa vaivoissa. Penny ei erityisesti tunne parantajia, mutta olisi halukas käymään vastaanotolla, jos kuulisi sellaisesta.

Kiinalaiset parantajat luottavat mitä ilmeisimmin suulliseen tiedonvälitykseen, koska heidän yhteystietojaan ei näy mainoksissa tai Derbyn keltaisilla sivuilla. Liiketoiminta on siis perustunut vakiintuneeseen asiakaskuntaan sekä tuttavien suosituksiin. Sattumalta Derbyyn perustettiin vuoden 2001 alussa peräti kaksi kiinalaisen parantajan vastaanottoa, jotka on kaikesta päätellen suunnattu kiinalaisten ohella briteille ja muille siirtolaisille. Avajaisista kerrottiin näkyvissä ilmoituksissa paikallislehdissä, ja molemmat vastaanotot sijaitsevat Derbyn keskustassa lähellä ostoskatuja. Vastaanotoista saa

avoimen ja luotettavan vaikutelman. Niiden julkisivu on lasia, jotta kadulta näkee sisälle. Näyteikkunoissa on tietoa kiinalaisesta lääketieteestä, yrtit ovat selvästi näkyvillä hyllyillä, ja julkisivun kyltti on sekä englanniksi että kiinaksi.

Herbalcare-nimisen paikan esite on englanniksi. Siinä kerrotaan perusasioita kiinalaisesta lääketieteestä, parantajan saamasta koulutuksesta ja monien vuosien kokemuksesta. Kaikkien hoitojen hinnat on selvästi eritelty, mistä ilmenee muun muassa että ensimmäinen konsultaatio on ilmainen. Vastaanoton seinällä roikkuu diplomi, joka vielä todistaa parantajan pätevyydestä, ja näyteikkunassa on kopio kirjeestä, joka on kiitos tyytyväiseltä brittiasiakkaalta. Vastaanottoapulainen on kiinalainen, mutta puhuu sujuvaa englantia. Kaikki on siistiä ja miellyttävää, ja ilmassa tuntuu hento yrttien tuoksu. Tämä avoin toimintapa ei ole se, mihin kiinalaiset parantajat ovat tottuneet. Niin kauan kun kiinalaissiirtolaiset ovat muodostaneet heidän koko asiakaskuntansa, ulkoisilla tekijöillä ei juuri ole ollut merkitystä. Sen sijaan jos halutaan voittaa uusien ihmisten luottamus, täytyy auktoriteettia pönkittää oikeanlaisilla puitteilla.

Kiinalainen kalendaariperinne

Uusi vuosi

Kiinalaisten vuotuisjuhlien päivämäärät eivät ole kiinteitä, vaan vaihtelevat vuosittain. Tämä johtuu siitä, että juhlapäivät määritellään kuukalenterin avulla. Tärkein juhla on kuukalenterin uusivuosi, joka sijoittuu länsimaisessa kalenterissa tammikuun lopulle. Uusivuosi on ennen kaikkea perhe- ja sukujuhla samaan tapaan kuin joululänsimaissa. Vanhimman perinnekerrostuman mukaan uudenvuoden vietto alkaa 12. kuukauden 23. päivänä, ja juhlallisuuksien keskipisteessä on Keittiöjumala Zao jun. (Huotari ja Seppälä 1993, 421 – 422.) Ulkokiinalaisille uusi vuosi on tärkein vuotuisjuhla samaan tapaan kuin Kiinassa asuville. Kun kysyin haastateltavilta, mitä juhlia heillä on tapana viettää, kaikki kertoivat viettävänsä ainakin kiinalaista uutta vuotta.

Keittiöjumala tunnettiin kiinalaisessa kulttuurissa jo toisella vuosisadalla e.a.a. Hän toimi kotien moraalinvirtijana ja pitkäikäisyyden jumalana. Uutena vuotena kodeissa valmistauduttiin lähettämään Keittiöjumala Jadekeisarin luo taivaaseen. Taivaassa Keittiöjumalan tehtävä oli raportoida Jadekeisarille ihmisten hyvistä ja pahoista teoista menneen vuoden aikana. Kodeissa pidettiin paperille painettua Keittiöjumalan kuvaa, joka muistutti vanhaa miestä. Lepytelläkseen Keittiöjumalaa ennen

taivaaseen lähettämistä perheillä oli tapana tarjota kuvalle symbolinen ateria ja sivellä sen suu hunajalla, jonka uskottiin muuttavan suotuisaksi kaiken, mitä Keittiöjumala sanoi. Joskus suu kostutettiin viinillä, jotta Keittiöjumala humaltuisi eikä muistaisi edellisen vuoden tapahtumista mitään. (Huotari ja Seppälä 1993, 422.)

Keittiöjumalan kuvan polttaminen symboloi matkaa taivaaseen. Vanhan vuoden viimeisenä päivänä poltettu kuva korvattiin uudella, mikä merkitsi Keittiöjumalan paluuta maan päälle. Ovenpieliin ripustettiin punaiset paperiliuskat, joihin oli kirjoitettu onnen-toivotuksia. Noin kuudennelta vuosisadalta lähtien oven viereen on saatettu ripustaa myös ovijumalien kuvia, jotka karkottavat pahoja henkiä. Samaa tarkoitusta palvelevat iletulitteet, jotka ovat suosittuja sekä yksityisissä että julkisissa juhlallisuuksissa. Kodin suursiivous, uusien vaatteiden ja lahjojen ostaminen sekä velkojen takaisin maksaminen ovat aina kuuluneet uudenvuoden valmisteluihin. (Huotari ja Seppälä 1993, 422 – 423.) Derbyn kiinalaisyhdistyksessä vuoden 2001 juhlallisuuksiin osallistui 50 ihmistä, jotka söivät juhla-aterian ja siirtyivät sitten pihalle ampumaan raketteja. Juhlasalin peräseinälle sekä ulko-oven pieliin oli ripustettu edellämäinitut punaiset paperiliuskat.

Uudenvuoden ateria on vertaansa vailla. Ateria on tavallista runsaampi, ja tarjolla saattaa olla yli kaksikymmentä eri ruokalajia, jotka vaihtelevat bambunversoista lihaan, kalaan ja keittoihin. Illan aikana koko perhe ja suku kokoontuvat yhteen nauttimaan hyvästä seurasta, ruoasta ja lahjoista. Tapana on pelata seurapelejä myöhään iltaan ja katsoa televisiosta musiikki- ja viihdeohjelmia. Uskomuksen mukaan myös jo kuolleiden sukulaisten henget ovat aterialla läsnä. Uudenvuodenpäivänä on tapana käydä kylässä sukulaisten ja ystävien luona. Hong Kongissa on yleistä, että perheet käyvät buddhalaisissa tai taolaisissa tempeleissä. (Huotari ja Seppälä 1993, 423 – 424.) Useimmat haastateltavat mainitsivat, että uuden vuoden juhlallisuuksiin kuuluu rahalahjojen vaihtaminen. Varsinkin lapsille ja nuorille annetaan pieniä summia rahaa punaisissa kirjekuorissa.

Onnea tuottavat uuden vuoden kuvat ovat Kiinassa edelleen yleisiä, ja niistä on kehittynyt oma taiteenlajinsa. Kuvat ovat värikylläisiä ja kuvaavat naivistiseen tyyliin persikoita, pulleita kaloja ja pulskia, iloisia lapsia. Ne ovat onnen ja yltäkylläisyyden symboleja. Kuvia ripustetaan kodin seinille ennen uutta vuotta. (Huotari ja Seppälä 1993, 424.) Haastateltavien kertomuksissa ei ilmennyt, että uuden vuoden kuvia käytettäisiin siirtolaisten keskuudessa. Juhlan keskeisin sisältö on perheen keskinäinen seurustelu, aterialta nauttiminen ja pienet rahalahjat. Kortti- ja lautapeliä pelaaminen on juhlapäivinä erittäin suosittua, ja joillakin vanhuksilla on tapana viettää juhlaa

kiinalaisyhdistyksessä, missä ohjelmaan kuuluu peking-ooppera. Ne, joilla on oma ravintola-alan yritys, pyrkivät sulkemaan sen ainakin päiväksi tai pariaksi.

Muita juhlia

Derbyn kiinalaisten keskuudessa uuden vuoden jälkeen tärkein juhla on zhongqiu, keskisyksyn juhla. Sitä vietetään kuukalenterin kahdeksannen kuun 15. päivänä, joka osuu syyskuulle. Haastateltavat nimittävät keskisyksyn juhlaa nimellä "full moon festival", ja Huotarin ja Seppälän (1993, 426) mukaan sillä onkin nykyään täydenkuun juhlan merkitys, vaikka sillä ennen juhlistettiin sadonkorjuuta. Sunnyn mukaan juhlaa vietetään yleensä noin 12. – 15. syyskuuta, jolloin hänen tuttavillaan Hong Kongissa oli tapana sytyttää illalla kynttilöitä, mennä ulos piknikille ja ihailia kuuta. Täydenkuun juhla on Kiinassa syyskauden merkittävin juhla, jolloin perheet kokoontuvat viettämään aikaa yhdessä ja kiipeävät mäille ja vuorille katselemaan näköaloja (Huotari ja Seppälä 1993, 426).

Kiinassa täydenkuun juhla on pyhäpäivä, ja sen yhteydessä on tapana pitää useita päiviä vapaata. Iso-Britanniassa juhlinta rajoittuu yhteen iltaan, ja koska kylmä ja märkä sää ei salli ulkoilua, juhlinta on siirtynyt sisätiloihin. Ohjelma muistuttaa sekä yksityisissä kodeissa että kiinalaisyhdistyksessä uuden vuoden viettoa korttipeleineen ja juhla-aterioineen. Sunnyn mukaan juhlalla on nykyään yhä enemmän merkitystä rakastavaisten juhlana. Siinä missä britit viettävät ystävänpäivää eli valentinenpäivää romanttisen rakkauden vuotuisjuhlana, palvelee täydenkuun juhla tätä tarkoitusta kiinalaisille siirtolaisille. On helppo kuvitella, että askel haaveilevasta kuun ihailemisesta romanttiseen kävelyretkeen kuutamolla ei ole pitkä.

Mielenkiintoisin havainto haastateltavien kertomuksissa oli, että Iso-Britanniassa kaksi perinteistä kiinalaista vuotuisjuhlaa on sulautunut yhdeksi. Monet mainitsevat täydenkuun juhlan yhteydessä sytytettävät lyhdyt, jotka itse asiassa ovat osa lyhtyjuhlaa nimeltä dengjie. Lyhtyjuhla sijoittuu kalenterissa kaksi viikkoa uuden vuoden jälkeen, ja sitä on vietetty Kiinassa jo kaksituhatta vuotta. Sen alkuperäinen tarkoitus oli juhlistaa viljelyskauden alkamista, mutta nykyään juhlan aiheena on lisääntyvä päivänvalo, jota symboloivat värikkäät lyhdyt. Huotari ja Seppälä (1993, 424 – 425) kirjoittavat seuraavasti:

"Silloin on aina täydenkuun aika, ja ihmiset käyskentelevät illan hämärissä ihastelemassa kaduille ja puistoihin aseteltuja liikkuvia ja valaisevia ---lyhtyjä."

Yhtymäkohdat täydenkuun juhlaan ovat selvät, sillä molempien juhlien keskeinen toiminta on kuutamolla käyskentely. (Huotari ja Seppälä 1993, 424 – 425.)

Kun tiedustelin herra Leungilta, juhlistaanko lyhtyjuhlaa Derbyssä, oli hänen vastauksensa, että lyhtyjuhla ja täydenkuun juhla ovat yksi ja sama asia. Käytännön syistä lyhtyjuhla on saattanut jäädä pois, koska ravintola-alan ihmiset ovat juuri paria viikkoa aiemmin viettäneet kiinalaista uutta vuotta, ja lyhtyjuhla osuu valentinenpäivän kanssa samaan aikaan. Valentinenpäivänä briteillä on yleensä tapana syödä ravintolassa, joten ravintolan sulkeminen merkitsisi selvää taloudellista menetystä. Toisaalta on muistettava, että lyhtyjuhlaa olisi erittäin vaikea viettää siihen tapaan, kuin vanhassa kotimaassa oli totuttu, koska julkisten paikkojen lyhdyt, iloiset väkijoukot ja tunnelma puuttuvat. Hongkongilaiset siirtolaiset ovat lisäksi tottuneet siihen, että mannerkiinalainen tapa vapauttaa sytytettyjä lyhtyjä ilmaan on kielletty palovaaran vuoksi.

Muita kiinalaisia vuotuisjuhlia ovat hautojen lakaisemisen juhla quingming sekä lohikäärmevenejuhla duanwun. Huhtikuista hautojen lakaisemisen juhlaa ei Derbyssä voi viettää, koska siellä ei ole kiinalaista hautausmaata, ja koska siirtolaiset suosivat nykyään polttohautausta. Harry ja Sunny kävivät Hong Kongissa asuessaan lohikäärmeveneiden kisoissa, mutta Iso-Britanniassa niitä ei järjestetä. Lohikäärmevenejuhla merkitsi alun perin riisinitutuskauden loppua, hukkuneiden merkkihenkilöiden muistopäivää ja keskikesän juhlaa. (Huotari ja Seppälä 1993, 425 - 426.) Nykyään siitä on muodostunut eteläkiinalainen soutukilpailu, joka järjestetään kuu-kalenterin viidennen kuun 5. päivänä. Harryn mukaan veneissä on 10 - 15 soutajaa, ja venekuntia on lukemattomia. Suurimmissa kilpailuissa yritykset sponsoroivat veneitä ja tapahtuma televisioidaan.

Vuotuisjuhlilla on eniten merkitystä vanhimmille siirtolaisille. Rouva Liu sanoo, että hänelle ja miehelleen perinteet käyvät yhä tärkeämmiksi sitä mukaa kun he vanhenevat. Vanhimpien haastateltavien mielestä vuotuisjuhlit ovat olennainen osa kiinalaisuutta ja jotain, mitä pitää opettaa omille lapsille. Rouva Liulle vuotuisjuhlit ovat niin tärkeä asia, että kun kysyin häneltä kiinalaisuuden erilaisista elementeistä, tuli kiinalainen uusi vuosi hänelle ensimmäisenä mieleen. Nuoremmat haastateltavat osallistuvat mielellään juhlintaan, mutta Penny ei koe, että uudella vuodella olisi hänelle muuta merkitystä kuin rahan saaminen. Loppujen lopuksi tämä asenne ei ole kovin erilainen verrattuna länsimaisiin lapsiin, joille joulu merkitsee ennen kaikkea lahjojen saamista. Juhlaperinteet siis sekularisoituvat myös kiinalaisten, ei vain länsimaisten ihmisten keskuudessa.

Derbyn kiinalaisten vuotuisjuhlat ovat luonteeltaan yksityisiä. Niitä vietetään kodeissa perheen ja ystävien kesken, eikä osallistuminen julkisiin tapahtumiin kuulu niihin, lukuun ottamatta kiinalaisyhdistyksen tilaisuutta. Ruokailut kodeissa järjestetään usein nyyttikesteinä, jotta aterian järjestäminen ei rasita yhtä perhettä kerrallaan. Lontoossa ja muissa suurkaupungeissa kiinalaisilla siirtolaisilla on mahdollisuus mennä Chinatowniin, missä on kulkueita, ilotulituksia ja yleistä ilonpitoa kaduilla. Penny oli vuonna 2001 osallistunut Lontoon juhlamenoihin. Nottingham on Derbyä lähin kaupunki, jossa kiinalaisen uuden vuoden juhlinta ulottuu kaduille. Se sijaitsee noin puolen tunnin automatkan päässä Derbystä ja on väestömäärältään huomattavasti suurempi. Herra Leung kertookin, että Derbyn yhdistyksen vuoden 2001 juhlista lähti neljä autolastillista jäseniä Nottinghamiin jatkamaan juhlintaa.

Seinäkalenterit

Kiinalaisilla on erityinen suhde seinäkalentereihin. Uuden vuoden seutuvilla joillakin Derbyn kiinalaisilla ravintoloilla on tapana antaa asiakkaille kalenteri lahjaksi, jos tilaus ylittää esimerkiksi 100 markkaa. Kalenterit ovat pitkänomaisia pahvista valmistettuja mattoja, jotka muistuttavat punottua bambua. Niiden koristeaiheita ovat kukat ja stereotyyppiset kiinalaiset maisemat. Baynen (1997, 20) mukaan seinäkalentereilla on kiinalaisessa kulttuurissa tärkeä rooli liike- ja henkilökohtaisten suhteiden ylläpitämisessä. Koristeellisia seinäkalentereita on ollut kaikkien saatavilla vasta 1980-luvun alusta lähtien, mutta niistä muodostui heti merkittävä sosio-kulttuurinen ilmiö. Kalentereilla on useita funktioita koriste-esineenä, päivämäärän seuraamisen apuna sekä lahjana. (Bayne 1997, 20.)

Derbyn kiinalaisten keskuudessa kalenterilla on muiden funktioiden ohella merkitys etnisyyden ilmauksena. Niissä tiloissa, joissa siirtolaiset säännöllisesti oleskelevat, seinällä on ainakin yksi kalenteri. Kiinalaisyhdistyksessä niitä on joka huoneessa, ja puheenjohtajan toimistossa useampiakin. Sama pätee kiinalaisiin ravintoloihin, ruokakauppaan sekä yksityisiin koteihin. Haastateltavista Penny on se, joka ottaa kalenterit puheeksi. Puhuttaessa kiinalaisesta identiteetistä, sanoo hän tehneensä kiinalaisuuden suhteen tasan yhden myönnytyksen, joka on seinäkalenteri. Penny myös sanoo itse ostaneensa sen ja ripustaneensa sen huoneensa seinälle, mikä on selvä merkki siitä, että hän halusi kalenterin avulla korostaa etnisyyttään. Muista kiinalaisista esineistä tai vaatteista hän sanoo, ettei koe niitä millään tavalla kiinnostaviksi, joten hänestä olisi teennäistä ostaa ja käyttää niitä.

Baynen (1997, 21 – 30) mukaan Kiinassa seinäkalerien kuvituksessa on tapahtunut suuria muutoksia vuoden 1978 jälkeen, kun lisääntyneen matkailun myötä länsimaiset kuva-aiheet tulivat kiinalaisille tutuiksi. Hong Kong toimi tässä porttina, jonka kautta länsimaiset kuvat levisivät Manner-Kiinaan. Siinä missä perinteiset kalenterit oli kuvitettu kuuluisilla kiinalaisilla maisemilla ja maalauksilla, tuli yhä suositummaksi käyttää valokuvia, joissa esiintyi malleja muodikkaissa vaatteissa sekä ylellisiä kulutushyödykkeitä, kuten autoja ja hajuvesipulloja. Kuvitus symboloi yhä enemmän tavaroita ja elämäntyyliä, jotka olivat auttamattomasti keskivertokiinalaisen ulottumattomissa. Tulotaso Kiinassa on alkanut nousta merkittävästi vasta 1980-luvun lopulta, joten kalenterien kuvamaailma ilmaisi enemmän yksilön haaveita kuin arkitodellisuutta. (Bayne 1997, 21 – 30.)

Derbyn kiinalaisten keskuudessa on ollut mielenkiintoista panna merkille, että esille asetetut kalenterit edustavat perinteistä mannerkiinalaista tyyppiä. En nähnyt kertaakaan kalenteria, jossa olisi valokuvia tai länsimaisia aiheita. Kuvat ovat poikkeuksetta hienostuneita luontoaiheisia vesivärimalauksia autoista vuoristomaisemista tai kukanoksista. Ihmisiä niissä ei esiinny. Tämän voi tulkita kahdella tavalla. Ensinnäkin ne siirtolaiset, jotka lähtivät Hong Kongista tai Kiinasta ennen vuotta 1978, (esim. rouva Chong, rouva Liu ja herra Leung) tuntevat vain perinteiset seinäkalerit. Heille länsimainen kuvitus ei ole tuttua, eikä edusta seinäkalerien kuvamaailmaa siten kuin he sen muistavat. Toiseksi mieltymys vanhanaikaisiin kuviin voi olla merkki nostalgiasta. Samaan tapaan kuin Suomesta 1950-luvulla muuttaneilla on osittain vanhentunut käsitys entisestä kotimaastaan, muistavat kiinalaiset mieluummin kaunista luontoa kuin köyhyyttä ja vainoja.

Lautapelit ja uhkapelaaminen

Rakas pahe

Huotar in ja Seppälän (1993, 440) mukaan lautapeleillä on ollut jo tuhansien vuosien ajan tärkeä rooli kiinalaisessa tapakulttuurissa. Tämä perinne elää vahvana myös kiinalaisten siirtolaisten keskuudessa. Kaikenlaiset lauta- ja rahapelit ovat niin keskeinen osa haastateltavien vapaa-ajan viettoa, että monet ottivat aiheen itse puheeksi, vaikka en keneltäkään suoranaisesti kysynyt siitä. Muun muassa kiinalaisyhdistyksen puheenjohtaja Leung kertoo olevansa huolissaan Derbyn nuorista

kiinalaisista. Hänen vaikutelmansa on, että liian monet viettävät vapaa-aikaansa kasinolla ja raviradoilla, harrastaen kaikenlaista uhkapeliä. Pelejä pelataan yksityisissä kodeissa, kiinalaisyhdistyksen tiloissa ja ravintoloissa sulkemisajan jälkeen. Haastateltavat kertovat, että kortti- ja lautapelit ovat osa arkipäivää ja vuosittaisten juhlien viettoa.

Vanhusten keskuudessa ylivoimainen suosikki on lautapeli mahjong, vaikka he pelaavat myös paljon korttipelisiä. Kiinalaisten korttipelien historia ulottuu 700-luvulle (Huotari ja Seppälä 1993, 441). Kiinalaisyhdistyksessä mahjongin suosio on ilmeinen, sillä jo ovella törmää pelihuoneesta kuuluvaan mahjong-nappuloiden ratinaan. Päiväsaikaan huone on täynnä pöytiä, joiden ympärillä neljän hengen ryhmät järjestelivät nappuloita ja keskittyvät pelin kulkuun. Mahjong on etäistä sukua dominolle. Siinä käytetään 136 erilaista nappulaa, joihin on merkitty erilaisia symboleja. Pelin tavoite on kerätä tietynlaisia symbolisarjoja. (Huotari ja Seppälä 1993, 441.) Mahjongin säännöt ovat monimutkaiset, joten nuoremmat haastateltavat eivät osaa pelata sitä. Eläkeläisille mahjong sitä vastoin on tärkeä harrastus.

Vaikuttaa siltä, että melkein kaikki haastateltavat pelaavat joskus rahasta. Jopa kiinalaisyhdistyksen eläkeläisillä on mahjongissa pienet rahapanokset, alle kymmenen markkaa peliä kohden. Tässä yhteydessä on erotettava toisistaan satunnainen, leikki-mielinen rahasta pelaaminen ja varsinainen uhkapeli. Vaikka englannin kielessä käytetään sanaa "gambling" viittaamaan kaikenlaiseen rahasta pelaamiseen, ei mielestäni ystävien tai perheenjäsenten kesken tapahtuva pelaaminen kuulu tähän kategoriaan. Uhkapelistä on kysymys silloin, kun rahasummat ovat pelaajille merkittäviä. Puhtaimmassa muodossaan uhkapeliä harjoitetaan kasinoilla. Rahasta pelaaminen on tarkasti ottaen kiellettyä Manner-Kiinassa, mutta Hong Kongissa, Taiwanissa ja Singaporessa se on erittäin suosittua, ja mantereellakin rahasta pelataan salaa (Huotari ja Seppälä 1993, 440).

Derbyn kasino

Kasinot eivät ole kovin mieltäylentäviä paikkoja niille, jotka eivät ole kiinnostuneita rahapeleistä. Vaikka kaikki kasinon omistajat eivät olisikaan voitonhimoisia puolirikollisia, on vaikea välttyä tunteelta, että liiketoiminta perustuu asiakkaiden riippuvuuteen ja sen hyväksikäyttämiseen. Derbyn keskustassa sijaitseva kasino on malliesimerkki siitä, miten rahapelit eivät ole yksiselitteinen huvitusmuoto, vaan niihin liittyy aina synkkä, vaarallinen puoli. Kaksijakoisuus alkaa heti vastaan-

otossa. Sisään pääsevät vain jäsenet ja erikoisluvalla jäsenten vieraat. Jäseneksi liittymistä seuraa odotusaika, jolloin ilmeisesti tarkistetaan osoite- ja henkilötietojen paikkansapitävyys, ehkä luottotiedotkin. Tämä ilmaisee heti sanatonta epäluuloa asiakasta kohtaan, mitä kompensoi henkilökunnan ylitsevuotavainen ystävällisyys. Vastaanotto on siisti ja hyvin valaistu, ja avautuu vilkkaalle pääkadulle.

Varsinainen pelihuone on melko suuri. Se käsittää kymmenen pelipöytää ja pienen ravintolan. Ensimmäinen asia, joka kiinnittää sisääntulijan huomion, on äänimaailma. Kasinossa on omaperäinen äänimatto, joka syntyy pelimerkkien rapinasta, puheensorinasta ja ruletin äänestä. Äänet ovat luonnollisesti vaimeampia silloin, kun asiakkaita on vähän, mutta puolenyön aikaan sunnuntai-iltana toiminta on varsin vilkasta. Kiinalaiset ravintolat sulkevat ovensa aikaisin sunnuntaisin, joten paikalla on kymmeniä kiinalaisia siirtolaisia. Muut asiakkaat muodostavat sekalaisen joukon brittejä ja intialaisia, joista osa on juhlavaatteissa ja osa tuulipuvuissa. Paikka ei ole silmiinpistävän hienostunut, vaan sisustus on pikemminkin nuhjuinen. Henkilökunnalla on 1980-lukulaiset työasut, ikkunatonta huonetta on koristeltu tekokukin, ja sisustus muistuttaa ruotsinlautan yökerhoa.

Tupakansavu on varmasti eräs ilmiö, joka yhdistetään kasinoihin ja peliluoliin. Derbyn kasinossa ilmastointilaitteiden aiheuttama kylmä veto saa käsivarret kananlihalle, mutta tupakansavusta ne eivät pääse kokonaan eroon. Melkein kaikki pelaajat polttavat, joten paksu savu leijuu pöytien yllä pysyvänä verhona. Itse pelaaminen tapahtuu lähes sanattomasti, lukuun ottamatta rulettia, jonka ääressä ihmiset puhuvat keskenään paljonkin. Ventti- ja pokeripöydissä on hiljaista. Pelinhoitaja on täysin ilmeetön riippumatta siitä, kuka voittaa, eikä pelaajien näe riemuitsevan tai näyttävän pettymystä. Jos osaa säännöt, voi sellainenkin pelata, joka ei puhu sanaakaan englantia. Kiinalaiset näyttävät turvautuvan käsimerkkeihin ja päänyökkäyksiin kommunikoidessaan pelinhoitajan kanssa. Brittien ja kiinalaisten välillä ei juuri ole kontaktia, vaan keskenään puhuvat ihmiset ovat samaa seuruetta.

Kasinon kiinalaisissa asiakkaissa on eri-ikäisiä miehiä ja naisia, joista jotkut ovat ravintolan omistajia ja jotkut työntekijöitä. Paikalle tullaan parin-kolmen henkilön ryhmissä. Kaikki eivät käyttäydy samalla tavalla: Nuoret miehet pelaavat eniten, sitoutuen tiettyyn peliin ja pöytään pidemmäksi aikaa, ilmeisesti siihen saakka kunnes rahat loppuvat. Naiset pelaavat miehiä enemmän rulettia, jossa vähimmäispanos on vain reilut kaksi markkaa. Kolmannen ryhmän muodostavat heiveröiset eläkeläismiehet, jotka kiertävät verkkaisesti kehää pöytien ympärillä, polttaen sikareita. Syy siihen, miksi eläkeläiset eivät heti asetu pelaamaan, saattaa olla siinä, että kasino on auki aamu-

kuuteen. Jos ei tarvitse nousta töihin, voi yhtä hyvin odottaa rauhallisempaa hetkeä, jolloin pöydän ääreen mahtuu istumaan.

Aitton kasinon tyyliin esillä ei ole kelloja, eikä siellä erota päivänvaloa tai pimeän aikaa, koska huoneessa ei ole ikkunoita. Tämän tarkoituksena on hämärtää asiakkaiden ajantajua ja saada heidät jäämään paikalle mahdollisimman pitkäksi aikaa. Jotta nälkä tai jano eivät ajaisi asiakkaita ulkoilmaan, ovat virvokkeet ilmaisia, ja pyydetessä tarjoilijat tuovat asiakkaalle tarjottimen voileipiä. Tässä ilmenee jälleen kasinon kaksinaamaisuus, jossa pelinhoitaja on täysin viileä ja ilmeetön, mutta tarjoilijat sukkuloivat asiakkaiden lomassa täyttäen heidän toiveensa ilman korvausta. Tämä mentaliteetti kulminoitui esite-hyllyyn, johon oli asetettu velvollisuudentuntoisesti peliriippuvuutta käsitteleviä lehtisiä. "Sattumalta" nämä lehtiset olivat jääneet kasinon omien esitteiden peittoon, joissa mainostettiin mahdollisuutta saada yhä enemmän luottoa suoraan kassalta.

Minulle kasino oli vastenmielinen paikka, mutta hongkongilaisille siirtolaisille siinä on jotain tuttua ja lohdullista. Ilmassa leijuva savu on kuin suurkaupungin ilman-saasteet, jatkuva ruuhka ja tungos muistuttavat Hong Kongin elämää kuhisevista kaduista, ja itsekäs voitontavoittelu pelin avulla on pörssikeinottelua parhaimmillaan. Jos päivät pitkät laittaa ruokaa toisten toiveiden mukaan, ja tekee vain sitä mitä käsketään, haluaa päivän päätteeksi olla oman kohtalonsa herra. Kasinosta tulee kuin toinen koti, jossa on aina tuttuja. Entisessä kotimaassa kaduilla oli aina värikästä kaupankäyntiä, ihmismassoja ja vilskettä. Derbyssä työpäivä päättyy, eikä ulkona ole ristien sielua, pelkkää autiutta ja hiljaisuutta. Kotona ei tilanne ole sen parempi. Siksi tuntuu lohdullisemmalta mennä kaupungin ainoaan paikkaan, jossa puheensorina ja väkijoukot ovat taatut kellonajasta riippumatta.

Raskas työ, raskaat hovit – ja päinvastoin

Sunny on pohtinut syitä siihen, miksi Iso-Britannian kiinalaiset ovat niin innokkaita pelaamaan. Hän on omassa työssään ravintolan keittiössä nähnyt, miten tärkeä ajanviete rahapelit monille ovat. Sunny uskoo uhkapelin tarjoavan jännittävää ja riskialtista vastapainoa muuten yksitoikkoiseen elämään. Hän kuvailee keskiverto-kiinalaisen elämää täysin työkeskeiseksi, jossa ei ole vaihtelua tai kielitaidon tuomaa itsenäisyyttä. Työpaikalla vallitsee tiukka hierarkia, jonka varjolla työnantaja kontrolloi työntekijöitään. Työajat ovat siten epäedullisia, että kun ravintolat sulkeutuvat, ovat pubit jo menneet kiinni. Työntekijöillä ei siksi ole mitään paikkaa minne mennä, päin-

vastoin kuin briteillä itsellään, jotka usein poikkeavat työpäivän jälkeen publiin rentoutumaan. Pubin kohdalla on Sunnyn mielestä lisäksi se ongelma, että jotkut kiinalaiset tuntuivat itsensä siellä ulkopuolisiksi.

Sunnyn teoriassa on se mielenkiintoinen asianhaara, että siinä missä kortinpeluuta ja kaikenlaisia seurapelejä yleisesti pidetään rentoutumiskeinona, on niillä Sunnyn mukaan täysin päinvastainen tarkoitus kiinalaissiirtolaisten keskuudessa. Hän kutsuu pelejä nimellä "brain exercise", ilmaisten tällä, että pelit ovat mieltä stimuloivaa toimintaa vastapainoksi yksitoikkoiselle työlle. Elämästä tekee vielä tasapaksumpaa vaihtoehtojen puute: mitä enemmän yrittää säästää, sitä vähemmän uskaltautuu investoimaan harrastuksiin, ja jos kielitaito on kaiken lisäksi huono, ei ole henkistä valmiutta osallistua englantilaisten järjestämiin rientoihin. Sunny arvioi, että ensimmäisen polven hongkongilaisista siirtolaisista yli 90% harrastaa uhkapelaamista. Toisesta sukupolvesta enää 30% on yhtä innokasta pelaamaan.

Sunnyn teoria vaikuttaa uskottavalta, koska haastateltavista vain ravintola-alan ihmiset harrastavat uhkapeliä. Muilla on harrastuksia ja iso tuttavapiiri, mikä tekee heidän elämästään vaihtelevaa. Heillä ei siis ole psykologista tarvetta, jota rahapelit tyydyttäisivät. Sunny itse on osa-aikatöissä setänsä ravintolassa, mutta hän ei ole tyypillinen kiinalaissiirtolainen. Ensinnäkin hän opiskelee päätoimisesti valokuvausta, mikä on edistänyt hänen kielitaitoaan ja läheisiä ystävyysuhteita paikallisiin opiskelijoihin. Sunnylla on useita harrastuksia, kuten saksofonin soitto ja elokuvat. Harrastuksiin liittyen hän on matkustellut Englannissa ja tavannut yhä uusia ihmisiä. Kysymykseen, pitääkö hän rahapeleistä, Sunny irvistää ja sanoo, ettei voi ollenkaan sietää niitä. Hän ei edes suostu pelaamaan seurustellakseen työkavereidensa kanssa, jotka kaikki pelaavat korttia työpäivän päätteeksi.

Mannerkiinalaisilla Hongilla ja Jenniferillä on Sunnyn tapaan negatiivinen asenne pelaamista kohtaan. Heidän kertomuksissaan korttia voidaan pelata vuosittaisten juhlien yhteydessä ystävien kesken, mutta seurustelu on juhlien tärkein ohjelma-numero. Hong harrastaa mieluummin pöytätennistä, uintia ja tanssia. Jenniferin perheeseen kuuluvat aviomies ja kaksi pientä poikaa, ja he seurustelevat paljon miehen työkavereiden kanssa. Korttipelit eivät tavallaan sovi arjen ohjelmaan, koska kasinolla alkaa tapahtua vasta puolen yön jälkeen. Ravintola-alan työntekijät voivat nukkua puolille päivin, mutta aamuvuoroa tekevien ja perheellisten on pitäydyttävä perinteisemmässä vuorokausirytmissä. Korttipeleistä muodostuu siten vain satunnainen ajanviete. Mannerkiinalaisia voi myös painaa tietoisuus siitä, että rahapelit ovat vanhassa kotimaassa kiellettyjä.

Kasinolla on muiden funktoiden ohella keskeinen rooli kohtaamispaikkana. Paikalla olleet nuoret kiinalaisnaiset olivat pukeutuneet hieman tavallista juhlavammin, ja pelin puitteissa olisi suhteellisen helppo aloittaa epämuodollinen keskustelu. Hyvin suuri osa kiinalaisista pysyy naimattomana pitkälle aikuisuuteen. Keskimääräinen avioitumisikä on sekä kiinalaisnaisilla että miehillä 39 vuotta. Vielä toisen sukupolvenkin edustajat avioituvat suhteellisen myöhään, keskimäärin 32 vuoden iässä. Muilla etnisillä vähemmistöillä avioitumisikä on alhaisempi. (Modood et al. 1997, 27.) Tämän perusteella voi olettaa, että osa ravintola-alan työntekijöistä kokee yksinäisyyttä ja olisi halukas solmimaan seurustelusuhteen. Luontevia kohtaamispaikkoja vain ei ole, koska työajat rajoittavat mahdollisuuksia.

Pelurit

Neal (1998) on tutkinut brittiläisiä, joiden harrastuksena on lyödä vetoa. Vaikka tutkimus ei suoranaisesti käsittele uhkapeliä, on vedonlyönti siinä suhteessa verrattavissa uhkapeliin, että pienellä panoksella yritetään saada taloudellisesti merkittäviä voittoja. Sattuma määrää lopputuloksen, mutta ilmiöön kuuluu pelaajien illuusio siitä, että he voivat omilla tiedoillaan ja taidoillaan parantaa voitonmahdollisuuksia. Säännöllisesti pelaavat harjoittavat niin sanottua kvasirationalismia, eli näennäisesti järkiperaistä, ajattelua. He ottavat huomioon tekijöitä, jotka aidosti vaikuttavat kilpailun kulkuun, mutta eivät osaa hahmottaa näiden tekijöiden suhteellista tärkeysjärjestystä tai jättävät huomioimatta keskeistä tietoa. (Neal 1998, 587 – 588.)

Pelaajien toinen vakava virhe on, että he haaveilevat voittavansa pienillä summilla omaisuuksia. He saattavat hylätä todennäköisimmän voitonmahdollisuuden, jos sen tuotto ei ole tarpeeksi suuri. Sen sijaan he asettavat panoksensa niihin vaihtoehtoihin, joissa on luvassa suurin tuotto. (Neal 1998, 588 – 589.) Tässä kuvastuu vedonlyönnin ja kaikenlaisten arpapelien raadollinen puoli: ahneus, peliriippuvuus ja velkaantuminen. Joskus pelaajat luopuvat kokonaan järkiperaisestä ajattelumallistaan, ja antavat valtaa taikauskolle, suosien tiettyjä värejä tai numeroita. Tämän tarkoituksena on vapauttaa pelaaja päätöksenteosta, joka voi olla stressaavaa (Neal 1998, 590). Kiinalaisten, ja varsinkin hongkongilaisten, pelaajien voidaan olettaa luottavan sitäkin yleisemmin taikauskoon, koska se on myös muilla elämänaloilla osa kiinalaista ajattelua (Ks. Esim. Huotari ja Seppälä 1993, 164).

Nealin tutkimuksen lähtökohta oli, että vedonlyöntiä koskien oli kartoitettu lähinnä erilaisia pelaajaryhmiä, mutta hyvin vähän tiedettiin siitä, mitä yhteistä pelaajilla

oli. Kiinnostavin löydös olikin, että vaikka haastateltavien toiminnan tavoitteena oli rahan ansaitseminen, kaikkia yhdisti se, että he itse asiassa hävisivät rahaa, riippumatta siitä kuinka hienovaraisia heidän pelimetodinsa olivat. (Neal 1998, 586 – 587.) Jos siis asiaan perehtyneet vedonlyöjät häviävät, kuinka paljon hävinnevät kiinalaiset siirtolaiset, joiden pääimmäisenä pelimotiivina on saada elämään jonkinlaista vaihtelua ja jännitystä? Taustalla on luonnollisesti toive siitä, että pelaamalla voisi saada itselleen lisätienestiä, mutta ennen kaikkea pelaamisen tarkoitus on viihdyttää. Ei ihme, että sekä Sunny että Harry ovat nähneet ihmisten häviävän Suomen rahassa kymmeniä tuhansia yhden illan aikana.

Kiinalaisista pelaajista syntyy helposti vaikutelma sääliittävinä uhreina, mutta on ymmärrettävä, että ellei kyseessä ole suoranainen peliriippuvuus, tyydyttää rahasta pelaaminen heissä tietynlaisia tarpeita. Jos näin ei olisi, eivät he jatkaisi pelaamista. Pelaaminen on itse asiassa vaihtokauppa, jossa hävittyä rahaa vastaan saa jännitystä ja vaihtelua elämäänsä. Taloudellisesti tappiollinen ilta ei välttämättä ole sitä pelaajien itsensä mielestä, jos he voivat astua kasinosta ulos piristyneinä ja täynnä adrenaliinia. Jos taas taskussa on pieni voitto, voi hetkeksi tuudittautua ajatukseen, että onnistui "naruttamaan" pelin järjestäjiä itseään. Pelaaminen ei viime kädessä ole vahingollisempaa kuin esimerkiksi satunnainen alkoholin juonti, mikä on suhteellisen harmitonta niin kauan kun se ei ole elämän keskeisin sisältö.

Aineistoni perusteella näyttää siltä, että rahapelit ja lautapelit ovat ajanviete, jonka parissa siirtolaiset ovat kasvaneet vanhassa kotimaassa ja jonka he ovat "löytäneet uudelleen" Iso-Britanniassa. Pelaamisen tarkoitus ja intensiteetti voi uusissa olosuhteissa olla erilainen, mutta kaikesta päätellen pelien suosio perustuu siihen, että kiinalaiset ovat tottuneet pelaamaan jo ennen maastamuuttoa. Näin tapa ei synny tyhjästä, vaan sillä on kaikinpuolista siirtolaisuutta edeltäneessä elämäntavassa. Iso-Britanniassa uhkapelaaminen liittyy ennen kaikkea ravintola-alaan. Tilastojen perusteella siitä ei onneksi ole muodostunut siirtolaisia perikatoon ajava riippuvuus, sillä kiinalaiset kokevat äärimmäisen harvoin maksuvaikeuksia. Keskimäärin heidän rahan tilanteensa on suorastaan parempi kuin brittien. (Modood et al. 1997, 173 - 177.)

Vanhusten arki

Asuinolot

Vaikka tämän tutkimuksen painopiste ei ole vanhuksissa, on syytä kiinnittää huomiota kiinalaisvanhusten, eli Derbyn ensimmäisen siirtolaissukupolven, kohtaamiin sosiaalisiin ongelmiin. Haastattelussa syntyi vaikutelma, että vanhimpien informanttien arkitodellisuus on yksinäistä eikä siinä juuri ole vaihtelua. Vanhuksille tyypillisten terveydellisten ja taloudellisten ongelmien ohella kiinalaiset kärsivät eristäytyneisyydestä. Sosiaalinen elämä on hyvin rajallista ja keskittyy kiinalais-yhdistyksen ympärille. Myönnettäköön, että eläkeläisten elämä useimmissa länsimaissa on kaukana ihanteellisesta. Yksinäisyys, heikko terveys, pieni eläke ja virikkeiden puute vaivaavat monia yli 65-vuotiaita. Kiinalaisten tilanne poikkeaa tästä kuitenkin siten, että heidän ongelmansa ovat suoraa tai välillistä seurausta siirtolaiseksi lähtemisestä ja omasta etnisyydestä. Erilaiset vaikeudet ovat monimutkaisissa riippuvuussuhteissa toisiinsa, joten ongelmalla ei ole selvää ydintä.

Derbyssä on tehty tutkimus, jolla pyrittiin kartoittamaan etnisiin vähemmistöihin kuuluvien vanhusten sosiaalisia tarpeita ja asuinoloja (Steele 1999). Tutkimustulokset antavat lisäselvitystä asioihin, joista omien haastattelujeni aikana jo sain esimakua. Ne teemat, joista haastateltavat eivät joko olleet halukkaita keskustelemaan, tai joista he eivät ehtineet ajanpuutteen vuoksi kertoa, tulevat Steelen tutkimuksessa esille. Mielenkiintoista on, että kiinalaiset erottuvat vastaustensa suhteen aina selvästi toisista. Vastaukset kuvastavat kiinalaisten erilaista arvomaailmaa, sosiaalista tilannetta ja tapakulttuuria verrattuna muihin Derbyn etnisiin vähemmistöihin. Tämä on sitäkin erikoisempaa ottaen huomioon, että muihin vähemmistöihin kuuluu niin erilaisia ryhmiä kuin bosnialaisia, afrikkalaisia ja pakistanilaisia.

Kansallisissa tutkimuksissa on ilmennyt, että Iso-Britannian kiinalaisten asenteet omaa asumisjärjestelyä ja asuinseutua kohtaan ovat usein negatiiviset. Joka kolmas on halukas muuttamaan asuntoa, ja kiinalaiset ovat etnisistä ryhmistä kaikkein tyytymättömiä omaan asuinseutuunsa (Modood et al. 1997, 196 - 198). He asuvat useimmiten pienissä, yksityisiltä vuokratuissa asunnoissa (Modood et al. 1997, 207 - 209). Omaa pihaa näihin asuntoihin ei yleensä kuulu, koska ne sijaitsevat katutason yläpuolella. (Modood et al. 1997, 210). Iso-Britanniassa yksityiset vuokra-asunnot ovat riskialtis asumismuoto, koska kaikki vuokranantajat eivät noudata asuintiloja koskevaa

lainsäädäntöä. Kiinalaisten asuntoihin ei siten aina kuulu edes sisävessaa (Modood et al. 1997, 209). Ahtaus, joka vaivaa erityisesti pakistanilaisperheitä, ei ole kiinalaisten keskuudessa ongelma, koska useat sukupolvet eivät asu yhdessä, lapsiluku on alhainen ja yhden hengen kotitalouksia on paljon (Modood et al. 1997, 210).

Derbyn etnisten ryhmien keskuudessa asumisongelmat ovat samoja kuin muualla maassa: tilan ahtaus ja puutteelliset mukavuudet. Kiinalaisia vanhuksia nämä eivät tunnu koskettavan, sillä heidän perhekokonsa on pieni, ja he asuvat harvemmin ahtaissa rivitaloasunnoissa. (Steele 1999, 12, 24 – 25.) Ongelmana on pikemminkin yksinäisyys. Iso-Britannian kiinalaisilla ei ole tapana asua laajoina perheina saman katon alla, vaan aikuiset lapset muuttavat varhain pois vanhempiensa luota (Modood et al. 1997, 44). Derbyn kiinalaisvanhuksista yli 80% ilmoittaa, että haluaisi asua lähellä perheenjäseniään ja sukulaisiaan (Steele 1999, 40). Kuitenkin vain noin joka kymmenes haastateltava oli näin onnellisessa tilanteessa (Steele 1999, 33). Opiskelu on eräs tavallisimpia syitä muuttaa pois kotoa. Kolmannen polven kiinalaissiirtolaiset ovat keskimäärin peräti korkeammin koulutettuja kuin brittien valtaväestö (Modood et al. 1997, 71), mikä merkitsee monille muuttamista vieraalle paikkakunnalle opiskelemaan.

Derbyn etnisiin vähemmistöihin kuuluvat vanhukset ovat enimmäkseen joko tyytyväisiä tai hyvin tyytyväisiä asumisoloihinsa, mutta kiinalaisvanhukset ovat tästä huomattava poikkeus. He ovat ainoa ryhmä, joka on enimmäkseen hyvin tyytymätön. (Steele 1999, 28.) Steelen tutkimus ei anna selitystä, miksi näin on, mutta oma aineistoni viittaa siihen, että kiinalaisvanhusten tyytymättömyys taloon tai asuntoon on sivuseikka, ja todellinen ongelma on heidän elämäntilanteensa. Itse asunnostaan haastateltavat totesivat, että siinä ei ollut erityisen hyviä tai huonoja puolia. Rouva Liu sanoi asuneensa samassa talossa niin kauan, ettei enää pane merkille vanhoja vikoja ja puutteita. On tavallista, että Derbyssä asuva kiinalainen sitoutuu tiettyyn taloon vuosiksi (Steele 1999, 19). Sitä vastoin molemmat rouvat kokevat asuvansa liian kaukana kiinalaisyhdistyksestä ja kärsivät yksinäisyydestä. On siis makuasia, lasketaanko tällaiset tekijät asumisoloihin vai sosiaalisiin ongelmiin.

Kun Derbyn vanhuksilta kysyttiin, kuinka tyytyväisiä he olivat asuinalueeseensa yleensä, ei yksikään kiinalaisista vastannut olevansa tyytyväinen. Tämä on merkillinen tulos, ottaen huomioon, että muissa etnisissä ryhmissä joka toinen oli tyytyväinen ja joka kolmas erittäin tyytyväinen asuinalueeseensa. Kiinalaisista sitä vastoin joka toinen ei keksinyt alueesta mitään positiivista sanottavaa, ja joka neljäs ei halunnut vastata. (Steele 1999, 41 - 42.) Tämän valossa ei ole yllättävää, että kiinalaisista 92% haluaisi muuttaa. Eniten halusivat muuttaa ne, jotka asuvat asunnossa tai vuokrahuoneessa, ja

ymmärrettävästi vähiten ne, jotka asuivat omakotitalossa. Muuttohalukkuus riippuu myös iästä siten, että mitä vanhempi on, sitä innokkaampi on muuttamaan. (Steele 1999, 46.) Uuden kodin tärkein kriteeri on, että se olisi lähempänä kiinalaisyhdistystä (Steele 1999, 51). Kiinalaisvanhuksista kukaan ei ole kiinnostunut ostamaan uutta kotia, vaan jos muuttaminen tulisi ajankohtaiseksi, he vuokraisivat mieluiten kaupungilta tai asuntosäätiöltä. (Steele 1999, 49 – 50.)

Kiinalaisvanhusten tilanteessa on jotain positiivistakin: Derbyn tutkimuksen mukaan kiinalaisten kodit palvelevat heidän kulttuurisia ja uskonnollisia tarpeitaan. Siinä missä kaikki muut etniset ryhmät olivat tyytymättömiä kotiensa keittiöihin ja uskonnonharjoittamismahdollisuuksiin, ei kiinalaisilla ole tässä suhteessa valittamista. Kiinalaisille vanhuksille olennaisia tekijöitä ovat alttari esi-isien palvontaa varten sekä kiinalaisen ruoan laittamiseen solveltava keittiö. Kiinalaista uskonnonharjoittamista varten ei tarvita temppeleitä tai erillistä kodin rukoushuonetta, jotka ovat tärkeitä intialaisille, pakistanilaisille ja bangladeshilaisille. (Steele 1999, 23.) Kotia valittaessa kiinalaisille olennaista on myös hyvä feng shui (Steele 1999, 48 – 49), mutta tähän voi jonkin verran vaikuttaa sisustuksella (ks. luku 6, Feng shui).

Kiinalaisten vanhusten yleisin toive on, että kaupunki järjestäisi enemmän asuntoja eläkeläisille (Steele 1999, 25). "Sheltered housing scheme" on Iso-Britanniassa toimiva turva-asuntojen järjestelmä, jossa vanhuksia varten rakennetaan pieni ryhmä rivitaloja. Asunnoissa voi toimia itsenäisesti, mutta yhdessä asunnossa asuu sosiaalialan koulutuksen saanut valvoja, joka päivystää kellon ympäri ja pitää silmällä huonokuntoisimpia asukkaita. Näissä yhteisöissä on yleensä paljon sosiaalista toimintaa, ja naapurit tuntevat toisensa läheisesti. Asukkaiden käytössä on aina avoin kerhotila, jossa valvoja järjestää päiväkahveja, jumppaa ja pelejä. Yhdessä pyritään suojautumaan murtovarkailta ja huijareilta jakamalla tietoa ja raportoimalla epäilyttävistä vieraista. Kyse ei siis ole pelkästään sairaanhoidosta tai turva-asunnoista, vaan myös elämänmuodosta, johon kuuluu vilkasta seurustelua muiden vanhusten kanssa.

Kiinalaisista vanhuksista 92% harkitsisi vakavasti turva-asuntoon muuttamista, jos sitä tarjottaisiin. Erityisesti he toivovat kaikkien asukkaiden ja henkilökunnan olevan kiinalaisia ja asuntojen sijaitsevan lähellä kiinalaisyhdistystä. Verrattuna muihin, kiinalaiset vanhuksset ovat hyvin haluttomia solmimaan kontakteja yli etnisten rajojen. Eräät ryhmät, kuten pakistanilaiset, jopa vastustavat turva-asuntoja, koska he uskovat, että vanhusten on saatava asua perheidensä parissa. (Steele 1999, 55 – 59.) Kiinalaiset sitä vastoin pelkäävät hylätyksi tulemista, koska omaishoito on Iso-

Britanniassa harvinaisempaa kuin Kiinassa. Omista haastateltavistani kaikki uskovat, että vanhuksia kohdellaan Kiinassa paremmin. Jennifer muistaa kuulleensa uutisia, joissa brittiläinen vanhus kuolee yksin asuntoonsa, eikä kukaan edes huomaa, ennen kuin ruumis alkaa haista. Siksi Jennifer sanoo, että vanhuksen osa on Kiinassa parempi, huolimatta huonommasta sosiaaliturvasta. Vanhempien kunnioitus on arvo, jota ensimmäisen polven siirtolaiset ovat yrittäneet juurruttaa lapsiinsa.

Huoli omasta vanhuudesta on ainakin osittain turhaa, sillä Derbyn tutkimuksen mukaan kiinalaisvanhukset saavat paljon taloudellista ja muuta apua omilta lapsiltaan. Tämä tuki on huomattavasti yleisempää kiinalaisten kuin muiden etnisten ryhmien joukossa. (Steele 1999, 29.) Suhtaudun suurella varauksella tulokseen, jonka mukaan lapsiltaan taloudellista tai muuta tukea saa vain yksi kymmenestä. Kun otetaan huomioon, että lähes puolet tutkimukseen osallistuneista oli 60 - 64-vuotiaita, eivät he todennäköisesti ole erityisen avun tarpeessa, varsinkin kun yksinasuvia on otoksessa on vain kolme henkilöä. (Steele 1999, 12, 29.) Kyse ei ole siis niinkään siitä, että lapset laiminlyövät omia vanhempiaan, vaan siitä että he pärjäävät toistaiseksi ilman apua. Kyseenalaistaa voi myös sen, mainitsisivatko vanhukset erikseen lapsiltaan saamansa avun, vai pitävätkö he sitä muutenkin asiaan kuuluvana. Ehkä avun saamista ei edes haluta tunnustaa, koska kiinalaisessa kulttuurissa itsenäisyys ja omavaraisuus ovat niin tärkeitä arvoja.

Kotona ja kiinalaisyhdistyksessä

Kiinalaisyhdistyksessä tekemäni haastattelut ovat siinä mielessä poikkeuksellisia, että en ollut ainoa tutkija edes lyhyellä aikavälillä. Steelen ryhmä oli jo käynyt yhdistyksessä vuonna 1999 haastattelemassa muutamia vanhuksia (Steele 1999, 9 – 10). Näiden tulosten pohjalta oli tilattu uusi tutkimus, joka selvittää tarkemmin nimen omaan kiinalaisvanhusten ongelmia. Jälkimmäinen tutkimus oli vierailujeni aikaan parhaillaan käynnissä, ja tutkimusryhmän johtaja Li toimi haastattelujeni tulkkina. Vanhuksilla oli siis jo jonkin verran tottumusta siihen, että ulkopuolisia haastattelijoita tuli yhdistyksen tiloihin. Olosuhteet saattoivat jonkin verran ohjata vastauksia, sillä jos edellinen haastattelija oli halunnut kuulla ennen kaikkea negatiivisista asioista, tulivat nämä ehkä helpommin mieleen oman haastatteluni aikana. Epäilen lisäksi, että kiinalaisyhdistyksen johto on suorastaan kannustanut jäseniään puhumaan vaikeuksista, jotta Derbyn kaupunki rahoittaisi kiinalaisvanhusten omia turva-asuntoja.

Näistä taustatekijöistä huolimatta oli ilmeistä, että haastattelemani vanhukset olivat aidosti onnettomia nykyisessä elämäntilanteessaan. Jo ruumiinkieli kertoi innottomuudesta ja pitkästymisestä. Watsonin (1991, 203) mukaan etenkin kiinalaiset naiset kärsivät sopeutumisongelmista, mikä ilmenee psykosomaattisina sairauksina. Tosiasia, joka vastauksissa ilmeni toistuvasti, oli että kiinalaisyhdistys on monille ainoa keino päästä ulos kodin seinien sisäpuolelta tapaamaan ihmisiä. Rouva Chongilla ja rouva Liulla ei ole englantilaisia ystäviä, he eivät tunne naapureitaan eivätkä kuulu seuraan tai kerhoon, jossa tutustuisi uusiin ihmisiin. Etnisten ryhmien vanhukset eivät osallistu sosiaalisen toimintaan kodin ulkopuolella juuri lainkaan. Yli 90% ei osallistu koskaan kerhoihin, harrasteryhmiin tai julkisiin tapahtumiin. Kiinalaisvanhukset sen sijaan ilmoittavat järjestään osallistuvansa kiinalaisyhdistyksen harrastepiireihin ja tapaamisiin. (Steele 1999, 61.)

Rouvat Chong ja Liu harrastavat neulomista, lukemista ja kirjeiden kirjoittamista. Kiinalaisilla on tapana pitää yhteyttä lapsiinsa ja vanhempiinsa soittamalla, kun taas aasialaiset kirjoittavat enemmän kirjeitä. (Modood et al. 1997, 51) Tämä kiellii paremmasta taloudellisesta tilanteesta sekä siirtolaisten että sukulaisten kodeissa. Hong Kong on teknologian keskus, jossa kaupunkilaisilla on viimeisintä elektroniikkaa, mutta Pakistanissa ja Bangladeshissa on sen sijaan huomattavasti alkeellisemmat olot. Tätä ei tietenkään voida yleistää koskemaan kaikkia. Toisaalta kiinalaisten ongelmana voi olla kirjoitus- tai lukutaidon puutteellisuus, mikä estää sujuvan kirjeenkirjoittamisen. Vaikka siirtolaisilla olisi korkea koulutus, saattavat heidän vanhempansa olla lukutaidottomia. Sunny kertoo, että hän on pyrkinyt kirjoittamaan enemmän kirjeitä, jotta hänen kirjoitustaitonsa ei ruostuisi. Tämän seurauksena hän on itse asiassa oppinut kirjoittamaan kantonia sujuvammin ulkomaille muuttonsa jälkeen.

Vanhimmat haastateltavat kuluttavat paljon aikaa kiinankielisen viihteen parissa: he lainaavat Derbyn pääkirjastosta kiinankielisiä romaaneja, katsovat hongkongilaisia tv-kanavia ja lukevat ruokakaupasta ostamiaan lehtiä. Kun kysyin, miten heidän elämänlaatuun voitaisiin parantaa, keskittyivät vastaukset kiinalaisyhdistyksen ympärille. Molemmat toivoivat enemmän toimintaa eläkeläisjäsenille ja turva-asuntoja yhdistyksen läheisyyteen. Vaikuttaa siltä, että toiminnan sisältö on toisarvoista ja seurustelu pääasia, sillä eniten toivottiin säännöllisiä tapaamisia, joissa olisi tee- tai lounastarjoilu. Rouva Liu sanoo, että hän on ollut elämänsä paljon tyytyväisempi yhdistyksen perustamisen jälkeen, mutta toivoo yhä enemmän mahdollisuuksia tavata muita kiinalaisia. Haastattelun kokonaisuudesta saa käsityksen, että kaikki ei

edelleenkin ole hyvin: Rouva Liu on saanut uusia tuttavuuksia, mutta ollakseen tyytyväinen hän kaipaisi vielä paljon vilkkaampaa sosiaalista elämää.

Vanhusten ahdinkoa pohdittaessa on otettava huomioon, minkälaisesta taustasta he ovat lähtöisin. Heidän yksinäisyytensä ja englantilaisen asuntonsa hiljaisuus saattaa tuntua erityisen aavemaiselta, koska se jatkuu kodin ulkopuolella. Tähän kiinalaiset eivät ole tottuneet. Kaduilla ei ole torikojuja, vilkasta jalankulku-liikennettä tai meteliä. Kiinassa ja Hong Kongissa eletään suuresta väestöluvusta johtuen ahtaasti. Lapset joutuvat jakamaan huoneensa, ja joskus vuoteensa, sisarustensa kanssa. Tilan puute ajaa ihmisiä kadulle suorittamaan kotitöitään, jolloin kadusta tulee asunnon jatke. Vanhimmissa asumuksissa on yhteinen sisäpiha (Huotari ja Seppälä 1993, kuvat 16, 17 ja 18). Kadut ovat tosin meluisia ja pahanhajuisia paikkoja, mutta niillä kaikki tuntevat toisensa. Naapurit käyvät kovaäänistä keskustelua lasten pyöriessä jaloissa. Nuoret ja vanhat ovat päivittäin tekemisissä keskenään. Yksityisyyttä ei ole, mutta ei yksinäisyyttäkään. Samanlaista ahdistusta ovat kokeneet Suomeen muuttaneet vietnamilaiset (Vrt. Oinonen 1999, 38 – 39.).

Siirtolaisnaisille oma asunto tai koti ei ole automaattisesti merkinnyt kotiutumista Iso-Britanniaan, sillä toisille ”koti” on edelleen vanhassa kotimaassa. Esimerkiksi rouva Liu ilmoittaa, että hänen kotinsa sijaitsee edelleen Hong Kongissa, vaikka hän on asunut Derbyssä yli kolmekymmentä vuotta. Vakiintuneen asumuksen merkitys on pikemminkin siinä, että jokin elämän osa-alue on aidosti omaa ja yksityistä, huolimatta siitä minkälaisia vaikeuksia kodin ulkopuolella joutuu kohtaamaan. Oma asumus on todiste itselle ja valtaväestölle, ettei siirtolainen ole juureton ja persoonaton hahmo, jolla ei ole paikkaa mihin mennä. (Webster 1998, 181.) Oman asumuksen myötä seuraa vapaus sisustaa oman mielen mukaisesti ja viettää vapaa-aikaa kuten itse haluaa.

Siirtolaisnaisille omalla kodilla on hyvin monisyinen merkitys, mutta eräs näistä on tunne siitä, että välttyy oman äitinsä kohtalolta. Webster (1998, 169) kirjoittaa:

“The desire for “my home” as a place of autonomy is apparent in a hierarchy of desirability, which also reflected the ways in which home was valued by women as a place which could facilitate the production of domestic and familial life without the drudgery they often associated with their mothers’ lives.”

Kiinalaisnaisten voidaan olettaa turvautuneen juuri tähän ajatukseen, koska Kiinassa miniän kohtalo oli muuttaa miehensä kotiin (Huotari ja Seppälä 1993, 160). Siellä miniän status oli arvoasteikon alimpana, eikä tästä ollut pelastusta, elleivät useat miniät onnistuneet liittoutumaan keskenään (Bayne 1999). Jos vaihtoehdot olivat muuttaa anopin valvovien silmien alle tai muuttaa aviomiehen kanssa omaan kotiin, oli

jälkimmäinen vaihtoehto varmasti mieluisampi. Siinä tilanteessa kodin pienuus tai ankeus ovat pieniä huolia, koska parempi koti oli saavutettavissa kovalla työnteolla.

Avioliitto on Kiinassa yleensä merkinnyt naisen siirtymistä lapsuuden olosuhteita huonompaan asemaan, johtuen miesten alhaisesta statuksesta. Kungfutselaisuuden ihanteena oli miehensä perhettä, ei omia vanhempiaan, palveleva vaimo. Tämän huomioon ottaen siirtolaisten vaimot itse asiassa paransivat omaa tilannettaan muuttamalla ulkomaille. He pääsivät irti anoppinsa vallasta, päättivät omasta kotitaloudestaan ja yhteydenpidosta omiin vanhempiinsa. Yksilönvapautta rajoittavat tekijät, kuten yhden lapsen politiikka ja tiukasti säädelty asuinpaikka eivät koske ulkomaalaisia. Valtion kontrolli ulottuu Kiinassa kansalaisten kahdenvälisiin suhteisiin jopa puolisoa valittaessa: Koska asuinpaikkaa ei saa vapaasti valita, ei Kiinassa esimerkiksi synny romansseja opiskelijoiden kesken. Toinenhan saattaa olla kotoisin kirjaimellisesti tuhansien kilometrien päästä, eikä pari saa aina muuttaa yhteen, vaikka menisi naimisiin. (Bayne 1999.)

Kiinalaisyhdistyksen puheenjohtaja Leung kertoo, että yhdistyksellä on vanhuksille kahdenlaista merkitystä. Ensinnäkin yhdistyksen talo on heille toinen koti. Sinne on aina tervetullut, kaikki on tuttua ja turvallista, ja saatavana on apua, jos sitä tarvitsee. Toiseksi yhdistys on vanhuksille kerho. Siellä kokoontuvat ihmiset ovat samasta taustasta kuin itse, kieliongelmia ei ole, ja yhdistyksen tiloissa seurustelu on vastapainoa kodin yksinäisyydelle. Yhdistyksen talo on tavallaan puolijulkinen tila, jonne voi mennä kuka tahansa, mutta jonka kantavierat ovat yhdistyksen jäseniä ja toisilleen tuttuja. Tämä julkisuuden ja yksityisyyden yhdistelmä sopii vanhuksille, koska toisin kuin kotona, yhdistyksessä voi tapahtua jotakin yllättävää ja kiinnostavaa, mutta se tapahtuu turvallisissa rajoissa. Paikalla on aina henkilökuntaa, joka valvoo järjestystä ja hoitaa sisääntulijoista ne, jotka eivät puhu kiinaa. Lautapelit ovat luonteva tapa saada uusia tuttavuuksia ilman, että joutuu välittömästi läheiseen keskusteluun.

Pelko saa valtaa

Kiinalaiset vanhukset ovat selvästi enemmän peloissaan ja turvattomia kuin muiden etnisten ryhmien vanhukset. Parhaimmillaan neljäsosa muista vanhuksista antaa turvallisuudelle hyvän arvosanan, mutta kiinalaisista ei yksikään koe oloaan turvalliseksi. Tämä on vakava ongelma, sillä kodin ja julkisten paikkojen turvallisuus on kiinalaisille eräs tärkeimpiä viihtyvyydestekijöitä. Aiheesta kysyttiin kahdella tavalla: ensimmäinen kysymys käsitteli katujen turvallisuutta ja toinen olemista turvassa

syrynnältä. Kumpaankaan kysymykseen kiinalaisvanhukset eivät antaneet positiivista vastausta. (Steele 1999, 34, 39.) Pelokkuus on siinä mielessä negatiivinen ilmiö, että se vaikuttaa kiinalaisten elämänlaatuun. Jos ihminen ei uskalla lähteä omasta kodistaan harrastusten pariin tai tapaamaan ystäviä, tai jos hän jopa kokee pelkoa kotinsa seinien sisäpuolella, ei laadukkaasta elämästä juuri voida puhua.

Pelot voivat ottaa valtaansa myös nuoren ja fyysisesti terveen ihmisen: Kirjoittaessani päätoimisesti gradua ja viettäessäni suurimman osan ajasta sisällä, kodin ulkopuolinen maailma alkoi vaikuttaa hallitsemattomalta ja sekavalta. Ulos lähtemisestä tuli paljon suurempi asia kuin mitä se oli ollut käydessäni päivittäin töissä. Lähtöön piti valmistautua sekä fyysisesti laittautumalla edustavaksi että henkisesti valmistautumalla kohtaamaan ulkomaailma. Itse saatoin sentään luottaa siihen, että selviäisin kielellisesti niistä tilanteista, jotka kaupoissa tai bussissa tulisivat eteen. Kuinka hermostuttavaa olisi, jos englannin taitoni olisi alkeellinen? Etenkin pimeään aikaan tuntui, että ulos lähtiessä päällimmäisin tunne oli pelko. Pelon tunnetta esiintyi aluksi vain tuntemattomilla kaduilla tai seuduilla, mutta muutamassa viikossa se alkoi yllättää talon sisällä: oudot rapsahdukset saivat sydämeni lyömään kiivaammin, ja tarkistin oven lukitusta lähes pakonomaisesti.

Pelot estävät ihmisiä liikkumasta vapaasti julkisilla paikoilla. Tämä rajoittaa paitsi osallistumista tapahtumiin, myös sosiaalisia suhteita, koska kodista ei uskalleta lähteä liikkeelle. Zukin (1995, 38 - 39) kirjoittaa:

“One of the most tangible threats to public culture comes from the politics of everyday fear. Physical assaults, random violence, hate crimes that target specific groups: the dangers of being in public spaces utterly destroy the principle of open access. Elderly men and women who live in cities commonly experience fear as a steady erosion of spaces and times available to them. --- Another answer is to privatize and militarize public space – making streets, parks or even shops more secure but less free, or creating spaces...that only appear to be public spaces because so many people use them for common purposes.”

Zukin viittaa lähinnä amerikkalaiseen todellisuuteen, mutta yhtymäkohdat Derbyn kiinalaisiin ovat selvät. Mitä enemmän pelko saa valtaa ajatuksissa, sitä vähemmän on paikkoja, joissa voi käydä ja sitä harvemmat ajankohdat vaikuttavat turvallisilta. Rouva Liu sanoo jo, ettei koskaan lähde talostaan pimeällä. Kuten olen edellä maininnut, kiinalaiset vanhukset ovat ratkaisseet asian luomalla kiinalais-yhdistykseen niin sanotun puolijulkisen tilan (privatized public space), joka on periaatteessa avoin, mutta käytännössä pienen sosiaalisen ryhmän hallinnassa. Tämän ratkaisun ongelmallisuus piilee siinä, että jos kaikki kunniallisissa aikeissa liikkuvat ihmiset päättävät jäädä kotiin, jäävät kadut ja puistot kokonaan rikollisten hallintaan.

Pelko ikään kuin kumuloituu ja leviää yhä useammille elämänalueille. Pahimmassa tapauksessa ainoat julkiset tilat, jotka ovat vanhusten ulottuvilla, ovat kuvitteellisia tiloja, joita esiintyy saippuasarjoissa ja televisiossa yleensä. (Tästä lisää luvussa 7, Median käyttö.)

Kiinalaisessa kulttuurissa kasvojen säilyttäminen ja vahvistaminen on kaikki kaikessa. Kulttuuri perustuu ajatukselle, että väärin tai kömpelästi käyttäytyvä yksilö ei lainkaan ole kiinalainen. Ulkomaalaisilla ei ajatella olevan kasvoja, joten kiinalainen kaupunkilaisväestö on nykyään ymmärtäväinen ulkomaalaisten tekemien virheiden suhteen. Maalaiset sen sijaan eivät ole näin joustavia. (Bayne 1999.) Tämä selittää, miksi kiinalaiset ensimmäisen polven siirtolaiset pitäytyvät niin tiukasti omaksumissaan tavoissa ja paikoissa. He pyrkivät välttämään tilanteita, joihin liittyy naurunalaiseksi tulemisen riski. He valitsevat mieluummin tutun kaupan, lääkärin ja reitin, jotta voivat ennakoida tilanteen mahdollisimman hyvin. Vaikka he saattavat tiedostaa, että he jäävät paitsi tietyistä palveluista tai tarjouksista, vaakakupissa kasvojen säilyttäminen painaa enemmän. He lähtevät seikkailemaan brittien sosiaaliseen ympäristöön korkeintaan, jos saavat lapsistaan mukaan kielitaitoisen saattajan.

Verrattuna siihen, miten paljon aikaa kiinalaiset vanhassa kotimaassaan olivat tottuneet viettämään julkisilla paikoilla, on elämäntyyli Iso-Britanniassa hyvin yksipuolista ja eristäytynyttä. Kiinassa käydään paljon piknikeillä puistoissa, joissa on muita ihmisiä, buddhistitemppelit ovat pyhäpäivinä tupaten täynnä ihmisiä ja jopa kiinalainen aamujumppa taiji tapahtuu toreilla ja puistoissa (Bayne 1999). Kulttuuri on siis kollektiivista. Vaikka television yleistyminen on johtanut siihen, että ihmiset viettävät yhä enemmän aikaa kotona (Barker 1997, 136), on Kiinassa paljon kulttuuria, joka tapahtuu ulkona tai julkisissa rakennuksissa. Varsinkin silloin, jos eläkeläinen on fyysisesti ja henkisesti hyväkuntoinen, on ahdistavaa joutua viettämään kaiken valveilla oloaikansa neljän seinän sisäpuolella.

7. Kiinalaisen identiteetin ilmenemismuotoja

Kutsumanimet

Haastatteluissa havaitsin, että eri-ikäiset ihmiset esittäytyivät eri tavalla, käyttäen joko suku- tai etunimeä tai kokonaan keksittyä nimeä. Kiinassa henkilöllä voi olla neljä nimeä. Tärkein niistä on sukunimi, joka on yleensä yksitavuinen. Se kirjoitetaan aina ennen etunimeä. Yleisiä sukunimiä ovat Zhang, Wang, Li (entiseltä kirjoitusasultaan Lee), Huang ja Liu. Etunimet ovat yleensä kaksitavuisia, ja ne voivat olla mielikuvituksekkaita, koska vanhemmat voivat keksiä sen mistä tahansa kirjoitusmerkeistä. Nimen toivotaan tuottavan kantajalleen hyvää onnea, mutta se voidaan antaa myös historiallisen tai poliittisen tapahtuman mukaan. Hyvät tuttavat kutsuvat toisiaan yhdistelmällä sukunimi-etunimi. Vain kaikkein läheisimmät puhuttelevat toisiaan pelkällä etunimellä. Ihminen voi toisaalta ottaa aikuisiällä käyttöön kokonaan uuden nimen. Tämän tarkoituksena on suojata liikkäytöltä etunimeä, joka kuvaa henkilön todellista minuutta (Huotari ja Seppälä 1993, 433 – 433.)

Vanhemmat haastateltavat esittelivät itsensä rouva Chongiksi, rouva Liuksi ja herra Leungiksi. Olen pitäytynyt työssä näissä nimissä, vaikka tittelit ”herra” ja ”rouva” on nykyään suomen kielessä varattu armeijan ja poliitikkojen käyttöön. Työikäisistä haastateltavista yksi esittäytyi Hongiksi, minkä oletin ensin tarkoittavan, että hän esittäytyi kiinalaiseen tapaan sukunimellä. Puhelinluettelosta ilmeni kuitenkin, että hänen toinen nimensä on Shi, mikä on sukunimi (ks. Huotari ja Seppälä 1993, 434), joten hän oli sopeutunut vaihtamalla nimensä länsimaiseen järjestykseen etunimi-sukunimi. Tähän oli varmasti vaikuttanut Hongin työympäristö, missä hän kohtaa etupäässä länsimaisia kollegoja. Vaikuttaa siltä, että Iso-Britanniassa monikulttuuriset yhteisöt toimivat siten, että kutakin komitean jäsentä tai kokouksen läsnäolijaa puhutellaan heidän oman kulttuurinsa tavan mukaan, englantilaisia etunimillä ja aasialaisia sukunimillä.

Jennifer on omaksunut itselleen melko arkipäiväisen englantilaisen nimen. Kiinalaisista nimistä se poikkeaa olemalla kolmitavuinen, sillä sekä suku- että etunimet ovat Kiinassa korkeintaan kaksitavuisia (Huotari ja Seppälä 1993, 432 – 433). Kiinalaisten keskuudessa ei ole harvinaista, että ihminen ottaa käyttöön uuden nimen asuinpaikan tai elämäntilanteen muuttuessa. Tällä tavalla on pitkät perinteet varsinkin taiteilijoiden ja merkkihenkilöiden keskuudessa. Uusi nimi kuvastaa uuden elämän-

tilanteen myötä muuttunutta identiteettiä. Nimen voi antaa joko itselleen, tai sen voi tehdä lähin ystävien ja sukulaisten piiri. (Huotari ja Seppälä 1993, 434.) Kiinalaiset voisivat periaatteessa johtaa kiinankielisestä nimestään länsimaisen kääntämällä nimen merkityksen, mutta tämän tutkimuksen informantit olivat valinneet nimensä muilla perusteilla.

Muutaman vuoden Englannissa asunut haastateltava ilmoitti nimekseen Sunny. Kun kysyin nimen alkuperää, Sunny kertoi nimen olleen aluksi englantilaisen ystävän antama lempinimi, jonka Sunny oli omaksunut jo Hong Kongissa. Hänen oikea etunimensä merkitsee taivaallista viestintuojaa tai enkeliä, mikä saa Sunnyn nolostumaan. Hänestä nimi on kiusallisen tyttömäinen. Päinvastoin kuin Jennifer, Sunny ei ole englantilainen nimi, vaan pelkästään aurinkoista merkitsevä adjektiivi. Tämän nimen etu on, että se on yhtä helppo sekä kiinalaisten että englantilaisten ääntää, ja se kuvaa hyvin Sunnyn hyväntuulista luonnetta. Toisen polven siirtolaisilla oli englantilaiset nimet Harry ja Penny. Harryn sukunimi Sham on kiinalaista alkuperää, mutta koska Penny on kiinalaista sukua äitinsä puolelta, on hänen sukunimensa englantilainen. Sen sijaan hänellä on kiinalainen toinen nimi, joka merkitsee kultaa.

Kutsumanimen merkitystä kantajalleen ei voi sivuuttaa. Saman nimen käyttäminen läpi elämän luo jatkuvuutta, vaikka oma luonne ja persoonallisuus muuntuvat eri ikäkausien ja karttuvan kokemuksen myötä. Yleensä nimi saadaan vanhemmilta, ja vaikka suhteet vanhempiin katkeaisivat kokonaan, pitävät ihmiset yleensä kiinni saamastaan nimestä. Antamalla lapselle sama nimi kuin vanhemmilla tai isovanhemmilla korostetaan perheen yhteenkuuluvuutta ja jatkuvuutta useiden sukupolvien välillä. Selvästi etnisellä nimellä halutaan korostaa kuulumuutta tiettyyn ryhmään. Uudella nimellä voi olla kiinalaisille siirtolaisille kahdenlaista merkitystä. Toisaalta se kuvastaa uutta identiteettiä ja sopeutumista uuteen kotimaahan. Vaikeasti äännettävää etnistä nimeä on hankala käyttää virallisissa yhteyksissä. Toisaalta se voi olla psykologinen suojautumiskeino, jolla estetään se, että tuntemattomat ulkomaalaiset toistavat harkitsemattomasti etunimeä, jonka Kiinassa lausuvat vain lähimmät omaiset.

Ulkonäön ja ryhmään kuulumisen välinen suhde

Kiinalaisille itselleen tuntuu olevan päivänselvää, kuka on kiinalainen ja kuka ei. Kun tiedustelin haastateltavilta, minkälaiset asiat heidän mielestään kuuluvat kiinalaisuuteen tai mikä tekee ihmisestä kiinalaisen, vastausten kirjo oli hämmäntävä. Joillekin se oli vuosijuhlien viettoa, toisille vanhempien kunnioittamista tai tietynlaista

arvomaailmaa. Mukana ei ollut yhtään vastausta, joka olisi viitannut kielitaitoon, syntymämaahan, uskontoon, etnisyyteen tai kansallisuuteen. Vastauksista voisi saada käsityksen, että kiinalaisuus on jokin salamyhkäinen ominaisuus, joka on luonteeltaan pysyvää. Sen sijaan että etninen identiteetti olisi jatkuvasti muuntuva ja neuvoteltavissa oleva prosessi, pitivät haastateltavat kiinalaisuutta absoluuttisena ominaisuutena, jossa ei juuri ole erilaisia asteita.

Tarkoitukseni ei ole mystifioida kiinalaisuutta, mutta kaikella rehellisyydellä on sanottava, että jotain erityislaatuista on kansassa, joka "tuntee omansa" riippumatta kielestä, etnisestä ryhmästä tai kulttuuritaustasta. Hong Kongin suurkaupungissa kasvaneella ja Manner-Kiinan pikkukylässä varttuneella ei ole toistensa kanssa päällisin puolin mitään yhteistä, mutta silti molemmat kutsuvat itseään kiinalaisiksi. Yhteisyys ulottuu myös Kiinan etnisiin vähemmistöihin: Harryn perhe on Hakka-kansaa Etelä-Kiinasta, mutta pitää Iso-Britanniassa viiteryhmänään kiinalaisia yleensä. Vanhemmat kannustivat lapsia opiskelemaan hakan kielen ohella kantonia, muuttamaan Hong Kongiin siirtolaiseksi ja ottamaan mieluiten kiinalaisen puolison.

Baynen (1999) mukaan Kiinassa oli satoja vuosia vallalla käsitys, jonka mukaan kiinalaisuus on oikeita käytöstapoja ja sivistyneisyyttä. Siksi kuka tahansa, joka osasi käyttäytyä oikein, voi olla kiinalainen, riippumatta etnisestä ryhmästä. Oman tutkimusaineistoni perusteella vaikuttaa, että kiinalaisuus on nykyään tiiviissä yhteydessä fyysisiin ominaispiirteisiin. Jopa Penny, joka on syntynyt Iso-Britanniassa ja mieltää itsensä britiksi, sanoo että muistaa aina peiliin katsoessaan olevansa kiinalainen. Käydessään Lontoon Chinatownissa hän koki lohdullisena sen, että hän oli kerrankin samannäköinen ympäröivän joukon kanssa, eikä hänen tarvinnut pelätä joutuvansa syrjityksi. Harry ajatteli muuttaessaan Hong Kongiin, että hän sulautuisi täysin joukkoon, mutta paikalliset pitivätkin häntä vaaleaihoisempana ja muita pidempänä. Paikalliset siis olettivat ulkomailta muuttaneen olevan jotenkin erinäköinen, vaikka Harrylla ei ole brittiläisiä sukulaisia!

Vaikka länsimaisten ihmisten olisi vaikea tunnistaa kaukoidän eri kansallisuuksia ulkonäön perusteella, haastatellut itse väittävät erottavansa kiinalaisen korealaisesta, japanilaisesta tai vietnamilaisesta. He kertovat tarkkailevansa erityisesti ihon väriä ja silmien muotoa. Taiwanilaisia pidetään vaaleaihoisimpana ryhmänä. Kiinalaisten tunnistaminen ulkonäön perusteella korreloi selvästi kiinalaisen identiteetin kanssa. Toisin sanoen mitä voimakkaammin haastateltava kokee olevansa kiinalainen, sitä todennäköisemmin hän ilmoittaa tunnistavansa kiinalaissukuiset ihmiset. Sunny, joka Iso-Britanniassa olonsa aikana on sopeutunut yhä paremmin, kokee menettäneensä

kyvyn tunnistaa maanmiehensä. Sen sijaan hän on huomannut eroavaisuuksia eurooppalaisten ulkonäössä ja kehonkielessä.

Kun sovin haastattelusta Sunnyn kanssa, kysyin häneltä, miten tunnistaisimme toisemme, odottaen vastaukseksi takin väriä tai vastaavaa. Hän totesi ykskantaan: "Olen kiinalainen." Näin siitä huolimatta, että hän tiesi minun haastattelevan vain kiinalaisia. Pidin tätä mielenkiintoisena kommenttina, koska hän ei varmasti olisi kuvannut ulkonäköään samoin toiselle kiinalaiselle. Vaikuttaa siltä, että kiinalaiset ovat ulkomailla korostetun tietoisia etnisestä ulkonäöstään. Kysyin haastattelun aikana, miten Sunny itse näkee brittiläiset tai eurooppalaiset. Hän kertoi, että aluksi kaikki ihmiset näyttivät hyvin oudoilta, eikä hän koskaan kyllästynyt tarkastelemaan ohikulkijoiden kasvoja. Nyttemmin hän on tottunut länsimaisten ihmisten suuriin neniin ja sinisiin silmiin, ja hän suorastaan pitää siitä, että kadulla näkee suurempaa ulkonäköjen kirjoa kuin Hong Kongissa.

Joissakin Aasian kulttuureissa perinteisellä pukeutumisella on suuri merkitys etnisen identiteetin ylläpitämisessä. Sikhit ovat tästä hyvä esimerkki, sillä heidän uskontoonsa liittyy viisi ulkoista tunnusmerkkiä: metallinen rannerengas, pitkälahkeiset leveät housut, vyötäröllä lepäävä pieni, symbolinen tikari ja pitkät hiukset ja parta. Sikhismin mukaan ihon karvoitus on jumalan luoma ilmiö, jota ihmisen ei pidä leikata tai käsitellä millään tavalla. Iso-Britanniassa on paljon sikhejä, jotka vielä 1960-luvulla joutuivat leikkaamaan hiuksensa saadakseen työpaikan. Nykyään pitkät hiukset voi peittää turbaanilla, joka on todella yleinen sekä nuorilla että vanhoilla. Pukeutuminen voi ilmentää toisaalta etnistä alkuperää, toisaalta uskontoa. Pakistanilaisnaiset pukeutuvat upeanvärisiin asuihin, joihin kuuluvat leveät housut, pitkähihainen paita ja kapea huivi. Tiukasti islaminuskoiset käyttävät hiusten peittona mustaa huntua.

Kiinalaisia ei niinkään tunnista vaatetuksen perusteella, koska heidän perusvaatetuksensa on tyyliltään länsimainen. Sekä miehet että naiset käyttävät suoria housuja, paitapuseroita sekä yksinkertaisia päällysvaatteita. Miesten ja naisten välinen ero pukeutumisessa vaikuttaa olevan minimaalinen. (Ks. esim. Huotari ja Seppälä 1993 kuvallitteet.) Kommunismin ideologiaan kuului, että pukeutumisen tuli olla ennen kaikkea vaatimatonta ja käytännöllistä. Perinteisyys tai esteettisyys eivät olleet olennaisia asioita. Siinä mielessä kiinalaiset siirtolaiset kyllä noudattavat perinteitä, että heitä ei ole tapana nähdä kirkasvärisissä, tiukoissa tai huomiota herättävissä vaatteissa. Vaikka viime aikoina kauneudenhoito on jo ollut hyväksyttävää (Huotari ja Seppälä 1993, 161), haastattelemani naiset eivät käyttäneet meikkiä. En nähnyt kenenkään käyttävän edes korvakoruja tai koristeellisia hiussolkia.

Vaikka Penny on etniseltä identiteetiltään enemmän britti kuin kiinalainen, käydessään kiinalaisessa ravintolassa hän saa aina erityisen ystävällistä palvelua. Hän kokee tästä välillä huonoa omaatuntoa, koska kiinalainen kulttuuri ei ole hänelle läheinen tai edes myönteinen asia. Henkilökunnan reaktio osoittaa kaksi seikkaa. Ensinnäkin kiinalaisten siirtolaisten keskuudessa "omia" ja "vieraita" arvotetaan ulkonäön perusteella. Penny ei puhu kiinaa eikä tunne laajalti kiinalaista kulttuuria, mutta häneen suhtaudutaan lämpimämmin yksinkertaisesti siitä syystä, että hänen fyysinen olemuksensa kielii kiinalaisista sukujuurista. Toisaalta tämä on todiste siitä, että siinä missä Kiinassa tuntemattomiin suhtaudutaan viileästi ja ystävällisyyttä osoitetaan vain henkilökohtaisille tutuille (Ks. luku 3.), on tämä ystävällisyys ulotettu Iso-Britanniassa koskemaan myös maanmiehiä.

Oman viiteryhmän tunnistaminen ulkonäön ja etnisyyden perusteella on vastapainoa siirtolaisten kokemalle irrallisuuden tunteelle. Haastateltavissa on silmiinpistävää, miten vähän he ovat sitoutuneet Iso-Britanniaan tai Derbyyn. Vielä eläkeiässäkin esiintyy halukkuutta muuttaa takaisin Hong Kongiin. Mannerkiinalaiset sanovat pitävänsä mahdollisena, että muuttavat takaisin Kiinaan, mutta he ovat valmiita muuttamaan työn perässä melkein minne tahansa. Harry on asunut Iso-Britannian ja Hong Kongin lisäksi Kanadassa, Pennyn äiti Intiassa. Varsinkin ravintola-alan ihmiset muuttavat työn perässä tehden muuttopäätöksensä sukulaisten suositusten mukaan. Kielitaidolla tai esimerkiksi maan ilmastolla ei ole kovin suurta merkitystä, koska työnteke täyttää arjen. Jotta yksilö ei tuntisi oloaan täysin irralliseksi, pidetään omana yhteisönä maailman kaikkia kiinalaisia, riippumatta heidän kotimaastaan, kielestään tai kansallisuudestaan.

Mitä voimakkaammin yksilö kokee olevansa kiinalainen, sitä vähemmän hän mukauttaa käytöstapojaan kohdatessaan eri kulttuurin edustajia. Haastateltavissa on silmiinpistävää, miten harvinaista kättely on. Kättely, joka ei kuulu kiinalaiseen kulttuuriin (Bayne 1999), on Iso-Britanniassa varsin yleistä mitä erilaisimmissa tilanteissa. Enemmistö haastateltavista ei tehnyt elettäkään kätelläkseen minua. Tervehtiminen tapahtui katsekontaktin, hymyn ja suullisen tervehdyksen välityksellä, sillä kiinalaisessa kulttuurissa ruumiillinen kontakti on minimaalista (Bayne 1999). Haastateltavista vain kaksi oli tottunut kätteleeseen. He olivat Harry ja Penny, toisen polven siirtolaiset. Harry teki itse aloitteen kätelläkseen (mahdollisesti koska hän on mies?) ja Pennyn kohdalla aloite oli yhtäaikainen hänen ja itseni puolelta.

Fyysisessä etäisyydessä oli myös havaittavissa eroja: vanhimmat haastateltavat asettuivat kauimmaksi ja nuorimmat lähimmäksi minua. Nuorimmat haastateltavat

valitsivat yleensä hyvin pienen pöydän ja tuolin kulmittain oikealta tai vasemmalta puoleltani, mikä ilmaisi suhteellisen epävirallista keskustelutilannetta. Vanhimmat haastateltavat sen sijaan asettuivat istumaan suuren pyöreän pöydän vastakkaiselle puolelle. Itse koin tämän välimatkan liian pitkäksi ollakseen epämuodollinen keskusteluetäisyys, joten havaitsin jatkuvasti nojaavani voimakkaasti eteenpäin, kallistavani päätä ja ilmehtiväni myötätunnon ja kuuntelemisen merkiksi. Nuorten kohdalla toimiminen oli mutkatonta. Harrin haastattelun aikana taustamusiikki koveni, jolloin hän pyysi paikalla ollutta Sunnya siirtymään, jotta hän voisi istua lähemmäksi minua. Hän siis vaihtoi sujuvasti puheenaihetta itse aiheesta ulkoisiin tekijöihin ja takaisin, mikä oli minulle helpotus (Tästä lisää edellä, luvussa 1.).

Ruoka

Ruoka ja ruokailu kiinalaisessa kulttuurissa

Ruoka on kiinalaisessa kulttuurissa keskeinen osa arkielämää, mikä kuvastuu muun muassa kielenkäytössä. Kiinan kieli vilisee syömiseen liittyviä metaforia. (Bayne 1999) Jos kohtaa tuttavan ennen ruoka-aikaa, tervehdyksen sijaan on tapana kysyä: "Ni chile meiyou?" (Oletko jo syönyt?) (Huotari ja Seppälä 1993, 434). Toisen loukkaaminen on "raatelemista", "pureskelemista" tai "nielemistä". Työtä ja toimeentuloa symboloidaan riisi-kupilla, ja jos toimeentulo on epävarma, sitä kuvastaa hauras posliinikuppi. Kaiken kaikkiaan kiinalaisille on ruoalla kolmenlaista merkitystä: yli-luonnollista, sosiaalista ja ruumiillista. Jumalia, henkiä ja esi-isiä hyvittelään uhraamalla heille ruokaa ja viiniä. (Bayne 1999.) Ruoka on siis tärkeä kommunikointiväline kuolevaisten ja henkiolentojen välillä.

Ruoalla on toisaalta symbolistista ja rituaalista merkitystä sosiaalisen elämän alalla. Aterian koostumus ja ruokalajien määrä ovat tarkoin huomioituja seikkoja, joilla ilmennetään hierarkiaa ja kunnianosoituksia. (Huotari ja Seppälä 1993, 435.) Demokraattisin istumajärjestys on istua pyöreiden pöytien ääreen siten, että jokainen ottaa ruokaa itse (Vrt. juhla-ateriat luvussa 4.). Isännän paikka on kasvot sisäänkäyntiä kohti, pöydän vastakkaisella puolella. Kunniavieras istutetaan isännän oikealle puolelle. (Bayne 1999.) Tämä järjestys perustuu feng shuiin, jonka mukaan selän kääntäminen kohti ovea tuottaa huonoa onnea (Craze 1999, 61). Liike-elämässä ruoka on keskeinen seurustelun muoto. Ruokaa tulee aina tarjota enemmän kuin kukaan pystyy syömään,

jotta isäntä ei vaikuta pihiltä. Röyhtäily ja maiskuttaminen ovat merkkejä ruoan täysipainoisesta nauttimisesta. (Bayne 1999.)

Kiinalaisessa kulttuurissa terveystieteet ja ruoka liittyvät elimellisesti yhteen. Pennyn äiti on malliesimerkki ihmisestä, jonka ajatukset ruoasta puhuttaessa siirtyvät helposti terveyteen ja päinvastoin. Tämä johtuu Baynen (1999) mukaan siitä, että kiinalaisessa ajattelussa ruumiin ja ulkoisen todellisuuden välillä ei ole raja-aitoja. Siksi ruumis on aina alttiina maailmankaikkeudesta tuleville ulkoisille vaikutteille, ja erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, että negatiivisia vaikutteita tasapainotetaan oikealla ruoalla. (Bayne 1999.) Pennyn äidillä onkin aina ollut tarkat käsitykset siitä, mitä perheen tulee syödä ja mihin heidän ei pidä koskea. Kiinalaisten ravintoloiden ruokaa hän ei suvainnut lainkaan, ja perusjuomanaan hän nauttii pelkkää kuumaa vettä. Ruoka ja lääketiede kulkevat Kiinassa käsi kädessä, ja esimerkiksi aterialle kutsuttaessa saatetaan viedä lahjaksi yhtä hyvin ruokaa kuin lääkkeitä, tai lääkeyrtejä saatetaan käyttää ruoanvalmistuksessa. (Bayne 1999.)

Oikeanlaisen ruokavalion noudattaminen on keskeinen osa taolaista uskoa, sillä pidättäytymisen tietyistä ruoka-aineista uskotaan vahvistavan elinvoimaa ja edesauttavan viime kädessä sielun kuolemattomuutta (Huotari ja Seppälä 1993, 192). Tästä päätellen ruoalla on hongkongilaisille suurempi merkitys kuin mannerkiinalaisille, koska taolainen uskonto on vahvimmillaan ulkokiinalaisten asuttamilla alueilla (Huotari ja Seppälä 1993, 195). Vanhemmat ihmiset ovat edelleen tietoisia siitä, mitkä ruoat ovat yiniä ja mitkä yangia. Ruoka-aineet voivat olla myös "kuumia" tai "kylmiä" riippuen niiden väristä. Ruumiin tasa-painoa pyritään ylläpitämään tarjoamalla kesällä syntyneille höyrytettyä - mieluummin kuin paistettua ruokaa. Kun länessä flunssaa torjutaan appelsiineilla ja appelsiinimehulla, ei siinä ole kiinalaisista mitään järkeä, koska taolaisuus kategorisoi sekä flunssan että appelsiinit kuuluviksi "kuumiin" asioihin. (Bayne 1999)

Kiinalaisessa ruokapöydässä noudatetaan tiettyjä sääntöjä. Penny havaitsi kiinalaisessa ravintolassa käydessään, että erilaisia kulhoja on tarkoitus käyttää yhteisesti, ei siten että jokainen syö vain oman annoksensa. Kun hän yritti saada selvää, mikä kuuluu kenellekin, tuli henkilökunta väliin ja alkoi suureen ääneen ihmetellä, miten Penny ei osaa jakaa ruokaa, vaikka näyttää kiinalaiselta. Tämä oli selvä merkki siitä, että Penny oli omaksunut länsimaisen tavan syödä ravintolan ruokannoksia. Silti hänen odotettiin fyysisen ulkonäkönsä vuoksi tuntevan tapakulttuuria. Haastattelun aikana rouva Chong kuvasi lastensa länsimaistumista sanomalla, että he

eivät halua jakaa ruokaa tai ravintolalaskua, vaan pitävät itsekkäästi kiinni omasta osuudestaan. Tämä osoittaa kiinalaisen ajattelun mukaan suurta itsekkyyttä.

Penny kertoo, että hänen äitinsä ei antanut lasten nousta pöydästä ennen kuin lautaset oli syöty tyhjiksi. Baynen (1999) mukaan kodeissa lautaset syödään puhtaiksi, mutta julkisilla aterioilla, kuten ravintoloissa tai juhlissa, on kohteliaampaa jättää pieniä tähteitä. Tämä symboloi isännän vieraanvaraisuutta ja aterian yltäkylläisyyttä. Harry oppi Hong Kongissa ollessaan, että maistella saa vain pöydän lähimmän puoliskon kulhoista. Pöydän keskellä kulkee näkymätön viiva, jonka yli ei pidä kurkottaa. Haastateltavat korostavat lisäksi vanhimpien kunnioitusta, joka näkyy siinä että vanhimmalle ruokailijalle tarjoillaan ensin. Yhteisateria on korostetun sosiaalinen. Sitä ilmentää ruoan jakaminen ja vilkas keskustelu (Huotari ja Seppälä 1993, 439). Parhaita herkkupaloja voi nostaa myös vieressä istuvan lautaselle käyttämällä syömäpuikkojen tylppiä päitä (Bayne 1999).

Brittien keskuudessa elää sitkeä huhu, jonka mukaan kiinalainen asiakas saa kiinalaisissa ravintoloissa oman ruokalistan, jonka ateriat ovat paljon herkullisempia kuin muunmaalaisille asiakkaille tarjotut ruokalajit. Tästä sain todisteen Jenniferiltä, joka myöntää, että joissakin ravintoloissa hänelle ja perheelleen oli käynyt juuri näin. Toisaalta Watsonin tutkimuksen mukaan (1991, 191) kiinalaisten ravintoloiden ruoan laatu on aina 1970-luvun alusta alkaen ollut hyvä. Tätä aiemmin ruokaa tehtiin mahdollisimman halvalla ja nopeasti, koska brittiläiset asiakkaat söivät hyvällä halulla huonoakin. Tärkein kilpailukeino oli myöhäinen aukioloaika, joten ruoka oli toissijainen asia. Ruoan laadukkuudesta 1970-luvun alusta kertoo se, että vuonna 1975 Michelin myönsi ensimmäisen tähtensä Lontoossa sijaitsevalle kiinalaiselle ravintolalle. (Watson 1991, 191.)

Kausittaiset ruokalajit ja ruokien saatavuus

Vuotuisjuhlien yhteydessä kiinalaiset siirtolaiset eivät syö tiettyjä ruokalajeja, vaan tapana on järjestää paikalle mahdollisimman paljon herkkuja vaikkapa näyttökestien avulla. Baynen (1999) mukaan lisääntynyt maailmankauppa on kiinalaistenkin keskuudessa vähentänyt sesonkiruokien määrää. Monet ruokalajit symbolisoivat juhlallisuuksia ja yltäkylläisyyttä, mutta niiden tarkoituksena on ehkä myös rohkaista perheenjäseniä istumaan pöydän ääressä kiirehtimättä. Haastatteluissa ilmeni vain kaksi ruokalajia, joita syödään vuotuisjuhlien yhteydessä. Uutena vuotena lähes kaikki ilmoittavat syövänsä pieniä taikinanyyttejä, englantilaiselta nimeltään "dumplings".

Nyyttien kiinankielinen nimi on jiaozi, ja ne muistuttavat pieniä ravioleja, jotka täytetään liha-kasvisseoksella ja keitetään kiehuvaan veteen (Huotari ja Seppälä 1993, 424). Vaikka jiaozi on pohjoiskiinalainen perinne (Huotari ja Seppälä 1993, 424), ilmenee haastateltavien kertomuksista, että sitä noudattavat yhtä lailla eteläkiinalaiset siirtolaiset Hong, Sunny ja Harry.

Toinen kausittainen herkku ovat pienet puolikuun muotoiset kakut, joita nautitaan täydenkuun juhlassa. Useimmat haastateltavat ostavat niitä kiinalaisesta ruoka-kaupasta sen sijaan, että tekisivät niitä itse. Huotarin ja Seppälän (1993, 426) mukaan kakuissa on makea hedelmätäyte, mutta Jennifer kertoo ostavansa välillä suolaisia kakuja, joiden täyte on kananmunaa. Harryn ja Sunnyn mukaan tuottaa onnea, jos kakusta löytyy munankeltuainen. Heidän mukaansa kakkujen täyte saatetaan joskus tehdä myös lootuksen kukista, joista syntyy makeaa tahnaa. Harry ja Sunny sanovat kuin yhdestä suusta, että on aivan sama mitä kakuissa on sisällä, sillä niitä tulee joka tapauksessa syötyä niin paljon, että voi lopulta pahoin! He ovat nähneet kauppoissa kakkujen uusia versioita, joissa on sisällä jäätelöä. Näitä he ovat maistaneet, mutteivät pitäneet niistä.

Iso-Britanniassa juhlaruokien valmistamisen tekee ongelmalliseksi se, että kaikkia ruoka-aineita ei ole saatavilla, tai ne voivat maksaa kohtuuttomasti. Hongkongilaisten siirtolaisten kertomuksissa esimerkiksi hummeri on sellainen ruokalaji, jota syötäisiin mielellään juhlapäivinä, mutta Derbyssä sen saatavuus on hyvin huono. Kun on kyse ruokien perusaineista, palvelee kiinalainen ruokakauppa kiitettävästi sekä hongkongilaisia että mannerkiinalaisia haastateltavia. Chung Wah ei kuitenkaan ole niin hyvin varustettu, että siellä olisi liha- tai kalatiskiä. Rouva Chong ja rouva Liu kertovat 1960- ja 1970-luvuilla kärsineensä suuria vaikeuksia löytää tuttuja ruoka-aineita Derbyn kaupoista. Sen jälkeen kun kiinalainen ruokakauppa tuli, eivät he juuri ole muualla käyneetkään. Ruoan merkitys kiinalaisille ilmenee muun muassa siinä, että kiinalaisvanhuksista 92% ilmoittaa, että heille on erittäin tärkeää asua lähellä kauppoja, jotka myyvät kiinalaisia elin-tarvikkeita. Tämä on kaikista etnisistä ryhmistä selvästi korkein tulos. (Steele 1999, 40.)

Chung Wah käsittää kaksi pientä huonetta, joista etummaisessa on säilykkeitä, pakasteallas, pieniä määriä tuoretuotteita, kuten inkivääriä, ja kiinalaisia sanomalehtiä. Perimmäisessä huoneessa yhden seinän täyttävät erilaiset nuudeli- ja riisipussit. Nuudeleita on hyvä valikoima hiuksenhienoista riisinuudeleista paksuihin keltaisiin munanuudeleihin. Yksi hylly on varattu mausteille ja kuivatuille aineille, kuten juurille. Näissä pusseissa ei lainkaan lue, mitä ne ovat. Ilmeisesti tiettyjen aineiden ulkonäkö on

siirtolaisille niin tuttu, että ei ole syytä mainita, mitä pussien sisältö on. Vakiintuneesta asiakaskunnasta kertoo myös se, että hintoja on esillä vain siellä täällä. Jos asiakkaat tuntevat hintatason, eikä joitakin tuotteita ole saatavana muualta, ei hinnalla ole niin suurta merkitystä. Perimmäisen huoneen toinen seinä on omistettu astioille ja keittovälineille. Astiat ovat kaunista sinivalkeista riisiposliinia, ja keittovälineet ovat koosta ja laadusta päätellen ammattikäyttöön tarkoitettuja suuria siivilöitä, vispilöitä ja wokpannuja.

Sattumalta haastateltavien kertomuksissa on kaksi esimerkkiä siitä, miten huono kielitaito ajaa siirtolaiset aluksi noudattamaan hyvin suppeata ruokavaliota. Sunny, joka ei osannut itse laittaa ruokaa, vaan oli tottunut Hong Kongissa ostamaan kaikki ateriansa valmiina, joutui elämään kokonaisen kuukauden hampurilaisilla ja cocacolalla, koska ei tullut ymmärretyksi, jos yritti tilata muuta. Hän kävi lähes päivittäin samassa hampurilaisravintolassa, jonka henkilökunta tiesi, mitä Sunny oli vailla. Hän olisi halunnut kovasti kokeilla muita ruokia, mutta ei tiennyt miten ilmaista itseään. Harry sen sijaan joutui vastaavaan tilanteeseen muutettuaan aikuisiällä Hong Kongiin. Hän ei osannut tilata mitään muuta kuin leipää, joka tosin oli herkullista. Pikku hiljaa hän oppi erilaisten ruokien nimiä ja alkoi pärjätä. Sunnyn vaikeudet kestivät kauemmin, koska hän ei esimerkiksi voinut sietää juustoa, mitä opiston ruokalassa ripoteltiin lähes kaikkiin ruokiin.

On vaikea uskoa, että haastateltavien ahdinko oli todella niin vaikea kuin he antavat ymmärtää. Miksi he eivät esimerkiksi osoittaneet kuvia tai toisten asiakkaiden tilaamia ruokia? Tai miksei Sunny käynyt ruokakaupasta valmiita aterioita? Sunnyn tapauksessa vaikuttaa, että hän ei ylpeydeltään saanut myönnettyä, että hänen kielitaitonsa oli olematon. Kuten vanhusten tapauksessa (ks. luku 6), ylpeys on ilmeisesti ottanut Sunnystä vallan. Hän kärsi mieluummin ankeata ja yksipuolista ruokaa, kuin myönsi tuntemattomille myyjille, ettei ollut tilanteen tasalla. Jos kiinalaisessa kulttuurissa pienikin virhe tuomitaan, olisi ulkomailla olonkin aikana henkilökohtainen katastrofi joutua myöntämään, että on täysin avuton. Vaikka hänen käytöksensä siis ensi alkuun vaikuttaa järjettömältä, on siinä sisäänrakennettuna oma logiikkansa, jonka mukaan kasvojen säilyttäminen on tärkein tavoite.

Kiinalaisen ja brittiläisen keittiön eroja

Jäätelötäytteiset puolikuukakut ovat selvästi länsimaista vaikutetta, koska maitotuotteet eivät kuulu kiinalaiseen ruokavalioon. Kiinan maatalous on perustunut

tuottavuuden maksimointiin, jolloin kasvisperäiset ruoat ja luotettavat viljat, kuten riisi, ovat ajaneet eläintuotannon edelle. Polttopuun tai muun polttoaineen säästämiseksi kiinalainen ruoka pilkotaan aivan pieneksi ennen paistamista, ja paistaminen itse tapahtuu nopeasti. Näin ruoka vaatii paljon aikaa tai työvoimaa valmisteluvaiheessa, mutta vähemmän kypsennyksen aikana. Kalaa on totuttu käyttämään yleisesti, koska kaloja voidaan kasvattaa riisipeltojen vesialtaissa. Kiinalaisen aterian ruokalajit tarjotaan länsimaisesta poikkeavassa järjestyksessä, sillä Kiinassa makeat palat tarjotaan ensin, jonka jälkeen seuraavat liha, kala, keitto ja riisi tässä järjestyksessä. Teetä juodaan aterian läpi, mutta muita ruokajuomia voivat olla olut tai virvoitusjuomat. (Bayne 1999.)

Monet haastateltavat kertovat huomanneensa, miten paljon juustoa ja kermaa brittiläisissä ruoissa käytetään. Tämä on vaatinut heiltä paljon totuttelua. Yleinen mielipide on, että kermainen ruoka on liiankin raskasta ja täyttävää. Brittiläinen ruoka vaikuttaa yksitoikkoiselta sellaisesta, joka on tottunut syömään perusruokanaan monenlaisista hienonnetuista vihanneksista ja lihoista koottuja aterioita. Brittiläinen ruoka on tyypillisimmillään "meat and two veg", paistisiivuja ja kahdenlaisia keitetyjä vihanneksia. Mausteita ei juuri käytetä ja ranskalaiset perunat kuuluvat melkein mihin tahansa ateriaan, jopa voileivän täytteeksi. Tuoreet vihannekset ovat kalliita ja talvisin huonolaatuisia, joten britit syövät paljon pakasteita ja pikaruokapaikkojen valmisaterioita. Toisaalta kulttuuri, jossa kansalaiset käyttävät paljon toistensa tarjoamia palveluja (takseja, pesuloita, ikkunanpesijöitä, siivoojia), turvaa elinkeinon esimerkiksi kiinalaisille ravintolatyöntekijöille. Palveluyhteiskunta on eräs keino elättää kymmenien miljoonien kokoista kansakuntaa.

Nuoret hongkongilaiset ovat kasvaneet kaupunkilaiskulttuuriin, jossa ruokaa ei ole tapana laittaa itse. Heillä on siis vielä vähemmän kokemusta ruoanlaitosta kuin keskivertobriteillä. Sunny kertoo, että hän ei ole koskaan laittanut itselleen edes aamiaista, vaan hän on poikennut työmatkalla voileipäbaariin, josta saa mukaansa tuoreet leivät ja kuuman kahvin. Hong Kongissa ruokien kirjo on suuri, joten siellä on saatavana perinteisten kiinalaisten ruokien lisäksi intialaisia curryja, hampurilaisia ja esimerkiksi thaimaalaisia aterioita. Halvinta pikaruokaa on ostaa pienestä katukeittiöstä kulhollinen tulikuumaa nuudeliikeittoa. Suurkaupungissa kellonaika ei rajoita valikoimaa yhtä paljon kuin esimerkiksi Derbyssä. Sunny oli Hong Kongissa vuorotyössä, mutta vuoron päätyttyä hän saattoi aina valita mitä erilaisimmista ruokapaikoista, baareista ja kahviloista. Ruokakaupoissa hänellä ei ollut tapana käydä lainkaan, eikä hänellä ollut kotona elintarvikkeita.

Ruokavalion suhde etniseen identiteettiin

Haastateltavien valtaenemmistö on sitä mieltä, että kiinalainen ruoka on maukkaampaa kuin brittiläinen. Ruokavalio ja mieltymykset näyttävät korreloivan etnisen identiteetin kanssa, sillä ainoa joka kokee brittiläisen ruoan mieluisammaksi, on Penny. Mitä voimakkaammin yksilö ilmaisee olevansa kiinalainen, sitä vähemmän hän edes suostuu syömään muunmaalaista ruokaa. Skaalan ääripäässä ovat luonnollisesti vanhukset, joiden ruokailutottumukset lienevät vakiintuneet jo ennen siirtolaisiksi lähtemistä niin, että niissä ole tapahtunut muutoksia. Sekä rouva Chong että rouva Liu tekevät ruokaostoksensa kiinalaisessa marketissa, ja laittavat aineista tuttuja ruokia. Heidän omat lapsensa ovat ennakkoluulottomampia ja syövät milloin brittiläisiä, milloin kiinalaisia ruokia. Perheillä on tapana mennä silloin tällöin syömään kiinalaiseen ravintolaan, mikä on luontevaa siinä mielessä, että ravintoloiden ruoka on yleensä kantonilaista eli juuri sellaista mihin vanhimmat siirtolaiset ovat tottuneet.

Skaalan keskivaiheilla ovat Jennifer ja Hong, jotka laittavat kotonaan kiinalaista ruokaa ja pitävät siitä eniten, mutta he voivat syödä länsimaisen aterian jos tilanne vaatii. Jennifer kertoo kokeilleensa miehensä kanssa Derbyn italialaisia ja ranskalaisia ravintoloita, mutta niiden ruoka ei hänestä ollut kiinalaisen veroista. Intialaiseen ravintolaan hän ei uskaltanut mennä lainkaan, koska sieltä tulevat tuoksut olivat niin mausteisia! Mannerkiinalaisina he ovat myös havainneet, että kiinalaisten ravintoloiden ruoka poikkeaa heidän oman kotiseutunsa ruoasta. Kiinalainen keittiö voidaan jakaa neljään suuntaukseen ilmansuuntien mukaan: pohjoinen on tyypiltään etikkainen, itä suolainen, etelä makea ja länsi pippurinen (Huotari ja Seppälä 1993, 436). Jennifer on kotoisin pohjoisesta, ja hän kuvailee seutunsa tyypillisiä ruokia jauhopohjaisiksi. Höyryssä kypsennetty leipä on eräs tavallisimpia ruokia. Hong on tottuneempi nuudeli-pohjaisiin ruokiin, kun taas kantonilaisissa ravintoloissa tarjolla on enemmän riisiä (Huotari ja Seppälä 1993, 436).

Ruokailutottumuksissaan joustavimpia ovat Sunny ja Harry, jotka maistelevat melko ennakkoluulottomasti uusia ruokia. Heille mieluisinta ruokaa on edelleen kiinalainen, joskin Harry korostaa äitinsä ruokien olleen hakka-kansan ruokalajeja. Hän on tottunut monenlaisiin ruokiin ja nauttii vaihtelusta. Sunny on muutamassa vuodessa päässyt yli ennakkoluuloistaan ja oppinut sujuvaa englantia, joten hän osaa tilata ravintolassa mitä kulloinkin mielensä tekee. Hän on löytänyt uusia suosikkiruokia, kuten lampaanlihan ja guinness-oluessa haudutetun häränlihan. Hänellä on ruoan suhteen

uusi filosofia: opiskelijan kannattaa ostaa aina sitä, mikä vie halvalla nälän. Kiinalaisen ruoan näennäinen keveys on hänestä nykyään ongelma, koska hän haluaa mieluummin tuntea itsensä läpeensä kylläiseksi. Siksi hän ostaa välillä ruokia, esimerkiksi pizzaa, josta ei edes pidä, vain saadakseen mahansa täpötäyteen. Sopeutumisestaan hän sanoo: "My stomach's become more British." Ruokavalion muuttuminen on hänestä merkki muuttuneesta etnisyydestä.

Harrylla oli lapsena kirjava ystäväjoukko, johon kuului itäeuroopalaisten, italialaisten ja irlantilaisten siirtolaisten lapsia. Muuten ystävyys oli avointa ja ongelmattonta, mutta ruoka oli sellainen seikka, jonka suhteen lapsilla oli molempuolisia ennakkoluuloja. Jos joku Harryn sisaruksista sai kutsun mennä ystävän luo sunnuntailounaalle, oli kaikkea ensin haisteltava ja maisteltava varovasti, koska ruoka oli niin erilaista, kuin mihin kotona oli tottunut. Samanlaisella varovaisella asenteella suhtautuivat ystävät kiinalaiseen ruokaan. Kukaan ei halunnut loukata vastapuolta, joten ennakkoluuloja ei koskaan otettu avoimesti puheeksi. Syntymäpäivinä Harryn äiti laittoi esille kaikkea, sekä tyypillistä brittiläistä naposteltavaa että kiinalaisia herkkuja. Lapset olivat kuitenkin avoimia uusille mauille, koska Harry muistaa pitäneensä erikoisesti ukrainalaisten pienistä piiraista, joiden nimenkin hän muistaa, "pirogi".

Penny on haastateltavista ainoa, joka syö mieluummin brittiläistä kuin kiinalaista ruokaa. Hänellä on huonoja muistoja äitinsä laittamasta ruoasta, joka oli yleensä riisiä ja vihanneksia. Äiti pyrki syömään terveellisesti, joten hän ei sallinut lapsille jälkiruokia tai edes kananmunaa. Kaikki lautasella oleva ruoka piti syödä loppuun, tai ei saanut nousta pöydästä. Kiinalaisten ravintoloiden ruokaan hän ei antanut lasten koskea, koska se oli hänestä niin huonolaatuista. Mitä vanhemmiksi lapset kasvoivat, sitä kovemmaksi kävi painostus, että äidin pitäisi laittaa ranskalaisia perunoita ja brittiläistä ruokaa. Perhe sopi lopulta, että joka tiistai ostettiin ranskalaisia fish'n'chip-grillistä ja joka torstai paistettiin pihvejä tai muuta isän lempiruokaa. Intialainen curry oli ruokalaji, jota Pennyn äiti oli oppinut laittamaan asuessaan Intiassa, ja siitä kaikki perheenjäsenet pitivät. Nykyään Penny sanoo vanhempiansa siirtyneen lähes kokonaan kiinalaiseen ruokavalioon, kun lapset ovat muuttaneet pois kotoa.

Mannerkiinalaiset ja hongkongilaiset haastateltavat suhtautuvat ruokaan hyvin eri tavalla. Hong ja Jennifer puhuvat ruoasta paljon ja mielellään, kun taas hongkongilaiset pitävät ruokaa itsestäänselvyytenä, vaikka se heillekin on merkityksellinen asia. Mannerkiinalaiset suhtautuvat ruokaan kiihkeämmin, koska valtavasta väestöstä johtuen nälänhädän mahdollisuus on aina olemassa (Bayne 1999). Tämä epävarmuus luo jännitteen, joka tekee ruoasta sitäkin kiehtovampaa.

Hongkongilaiset ovat tottuneet vakaisiin taloudellisiin oloihin, joten ruoka ei vie yhtä suurta osaa heidän tietoisuudestaan. Hongkongilaisilla haastateltavilla on jopa varaa nirsoiluun olemalla paljon tiukemmin sitoutuneita kiinalaiseen ruokavalioon. Mannerkiinalaiset pitävät eniten tutuista mauista, mutta kunnioittavat kaikenlaista ruokaa. Kiinalaisessa kaunokirjallisuudessa ja elokuvissa ruokaa, sen valmistusta ja nauttimista kuvataan suorastaan hekumallisesti. Joitakin kirjoittajia, kuten 1700-luvulla elänyttä Yuan Meitä, ruoka inspiroi niin, että he pyhittivät kokonaisia esseitä sen ylistämiselle. (Huotari ja Seppälä 1993, 434, 321 – 322.)

Muna vai kana?

Vasta kirjoittaessani edelläolevaa alalukua ruoan merkityksestä tulin pohtineeksi, ovatko ruokailutottumukset itse asiassa etnisyyden indikaattori vai päinvastoin. Jos yksilön sanallinen etnisyyden ilmaus ja etninen ruokavalio ovat keskenään johdonmukaisia, miten voidaan varmuudella sanoa, että ruokavalio on seurausta etnisestä identiteetistä? Teoriani on seuraavanlainen: yksilö ei syntyessään valitse ruokaansa. Hänen vanhempansa, yleensä äiti, tarjoavat lapselle parhaaksi näkemäänsä ruokaa, joka on samaa kuin mitä muukin perhe syö. Ruoasta tulee perhettä yhdistävä tekijä ja yhteenkuulumisen ilmaus. Vaikka lapsi kieltäytyy silloin tällöin syömästä tiettyjä ruokia, kodin ulkopuolella hän lähes poikkeuksetta kaipaa oman äitinsä laittamaa ruokaa. Syödessään tuttua ruokaa lapsen tunne omasta viiteryhmästä vahvistuu. Hän oppii pian erottamaan ruoissa alueellisia, kansallisia tai, jos kyseessä on ruoan suhteen oma-peräinen etninen ryhmä, etnisiä eroja.

Etninen identiteetti toisin sanoen muodostuu käsi kädessä ruokailutottumusten kanssa. Ruokailutottumukset eivät kuitenkaan ole yksiselitteisesti riippuvaisia etnisestä identiteetistä, sillä niihin vaikuttavat mitä erilaisimmat tekijät henkilökohtaisesta mausta saatavilla oleviin raaka-aineisiin, varallisuuteen ja muotiin. Jos kasvissyöjien lapsi jää paitsi lenkkimakkarasta ja joulukinkusta, ei se tee hänestä vähemmän suomalaista. Toisaalta on hyvin vaikea kuvitella tilannetta, jossa yksilön ruokavalio ja etninen identiteetti ovat täydellisessä ristiriidassa, sillä useimmat ihmiset pyrkivät ulkomailla asuessaankin kiinalaisten tapaan ”rekonstruoimaan” tuttujen ruoka-aineiden valikoiman sellaiseksi kuin se oli vanhassa kotimaassa. Tuttavani meni Derbyssä hammaslääkäriin, joka katsoi tuttavan potilaskorttia ja kysyi: ”Onko sinullakin ikävä salmiakkia?” Ilmeni, että hammaslääkäri oli kotoisin Ruotsista.

Samalla tavalla kuin tiedotusvälineiden käyttö, kielitaito tai juhlaperinteet, ruokailutottumukset ovat identiteetin ilmauksia. Niitä ei voida tulkita irrallaan toisistaan, mutta yhdessä ne antavat suhteellisen luotettavan käsityksen siitä, minkä kulttuurin piirissä yksilö on kasvanut, tai mitä yhteisöä kohtaan hän edelleen tuntee solidaarisuutta. Kiinalaisten kohdalla ruoalla on sitäkin suurempi merkitys, koska ruoka liittyy perinteisiin terveyskäsitelmiin, sosiaaliseen elämään ja uskontoon. Vanhimpien haastateltavien puheista saa käsityksen, että kiinalainen ruoka on heille ainoa oikeaa ruokaa, eikä heitä edes kiinnosta kokeilla muuta. Ruoka voi siis liittyä voimakkaasti etniseen identiteettiin, koska se on kielen ohella läsnä jokaisessa päivässä ja ihmiselon iloissa ja suruissa. Poikkeuksen tekevät lapset, jotka ovat ruoan suhteen enemmän mainosten johdateltavissa. En mielelläni leimaa Jenniferin pieniä poikia täysin länsimaistuneiksi, vain koska heistä McDonald's on paras ravintola. Enemmän löisin vetoa siitä, että he Kiinassa kasvettuaankin olisivat samaa mieltä.

Median käyttö

Televisio

Iso-Britanniassa on mahdollista tilata satelliittikanavien paketti, johon kuuluu kaksi kiinalaista kanavaa. Haastateltavista vanhimmat, eli rouva Chong, rouva Liu ja Hong, olivat tilanneet tämän paketin itselleen. Nuoremmat haastateltavat eivät aktiivisesti katso kiinalaisia kanavia, mutta he tuntevat ne, koska joko vanhemmat tai muu perheenjäsen oli hankkinut ne kotiin. Harryn ja Pennyn vanhempien kotona kiinalaisia kanavia katsotaan säännöllisesti. Sunnyn kotona satelliitti-tv:n on tilannut setä. Sunny osaa kertoa, että toinen saatavilla olevista kanavista on hongkongilainen, mutta ohjelmat näytetään kahden päivän viiveellä. Toisen kanavan toimitus sijaitsee Iso-Britanniassa, joskin kaikki ohjelmat tuotetaan Kiinasta. Jennifer on ainoa haastateltava, jolla ei ole satelliittikanavia. Hän on tottuneempi seuraamaan uutisia ja Kiinan tapahtumia internetistä.

Television katselulla on Kiinassa joitain ominaispiirteitä. Lull (Barker 1997, 136) on tutkinut kiinalaisten television katselutottumuksia. Hänen mukaansa ahtaat asumisolot aiheuttavat sen, että television ollessa päällä siltä ei voi välttyä. Katselu on aina kollektiivinen kokemus, johon kaikki osallistuvat. Jotta aikaa jäisi muille iltatoimille, varataan perheessä ennalta tarkka aika television katselua varten. Ihmisten vapaa-ajan

vietto on television yleistymisen myötä muuttunut rajusti. Yhä enemmän vapaa-ajasta vietetään kodin seinien sisäpuolella sen sijaan että käytäisiin elokuvissa tai harrastuspiireissä. Televisioon liittyvät valtakysymykset siitä, kuka saa katsoa, milloin ja mitä, ovat luoneet jännitteitä perheenjäsenten välisiin suhteisiin. Varsinkin lapsia yritetään varjella sopimattomilta ohjelmilta. (Barker 1997, 136.)

Sunnyn mukaan kiinalaisten kanavien tyypillisessä ohjelmamuodossa asia-aines ja viihde limittyvät. Hänen omasta mielestään ohjelmisto on niin puuduttavaa ja hidastempoista, että sitä ei jaksata seurata. Sunnyn mukaan verkkainen kerronta ja kömpelöt komediasarjat on suunnattu Hong Kongin suurkaupunkialueilla asuville ihmisille, joiden päivän työtahti on niin kiivas ja stressaava, että television iltaohjelmilta vaaditaan mieluummin rentoutusta kuin aivojen stimulointia. Siksi ohjelmissa on paljon toistoa ja yksinkertaisia tapahtumia. Brittiläistä elämäntyylä Sunny pitää paljon rauhallisempaan, joten hänestä kiinalaisilla ohjelmilla ei ole Hong Kongin ulkopuolella samaa funktiota. Ohjelmien rakenne voi kuitenkin selittää sen, miksi Derbyn kiinalaiset vanhuksat suosivat niitä. Juonenkäänteitä on helpompi seurata, jos niissä on jonkin verran toistoa.

Haastateltavien suosikkeja ovat kiinalaiset saippuasarjat. Saippuasarja voidaan määrittellä pitkäkestoiseksi sarjaksi, jossa monet rinnakkaiset tapahtumat lomittuvat, maantieteellinen sijainti on tarkasti määritelty ja kahdenväliset- ja perhesuhteet ovat tapahtumien keskipisteessä (Barker 1997, 92 – 93). Vanhimmat haastateltavat katsovat kiinalaisia saippuasarjoja säännöllisesti, ja jotkut katsovat niiden ohella sarjojen brittiläisiä vastineita. On mielenkiintoista, että rouva Liu, jonka englannin kieli on hyvin alkeellista, seuraa BBC:n tuottamaa Coronation Street-sarjaa. Katselu lienee pääasiassa kuvan varassa, koska puheesta hän ymmärtää hyvin vähän. Avaintapahtumat, kuten häät, tappelut, hautajaiset tai aviorikokset hän kuitenkin ymmärtää ilman puhettakin.

Vanhuksille saippuasarjoilla voi olla monisyinen merkitys. Ensinnäkin kiinalaiset sarjat ylläpitävät ja uusintavat perinteisiä arvoja, jotka vanhuksille ovat tuttuja ja mielekkäitä. Mumfordin (1995, 117 – 118) mukaan saippuasarjat ovat selvästi patriarkaalisia ja ajavat perhearvoja. Naiset saavat sarjoissa täyttymyksen vain löytäessään romanttisen rakkauden ja ollessaan naimisissa oikean miehen kanssa. Lasten ja vanhempien väliset suhteet kuvataan niin avoimiksi ja läheisiksi, että ne muistuttavat läheisriippuvuutta. Miesten tehtävä sen sijaan on puolustaa perhettään ulkopuolisilta uhilta. Länsimaissa naiset ovat jo pitkään kapinoineet räikeän patriarkaalisia sarjoja vastaan, mutta kiinalaisessa kulttuurissa miehen dominoiva

käytös ei aiheuta samanlaista ristiriitaa, koska kiinalaisessa sukupuoli-hierarkiassa nainen on edelleen miehen alapuolella (Huotari ja Seppälä 1993, 158).

Paitsi että sarjat uusintavat perinteisiä arvoja, ovat ne suorastaan heijastuksia vanhasta kotimaasta ja luovat katsojalleen tunteen siitä, että kiinalainen kulttuuri tulee luokse, vaikka asuisi toisella puolella maailmaa. Barker (1997, 18) kirjoittaa:

“...that culture can span time and place, that culture in the age of *electronic* reproduction will come to us via the screen, video, radio etc. rather than us going to it in a ritualized space.”

Teksti viittaa kulttuuriin taiteen merkityksessä, mutta yhtä hyvin sen voidaan käsittää merkitsevän kulttuuria laajemmin. Saippuasarjat auttavat tuttua kulttuuria tulemaan siirtolaisen kotiin ilman, että hänen täytyy lähteä etsimään sitä chinatownista tai kiinalaisyhdistyksestä. Lisäksi koska sarjat noudattavat perinteisiä arvoja, vanhat tottumukset ja tavat, esimerkiksi vuotuisjuhlien vietto perheen kesken, säilyvät niissä vielä kauan sen jälkeen, kun ne ovat todellisesta maailmasta kadonneet.

Saippuasarja on suhteellisen uskollinen kumppani, sillä se voi jatkua periaatteessa loputtomasti. Barkerin mukaan (1997, 93) saippuasarjojen maailmanlaajuinen suosio on seurausta päättymättömien narratiivien vetovoimasta ja ihmis-suhteiden keskeisyydestä tarinalle. Saippuasarja voi siis tarjota jatkuvuutta sellaisille katsojille, joiden ulkoiset olosuhteet tuntuvat vaihtuvan liian nopeasti. Se, että sarjojen tapahtumat liittyvät usein tiettyyn maantieteelliseen paikkaan, vahvistaa entisestään tunnetta pysyvyydestä. Tällä on sitäkin suurempi merkitys siirtolaisille, joiden elämänsuhteiden kaareen saattaa kuulua useita muuttoja eri maiden ja kaupunkien välillä. Voi olla psykologisesti rauhoittavaa laittaa uudessa kodissa televisio päälle ja nähdä tuttujen hahmojen toimivan tutuissa lavasteissa.

Saippuasarjoissa on se erityinen ominaisuus, että niissä kaikki se, mikä on ihmiselle yksityistä ja intiimiä, näytetään katsojille. Jopa lavasteet on rakennettu siten avoimiksi, että ne paljastavat yleisölle kaikki tapahtumat. Tämä luo katsojalle illuusion siitä, että hän on osa yhteisöä, jonka jäsenten henkilökohtaisiin kokemuksiin ja tuntemuksiin hänellä on rajattomat oikeudet. Tätä illuusiota voimistetaan entisestään näyttämällä jaksoja useita kertoja viikossa ja tuotantoteknisillä keinoilla, muun muassa erikoislähikuvilla. (Mumford 1995, 33, 49.) Näin saippuasarjat tarjoavat vanhuksille tunteen siitä, että heillä on läheisiä kontakteja muihin ihmisiin, ja että he ovat osallisia erilaisissa kokemuksissa. Fyysinen eristyneisyys ei tunnu niin ylitsempääsemättömältä, koska ainakin sarjojen kautta voi käsitellä tunne-elämän asioita ja olla osa tietyn ihmis-yhteisön iloja ja suruja.

Haastateltavat seuraavat televisiosta draamasarjojen lisäksi uutisia. Kiinnostus vanhan kotimaan tapahtumiin kertoo etnisestä identiteetistä ja sitoutumisen asteesta. Pennyä lukuun ottamatta kaikki haastateltavat ilmaisevat olevansa hyvin kiinnostuneita Kiinan ja Hong Kongin uutisista. Tv-uutisia seurataan lähes päivittäin, mutta vaikeana koetaan se, että brittiläisten lehtien vähät uutiset Hong Kongista käsittelevät talouselämää. Sunnyn mielestä eurooppalainen televisio on hongkongilaista paljon tietopainotteisempi. Hän pitää erityisesti toista maailmansotaa käsittelevistä dokumenteista ja sanoo, että hän on vasta näiden ohjelmien myötä saanut tietää, että Euroopassakin on ollut sotia, vieläpä viime vuosikymmeninä. Tästä voi päätellä, että historian opetus keskittyy Kiinassa oman maan ja lähialueen historiaan. Jennifer katsoo paljon dokumentteja, joista luonto-ohjelmat ovat hänelle mieluisimpia.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Vanhimpien haastateltavien tärkein tiedonlähde on sanomalehti nimeltä Sing Tao Daily, joka on Euroopassa asuvien Hong Kongin siirtolaisten oma lehti. Se ilmestyy nimensä mukaisesti päivittäin, ja sen toimitus sijaitsee Lontoossa. Derbyn kiinalaisyhdistys tilaa lehteä, mutta sitä on lisäksi saatavana kiinalaisesta ruokakaupasta, mistä rouva Liu ja rouva Chong käyvät ostamassa omansa. Mannerkiinalaiset Hong ja Jennifer lukevat muita lehtiä, sillä he pitävät Sing Tao Dailya liian Hong Kongkeskeisenä. Jennifer on päässyt opetusministeriön postituslistalle, jonka kautta hänelle joskus tulee kiinalaisia lehtiä kotiin. Hong on alkanut seurata Derbyn paikallislehteä, Derby Evening Telegraphia. Sunnyn mieliluettavaa ovat valokuvaajien ammattilehdet sekä brittilehti Guardian, jolla on maine luotettavana mutta vaikeaselkoisena, ”sivistyneistön” sanomalehtenä.

Sing Tao Dailyn uutiset käsittelevät sekä Hong Kongia, Kiinaa että maailman uutisia. Maaliskuun 7. päivä vuonna 2001 lehden etusivulla on artikkeli ja valokuva USA:ssa tapahtuneesta ammuskelukohtauksesta. Lehti on vain 18-sivuinen, mutta siinä on omat sivunsa talouselämän uutisille, urheilulle ja ilmoituksille. Se mikä Sing Tao Dailyssa on selvästi kiinalaista, on asettelu. Otsikko ja tärkeimmät uutiset ovat länsimaisesta näkökulmasta takasivulla, ja se mikä länsimaissa olisi etusivu, käsittelee human interest-aiheita. Lehti on muuten kiinaksi, mutta ilmoituksissa esiintyvät yritysten yhteystiedot ovat englanniksi, ranskaksi tai hollanniksi. Kiinan kieltä voidaan latoa monella tavalla. Lehdissä yleisin tapa on latoa teksti länsimaisittain vasemmalta

oikealle ja ylhäältä alas. (Huotari ja Seppälä 1993, 268.) Sing Tao Dailyssä noin puolet artikkeleista on ladottu vaakasuoriksi, puolet pystysuoriksi riveiksi.

Sing Tao Dailyn ilmoituksissa kuvastuu siirtolaisten arkielämän koko kirjo: eniten mainostavat matkatoimistot, joiden ilmoituksissa tarjotaan edullisia reittilentoja Hong Kongiin ja Manner-Kiinaan. Yhteyttä voi pitää myös soittamalla – puhelinyhtiöt mainostavat tarjoushintaisia kaukopuheluita. Kiinalaisten siirtolaisten läheinen suhde ravintola-alaan näkyy siten, että lehdessä on paljon ilmoituksia ruokatukuista ja ravintolakalusteita myyvistä liikkeistä. Puolen sivun mainos esittelee urheilumallisen mersun hienouksia, mutta jos siihen ei ole varaa, niin ehkä kuitenkin satelliittilautaseen. Jotkut ilmoitukset ovat aiheeltaan henkilökohtaisempia. Sinkkujen yhteystietoja välittävän toimiston ilmoituksessa komeilee pieni kupido. Mutta jos avioliitto menee karille tai maahanmuuttoasiat mutkistuvat, voi apua etsiä kymmeniltä kiinalaissukuisilta asianajajilta

Muita tiedotusvälineitä television ja Sing Tao Dailyn ohella haastateltavat seuraavat vähän. Mitä vanhemmista haastateltavista on kysymys, sitä vähemmän he seuraavat Derbyn paikallisia tai Iso-Britannian kansallisia tiedotusvälineitä. Radio on kaikkein vähiten käytössä, sillä Hong on ainoa joka kuuntelee välillä valtion omistamaa Radio Derbyä. Jennifer on ryhmästä se, jolla on eniten kokemusta internetistä. Hänellä ja miehellään on tietotekniikan alan koulutus, joten Jenniferille on luontevaa lukea päivän kiinalaiset uutiset verkosta. Satelliitti-tv:tä hän ei ole hankkinut, koska ohjelmat palvelevat pääosin hongkongilaista yleisöä. Jennifer on siis haastateltavista ainoa, jolla ei ole kotonaan kiinalaisia tv-kanavia.

Nyrkkisääntönä voidaan sanoa, että mannerkiinalaiset seuraavat tiedotusvälineitä enemmän uutisten vuoksi kuin hongkongilaiset. Jennifer ja Hong ovat erityisen kiinnostuneita poliittisista ja talouselämän uutisista, tv-luennoista sekä dokumenteista. Hongkongilaiset käyttävät televisiota ja lehtiä mieluummin rentoutumistarkoitukseen, mikä selittyy heidän elämäntyyliinsä ja tarpeella paeta arkitodellisuutta viihteeseen. Kuten Allen (2000, 451) toteaa, Hong Kongin kulttuuri ei ole luonteeltaan puoluepoliittista tai kanta-aottavaa. Hongkongilaisille tärkeitä arvoja ovat taloudellinen menestys, kansainvälisyys, vapaa kilpailu ja suurkaupunkilaisuus. Poliittiset päätökset tulevat merkittäviksi vain siinä tapauksessa, että niillä on merkitystä talouden kannalta. Iso-Britannian politiikkaa hongkongilaiset eivät koe tarpeelliseksi seurata, koska he eivät ole kovin sitoutuneita brittiläiseen yhteiskuntaan.

Elokuva

Sunny, Harry ja Penny, eli nuorimmat haastateltavat, käyvät joskus elokuvissa. Muut katsovat elokuvia vain televisiosta. Derbyssa on kolme elokuvateatteria, joista yhdessä on mahdollista nähdä pienen budjetin elokuvia. Kaksi suurinta teatteria näyttävät yleensä massatuotettuja amerikkalaisia elokuvia. Yönäytöksissä on myös intialaisia elokuvia, jotka on suunnattu Derbyn intialais- ja pakistanilaisväestölle. Kolmas teatteri on nimeltään Metro, ja sen omistaa Derbyn yliopisto. Metro palvelee ennen kaikkea elokuvan harrastajia ja alan opiskelijoita tuomalla kaupunkiin elokuvia, joita suuret teatterit eivät ota ohjelmistoonsa joko epäkaupallisuuden tai tekstityksen takia. Ohjelmistossa on paljon eurooppalaisia ja aasialaisia elokuvia, joita Sunny sanoo käyvänsä katsomassa säännöllisesti.

Kiinalaisia elokuvia Metron ohjelmistossa oli vuoden 2000 aikana kolme, jotka saivat noin viisi näytöstä kukin. Elokuvista kaksi oli Manner-Kiinasta. Molemmat olivat saaneet hyvät arvostelut kansainvälisillä festivaaleilla, mutta olivat sen verran tuntemattomia, että Iso-Britannian valtamediassa ei noteerattu niitä. Elokuvissa puhuttiin mandariinia, mutta ne oli tekstitetty englanniksi. Tapahtumat sijoittuivat Kiinan maaseudulle ja niiden kerronta oli hyvin pienimuotoista ja verkkaista. Kyseiset elokuvat olivat ihmisläheisiä draamoja, joissa ei ollut suuria erikoistehosteita, takaa-ajoa tai kalliita joukkokohtauksia. Toisen elokuvan näyttelijäkaarti oli läpeensä harrastelijoita, joiden siviiliammatti oli sama kuin heidän roolihenkilönsä (opettaja esitti opettajaa, toimittaja toimittajaa jne.). Näytöksissä joihin itse osallistuin, oli selvästi alle 20 katsojaa, joista yksikään ei ollut kiinalaista alkuperää.

Kolmas elokuva oli tunnetun hongkongilaisen ohjaajan teos, jossa dialogi oli osittain kantonia, osittain mandariinia. Elokuva oli lajityypiltään sekoitus sci-fia, rakkaustarinaa ja itsepuolustuslajeja. Tämä elokuva oli massalevityksessä useimmissa kaupungeissa lukuun ottamatta Derbyä. Tilanne muuttui Derbyssä vasta kun elokuva oli oscar-ehdokkaana, ja televisiossa ja lehdissä alettiin käsitellä sitä. Toinen Derbyn kaupallisista teattereista otti "myöhässä" elokuvan ohjelmistoonsa, kun se oli jo Metrossa loppunut, ja se saavutti valtavan suosion. Metron näytöksissä sali oli viimeistä paikkaa myöten täynnä ja kiinalaisia katsojia oli kymmenittäin, lähinnä nuoria miehiä. On selvää, että kieli vaikuttaa siihen, mitä kiinalaiset siirtolaiset käyvät katsomassa, mutta uskon että kyseessä on myös erilainen elokuvien perinne. Periaatteessahan toisen polven siirtolaiset voisivat seurata juonta englanninkielisestä tekstityksestä tai kuvasta, koska mannerkiinalaisissa elokuvissa oli erittäin vähän vuorosanoja.

Sunny kuvailee mannerkiinalaisia elokuvia hyvin hidassoutuisiksi ja perinteisiksi tarinoiksi, kun taas Hong Kongissa tuotetaan nopeatempoisia toimintaelokuvia, joissa itsepuolustuslajit ovat pääosassa. Sunnyn mielestä hongkongilaiset elokuvantekijät imitoivat liikaa amerikkalaista elokuvaperinnettä sen sijaan, että käyttäisivät omaa luovuuttaan. Hän kutsuu Hong Kongia nimellä "Mini-Hollywood", eikä tarkoita tätä positiivisessa mielessä. Hän kertoo silloin tällöin nähneensä hongkongilaisia marginaalielokuvia, joissa on omaperäisiä juonenkäänteitä ja hyviä rooleja, mutta nämä ovat harvinaisia, eivätkä ne pääse laajaan levitykseen. Hän puhuu hyvin ihailevaan sävyyn eurooppalaisista elokuvista, joissa on hänen mielestään "romantiikkaa ja herkkyyttä" enemmän kuin amerikkalaisissa elokuvissa. Ne ovat hänen mielestään syvällisempiä kuin Hollywood-elokuvat.

Penny on selvästi vieraantunut mannerkiinalaisesta kerrontatyylistä, sillä hän sanoo nähneensä elämänsä aikana vain yhden kiinalaisen elokuvan, joka oli hänestä raskassoutuinen ja masentava. Elokuva oli kerronnan ja ulkoasun suhteen Pennyn mielestä liiankin realistinen. Juonessa ei ollut Hollywood-elokuvien tapaan kaavamaisista rakennetta, joten Pennystä koko tarina vaikutti merkityksettömältä, eikä hän saanut katselukokemuksestaan mitään irti. Pennyn sisko, joka on viime vuosina kiinnostunut enemmän kiinalaisesta kulttuurista, oli menossa katsomaan oscar-ehdokkaana ollutta kiinalaista elokuvaa, mutta Penny ilmoitti, ettei tunne pienintäkään kiinnostusta sitä kohtaan. Hän ei myöskään koskaan asetu katsomaan kiinalaisia tv-ohjelmia, joita hänen äitinsä seuraa päivittäin.

Murrosiässä Harry käsitteli etnisyyttään elokuvien kautta. Hän kävi säännöllisesti naapurikaupungissa Nottinghamissa, missä näytettiin kerran viikossa niin sanottuja kung-fu-elokuvia. Elokuvien keskeisin anti ovat taistelukohtaukset, joihin kuuluu erikoistehosteita ja karikoitua väkivaltaa. Elokuvien pääosassa oli yleensä Bruce Lee, hongkongilainen näyttelijä, jonka maine oli levinnyt 1980-luvulla Iso-Britanniaan, sillä Harry muistaa nähneensä katsomossa kiinalaisten ohella brittiläisiä poikia. Bruce Leestä tuli Harrylle esikuva, sillä hän aloitti kung-fun harrastamisen ja valehteli koulussa olevansa sukua Bruce Leelle. Sattumalta Harryn äidin tyttönimi oli Lee, joten tarina meni luokkakavereihin täydestä. Vaikka elokuvat ovat väkivaltaisia, ei Bruce Lee'ta voi leimata hahmoksi, jonka sankaruus perustuu raakuuteen. Elokuvissa voittaja on se, joka hallitsee puolustuslajinsa parhaiten, riippumatta henkilön fyysisestä koosta tai julmuudesta.

8. Haastateltavien etninen identiteetti

Etnisen identiteetin perusteella haastateltavat on mahdollista jakaa alaryhmiin. Vaikka kiinalaisuuden astetta ei voi yksiselitteisesti mitata, voidaan haastateltavien omien tuntemusten ja käyttäytymisen perusteella havaita eroja siinä, missä määrin he ovat omaksuneet brittiläistä kulttuuria ja missä määrin säilyttäneet kiinalaisen identiteettinsä. Alaryhmät vaihtelevat "puhtaasti" kiinalaisesta lähes täysin brittiläiseen, ja mukana on henkilöitä, jotka tasapainottelevat kahden kulttuurin välillä. Aineistossa on myös eroja sen suhteen, mitä haastateltavat käsittävät kuuluvaksi kiinalaiseen kulttuuriin. Merkittävin ero on mannerkiinalaisen ja urbaanin hongkongilaisen identiteetin välillä, vaikka haastateltavat käyttävät itsestään asuinpaikasta riippumatta nimitystä "kiinalainen". Kuten olen edellä esittänyt, kiinalaiset eivät koe tätä ristiriitana, sillä heille on suhteellisen yksiselitteistä, kuka on kiinalainen ja kuka ei.

Ensimmäinen siirtolaissukupolvi

Rouva Chong ja rouva Liu antavat keskenään hyvin samanlaiset vastaukset kysymyksiin kiinalaisuudesta ja sen merkityksestä heille. Kysyttäessä siitä, missä määrin he tuntevat olevansa kiinalaisia, vastaavat he suoralta kädeltä "sata-prosenttisesti". Tämä on vahva ilmaus siitä, että noin kolmenkymmenen vuoden ajanjakso siirtolaisena ei ole vaikuttanut heidän itsemäärittelyynsä. Voidaan tietenkin väittää, että heidän identiteettinsä on siirtolaisuuden ansiosta muokkaantunut yhä enemmän kiinalaiseksi, mutta en henkilökohtaisesti usko tähän. Esimerkiksi rouva Liu oli Hong Kongissa töissä tavaratalossa, jonka asiakaskunta muodostui lähes yksin omaan amerikkalaisista, joten hän oli jatkuvassa, päivittäisessä kontaktissa ulkomaalaisiin. Rouva Liu ei siis ole lähtöisin monokulttuurisesta taustasta, vaan hän olisi halutessaan voinut omaksua länsimaisia kulttuuripiirteitä jo ennen siirtolaiseksi lähtemistä.

Rouva Chong ja rouva Liu ovat minimaalisessa kontaktissa brittiläiseen kulttuuriin, eivätkä he aktiivisesti hakeudu ympäristöön, jossa kontakti lisääntyisi. He toimivat mieluummin tutuissa ympäristöissä, joissa ihmiset ovat heidän kanssaan samaa etnistä alkuperää, ja ruoka ja ajanvietteet ovat tyypillisesti kiinalaisia. Kärjistäen voidaan sanoa, että heidän ihanteensa olisi eräänlainen rinnakkainen todellisuus, jossa heidän ei tarvitsisi olla tekemisissä brittien kanssa muuten kuin pikaruokapaikan tiskillä.

Derbyn hongkongilaisten vanhusten keskuudessa tehdyn tutkimuksen mukaan halutuin asumismuoto on sellainen yhteisö, jossa olisi pelkästään kiinalaisia (Steele 1999, 59). Tästä voidaan päätellä, että kohtaamispaikkana kiinalaisyhdistyksellä on heille valtava merkitys, koska se tarjoaa kodin ulkopuolella ainoan paikan, jossa viettää aikaa ilman että joutuu kohtaamaan muunmaalaisia.

Kiinalaisyhdistyksen jäsenyys on rouvien puolelta selvä merkki kiinalaisesta identiteetistä. Ensinnäkin kiinalaisyhdistys on ainoa järjestö, johon he ovat Derbyssä asumisensa aikana kuuluneet. He eivät ole koskaan osallistuneet harrasteryhmään tai yhdistykseen, jossa olisi muita jäseniä kuin kiinalaisia. Toiseksi kiinalaisyhdistyksen jäsenyys on heille aitoa, merkityksellistä jäsenyyttä. He eivät ole liittyneet muodon vuoksi tai saadakseen hyötyä, vaan he ovat vilpittömästi yhdistyksen tavoitteiden kannalla ja osallistuvat toimintaan, koska se antaa heidän elämälleen mielekästä sisältöä. Kiinalaisyhdistys on itse asiassa täyttänyt heidän elämässään valtavan aukon, joka syntyi heidän muuttaessaan ulkomaille ja jättäessään taakseen vilkkaan sosiaalisen elämän. Yhdistys tekee vanhimpien siirtolaisten arjesta siedettävää, koska heillä eläkkeelle jäämisen seurauksena on paljon aikaa ja vähän tekemistä.

Rouva Chongin ja rouva Liun käyttäytymisessä on joitain seikkoja, jotka voidaan käsittää pieniksi myönnytyksiksi brittiläiselle kulttuurille. Rouva Liu katsoo joskus Coronation Street-sarjaa ja rouva Chong syö joskus brittiläistä ruokaa. He kuitenkin ilmoittavat tekevänsä kaikki ruokaostoksensa kiinalaisessa marketissa, missä ei ole länsimaisia tuotteita, ja katsovansa eniten kiinalaisia satelliittikanavia, joten edellä mainittujen kulttuuripiirteiden merkitys jää häviävän pieneksi. Olisin hyvin varovainen tulkitsemaan niitä edes merkeiksi sopeutumisesta, saati sitten brittiläisestä kulttuuri-identiteetistä. Ruokavalio ja viihteen kulutustapa voivat kieliä etnisestä identiteetistä, mutta ainoastaan silloin kun ne ovat osa muuttuneita makutottumuksia. Molemmat rouvat ilmoittavat epäröimättä pitävänsä kiinalaista ruokaa paljon parempana kuin brittiläistä, joten satunnainen poikkeama totutusta voi olla esimerkiksi vaihtelunhalua.

Rouva Chongin mukaan kiinalaisuus on vuotuisjuhlien muistamista ja kiinalaisen ruokavalion noudattamista. Rouva Liu pitää kiinalaisuudessa keskeisinä asioina vuotuisjuhlia ja kiinalaisia elämänarvoja, muun muassa vanhempien kunnioitusta. Molemmat rouvat pitävät edelleen Hong Kongia kotinaan. Derby on heille asuinpaikka, ei varsinainen "koti", johon heillä olisi tunnesiteitä. Vaikuttaa siltä, että kotipaikka ei ole rouville fyysinen paikka vaan rakkaiden ihmisten yhteisö. Tämä ilmenee siinä, miten rouva Chong, jonka lapset asuvat Derbyssä, ei koe samanlaista ikävää Hong Kongiin kuin rouva Liu. Rouva Chongin vanhemmat eivät ole enää elossa, ja Hong Kongissa

asuu enää yksi sisko. Rouva Liulla on sen sijaan Hong Kongissa äiti, sisko ja oma poika, joka lähti vanhempiensa kotiseudulle töihin. Rouva Liu sanoo kärsivänsä ikävästä, ja hän pitääkin tiiviisti yhteyttä sukulaisiinsa. Hän elättelee vielä toivoa siitä, että voisi miehensä kanssa muuttaa takaisin Hong Kongiin, mutta tämä toive ei ole vielä muuttunut konkreettiseksi suunnitelmaksi.

Rouva Liun tilanne on erityisen hankala, koska sekä häntä edeltävä (äiti ja sisko) että hänestä seuraava sukupolvi (poika) ovat Hong Kongissa. Derbyssä asumisella ei tunnu olevan mitään tarkoitusta, vaan siitä on tullut yksinkertaisesti este tavata sukulaisia säännöllisesti. Samalla hänestä saattaa tuntua, että hän jää paitsi yhteisistä tapaamisista ja pahimmassa tapauksessa äitinsä viimeisistä vuosista. Niinpä hän viettää enimmäns osan vapaa-ajastaan kotona kirjeitä kirjoittaen, sukulaisilleen soittaen ja satelliittikanavia katsoen. Noin kerran vuodessa tai kahdessa hän ja miehensä ovat saaneet säästettyä tarpeeksi rahaa lomamatkaan, mutta kaikkein mieluiten hän ostaisi pelkän menolipun Hong Kongiin. Mitä lähemmin rouva Liun tilannetta tarkastelee, sitä paremmin voi ymmärtää, miksi hänellä ei ole motivaatiota tutustua brittiläiseen kulttuuriin – hän on henkisesti palannut vanhaan kotimaahan!

Nuoret urbaanit hongkongilaiset

Sunny ja Harry ovat syntyneet eri maissa, mutta heidän identiteettiään voisi luonnehtia sanoilla nuori urbaani hongkongilainen. Molempien haastatteluissa kunnianhimo ja kilpailunhalu ovat keskeisiä teemoja, jotka muiden puheissa loistavat poissaolollaan. Hong Kongin suurkaupunkikulttuuri poikkeaa jyrkästi mannerkiinalaisesta - ja Hong Kongin maaseudun kulttuureista, koska Hong Kong on ilmapiiriltään kapitalistinen ja epäpoliittinen. Jos ryhmäidentiteettiä mitataan yhteisin arvoin ja ideologioin, ei hongkongilaisilla voida sanoa olevan ryhmäidentiteettiä. (Allen 2000, 451.) Sunny sanoo, että identiteetin puuttuminen on hongkongilaisuutta puhtaimmillaan. Jokainen pitää itseään yksilöllisenä, mutta todellisuudessa kaikki populaarikulttuurin tuotteet ja ideat on kopioitu ulkomailta. Yksilöllisyyden vuoksi ryhmäidentiteettiä ei synny, mikä Sunnyn mukaan ilmenee nuorten kokemana epävarmuutena ja irrallisuuden tunteena.

Allen (2000, 450) kirjoittaa sodanjälkeisestä ajasta Hong Kongissa seuraavasti:

“This contributed to the rise of a peculiar kind of Hong Kong culture that was basically syncretic in nature. The promotion of consumer utilitarianism as a way of life also broke down ideological distinctions between Chinese and Western culture. Thus, Hong Kong’s hybrid culture, which

effortlessly fused East and West, was brought about by unrestrained capitalism's wholesale demystification of those cultural barriers that had been fostered by an earlier 'colonialism'."

Kuten luvusta 6 käy ilmi, Hong Kong on kaupallisuudestaan huolimatta hyvin kiinalainen kulttuurialue. Siellä on säilynyt perinteitä, jotka Manner-Kiinasta hävisivät kulttuurivallankumouksen myötä, joten voidaan sanoa, että joidenkin asioiden suhteen Hong Kong on kiinalaisempi kuin Kiina itse. Hongkongilainen identiteetti koskee vain suurkaupunkialueen nuorimpia sukupolvia, sillä maaseudun asukkaat nimittävät itseään kiinalaisiksi (esim. rouva Chong, rouva Liu ja herra Leung).

Sunny ja Harry eivät itse ole hongkongilaiseen tapaan ankaran urakeskeisiä, mutta he sanovat voivansa "tarvittaessa" asettaa itsensä siihen mielentilaan. Koska he ovat asuneet pitkiä aikoja Iso-Britanniassa, on heillä taito tarkastella hongkongilaisuutta ulkopuolisen silmin, mutta he osaavat myös liikkua kaupungin sosiaalisessa maailmassa kuin kala vedessä. Iso-Britanniassa asuneena he kokevat Hong Kongin kiireisen elämäntyylin stressaavana. Sunny sanoo, että Hong Kongiin verrattuna Lontoo on suorastaan verkkainen kaupunki, missä ihmiset työn ohella harrastavat ja nauttivat elämästä. Hong Kongissa työviikko on kuusipäiväinen ja työpäivä on vähintään kymmenen tuntia. Ajan säästämiseksi kaikki ateriat ostetaan valmiina, joten Sunny oli ihmeissään nähdessään brittien laittavan kodeissaan ruokaa.

Urbaaniin hongkongilaisuuteen kuuluu tiettyjä piirteitä, jotka ulkopuolisesta vaikuttavat negatiivisilta. Eräs näistä on taloudellisen voiton tavoittelu. Harry ja Sunny sanovat kuin yhdestä suusta, että hongkongilaisilla on aina pörssiosakkeita, iästä riippumatta. Noteerauksia seuraavat eläkeläismummot ovat tuikitavallinen ilmiö. Voiton tavoittelusta ja kilpailunhalusta seuraa, että ihmisten tapa solmia ja ylläpitää liikesuhteita on juonitteleva ja salamyhkäinen. Harry kutsuu tätä nimellä "mind games". Liikekumppanin ajatuksista on yritettävä ottaa selvää monimutkaisin keinoin, sillä tapana ei ole paljastaa omia tavoitteita avoimesti. Tarkoituksena salataan muun muassa korostetun tyyllä käytöksellä. Harry huomasi työskennellessään hongkongilaisen tehtaan markkinointipäällikkönä, että hän saattoi sekoittaa asiakkaansa kuviot olemalla brittiläiseen tapaan kohtelias ja hymyilevä. Tämä käytös oli niin poikkeavaa, että vastapuoli ei tiennyt miten vastata.

Piirteitä, joita Sunny pitää hongkongilaisuudessa positiivisina, ovat henkinen vahvuus ja tosiasioiden hyväksyminen. Hänen mielestään eurooppalaisilla on taipumusta paeta todellisuutta taiteeseen tai esimerkiksi alkoholiin, mutta hongkongilaiset ovat aina tietoisia elämän realiteeteista ja hyväksyvät ne tyynesti. Tämä tyyneys suhtautuu mielenkiintoisella tavalla mannerkiinalaisten tyyneyteen (ks.

luku 3), jonka tarkoituksena on ollut auttaa kiinalaisia selviämään yhteiskunnallisista muutoksista. Nyt kun Hong Kong on palautettu Kiinalle, tulevaisuus on hyvin epävarma. Sunny sanookin, että hänen tuntemistaan ihmisistä kukaan ei suunnittele elämäänsä viittä vuotta kauemmaksi tulevaisuuteen. Tämä on mekanismi, jolla ihmiset pyrkivät suojelemaan itseään pettymyksiltä.

Harry määrittelee etnisen identiteettinsä sanomalla, että hän on "kiinalainen, jonka luonne on brittiläinen". Tarvittaessa hän voi mukautua täysin kiinalaiseen kulttuuriin, mutta brittiläiset tavat ja arvot tuntuvat hänestä luontevammilta. Harry olisi tuskin voinut omaksua hongkongilaista mentaliteettia yhtä vaivattomasti, ellei hän olisi oman isänsä kautta omaksunut tietynlaista juonikkuutta ja Hong Kongissa tarvittavaa kylmäpäisyyttä. Omaksuminen on voinut tapahtua osittain tiedostamattomasti, eivätkä liikemiehen taidot olisi välttämättä ollenkaan tulleet pintaan, ellei hän olisi joutunut hongkongilaisessa työpaikassaan niin ankaraan kouluun. Sopeutuminen ei tapahtunut itsestään, vaan Harryn piti ponnistella oppiakseen ymmärtämään kieltä, paikallisia tapoja ja työpaikalla käytettyä huumoria.

Eräs syy siihen, miksi Harry kokee brittiläisen kulttuurin itselleen läheisemmäksi, on hänen uskontonsa. Harry on ollut aktiivinen katolinen siitä lähtien, kun hänet kastettiin alle kouluikäisenä. Hän käy säännöllisesti messussa, samoin kuin hänen sisaruksensa, ja hän viettää joulua. Vaikka katolinen uskonto ei suoranaisesti kiellä taloudellisen voiton tavoittelua, on hongkongilainen mentaliteetti jossain määrin ristiriidassa kristillisten periaatteiden, kuten lähimmäisenrakkauden, kanssa. Voiton tavoittelu johtaa helposti esimerkiksi työntekijöiden riistoon, mistä sekä Harryllä että Sunnylla on omakohtaisia kokemuksia. Riistolta eivät välty edes omat sukulaiset, sillä asuessaan Kanadassa Harryn orjapiiskurimainen työnantaja oli oma setä. Merkillistä kyllä, hongkongilaisilla on joskus taipumusta hyväksyä kurja tilanteensa. Sunny sanoo puoliksi leikkilään, että ei haittaa jos joku yrittää riistää. Pitää vain ajatella, miten hyvä on että kelpaa edes johonkin.

Sunnyn on ollut helppo sopeutua brittiläiseen elämäntapaan, sillä hän ei perusluonteeltaan ole tyypillinen hongkongilainen. Hän opiskelee valokuvausta, soittaa saksofonia ja pitää eniten pienen budjetin elokuvista. Hong Kongissa hänen pohdiskeleva ja yhteiskuntakriittinen luonteensa saatetaan tulkita laiskuudeksi, joten käytännön vaikeuksista huolimatta hänen on ollut luontevampaa asettua Iso-Britannian kaltaiseen maahan. Sunny sanoo, että hän suhtautuu jopa ainaiseen sateeseen eri tavalla ollessaan Euroopassa. Hong Kongissa kukaan ei piittaa sateesta, vaan kaikki jatkuu entiseen malliin. Euroopassa hän kokee, että sade on romanttista ja haaveellista,

ja sitä voi pysähtyä ihmettelemään. Sunny sanoo identiteettinsä muuttuneen muutamassa vuodessa huomattavasti, ja hän tuntee olevansa Iso-Britanniassa paljon levollisempi ja tasapainoisempi kuin Hong Kongissa.

Sunny ja Harry ovat etniseltä identiteetiltään kiinalaisia, ja tarkemmin sanoen hongkongilaisia. Heidän kulttuuri-identiteetissään on elementtejä erilaisista kulttuureista, kuten hakka- (Harry), brittiläisestä sekä laajemmin eurooppalaisesta kulttuurista. Brittiläisyydellä on heille kuitenkin hyvin keskeinen rooli, koska he ovat samaistuneet brittiläisen elämäntyyliin niihin osiin, jotka ovat tärkeitä nuorille aikuisille. Näitä ovat musiikki, elokuvat, ravintolat, vaatemuoti ja harrastukset. Sitä vastoin hongkongilaisille tärkeät itseilmaisun muodot, kuten viimeisimmät elektroniset laitteet, ovat Harrylle ja Sunnylle apuvälineitä, eivät itseisarvo. Koska Sunny on kasvanut kiinalaisen kulttuuripiirin alueella, vaikuttavat eurooppalaiset kulttuurit hänestä suhteellisen homogeenisiltä, eikä hän aina osaa sanoa, mitkä ilmiöt ovat erityisesti brittiläisiä. Hänestä olennaisin ero on siis kiinalaisen ja eurooppalaisen kulttuurin välillä.

Mannerkiinalaiset

Jennifer ja Hong ovat kotoisin Manner-Kiinasta, Jennifer pohjoisesta, kaupungista nimeltä Qingdao, ja Hong etelämmästä, Jiangxin maakunnasta. He ovat sinänsä erikoisessa tilanteessa, että vaikka Derbyssä on oma kiinalaisvähemmistö ja – yhdistys, on mannerkiinalaisia kaupungissa hyvin vähän suhteessa hongkongilaisiin. Hongilla ja Jenniferillä ei juuri ole yhteistä hongkongilaisten kanssa, sillä he puhuvat eri kieltä ja heidän elämäntyyliinsä poikkeavat toisistaan. Hongkongilaisten siirtolaisten elämän keskipisteenä on työskentely ravintola-alalla, ja rentoutuminen rahapelien ja oman perheen keskuudessa. Ensimmäisen sukupolven siirtolaisen tavoite on menestyä taloudellisesti mahdollisimman hyvin, ja muuttaa sitten takaisin Hong Kongiin. Mannerkiinalaisten elämä rakentuu hieman toisin. He ovat avoimempia brittiläistä kulttuuria kohtaan, ja harkitsevat jäävänsä maahan pysyvästi, jos työtilanne sallii sen.

Kiinalaiset ovat yleensä hyvin koulutettuja jo maahan saapuessaan. Joka neljännellä on ainakin lukion päästötodistus, mikä on enemmän kuin briteillä. Naispuoliset maahanmuuttajat ovat miehiä koulutetumpia. (Modood et al. 1997, 61, 69.) Kiinalaiset pyrkivät antamaan myös lapsilleen mahdollisimman hyvän koulutuksen: toinen sukupolvi on samalla tasolla ensimmäisen kanssa koulutuksen suhteen, ja kolmas sukupolvi etenee vieläkin paremmin. (Modood et al. 1997, 71.) Tästä taustasta johtuen mannerkiinalaisilla on enemmän mahdollisuuksia etsiessään töitä. Suurin este

toivotun työn saamiselle on riittämätön kielitaito, kuten Jennifer on saanut havaita. Hänen miehensä, joka puhuu parempaa englantia, opettaa keskiasteen oppilaitoksessa tietotekniikkaa, mutta Jennifer on joutunut jäämään toistaiseksi kotiäidiksi.

Mannerkiinalaiset haastateltavat ovat luonteeltaan vaatimattomia ja ahkeria. He vaikuttavat seuraavan tarkasti politiikkaa ja talousuutisia, sivistävät itseään, ja pyrkivät tutustumaan brittiläiseen kulttuuriin. He myös pyrkivät solmimaan ystävyysuhteita paikallisiin, jos tilaisuus avautuu. Tämä ei tarkoita, että Hong Kongin siirtolaiset olisivat vähemmän sivistyneitä tai luonteeltaan pinnallisia, mutta he ovat entisessä kotimaassaan enkulturoituneet enemmän kilpailevaan ja voittoa tavoittelevaan mentaliteettiin. Mannerkiinalaisten johtoajatuksena on toimia yhteisön parhaaksi, joten heillä ei ole tapana asettaa itseään muiden edelle. Jenniferistä ja Hongista huomaa jo katsomalla, että he eivät halua herättää huomiota. Toisen sukupolven siirtolaisiin verrattuna heidän vaatetuksensa on askeettista eivätkä he käytä meikkiä. Briteistä he puhuvat neutraaliin savyyn, varoen sanomasta mitään kovin negatiivista.

Vaatimattomuudesta kertoo etenkin se, miten Jennifer ja Hong puhuvat asunnoistaan. He eivät valita ahtautta, kylmyyttä tai huonoa sijaintia. Kun kysyin toistamiseen parannusehdotuksia, Jennifer totesi toivovansa joskus pieniä parannuksia, koska "ihmisen luonto on sellainen, että se tottuu siihen mitä saa, ja alkaa heti toivoa hienompaa". Hongilla ja Jenniferillä on Iso-Britanniassa paljon enemmän vapautta sisustaa ja kohentaa vuokra-asuntojaan, kuin Kiinassa olisi mahdollista. Kiinalaiset ovat tottuneet valtion omistamiin asuntoihin, joissa ei ole sallittua tehdä pieniäkään korjauksia tai muutoksia ilman lupaa. Halkeillut maali tai rappaus saattaa koristaa seinää vuosia, ennen kuin valtion korjausmies tulee apuun. Siksi kiinalaisten siirtolaisten asunnoissa seinät jätetään paljaaksi, koska tapettiakin pidetään sisustuksena. (Bayne 1999.)

Jennifer ja Hong osoittavat vähemmän merkkejä kansallisesta ylpeydestä, kuin voisi olettaa. Watsonin mukaan (1991, 193) kiinalaisten mielestä kiinalainen kulttuuri on muihin verrattuna täysin ylivoimainen, mutta tämä ei estä haastateltavia puhumasta arkaluontoisista aiheista. Jennifer kutsuu Kiinaa suoraan kehitysmaaksi ja sanoo esimerkiksi, että Iso-Britannian sosiaaliturva ja ympäristötilanne ovat paljon paremmat kuin Kiinassa. Hän arvostaa katujen siisteyttä, tilan tuntua ja monenlaisia palveluja. Mielestäni mannerkiinalaiset ovat alttiimpia näkemään brittiläisyydessä jotain hyvääkin, koska he suhtautuvat kulttuuriin avoimemmin. Verrattuna esimerkiksi rouva Liuhun ja rouva Chongiin, Jennifer ja Hong eivät yritä koteloitua kiinalaiseen todellisuuteen, vaan he hyödyntävät moni-puolisemmin siirtolaisuuden kautta avautuvia mahdollisuuksia.

Perimmäinen syy siihen, miksi mannerkiinalaiset suhtautuvat realistisesti sekä vanhaan että nykyiseen kotimaahansa on, että he ovat lähteneet ulkomaille vapaaehtoisesti, ja ovat siirtolaisuuden aikana kyyneleet elämään laadukasta elämää. Heidän kokemansa vastoinkäymiset, kuten kieliongelmat, ovat jääneet sen varjoon, että siirtolaiseksi lähtemisestä on ollut heille etua. Kiinaan on myös mahdollista palata, mikä tekee heistä vähemmän taipuvaisia idealisoimaan vanhaa kotimaata. Oinosen (1999, 42 – 43) tutkimuksessa ilmenee, että jopa saman yksilön tuntemukset syntymämaataan kohtaan vaihtelevat sen mukaan, onko ulkomaille muutto ollut vapaaehtoista vai ei. Hongkongilaiset eläkeläisrouvat eivät ehkä saaneet sananvaltaa ulkomaille muuton suhteen, koska miehellä on perheessä enemmän päätösvaltaa (Bayne 1999). Naisten tilanne muistuttaa siinä mielessä tavallaan pakolaisen asemaa, että lähtemiseen liittyy pakkoa, eikä palaaminen ole aina mahdollista.

Miten mannerkiinalaisten lapset sitten suhtautuvat brittiläisyyteen? Hongin poika asuu edelleen Kiinassa, eikä ole edes käynyt Derbyssä. Hän saa isovanhempiensa luona kiinalaisen kasvatuksen, vaikka hän varmasti tulevaisuudessa alkaakin pohtia äitinsä siirtolaiseksi lähtemistä ja sen syitä. Jenniferillä on kaksi pientä poikaa, jotka puhuvat sujuvaa mandariinia. Jennifer ja miehensä ovat vieneet poikia säännöllisesti lomalle Kiinaan, ja he vaalivat omia perinteitään syömällä kiinalaista ruokaa ja viettämällä vuotuisjuhlia. Vanhemmille on tärkeää, että poikien kielitaito ei ruostu, sillä heidän toiveensa on vielä muuttaa takaisin Kiinaan. He arvostavat kiinalaista koulutusjärjestelmää ja kokevat, että Kiina on edelleen heidän kotinsa. Pojille koti on yhtä kuin perheen kotitalo. Derby tai Belperin kylä merkitsevät lapsille vähemmän. Iäkkäiden hongkongilaisten tapaan Jenniferin lapset ovat siis kiintyneet paikan sijasta rakkaiden ihmisten muodostamaan yhteisöön.

Penny - kahden kulttuurin välissä

Penny, joka on äitinsä puolelta kiinalainen, mutta syntyperäinen britti, on haastateltavista ainoa, jonka identiteetti vaikuttaa olevan vielä selkiintymätön. Hänen puheissaan ja käytöksessään on ristiriitaisuuksia, joista heijastuu, että Penny ei ole täysin hyväksynyt etnistä taustaansa, vaan on innokas antamaan vaikutelman, että kiinalaisuus ei merkitse hänelle mitään. Etnisissä ryhmissä on aina yksilöitä, jotka eivät halua kuulua ryhmään (Oinonen 1999, 56). Kuulopuheet ja muiden perheenjäsenten kokemukset ovat johtaneet siihen, että Penny assosioi kiinalaisuuden syrjityksi tulemisen kanssa. On sanomattakin selvää, että yksilön identiteetti ei ole pysyvä tai

yksiselitteinen tila, vaan muuntuva prosessi. Siinä täytyy kuitenkin vallita johdonmukaisuutta, jotta yksilölle muodostuu terve itseluottamus ja itsetuntemus. Pennyn kohdalla näitä ei juuri näy, vaan hän vaikuttaa olevan epätasapainossa oman etnisyytensä suhteen.

Koska Penny on vasta 21-vuotias, hänen identiteettinsä on vielä käymistilassa, ja hänellä on korostunut tarve tulla hyväksytyksi. Huyckin ja Fieldsin mukaan (Liebkind 1992, 172) etnisiin vähemmistöihin kuuluvat lapset ovat haavoittuvaisimmillaan 11 – 22-vuotiaina. Tämä johtuu siitä, että identiteetin muodostumisvaihe ja ensimmäiset kokemukset kuulumisesta vähemmistöön osuvat päällekkäin. (Liebkind 1992, 172.) Haastateltavista Sunny on suurin piirtein saman ikäinen kuin Penny, mutta Sunnyn etninen identiteetti on paljon yksiselitteisempi, koska hänen molemmat vanhempansa ovat samasta taustasta lähtöisin. Sunny asui lisäksi Hong Kongissa aina aikuisiälle, kun taas Pennyn perhe muutti Iso-Britanniassa useita kertoja ennen asettumistaan Derbyyn, joten lasten oli aina pyrittävä löytämään uusia ystäviä ja sopeuduttava uusiin kouluihin.

Penny on nähnyt parhaaksi korostaa identiteettinsä brittiläistä puolta, jotta häntä pidettäisiin yhtenä muista. Hänelle on erilaisista pienistä kokemuksista syntynyt uskomus, jonka mukaan kiinalaisuudesta on haittaa. Eräs negatiivinen tekijä oli, että hän kävi koulua, jonka oppilaskunta oli lähes poikkeuksetta valkoisia. Täten Penny ei nähnyt monikulttuurisuutta tai sen positiivisia puolia kouluympäristössään, mikä monissa brittiläisissä kouluissa on arkipäivää. Koulussa jopa kiusattiin mustia lapsia sekä Pennyn veljeä, jota nimiteltiin. Usein puoliksi kiinalaisten, puoliksi brittien koulu-aikaisiin kokemuksiin kuuluu vaikeuksia ja eristyneisyyttä (Song ja Parker 1995, 246). Pennyn vanhempien kiinalais-brittiläistä avioliittoa ei hyväksynyt kummankaan suku, ja Penny epäilee että vanhemmat kärsivät liittonsa alkuaikoina laajamittaista syrjintää, josta he vain eivät ole halunneet kertoa lapsille.

Vaikka Pennyn lapsuudenperhe ei ole tiiviisti kytkeytynyt ravintola-alaan, on Penny joutunut kärsimään siitä, että Iso-Britannian kiinalaisiin liitetään ajatus pikaruokapaikoista ja ravintoloista. Alaan liittyy alhainen status, mikä saa toisen polven siirtolaiset toisinaan ajattelemaan, että on parempi irtautua ravintolatyöstä ja samalla kiinalaisiin kohdistuvista stereotyyppioista. Song (1997, 358) kirjoittaa omasta tutkimuksestaan:

“Most of the Chinese young people in this study viewed the Chinese peoples’ concentration in the catering sector as reinforcing undesirable racialised stereotypes of them. Although we cannot predict the future, none of the Chinese young people I interviewed wanted to remain in the Chinese catering industry (at least as their primary careers).“

Siinä missä Harry on auttanut perheensä yrityksessä paljonkin, ja Sunny tarjoilee setänsä ravintolassa, on Penny hakeutunut työhön eurooppalaiseen kahvila-ravintolaan, jonka henkilökuntaan ei kuulu muita kiinalaisia.

Pennyn identiteetin ristiriita syntyy siitä, että hän ei näe itseään siten kuin muut. Hän yrittää viimeiseen saakka pitää kiinni brittiläisyydestään, mutta muiden mielestä hän ei voi koskaan olla yksiselitteisesti britti, koska hän näyttää kiinalaiselta. Penny itse vähättelee kiinalaisia piirteitään sanomalla, että hänen siskonsa on paljon selvemmin kiinalaisen näköinen, ja että häntä luultiin lomamatkalla thaimaalaiseksi. Liebkind (1992, 163) kirjoittaa:

“In identity negotiations we ‘present’ ourselves in a particular light (self-presentation), which means that we want others to accept our own definition of ourselves.”

Penny joutuu jatkuvasti käsittelemään ristiriitaa, joka on hänen itsemäärittelynsä ja muiden ihmisten käsitysten välillä. Tuntemattomat saattavat pyytää häntä kadulla suosittelemaan kiinalaista ravintolaa tai kertomaan kiinalaiseen uuteen vuoteen liittyviä asioita. Penny kokee tämän hyvin epämiellyttävänä, ja vastaa usein vihaisesti, mikä viittaa siihen että hän pitää suorastaan loukkauksena, että häntä luullaan kiinalaiseksi.

Voidaan olettaa, että iän tuoma kypsyyys ja itsevarmuus edesauttavat Pennyä pääsemään tasapainoon kiinalaisuutensa kanssa. Hänen vanhempi siskonsa on jo alkanut kiinnostua kiinalaisesta kulttuurista. Hän opiskelee feng shua kirjoista, ja katsoo kiinalaisia elokuvia. Pennyn kohdalla on tapahtunut kehitystä murrosiästä, jolloin hän pyrki sulautumaan joukkoon puhumalla harvoin äidistään, käyttämällä englantilaista nimeä ja peittämällä ruskeat silmänsä sinisillä piilolinssillä. Nytkin hän on ripustanut huoneeseensa kiinalaisen seinäkalenterin, ja antanut tatuoida olkapäähänsä kiinalaisen kirjainmerkin. Varsinkin tatuointi on selvä merkki siitä, että hän hyväksyy kiinalaiset suku-juurensa. Loppujen lopuksi on myös muistettava, että jokaikinen murrosikäinen on tyytymätön ulkonäköönsä ja vanhempiansa. Olisi väärin väittää, että Pennyn kaikki aikaisemmat tuntemukset ovat seurausta hänen etnisestä taustastaan!

9. Loppusanat

Tutkimuksen tekemisessä on se mielenkiintoinen puoli, että se on eräänlainen matka. Tutkimuksen edetessä sukellaan yhä syvemmälle toisen ihmisen todellisuuteen ja sen eri puoliin. Samalla joutuu tekemään matkaa itseensä, ja näkemään realistisesti, miten hyvä tai huono tutkija on, missä määrin osaa eläytyä haastateltavan tunteisiin ja ajatuksiin ja miten osaa tulkita sellaista, mitä ei ole puettu

sanoiksi. Kokemukset onnistumisesta ja riittävän hyvistä kyvyistä ovat harvassa. Tutkimuksen teksti puolestaan on aluksi vain säälittävän pieni sarja ajatuksia tai pieniä puuntaimia, joista ei saa selvää, kasvavatko ne kunnioitettavaan mittaan. Kirjoittaessaan edelleen voi nähdä, miten taimista syntyy ensin täysikasvuinen metsä ja seuraavassa vaiheessa suoranainen viidakko, jonne voi lopulta kokonaan eksyä ellei pidä varaansa. Lopuksi on aika tehdä karsintaa, jotta tutkimuksen lomassa osaavat suunnistaa muutkin.

Kävin läpi vaiheen, jossa pro gradu-työn ajattelu ahdisti minua siinä määrin, etten uskonut valmistuvani. Tunsin, että opinnot eivät olleet valmistaneet minua riittävästi tutkielman tekemiseen, ja olin varma etten ollut siihen tarpeeksi älykäs. Koin valtavaa vastuuta siitä, että tutkimukseni pitää antaa täydellinen läpivalaisu aiheesta ja pelkäsin, että tekisin jotain niin väärin, että koko aihe vääristyisi. Olin aina ajatellut pro gradun aihetta pimeänä huoneena, johon gradun tekijä sytyttää kirkkaan kattolampun. Lampun syttyttyä kaikki huoneessa olevat asiat näkyvät kirkkaina ja yksiselitteisinä katsojalle. Luonnollisesti nämä pelottavat ajatukset johtivat lopulta siihen, etten uskaltanut kirjoittaa yhtään mitään. Unohdin kaiken, mitä meille oli opetettu kulttuureista muuntuvina prosesseina pikemmin kuin pysyvinä tiloina. Tiesin, että antropologian tutkimusaiheet eivät ole käsin kosketeltavia "huoneita" vaan abstrakteja, eläviä ilmiöitä, jotka tulevat ilmi ihmisryhmissä. Periaatteessa tiesin kaiken tarvittavan, mutten osannut soveltaa tietoa omaan tilanteeseeni.

Käännekohtaan koin silloin, kun aloin ajatella pro gradua taskulamppuna, jonka valokeila voi valaista täydellisesti vain hyvin pieniä yksityiskohtia huoneesta. Katsoja saa käsityksen siitä, mitä huoneessa on, mutta pimentoon jää paljon sellaista, mitä kumpikaan osapuoli ei huomaa tai ei osaa tulkita. Silti tutkimuksella voi olla arvoa. Viime kädessä eläytyminen on sittenkin tärkein avain toisen ihmisen ymmärtämiseen, koska se edesauttaa tutkimaan aihetta tavalla, joka kunnioittaa haastateltavia. On vain sääli, että niin harvoista tutkimuksista on suoranaista hyötyä haastateltaville. Soveltavalle antropologialle olisi paljon enemmän käyttöä sekä kehitysmaissa että länsimaissa, missä pakolaisten, vanhusten tai vaikkapa huumeriippuvaisten kulttuurin syvällinen tutkiminen tulisi yhdistyä käytännön toimenpiteisiin.

Tutkimuksen tekemisen ja käytännön toimien välillä ei myöskään tulisi olla useita vuosia. Olen hieman huolissani esimerkiksi Derbyn kiinalaisyhdistyksessä tekeillä olevasta tutkimuksesta. Haastateltavat on ilmeisesti houkuteltu mukaan lupaamalla, että jos kaikki menee odotetusti, yhdistyksen eläkeläisjäsenille rakennetaan turvasuntoja aivan yhdistyksen naapuriin. Tosiasiassa tämän projektin toteutuminen on

äärimmäisen epätodennäköistä, ja vaikka sille löytyisikin rahoitus, kestää käytännön toteutus viidestä kymmeneen vuoteen. Jos on itse jo yli 70-vuotias, ei välttämättä koe voivansa odottaa niin kauan. Vaikka projekti toteutuisi, kokevat haastatellut tulleensa petetyiksi, koska haastatteluihin osallistumisesta ei ollut mitään välitöntä hyötyä. Tutkimuksen tekemiseen liittyy siis monenlaista vastuuta, jota ei pidä käyttää väärin, koska ilman haastateltavia ei olisi tutkimustakaan.

Painetut lähteet:

- ALLEN, Chun 2000: Colonial 'Govern-Mentality' in Transition: Hong Kong as Imperial Object and Subject. Cultural Studies Vol. 14 No. 3-4 July/October 2000.
- BARKER, Chris 1997: Global Television. An Introduction. Oxford: Blackwell Publishers.
- BAYNE, John 1997: Nostalgia and Aspiration in Popular Chinese Culture: Urban Calendar Perspectives, Bulletin of the British Association for Chinese Studies 1997.
- BAYNE, John 1999: Luentosarja "Regional Studies: China" Jyväskylän yliopistossa 8. – 10.11.
- CRAZE, Richard 1999: Practical Feng Shui. The Chinese Art of Living in Harmony with Your Surroundings. London: Anness Publishing Limited.
- DERBY EXPRESS,
15.3.2001: "Plants get stick from drivers", artikkeli sivulla 13. (Ei toimittajaa.)
- HUOTARI, Tauno-Olavi ja
SEPPÄLÄ, Pertti 1993: Kiinan kulttuuri, Helsinki: Otava.
- JENKINS, John 1992: Migration trends for the East Midlands: the dynamics of a growth region. Teoksessa Stillwell, John, Reeves, Philip & Boden, Peter (toim.): Migration Processes & Patterns, Volume 2, Population Distribution in the United Kingdom. London: Belhaven Press.
- LIEBKIND, Karmela 1992: Ethnic Identity – Challenging the Boundaries of Social Psychology. Teoksessa Breakwell, Chris (ed.): Social Psychology of Identity. The Self Concept. London: Surrey University Press.
- MALINOWSKI,
Bronislaw 1948: Magic, Science and Religion and Other Essays. London: Souvenir Press Limited.

- MILLER, Jonathan 1972: Plays and Players. Teoksessa Hinde, Robert A. (toim.): Non-Verbal Communication. London: Cambridge University Press.
- MODOOD, Tariq, Berthoud, Richard, Lakey, Jane, Nazroo, James, Smith, Patten, Virdee, Satnam & Beishon, Sharon 1997: Ethnic Minorities in Britain. Diversity and Disadvantage. London: The Policy Studies Institute.
- MUMFORD,
 Laura Stempel 1995: Love and Ideology In The Afternoon Soap Opera. Women and the Television Genre. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- NG, Kwee Cho 1968: The Chinese in London. London: Oxford University Press.
- NEIL, Mark 1998: 'You lucky punters!' A Study of Gambling in Betting Shops. Sociology, Volume 32, Number 3, August 1998.
- OKELY, Judith 1996: Own or Other Culture. London: Routledge.
- PARKER, David 1995: Through Different Eyes: The Cultural Identities of Young Chinese People in Britain. Aldershot: Avebury.
- SARDAR, Ziauddin 1999: Orientalism. Buckingham: Open University Press.
- SCHULTZ, Emily A. ja
 LAVENDA, Robert H. 1990: Cultural Anthropology. A perspective on the Human Condition. St Paul (USA): West Publishing Company.
- SONG, Miri 1997: "You're Becoming More and More British!" Investigating Chinese Siblings' Cultural Identities. New Community. The Journal of the European Research Centre on Migration and Ethnic Relations. Vol. 23, No 3, July 1997.
- SONG, Miri ja
 PARKER, David 1995: Commonality, Difference and the Dynamics of Disclosure in In-Depth Interviewing. Sociology. The Journal of the British Sociological Association. Vol. 29 No 2, May 1995.

- STEELE, Andy 1999: A Study of the Housing & Social Care Needs of older people from the Black and Minority Ethnic Communities in Derby. University of Salford, United Kingdom.
- THOMPSON, Laurence G. 1973: The Religious Life of Man. The Chinese Way in Religion. Encino, California: Dickenson Publishing Company Inc.
- WATSON, James L. 1975: Emigration and the Chinese Lineage. The Mans in Hong Kong and London. Berkeley: University of California Press.
- WATSON, James L. 1991: Between Two Cultures. Migrants and Minorities in Britain. Oxford: Basin Blackwell Ltd.
- WEBSTER, Wendy 1998: Imagining Home. Gender, 'Race' and National Identity, 1945 – 64. London: UCL Press Limited.
- ZUKIN, Sharon 1995: The Cultures of Cities. Massachussetts: Blackwell Publishers Inc.

Painamattomat lähteet:

- Osallistuva havainnointi Carlton Casinolla, Derbyn kiinalaisyhdistyksessä, Chung Wah-ruokakaupassa, kiinalaisen parantajan vastaanotolla sekä Derbyn kiinalaisissa ravintoloissa. Maaliskuu 1999 - toukokuu 2001.
- Derbyn paikalliset tiedotusvälineet. Maaliskuu 1999 - toukokuu 2001.
- Kiinalainen romaani kirjallisuus ja elokuvat.

Liite:

Kiinan kartta, johon on merkitty haastateltavien / haastateltavien vanhempien kotipaikkakunnat